

ศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
A STUDY OF INFLUENCE OF MAHACHAT CUSTOM TO BUDDHISTS IN
LAMPLAIMAT DISTRICT, BURIRAM PROVINCE

พระมณีพร ขนดิสารโ (ซึ่งรัมย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

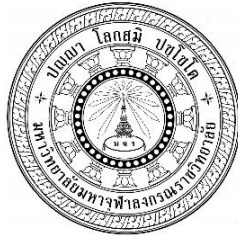
ศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

พระมณีพร ขนดิสโร (ซึ่งรัมย์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of Influence of Mahachat Custom to Buddhists in
Lamplaimat District, Buriram Province

Phra Maniporn Khantisaro (Suengram)

A Thesis Submitted in Partial Fullfilment of
the Requiremets for the Degree of
Master of Arts
(Buddhists Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด
บุรีรัมย์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร)

กรรมการ

(รศ.ดร.เอกฉัตร จารเมธีชน)

กรรมการ

(ดร.บรรพต แคไธสง)

กรรมการ

(ดร.ภักขวิชช์ สุขเสน)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.บรรพต แคไธสง

ประธานกรรมการ

ดร.ภักขวิชช์ สุขเสน

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมณีพร ขนดิสำโร)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- ผู้วิจัย** : พระมณีพร ขนดีสาร (ซึ่งรัมย์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.บรรพต แคนไธสง, พธ.บ. (พระพุทธศาสนา), M.A. (Philosophy),
Ph.D. (Philosophy)
 - : ดร.ภักขวิชัย สุขเสน, ป.ธ. ๙, ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง),
รป.ม. (นโยบาย สาธารณะ), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชนอำเภอ
ลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ ๓ อย่างคือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและ
ความสำคัญของประเพณีเทศน์มหาชาติในพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษารูปแบบประเพณีบุญเทศน์
มหาชาติของ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๓) เพื่อศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ
ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่กำหนด
ขอบเขตของการศึกษาวิจัยเป็นด้านต่าง ๆ คือด้านเนื้อหาหัตถ์หลักการและทฤษฎีศึกษาจาก
พระไตรปิฎก และอรรถกถา หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านทักษะ ความเห็นและแนว
ทางการพัฒนาและการอนุรักษ์ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของพุทธศาสนิกชนอำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์นั้น เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลเป้าหมาย ๓๐ รูป/คน

ประวัติและความเป็นมาของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในสังคมไทย มีประวัติและ
พัฒนาการที่เป็นการปฏิบัติยึดถือสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณีตั้งแต่โบราณกาล และพัฒนามาเป็น
ประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมที่ฝังงอกในหลายพื้นที่ของพุทธศาสนิกชนอำเภอลำปลาย
มาศ จังหวัดบุรีรัมย์ปัจจุบัน โดยประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมเหล่านั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ
ศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นที่พูด
ภาษาถิ่นเป็นสำคัญ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนใน
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ในแต่ละท้องถิ่นด้วย

รูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชนอำเภอลำปลายมาศ จังหวัด
บุรีรัมย์ มีอยู่ ๕ รูปแบบ คือ แบบเทศน์เดี่ยว แบบ ๒ ธรรมาสน์ แบบ ๓ ธรรมาสน์ แบบผสมกับ
พระนักเทศน์เหล่าภาคกลาง และแบบผสมระหว่างพระสงฆ์กับนักร้องลูกทุ่ง ส่วนทำนองเทศน์นั้น
โดยสรุปมีอยู่ ๓ ทำนองการเทศน์ทั่วไป ทำนองเดิม และทำนองแปลง ส่วนสำนวนกลอนเทศน์นั้น
ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีอยู่ ๒ สำนวน คือ สำนวนอีสาน จะมีเสียงสูง-ต่ำ มีความไพเราะอยู่ในตัว มีการ
เอื้อนเสียงมาก ต้องใช้เวลา และสำนวนภาคกลาง ซึ่งจะกระชับเวลาเทศน์ได้

อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มี
กรอบการศึกษา ๓ ประเด็นดังนี้ คือ (๑) อิทธิพล ๗ ด้านที่มีต่อพุทธศาสนิกชนต่อประเพณีบุญเทศน์
มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (๒) คุณค่า และ ประโยชน์ของประเพณีบุญเทศน์
มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (๓) ค่านิยมของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อประเพณีบุญเทศน์
มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ ช่วยป้องกันชื่อเสียง สร้างความ
เข้าใจที่ถูกต้องและสร้างความเลื่อมใสศรัทธา จะต้องกระทำโดยผ่านการฝึกอบรมให้เข้าใจ ในการใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบพิธีกรรม การตรวจสอบความถูกต้องของประเพณี พิธีกรรม
วัฒนธรรม ประเพณี ของผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็เป็นแนวทางพัฒนาและอนุรักษ์ที่
น่าจะได้มีการวิจัยสืบไป

Thesis Title : A Study of Influence of Mahachat Custom to Buddhists in Lamplaimas District, Buriram Province

Researcher : Phra Maniporn Khantisaro (Suengram)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Banpot khathaisong, B.A. (Buddhism), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Philosophy)

: Dr. Phatchawat Suksen, Pali IX, B.A. (Political Science Government), M.P.A. (Public Policy), Ph.D. (Buddhism)

Date of Graduation : February 7, 2019

Abstract

The research on “A Study of Influence of Mahajatakadesana (Great Birth Sermon) Tradition to Buddhists in Lamplaimas District, Buriram Province” have three objectives ; 1) to study origin and importance of Mahajatakadesana (Great Birth Sermon) tradition in Buddhism, 2) to study model of Mahajatakadesana (Great Birth Sermon) tradition in Lamplaimas district, Buriram province, 3) to study influence of Mahajatakadesana (Great Birth Sermon) tradition to Buddhists in Lamplaimas district, Buriram province. This is the qualitative research which study the datum from Buddhist scriptures as Tipitakas, its commentary, texts and concerning research. In the view point on development and conservation of Mahajatakadesana (Great Birth Sermon) tradition by Buddhists in Lamplaimas district, Buriram province, there are collection of datum from interview of the target group around 30 persons.

The result of research found that :

The history and origin of Mahajatakadesana (Great Birth Sermon) tradition in Thai society have been practiced continuously from ancient until became the tradition. This tradition was developed to be wonderful custom, ritual and culture of local in many areas of Lamplaimas district, Buriram province in the present. This tradition depend on basic of faith in Buddhism and corresponding from old generation to the new generation of local ethnic which talk on local language.

There are five mode of Mahajatakadesana (Great Birth Sermon) of Buddhist monks in Lamplaimas district, Buriram province namely 1) single sermon, 2) sermon by two persons, 3) sermon by three persons, 4) sermon mixed with preacher from central region, 5) sermon mixed with country song singer. There are three modes of sermon’s melody namely; 1) general melody, 2) classical melody, and 3) applied melody. There are two mode of parlance of sermon using in recent namely; 1) Isan

parlance which have high-low and melodic sound, and down out of note and much more time, 2) parlance of central region which short and using the less time.

The mode in development and conservation of Mahachat custom in Lamplaimas District, Buriram Province are ; 1) Using the local language of Isan according to this principle ; growth knowledge, dare to present, capacity in expression, promote using the local language and protect the cultural value, 2) Training according to this principle ; adding knowledge, understanding, skill and change attitude and add intellectual, 3) propagation according to this principle ; personality, knowledge in principle and technique of sermon, persuasion. There are four modes in development of concerning persons namely; 1) Faith as ritual faith, custom and traditional faith, 2) Local wisdom as to have local wisdom, to present local wisdom, direct experience and changing of learning, 3) Ritual as follows; participation, Unity, harmony Integrating and maintaining ritual values, 4) Public relations as follows; Promote image, protect reputation, make the right understanding and build credibility and must be done through training to understand in using of local wisdom in the ritual. Validation of traditions, rituals, cultures and traditions of the local gurus. local knowledge It is a development and conservation that is likely to be researched.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยขอจารึกนามให้ปรากฏเพื่อเป็นเกียรติในการศึกษาครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระศรีปริยัติธาดา (ป.ธ. ๙) ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ทุกท่านคือ ดร.บรรพต แคนไชยสง ประธานกรรมการที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ ดร.ภักขวิชร์ สุขเสน กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่เสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญกับความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ประธานกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์และกรรมการตรวจสอบ รศ.ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน ผศ.ดร.วิระชัย ยศโสธร ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขในการทำวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้วิจัย และที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ พร้อมชี้แนะให้แนวคิด และประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องและให้ความรู้และคำปรึกษาด้านวิชาการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญในการทำงานวิทยานิพนธ์วิจัยฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูจินตาราวัตถ์ เจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ เจ้าอาวาสวัดจินตาราม อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พร้อมพระสังฆาธิการคณะผู้ปกครองและพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และอำนวยความสะดวกต่อการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัย และเป็นกำลังใจในการศึกษาตลอดมาตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

ขอเจริญพรขอบพระคุณพ่อบุญมี ซึ่งรัมย์ แม่เพียร ทองไสว บิดามารดาของผู้วิจัย เป็นผู้ที่มีพระคุณที่สนับสนุนทางด้านกำลังใจ พร้อมอุบาสก อุบาสิกาที่ให้การอุปถัมภ์ และเป็นแรงผลักดันจนเกิดความอดทนเกิดในสภาพจิตใจที่เข้มแข็ง อานิสงส์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ขอความสำเร็จนี้มอบถวายแด่พระคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ หมู่ญาติทั้งหลายและคณาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้และผู้มีพระคุณทุกท่านต่อไป

พระมณีพร ขนดีสาโร

๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญ	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในสังคมไทย	๘
๒.๑ กำเนิดและความเป็นมาของประเพณีเทศน์มหาชาติจากคัมภีร์พระไตรปิฎก	๘
๒.๒ กำเนิดและความเป็นมาของประเพณีเทศน์มหาชาติในประเทศไทย	๑๑
๒.๓ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในสังคมไทยในแต่ละภาค	๑๒
๒.๓.๑ ประเพณีเทศน์มหาชาติในภาคกลาง	๑๒
๒.๓.๒ ประเพณีเทศน์มหาชาติในภาคเหนือ	๑๓
๒.๓.๓ ประเพณีเทศน์มหาชาติในภาคใต้	๑๖
๒.๓.๔ ประเพณีเทศน์มหาชาติในอีสาน	๑๘
๒.๔ สรุป	๒๐
บทที่ ๓ รูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของ อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์	๒๒
๓.๑ รูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติใน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๒๒
๓.๑.๑ รูปแบบด้านเนื้อหา	๒๓
๓.๑.๒ รูปแบบการเทศน์มหาชาติ	๒๔
๓.๑.๓ รูปแบบด้านสำนวน	๒๖
๓.๑.๔ รูปแบบเทศน์เดี่ยว	๒๗
๓.๑.๕ รูปแบบเทศน์ ๒ ธรรมาสน์	๒๘

๓.๑.๖ รูปแบบเทศน์ ๓ ธรรมาสน์	๒๘
๓.๒ พัฒนาการของประเพณีของบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๒๙
๓.๓ ความเชื่อของพุทธศาสนิกชนต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติใน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๓๐
๓.๔ สรุป	๔๑
บทที่ ๔ อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๔๖
๔.๑ อิทธิพลของของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๔๖
๔.๒ คุณค่า และ ประโยชน์ ของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์	๕๖
๔.๓ ค่านิยมของประชาชนที่มีต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในยุคปัจจุบัน	๖๔
๔.๔ สรุป	๗๖
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๔
๕.๒ อภิปรายผล	๑๐๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๘
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป	๑๐๘
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๐๙
บรรณานุกรม	๑๑๐
ภาคผนวก	๑๑๑
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๒
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูล	๑๑๖
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เพื่อวิจัย	๑๔๘
ภาคผนวก ง ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์	๑๕๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยในหมวดพระสุตตันตปิฎก ได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๗๓/๒๔๘ , ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑. หมายถึง สุตตันตปิฎก มหาวคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๑๐ ข้อ ๓๗๓ หน้า ๓๐๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์
๔	วิ.ม. (บาลี)	=	วินัยปิฎก	มหาวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค (ภาษาไทย)
๕	วิ.ม. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่มที่	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์	ชื่อคัมภีร์
๙	ที.สี. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค (ภาษาไทย)
๑๐	ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
๑๒	ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์ (ภาษาไทย)
๑๕	ส.ส. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวคคปาติ (ภาษาบาลี)
	ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
๑๖	ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค (ภาษาไทย)
๑๘	ส.สพ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค (ภาษาไทย)
๑๙	ส.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาตปาติ (ภาษาบาลี)
	อง.ปญจก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๓	อง.อฏฐก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อฏฐกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๔	อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
๒๘	ขุ.ชา.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิบาตชาดก (ภาษาไทย)
๓๐	ขุ.จู. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทส (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก
ชื่อคัมภีร์

เล่มที่ คำย่อ
๓๔ อภิ.วิ. (ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิมังค์ (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก
ชื่อคัมภีร์

เล่มที่ คำย่อ
๑ ชุ.ธ.อ. (ไทย) = ชุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)
๒ ชุ.ธ.อ. (บาลี) = ชุททกนิกาย ธรรมปทฐกถา (ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญ

พระเวสสันดรชาดกนี้เป็นเรื่องใหญ่จัดรวมไว้ในมหานิบาตชาดกเรื่องใหญ่ ๑๐ เรื่องที่เรียกกันว่า ทศชาติ แต่อีก ๙ เรื่อง ไม่เรียกว่ามหาชาติ คงเรียกแต่เวสสันดรชาดกเรื่องเดียวว่า มหาชาติ ข้อนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดประทานอธิบายว่า พุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดจนประเทศใกล้เคียงนับถือกันมาแต่โบราณว่า เรื่องมหาเวสสันดรชาดก สำคัญกว่าชาดกอื่น ๆ ด้วยปรากฏบารมีของพระโพธิสัตว์บริบูรณ์ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๐ บารมี อานิสงส์การฟังเทศน์มหาชาติ การตั้งใจฟังเทศน์มหาชาติให้จบเพียงวันเดียวครบบริบูรณ์ ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ จะเป็นเหตุให้สำเร็จความปรารถนาทุกประการดังนี้

๑. เมื่อตายจากโลกนี้แล้ว จะมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้า พระนามว่า ศรีอริยะเมตไตย ในอนาคต

๒. เมื่อดับขันธไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จะเสวยทิพยสมบัติมิโหฬาร

๓. เมื่อตายไปแล้วจะไม่ตกนรก

๔. เมื่อถึงยุคพระพุทธเจ้าพระนามว่า ศรีอริยะเมตไตย จะได้จุติไปเกิดเป็นมนุษย์

๕. ได้ฟังธรรมต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธองค์ จะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระอริยบุคคล ในบวรพุทธศาสนา

เมื่อถึงเดือนสี่ เป็นฤดูมีดอกไม้ตามชายทุ่งชายป่าแถวอีสานบานสะพรั่ง เช่นดอกคูณ ดอกมันปลา ดอกลำดวน ตามปกติฝนก็มีมาบ้างแล้ว จักจั่น เรไร มีการร้องตามชายทุ่งและชายป่าฟังเสนาะหูมาก มีการเขียนไว้ในหนังสือเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนว่า พระผู้จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตคือพระศรีอริยะเมตไตย ใครอยากพบเห็นพระองค์ และร่วมในศาสนาของพระองค์ จะต้องไม่ด่าพ่อด่าแม่ ไม่ด่าสมณะชีพรามณ์ ไม่ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน และจะต้องฟังเทศน์พระเวสสันดรชาดกให้จบให้สิ้นในวันหนึ่งวันเดียว ดังนั้น ประชาชนแห่งภาคอีสาน เห็นว่าเป็นเรื่องดี จึงได้บรรจุบุญมหาชาตินี้ ลงในฮีตที่ ๔ (ในเดือน ๔) บุญนี้ยิ่งใหญ่เพราะกระทำกันตั้งแต่ในวังหลวงเป็นต้น จนถึงชาวบ้านและทำกันทั่วประเทศ ไม่ว่าพิธีอื่น หรือ บุญอื่นจะแตกต่างกันอย่างไร แต่คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ จะต้อง ทำบุญพระเวสนี้ ดังนั้น จึงได้ชื่อว่า บุญมหาชาติ^๑

มูลเหตุการณืเล่าเรื่องมหาชาติ คัมภีร์ธรรมบทพุทธทศกนิกาถกล่าววว่า เรื่องเวสสันดรชาดก เป็นพุทธดำรัสที่สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสแก่ภิกษุสงฆ์ ชีนาสพสองหมื่นรูป และพระประยูรญาติที่นิโครธารามมหาวิหารในนครกบิลพัสดุ์ ในคราวเสด็จโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา และพระวงศ์

สวิง บุญเจิม ป.ธ.๙ M.A. : ตำรามรดกอีสาน, (อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มรดกอีสาน), ๒๕๔๘,

ศากยะบรรดาพระประยูรญาติไม่ปรารถนาจะทำความเคารพพระองค์ ด้วยเห็นว่าอายุน้อยกว่า พระองค์ทรงทราบความคิดนี้จึงทรงแสดงปาฏิหาริย์ โดยเสด็จขึ้นเบื้องนภาอากาศแล้วปล่อยให้ฝูง ละอองธุลีพระบาทตกลงสู่เศียรของ พระประยูรญาติทั้งหลาย พระประยูรญาติจึงได้ละทิ้งทิฐิแล้ว

ถวายบังคมพระพุทธรเจ้า ขณะนั้นได้เกิดฝนโบกขรพรรษ พระภิกษุทั้งหลายเห็นเป็น อัศจรรย์จึงได้ทูลถาม พระพุทธรเจ้าจึงตรัสว่าฝนชนิดนี้เคยตกมาแล้วในอดีต แล้วจึงทรงแสดงธรรม เรื่องมหาเวสสันดรชาดก หรือเรื่องมหาชาติให้แก่พระภิกษุและพระประยูรญาติ

มหาเวสสันดรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ทรงประสูติในวันที พระราชาบิดาทรงทำประทักษิณพระนคร และพระราชมารดา กำลังเสด็จชมร้านตลาด จึงได้ทรงพระ นามว่า เวสสันดร พระองค์พอพระทัยในการบริจาคตานโดยที่สุดแม้ร่างกายและชีวิตก็ทรงพอพระทัย ที่จะบริจาคให้เป็นทานได้ ก่อนออกจากพระนครก็มีผู้มาขอราชรถพร้อมทั้งม้าทรง พระองค์ก็ทรง บริจาคให้เป็นทานอีก พระเวสสันดรทรงพาพระนางมัทรี พระโอรส และพระธิดา ดำเนินด้วยพระบาท ผ่านเมืองเจตราชไปถือเพศเป็นฤาษี ณ บรณศาลาที่ชาวงกต เสวยผลหมากรากไม้เป็นอาหาร เวลา ผ่านไป ๗ เดือน พราหมณ์ขอทานชื่อชูชกได้เดินทางไปขอพระโอรสและธิดา คือ ขาลีและกัณหาเพื่อนำ ไปเป็นทาสรับใช้ พระองค์พระราชทานให้ วันรุ่งขึ้นท้าวสักกเทวราชแปลงเพศเป็นพราหมณ์มาขอ พระนางมัทรีพระองค์ก็พระราชทานให้อีก พราหมณ์ชูชกพา ๒ कुमार เดินทางไปถึงเมืองเชตุคร พระ เจ้าสุภยชัยทรงเห็นเข้า จึงโปรดให้นำพระราชทรัพย์มาไถ่พระราชนัดดาทั้ง ๒ ไว้ต่อได้ให้พระราชนัดดา นำทางไปรับพระเวสสันดรกลับนคร เมื่อพระเวสสันดรเสด็จกลับพระนคร ฝนแก้ว ๗ ประการได้ตกลง มาทั่วพระนคร พระองค์ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ทรงบริจาคมหาทานและรักษาอุโบสถศีลตลอด พระชนมายุ หลังจากสวรรคตแล้วจึงไปสู่สวรรค์ชั้นดุสิต ^๒

การเทศน์มหาชาติถือว่าเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของประเทศไทยซึ่งชาวไทยทั้ง ๔ ภาค ได้รับเอาวัฒนธรรมในเรื่องการเทศน์มหาชาติเข้ามาเป็นประเพณีประจำถิ่นของตนซึ่งในแต่ละภูมิภาค นั้นจะมีความแตกต่างกันในด้านของการเทศน์และการฟังเทศน์มหาชาติก็จะแตกต่างกันออกไปตาม ท้องถิ่นนั้น ๆ^๓ การเทศน์มหาชาตินั้นจะแตกต่างกันออกไปซึ่งแต่ละภูมิภาคจะมีนักปราชญ์ของท้องถิ่น ซึ่งกำหนดวันเวลาในการจัดทำพิธีการเทศน์มหาชาติและยังมีการประพันธ์เนื้อเรื่องของเทศน์ให้เป็น ภาษาถิ่นมีท่วงทำนองและลีลาในการเทศน์หลายทำนองเพื่อให้คนภายในท้องถิ่นมีทำนองและลีลาใน การเทศน์หลายทำนองต่างๆเพื่อให้คนภายในท้องถิ่นได้ฟังแล้วเกิดความเข้าใจเนื้อหาและเกิดอรรถรส ในการฟังเทศน์และในภาคอีสานก่อนพ.ศ. ๒๕๐๐ ได้มีสำเนียงและลีลาการเทศน์แบบหนึ่งเกิดขึ้น เรียกว่า “เทศน์แหล่” ซึ่งการเทศน์แหล่นี้จะมีท่วงทำนองคล้าย “ลำทางยาว” ของฆราวาส มูลเหตุที่ ทำให้เกิดการเทศน์แหล่สันนิษฐานว่ามาจากพระสงฆ์บางรูปก่อนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เคยเป็นหมอลำมาก่อนเมื่อก่อนเหล่านี้มีโอกาสได้มาเทศน์มหาชาติจึงได้คิดดัดแปลงประยุกต์กลวิธี และลีลาทั้งสำเนียงการเทศน์มหาชาติให้แปลกออกไปเพื่อให้เกิดความสนใจแก่ผู้ฟังเทศน์มากขึ้น การ เทศน์มหาชาติครั้งแรกมีการเทศน์แบบแหล่เฉพาะกัณท์มัทรีเท่านั้นซึ่งถือว่าเป็นตอนหนึ่งในเรื่อง

^๒ ข.ธ.(ไทย)๒๘/๑๐/๑๘

^๓ สุภาพรณ ฌ บางช้าง, มหาชาติและประเพณีการเทศน์มหาชาติ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), เข้าถึงข้อมูล ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ หน้า ๓๔.

มหาชาติเนื่องจากกัณฑ์นี้มีเนื้อหาสาระสะท้อนใจแก่ผู้ฟังมากที่สุดเมื่อนำมาเทศน์โดยใช้ทำนองแบบ แผลซึ่งคล้ายทำนองลำทางยาวอันเป็นทำนองที่เหมาะสมแก่การพรรณนาความเศร้าโศกอาดูรและความ สะเทือนอารมณ์จึงสามารถทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามและเข้าใจในเนื้อหาของเรื่องได้มากยิ่งขึ้น

การจัดสถานที่และเตรียมงานในปัจจุบัน ขั้นตอนต่าง ๆ นั้นเริ่มตั้งแต่ประชุมและแบ่ง หนังสือเทศน์มหาชาติเสร็จแล้ว ให้มีภิกษุภิกษุณีพระภิกษุวัดอื่นเพื่อมาแสดงธรรมร่วมด้วย นอกจากนี้ จะต้องบอกภิกษาไปยังบ้านใกล้เคียงเพื่อนำเครื่องบูชาธรรมมาร่วมฟังเทศน์ และจัดเตรียมสถานที่วัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน มาประดับหรือจัดเตรียมสถานที่ โดยมี พระสงฆ์และชาวบ้านช่วยกันเตรียมสถานที่ ศาลาการเปรียญหรือศาลาโรงธรรมและสถานที่รอบ บริเวณงานตลอดจนจัดเตรียมเครื่องกริยากล่าวได้ว่ามีการจัดเตรียมสิ่งของ เช่น จัดทำดอกไม้โดยใช้ ลำหม่อนหรือลำโหนด โดยหนุ่มสาวจะมาช่วยกันทำดอกไม้ที่วัดในเวลากลางวัน ซึ่งจะทำไปทุกวัน เมื่อได้ จำนวนเพียงพอแล้ว จะนำมาขอมสีกให้สวยงามทำราวไม้รอบบริเวณศาลาการเปรียญจัดเครื่องกริยา บูชาปักธงชัย ๘ ทิศ ในบริเวณศาลาการเปรียญแขวนพวงมาลัยดอกไม้ป่า พวงมาลัยหมาก เป็นต้น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ในการจัดเตรียมงานนั้น โดยเห็นสำคัญของสิ่งของต่าง ๆ

เพราะเหตุนี้จึงอยากให้พุทธศาสนิกชนและพระสงฆ์ในอำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์ หันมาอนุรักษ์รักษาประเพณีอันนี้งามที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและเป็นการทำให้พุทธศาสนิกชนมี ส่วนร่วมในการสร้างมหาทานบารมีตามแบบอย่างพระเวสสันดรในชาติสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธ เจ้า ทั้งนี้ยังทำให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีต่อกันใน เขตใกล้เคียงกันและยังทำให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนและเป็นการรักษาฮีตประ เเพณีบุญ ๑๒ เดือนคือการทำทาน ๑๒ เดือนของเราชาวพุทธไม่ให้สูญหายไปจากพระพุทธศาสนาจึง อยากรจะสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนตื่นตัวกับประเพณีวัฒนธรรมอันดีนี้ไว้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำ ปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำ ปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัด บุรีรัมย์ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ รูปแบบของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ อิทธิพลประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยวิจัยจากเอกสาร และสัมภาษณ์ มุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงและข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์สอบถามใน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตในการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑.๔.๑.๑ ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิคือพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔.๑.๒ ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากอรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกา ปกรณ์วิเสสและตำราวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑.๔.๒.๑ ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องมหาชาติชาดกจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

๑.๔.๒.๒ ศึกษาประเพณีการทำบุญเทศน์มหาชาติของ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และสัมภาษณ์จากพระสังฆาธิการ พุทธศาสนิกชนในการทำบุญเทศน์มหาชาติของ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

พระสังฆาธิการ พุทธศาสนิกชน ในระดับ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีกรคัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลที่เป็นดังนี้

๑.๔.๓.๑ เจ้าคณะอำเภอ จำนวน ๑ รูป

๑.๔.๓.๒ รองเจ้าคณะอำเภอ จำนวน ๒ รูป

๑.๔.๓.๓ เจ้าคณะตำบล จำนวน ๙ รูป

๑.๔.๓.๔ เจ้าอาวาส จำนวน ๙ รูป

๑.๔.๓.๕ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๙ คน

รวม ๓๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาประเพณีเทศน์มหาชาติในพระพุทธรูปนาถรวาหนี่ เพื่อความสะดวก และง่ายต่อความเข้าใจผู้วิจัยได้จำกัดความของคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ประเพณี หมายถึง ความประพฤติที่หมู่ชนหมู่หนึ่งถือเป็นธรรมเนียม หรือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียวกัน ใน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ถ้าใครในหมู่ประเพณีนอกแบบก็เป็นการผิดประเพณี

บุญ หมายถึง ความดีเป็นชื่อของความสุข ผู้ที่ปรารถนาจำต้องรู้ว่าอะไรเป็นบุญ จะได้ทำให้สำเร็จผลสมความมุ่งหมาย ผู้ที่ทำตามๆ กันมาไม่รู้ว่าเป็นบุญ จะทำให้ถูกต้องไม่ได้ แม้จะทำได้ด้วยความมกมาย ก็ไม่นำให้สำเร็จประโยชน์

มหาชาติ หมายถึง เป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ที่ได้ เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรและเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนจะ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง คำสอนที่วางไว้เป็นหลักการโดยพระเถระ คำว่า เถระ ในที่นี้ หมายถึงพระเถระผู้ประชุมทำสังคายนาครั้งแรก หรืออีกอย่างคือคณะสงฆ์กลุ่มที่ยึดคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งถ้อยคำ และเนื้อความที่ท่านสังคายนาไว้โดยเคร่งครัด

อิทธิพล หมายถึง อำนาจที่สามารถทำให้คนอื่นคล้อยตาม ทำตามหรือการบังคับให้ทำตามให้ยอมรับ

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

กุหลาบ มัลลิกะมาส ได้เขียนหนังสือเรื่อง“วรรณคดีวิจารณ์” กล่าวว่า มหาชาติเวสสันดร เป็นเรื่องหนึ่งในนิบาตชาดก ต้นฉบับเดิมเป็นภาษามคธไม่ปรากฏผู้ใดแต่ง แต่งเป็นฉันทปฐยาวัตต์ แบ่งเป็นตอนที่เรียกว่ากัณฑ์ได้ ๑๓ กัณฑ์ เป็นคาถา ๑,๐๐๐ คาถา ต่อมาเมื่อผู้แปลเป็นภาษาไทยมีสำนวนสำคัญ คือ

(๑) มหาชาติคำหลวง แต่งในรัชกาลพระเจ้าบรมไตรโลกนาถ พ.ศ.๒๐๒๕ สำหรับให้นักสวด สวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟัง

(๒) กาพย์มหาชาติ แต่งในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม ให้พระสงฆ์เทศน์เป็นทำนองเพื่อให้ฟังเข้าใจได้ง่ายขึ้น

(๓) มหาชาติกลอนเทศน์ เนื่องจากกาพย์มหาชาติยาวไป เทศน์ไม่จบใน ๑ วัน เป็นการขัดกับความเชื่อถือเดิมว่าต้องเทศน์จบภายใน ๑ วัน จึงจะได้านิสงส์แรง^๕

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี^๕ ทรงกล่าวถึงเรื่องมหาชาติหรือ มหาเวสสันดรชาดก ไว้ว่า “คตินิยมเรื่องมหาชาติซึ่งมีมาแต่สมัยสุโขทัย สืบต่อมาถึงสมัยอยุธยา แต่ปรากฏเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้น มีผู้แต่งเป็นวรรณคดีหลายเรื่องเพื่อใช้ในการสวดมหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในหมู่พุทธศาสนิกชนมาตั้งแต่กรุงสุโขทัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ จะมีการจัดพิธีเทศน์มหาชาติขึ้นเป็นประจำทุกปีทั้งพิธีหลวงและพิธีราษฎร์ ทั้งนี้เป็นเพราะเนื้อเรื่องมีความสนุกสนาน สอดแทรกการสอนคติธรรมไปในตัว พุทธศาสนิกชนจึงสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะแนวคิดหลักในการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร ที่แสดงพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมได้ อย่างชัดเจนคตินิยมในการฟังเทศน์มหาชาติจึงถูกซึมซับจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของคน ไทยในสังคม

อุทัย เอกสะพัง^๖ กล่าวว่า การฟังเทศน์มหาชาติได้นอกจากจะได้ประโยชน์ในปัจจุบันคือ การได้ร่วมทำบุญตามขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณของชาวพุทธแล้วได้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินเจริญใจ ได้ฟังแหล่งทำนองเสนาะจากพระคุณเจ้าผู้ชำนาญการใช้เสียงให้

^๕ กุหลาบ มัลลิกะมาส, **วรรณคดีวิจารณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๑), หน้า ๑๕๕.

^๕ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, **บทความเรื่องคติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีเทศน์มหาชาติ**, ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๗.

^๖ อุทัย เอกสะพัง, <https://www.gotoknow.org/posts/๒๔๗๒๖๗>. (เข้าถึงข้อมูล วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐).

เป็นทานแห่งพุทธธรรม ได้พบปะผู้คนเป็นแหล่งรวมความรักความสามัคคี แล้วยังได้ทำตัวเป็นประโยชน์ต่อสังคม ส่วนรวม พร้อมกับได้รับอานิสงส์ในการบูชากัมมัตเทศน์ตามกัมมัตต่าง ๆ ทั้ง ๑๓ กัมมัต

กฤษฎาพงษ์ ศิริ กล่าวไว้ว่า การฟังเทศน์มหาชาติ สอนให้คนรู้จักทำความดีประกอบกรรมดีรู้จักการบำเพ็ญบุญ บริจาคทาน สละความเห็นแก่ตัว สละทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นการลด ความตระหนี่ในใจ ลดความเห็นแก่ตัว ทำให้ไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็นรูป รส กลิ่น เสียง ที่เป็นอนิจจัง เพราะเวลาจากโลกนี้ไปแล้ว ไม่มีใครนำสิ่งต่าง ๆ ติดตัวไปได้มีแต่ความดีและความชั่วเท่านั้นที่สามารถเอาไปได้ในภพหน้า นอกจากนี้ พุทธศาสนิกชนยังมีความเชื่อว่า การได้ฟังพุทธวจนะ เช่น การฟังเทศน์มหาชาติย่อมเกิดอานิสงส์และกุศลราศีแก่ตน

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก กรณีศึกษาชูชกกัมมัตในคัมภีร์โบลาน อักษรขอม ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประวัติของชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม เพื่อศึกษาบุคลิกลักษณะ และ คุณสมบัติของชูชกใน วรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม และเพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าในแง่ต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรม เวสสันดรอักษรขอม ชูชกกัมมัตหลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา^๕

พระมหาธวัช เขมธโซ (พุทธโส) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเทศน์มหาชาตินั้น เป็นการสั่งสอนคนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์ และมีโชะประโยชน์ รู้จักให้ทาน รักษาศีล เจริญภavana และเป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สมัยที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์พระนามว่า เวสสันดรในพระชาติสุดท้ายก่อนที่จะได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ โดยที่พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญทาน รักษาศีล และเจริญภavana กล่าวคือ ทรงบำเพ็ญทานด้วยการ พระราชทานวัตถุสิ่งของแก่ชาวเมือง พระราชทานช้างปัจฉิมยาเคนทร์แก่พราหมณ์ชาวเมืองกาลิงคะ พระราชทานพระชาติและพระกัณหา ซึ่งเป็นพระโอรสและพระธิดาแก่พราหมณ์ชูชก พระราชทาน พระนางมีศรีซึ่งเป็นพระมเหสีแก่ท้าวสักกะ พระเวสสันดรทรงรักษาศีล รักษาคำสัตย์ คือ เมื่อพระองค์ ตรัสว่าจะพระราชทานสิ่งใดแล้ว พระองค์ก็พระราชทานสิ่งนั้นดังที่ตรัสไว้ พระเวสสันดรได้เจริญ ภavana ด้วยการเสด็จออกผนวช เจริญภavanaอยู่ ณ เขาวงกต ทรงสละความเป็นอยู่อย่างกษัตริย์แล้ว ดำรงพระชนม์ชีพอย่างนักบวช จึงทำให้คนส่วนใหญ่ที่ได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วมีอุปนิสัยจิตใจ อ่อนโยน

มีศรัทธาปสาทะในพระพุทธานุชาตนา ยินดีในการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภavana ตาม พระจริยาวัตรของพระเวสสันดร นั่นคือ สามารถทำให้ความเห็นแก่ตัว หรือความยึดมั่นถือมั่นว่า “นั่นเรา นั่นของเรา” ค่อย ๆ เบาลงลง จนกระทั่งหมดสิ้นไปในที่สุด^๖

^๕กฤษฎาพงษ์ ศิริ, **องค์ความรู้เรื่องการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ), ๒๕๕๘, หน้า ๙.

^๖พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน), “วรรณกรรมเวสสันดรชาดก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕). หน้า, ๑๙.

^๗พระมหาธวัช เขมธโซ (พุทธโส), “การเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕). หน้า ๑๑๖.

พระมหาวิเชียร วชิโร (ชาอินทร์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ดแต่เดิมที่เป็นบุญประเพณีพื้นบ้านที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อในทางศาสนาพุทธ ถือว่าพระพุทธรูปกระทำขึ้น เพื่อเป็นพุทธบูชาและเพิ่มพูนทั้งสติปัญญาอันเกิดแต่การฟังเทศนาด้วย แต่วิวัฒนาการปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นบุญประเพณีเชิงพาณิชย์ การเผยแพร่พระพุทธรูป โดยอาศัยพิธีกรรม ในทางพระพุทธรูป ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมืออุปกรณ์ในการเผยแพร่ได้ในงานบุญผะเหวดหรือเทศน์เวสสันดรชาดก ก็เป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้บุคคลสนใจในพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งจังหวัดร้อยเอ็ดได้พยายามสร้างอัตลักษณ์

โดยความร่วมมือทั้งส่วนคณะสงฆ์ ข้าราชการ ประชาชนทั่วไป ได้ร่วมพัฒนาบุญประเพณีดังกล่าวที่เป็นความเชื่อของคนอีสานที่มักจะกระทำในระหว่างเดือน ๓ หรือ ๔ ในทุกปี เมื่อบุญพิธีดังกล่าวได้ถูกวิวัฒนาการมาจากแรงผลักดันของภาครัฐ งานบุญดังกล่าวจึงได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระแสเศรษฐกิจและการเมืองในระดับประเทศ^{๑๐}

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร และสัมภาษณ์ซึ่งมีลำดับดังนี้

- ๑.๗.๑ ศึกษาประวัติความเป็นมาของเวสสันดรชาดกในคัมภีร์พระไตรปิฎกและศึกษาประวัติความเป็นมาของบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๑.๗.๒ การออกแบบเครื่องมือ และตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
- ๑.๗.๓ การรวบรวมข้อมูลในพื้นที่โดยการสัมภาษณ์ และแจกแบบสอบถาม
- ๑.๗.๔ การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากร
- ๑.๗.๕ สรุป และอภิปรายผล
- ๑.๗.๖ เรียบเรียงเขียนเป็นรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ที่มีต่อพุทธศาสนา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงรูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

^{๑๐}พระมหาวิเชียร วชิโร (ชาอินทร์), “สัมฤทธิ์ผลของการฟังเทศน์ในงานบุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) จังหวัดร้อยเอ็ด” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒๐.

บทที่ ๒

ประวัติและความเป็นมาของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในสังคมไทย

บทนี้ผู้วิจัยได้วางกรอบการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้ ความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีเทศน์มหาชาติในพระพุทธศาสนาปัจจุบัน โดยได้ศึกษา ๓ ประเด็น ดังนี้ (๑) กำเนิดและความเป็นมาของประเพณีเทศน์มหาชาติจากคัมภีร์พระไตรปิฎก (๒) กำเนิดและความเป็นมาของประเพณีเทศน์มหาชาติในประเทศไทย (๓) ประเพณีบุญมหาชาติในสังคมไทยในแต่ละภาค

๒.๑ กำเนิดและความเป็นมาของประเพณีเทศน์มหาชาติจากคัมภีร์พระไตรปิฎก

ประเพณีท้องถิ่นชาวอีสานได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นรูปแบบการถือคือว่าประวัติความเป็นมาของเวสสันดรชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ทรงประสูติในวันที่พระราชบิดาทรงทำประทักษิณพระนคร และพระราชมารดา กำลังเสด็จชมร้านตลาด จึงทรงได้พระนามว่า เวสสันดร พระองค์ทรงพอพระทัยในการบริจาคทานโดยที่สุดแม้ร่างกายและชีวิตก็ทรงพอพระทัยที่จะบริจาคให้เป็นทานได้ เมื่อพระเวสสันดรขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วได้บริจาคพญาช้างปัจจัยนาคให้แก่พราหมณ์ ๘ คนที่มาทูลขอ ทำให้ชาวบ้านโกรธแค้นจึงรวมตัวกันขับไล่ให้ไปอยู่ที่เขาวงกต แต่ก่อนที่จะเสด็จออกจากพระนครก็ทรงบริจาคสัตตสกมหาทาน แม้ในขณะที่กำลังเสด็จออกจากพระนคร”^{๑๑} ประวัติของการเทศน์มหาชาตินั้น ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องด้วยทางพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่ เพราะชุมชนคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหรือชาติพันธ์ท้องถิ่นได้สืบทอดตั้งแต่สมัยบุคลุณเก่าก่อน ถือเป็นการรักษาประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรม โดยอิงอาศัยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ใช้ความรู้ความสามารถแสดงออกมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวพุทธ มีวัฒนธรรมทางภาษาท้องถิ่นในแต่ละภาคเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของแต่ละพื้นที่ ทั้งหมดล้วน คือ วิถีชีวิตของชาวพุทธ

พระเวสสันดรชาดก แสดงไว้ในหมวดขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๘ เหตุเกิดของชาดกเรื่องนี้ มีดังนี้ สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าพร้อมพระสงฆ์สาวกจำนวนมากได้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อแสดงธรรมโปรดพระญาติ ข้าวทราบ ถึงพระเจ้าสุทโธทนะ พระพุทธบิดา และพระญาติต่างมีความยินดี ได้ไปถวายการต้อนรับ เมื่อพระญาติได้เห็นพระพุทธองค์ผู้มีรูปงาม มีพระชนมายุรุ่งเรืองราวคราวเดียวกับบุตรธิดาของตนก็ไม่ถวายความเคารพ คงมีแต่พระราชกุมารหนุ่ม ๆ เท่านั้นที่ถวายความเคารพ พระพุทธองค์เห็นเช่นนั้นจึงทรงแสดงบารมี เข้าสู่ฌาน แล้วลอยขึ้นเหนือพระญาติ พร้อมเปล่งพระฉัพพรรณรังสีรุ่งเรืองสว่าง รอบพระองค์ เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูเกษมโชติธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง, เจ้าอาวาสวัดหนองจิก, อำเภอลำปลายมาศ, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

พระเจ้าสุทโธทนะ พระพุทธบิดาทอดพระเนตรเห็นเช่นนั้นจึงยกพระหัตถ์ขึ้นถวายความเคารพและตรัสสรรเสริญ พระพุทธองค์ว่า ในครั้งที่พระพุทธองค์ยังทรงพระเยาว์ ได้เชิญเสด็จพระพุทธองค์เข้าไปนมัสการชฎิลดาบส ครั้งนั้นพระพุทธบิดา ได้ทรงแสดงพระบารมีลอยขึ้นเหนือเศียรเกล้าของชฎิลดาบส ครั้งนั้นพระพุทธบิดาก็ได้ถวายความเคารพไปแล้วครั้งหนึ่ง

ครั้งที่สองเมื่อพระพี่เลี้ยงได้เชิญเสด็จพระพุทธองค์ไปในพิธีอุปบมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ณ ท้องสนามหลวง โดยให้บรรทมอยู่ใต้ต้นไม้ ในครั้งนั้นแม้ตะวันบ่ายคล้อยไปแล้ว แต่เงาไม้ไม่ได้คล้อยตามไปด้วย กลับทำหน้าที่ประคองร่มกั้นพระองค์ไว้ ไม่ให้โดนแสงตะวัน พระพุทธบิดาได้ถวายความเคารพเป็นครั้งที่สอง และครั้งนี้เป็นครั้งที่สาม ทำให้พระญาติทุกพระองค์ถวาย ความเคารพ ขณะนั้นก็บังเกิดฝนโบกขรพรรษ ซึ่งมีน้ำฝนสีแดงใสบริสุทธิ์ตกลงมา หากพระญาติคนใดไม่ต้องการให้ฝนสีแดงถูกต้องกายก็จะเป็นไปดังปรารถนา ความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้พระญาติต่างตรัสว่า เป็นด้วยอานุภาพของพระพุทธเจ้า จากนั้นจึงกราบทูลลา พระพุทธเจ้ากลับเข้าพระราชวัง

ฝ่ายสงฆ์ได้ประชุมสัมมนาถึงความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้น พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องจึงได้เสด็จไปยังที่ประชุม แล้วตรัสว่า ฝนโบกขรพรรษนี้ได้เคยมีมาแล้วในอดีต จากนั้นจึงตรัสชาดกเรื่องพระเวสสันดร

ทำนองแต่ง แต่งด้วยคำประพันธ์หลายอย่าง คือ โคลง ร่ำ กาพย์ และฉันท มีภาษาบาลีแทรกตลอดเรื่อง มหาชาติคำหลวงเรื่องนี้เป็นหนังสือประเภทคำหลวง

หนังสือคำหลวงมีลักษณะดังนี้

๑. เป็นพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าแผ่นดิน หรือเจ้านายชั้นสูง
๒. เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาและศีลธรรม
๓. ใช้คำประพันธ์หลายประเภท คือโคลง ฉันท กาพย์ กลอน และร่าย
๔. ใช้สวดเข้าทำนองหลวง ซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดประดิษฐ์ขึ้นได้

ความมุ่งหมาย เพื่อใช้อ่านหรือสวดในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันเข้าพรรษา และอาจเรียกรอยตามพระพุทธธรรมราชาลิไท ซึ่งพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วง เรื่องย่อ แบ่งออกเป็น ๑๓ ตอน ซึ่งเรียกว่ากัณฑ์ดังนี้

๑. กัณฑ์ทศพร

เมื่อครั้งอดีตกาลที่ล่วงมา นครสิริรัฐบุรีนั้นมีพระราชพาพระนามสีพีราชทรงครองเมืองโดยทศพิธราชธรรมพระราชาทรงยกบัลลังก์ให้พระโอรสขึ้นเสวยราชย์แทน เมื่อเจริญวัยสมควรแล้วพระราชโอรสมีพระนามว่า "สีญชัย" และได้อภิเษกกับพระนางมุสตี พระธิดาแห่งราชากรุงมัททราช

พรจากภพสวรรค์แต่ปางก่อนนั้นมุสตีเทวีเสวยชาติเป็นอัครมเหสีของพระอินทร์ เมื่อจะสิ้นพระชนมายุจึงขอกัณฑ์ทศพรจากพระอินทร์ได้ ๑๐ ข้อ ทั้งยังเคยโปรยผงจันทร์แดงถวายพระวิปัสสีพุทธเจ้า และอธิฐานให้ได้เกิดเป็นมารดาพระพุทธเจ้าด้วย พร ๑๐ ข้อนั้นมีดังนี้

๑. ขอให้เกิดในกรุงมัททราช แคว้นสีพี
๒. ขอให้มิดวงเนตรคมงามและดำขลับตั้งลูกเนื้อทราย
๓. ขอให้ควมขำตั้งสร้อยคอนกยูง
๔. ขอให้ได้นาม "มุสตี" ดังภพเดิม

๕. ขอให้มีพระโอรสเกริกเกียรติที่สุดในชมพูทวีป
๖. ขอให้พระครุภักม ไม่ปองขุนตั้งสตรีสามัญ
๗. ขอให้พระถันเปล่งปลั่งดงามไม่ย้านคล้อยลง
๘. ขอให้เส้นพระเกศาดำขลับตลอดชาติ
๙. ขอให้ผิวดพระณละเอียดบริสุทธิ์ดุจทองคำธรรมชาติ
๑๐. ขอให้ได้ปลดปล่อยนักโทษที่ต้องอาญาประหารได้

อานิสงส์ ผู้ใญ่บุชากัณท์ทศพร ผู้นั้นจะได้รับทรัพย์สมบัติตั้งปรารภณา ถ้าเป็นสตรีจะได้สามีมี่เป็นที่ชอบเนื้อเอริญใจ บุรุษจะได้ภรรยาเป็นที่ต้องประสงค์อีกเช่นเดียวกัน จะได้บุตรหญิงชายเป็นคนว่านอนสอนง่ายมีรูปกายดงาม มีความประพฤดีดีกิริยาเรียบร้อยทุกประการฯ

ข้อคิดประจำกัณท์ การทำบุญจักให้สำเร็จสมประสงค์ต้องอธิษฐานจิต ตั้งเป้าหมายชีวิตที่ตนปรารภณาไว้ ความปรารภณาที่จะสำเร็จสมดังตั้งใจ ผู้นั้นต้องมีศีลบริบูรณ์ กล่าวคือ

๑. ต้องกระทำความดี
๒. ต้องรักษาความดีนั้นไว้
๓. หมั่นเพิ่มพูนความดีให้มากยิ่งขึ้น

๒. กัณท์หิมพานต์

พระนางมุสตีได้มาเกิดเป็นอัครชายาของพระราชาแคว้นสีพีรัฐสมดังคำพระอินทร์นั้น พระนางยังมีพระสิริโฉมดงามตามคำพรอีกด้วย ครั้งเมื่อทรงพระครุภักมครบ ๑๐ เดือน พระอินทร์ก็ทูลอาราธนาพระโพธิสัตว์มาจุติในครุภักมพระนาง ประสูติพระกุมาร

วันหนึ่งพระนางมุสตีทรงทูลขอพระราชาประพาสพระนคร เมื่อขึ้นสีภิกาสลึงทองเสด็จสัญจร ไปถึงตรอกทางของเหล่าพ่อค้าก็เกิดปวดพระครุภักม และทรงประสูติพระราชาโอรสกลางตรอกนั้น พระราชกุมารจึงได้พระนามว่า "เวสสันดร"

ในวันที่พระราชกุมารทรงประสูติ พญาช่างฉันทันต์ได้นำลูกช่างเผือกเข้ามาในโรงช่างตัน ช่างเผือกคู่เผือกคู่บารมีนั้นมีนามว่า "ปัจฉยนาเคนทร์" พระราชกุมารเวสสันดร ทรงบริจาคตานตั้งแต่ ๔-๕ ชั้นษา ทรงปลดปิ่นทองคำ และเครื่องประดับเงินทองแก้วเพชรให้แก่นางสนมกำนัลทั่วทุกคนถึง ๙ ครั้ง เพื่อมุ่งหวังพระโพธิญาณภายภาคหน้า เมื่อทรงเจริญชันษาได้ ๙ ปี ก็ทรงตั้งจิตอธิษฐานว่าจะบริจาคตานเนื้อ และดวงหทัยเพื่อมุ่งพระโพธิญาณในกาลข้างหน้าอย่างแน่วแน่ ครั้นถึงวัย ๑๖ พรรษาก็แตกฉานในศิลปวิทยา ๑๘ แขนง ทรงได้ขึ้นครองราชย์และอภิเชกกับพระนางมัทรี และมีพระโอรสกับพระธิดาพระนามว่า "ชาลีกุมาร" และ "กัณท์กุมารี" อันหมายถึงห้วงทองบริสุทธิ์ เวลาต่อมาเมืองลิงครรัฐเกิดกสิญค ฝนแล้งผิถฤฤกาลข้าวยากหมากแพงเป็นที่ยากเช็ญทุกข์ร้อนไปทั่ว ชาวนครมาชุมนุมร้องทุกข์หน้าวังกันแน่นขนัด พระเจ้ากิงครราชจึงทรงถือศีล ๗ วัน เพื่อขอบุญกุศลช่วยทว่าฝนฟ้าก็ยังไม่แล้งหนัก อำมาตย์จึงทูลให้ทรงขอช่างเผือกแก้วปัจฉยนาเคนทร์ของพระเวสสันดร ด้วยว่าพระเวสสันดรกษัตริย์สีพีรัฐนั้นช่างคู่บารมีไปหนใด ก็มีฝนโปรยปรายชุ่มชื้นไปทั่วแคว้น พระเจ้ากิงครราชจึงส่ง ๘ พราหมณ์ไปทูลขอช่างแก้วจากพระเวสสันดร เมื่อได้ช่างแก้วจากพระเวสสันดรแล้ว พราหมณ์ก็ชี้ช่างออกจากกรุง บรรดาชาวนครเห็นช่างพระราชาก็กรูกันเข้าล้อม และตะโกนด่าทอจะทำร้ายพราหมณ์ทั้ง ๘ คน แต่พราหมณ์ทวาดตอบว่า พระเวสสันดรพระราชทานช่างให้พวกตน

แล้ว เมื่อพราหมณ์นำช้างแก้วไปถึงเมือง ฝนฟ้าก็โปรยปรายลงมาเป็นที่ยินดีทั้งแคว้น แต่ในกรุงสีพีนั้น กลับบอลหม่าน มหาชนต่างมาชุมนุมที่หน้าพระลานร้องทุกข์พระเจ้ากรุงสีพีว่า พระเวสสันดรยกพระยาชสารคู่บ้านเมืองให้คนอื่น ผิดราชประเพณี เกรงว่าอีกต่อไปภายหน้าอาจยกเมืองให้คนอื่นก็ได้ ขอให้เนรเทศพระเวสสันดรออกจากนครเถิด

อานิสงส์ ผู้ใดบูชากัณฑ์หิมพานต์ย่อมได้สิ่งปรารถนาทุกประการ ครั้นตายแล้วได้ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เสวยสมบัติอันมโหฬาร มีบริวารแวดล้อมบำรุงบำเรออยู่เป็นนิตย์ จุตจากสวรรค์แล้วจะลงมาเกิดในตระกูลชาติติยะมหาศาล หรือตระกูลพราหมณ์มหาศาล อันบริบูรณ์ด้วยทรัพย์ศฤงคาร บริวารมากมายนานาประการ เช่น โค กระบือ ช้าง ม้า รถ ยานพาหนะจะนับจะประมาณมิได้ ประกอบด้วยสุขกายสบายใจทุกอริยาบถ

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. คนดีเกิดมานำพาโลกให้ร่มเย็น
๒. โลกต้องการผู้เสียสละ มิฉะนั้นหายนะจะบังเกิด
๓. การทำดียอมมีอุปสรรค "มารไม่มีบารมีไม่มา มารยิ่งมาบารมียิ่งแก่กล้า"
๔. จุดหมายแห่งการเสียสละ อยู่ที่พระโพธิญาณมิหวั่นไหวแม้จะได้รับทุกข์

๓. กัณฑ์ทานกัณฑ์

พระเจ้ากรุงสีพีจำต้องเนรเทศพระราชโอรสด้วยเสียพระทัยนักพระนางผู้สวามีทูลขออภัยโทษก็มีเป็นผลสำเร็จ พระเวสสันดรทูลลาพระมารดาพระบิดาและขอบริจาคทานให้พิธีสัตตสทกมหาทาน คือ ช้าง ม้า โคนม รถม้า ทาสและทาสี อย่างละ ๗๐๐ บริจาคให้คนทั่วไป สัตตสทกมหาทานนั้น คือ ช้าง ๗๐๐ เชือก ม้า ๗๐๐ ตัว โคนม ๗๐๐ ตัว รถม้า ๗๐๐ คัน นารี ๗๐๐ นาง ทาส ๗๐๐ คน ทาสี ๗๐๐ คน ผ้าอาภรณ์ ๗๐๐ ชิ้น

เสด็จออกจากนครพระนางมัทรีพาพระโอรสและพระธิดาตามเสด็จออกป่าด้วย มิทรงยอมอยู่ในวังแม้พระเวสสันดรจะยับยั้งห้ามปราม มิให้มาตกระกำลำบากด้วยกันในป่า ระหว่างทางที่เสด็จขึ้นราชรถทองไปนั้น มีพราหมณ์วิ่งมาทูลขอม้าบัง ขอรชารถบัง พระเวสสันดรก็ยกให้ทั้งสิ้น ในที่สุดจึงต้องทรงอุ้มพระโอรสและพระธิดาเสด็จเข้าป่าไป

อานิสงส์ ผู้ใดบูชากัณฑ์ทานกัณฑ์ จะบริบูรณ์ด้วยแก้วแหวนเงินทอง ทาส ทาสี และสัตว์สองเท้าสี่เท้า ครั้นตายแล้วจะได้ไปเกิดในฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรแวดล้อมมากมาย เสวยสุขอยู่ในปราสาทสร้างด้วยแก้ว ๗ ประการ

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. ความรักของแม่ ความห่วงของเมีย
๒. โทษทัณฑ์ของการเป็นหม้าย คือ ถูกประณามหยามหมิ่นอาจถึงจบชีวิตด้วยการก่อกองไฟให้รุ่งโรจน์แล้วโดดฆ่าตัวตาย
๓. เพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม พึงยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว
๔. ยามบุญมีเขาก็ยก ยามตกต่ำเขาก็หยาม ชีวิตมีทั้งขึ้นบานและขึ้นขม

๔. กัณฑ์วนปเวสน์

เมื่อเสด็จด้วยพระบาทถึงเมืองเจตรัฐพระราชเสด็จมาต้อนรับและทูลเชิญให้ครองเมืองเจตรัฐนั้น แต่พระเวสสันดรขอไปบำเพ็ญเพียรในป่ากษัตริย์เจตรัฐจึงรับสั่งให้เจตบุตรคอยอารักขาใน

ป่า และถวายน้ำผึ้งและเนื้อให้พระเวสสันดรด้วย

เมื่อพระเวสสันดรเดินทางมาถึงเขาวงกต พระนางมัทรีและชาลีกุมารก็หากุมารี่ต่างก็ เหน็ดเหนื่อยสละอินให้ด้วยความลำบากยากเข็ญ พระเวสสันดรจึงทรงเปลี่ยนเครื่องทรงเป็นนุ่งห่มของ นักบวช พระนางมัทรีก็ทรงบวชเป็นดาบสินี บำเพ็ญศีลกันในป่าอยู่ที่อาศรม พระนางมัทรีต้องปิด กวาดอาศรมทุกวันแล้วก็หาผลไม้ในป่า ตักน้ำมาเตรียมไว้ ในป่านั้นอุดมด้วยผลไม้มีนานาชาติ มีสระ โบกขรณีน้ำสะอาดใสไหลเย็น มีพฤกษาร่มรื่นและมีดอกไม้หอมหวานทั่วทั้งป่าราวกับวิมานทิพย์

อนิสงส์ ผู้ใดบูชากัณฑ์เทศน์วันประเวศน์จะได้รับความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า จะได้ เป็นบรมกษัตริย์ในชมพูทวีปเป็นผู้ทรงปรีชา เฉลียวฉลาดสามารถปราบอริราชศัตรูให้ย่อยยับไป

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. ยามเห็นใจ ยามจน ยามเจ็บ ยามจากเป็นยามที่ควรจะได้รับความสะดวกสบาย
๒. ผลดีของมิตรแท้ คือ ไม่ทอดทิ้งในยามเพื่อนทุกข์ ช่วยอุ้มชูยามเพื่อนอ่อนล้า ช่วยจุดดิ่ง ยามเพื่อนตกต่ำ
๓. น้ำใจของคนดี หากรู้ซึ้งว่าปกติสุขของคนส่วนมากจะตั้งอยู่ได้ เพราะการเสียสละของ ตน ก็สมัครสละโอกาสและโชคลาภอันจะพึงได้ ด้วยความชื่นชม

๕. กัณฑ์ชูชก

ชูชก ขอทานเฒ่าอีกด้านหนึ่งนั้น พรหมณ์นาม "ชูชก" ได้เที่ยวขอทานเก็บเงินได้ถึง ๑๐๐ กษาปณ์ จึงนำเงินไปฝากเพื่อนไว้พลางคอยอดเศรษฐกิจอย่างปิตินัก จากนั้นก็ออกเดินทางตระเวน ขอเงินสับไปส่วนพรหมณ์ผู้เฒ่าเก็บเงินไว้นานแล้ว เห็นว่าชูชกไม่มาเอาสักที คิดว่าชูชกคงจะตายไป แล้ว จึงชวนกันนำเงินนั้นออกมาใช้จ่ายเสียจนหมดทั้งสิ้น

ครั้งชูชกหวนกลับมาทวงเอาเงิน สองผู้เฒ่าก็ตกใจนั่งงมมั่งรู้จะทำประการใด ด้วยความที่ กลัวชูชกจะเอาความ จึงตกลงจะยกนางอมิตดาลูกสาวให้แก่ชูชกแทนเงินที่ใช้หมดไป นางอมิตดามีรูป งามและวัยสาวส่วนชูชกนั้นเฒ่าชราและมีรูปลักษณ์อุบาทว์อัปลักษณ์ยิ่งนัก เมื่อชูชกพานางอมิตดาไป อยู่กินด้วยกันที่หมู่บ้านทุนวิฐ พวกเมียพรหมณ์บ้านอื่นต่างพากันริษยาอิจฉานางอมิตดา พรหมณ์ ทั้งหมู่บ้านก็ชื่นชมนางอมิตดาจนมาทุบตีเมียตนกันทุกวัน ด้วยเพราะนางอมิตดานั้นเป็นบุตร กตัญญู เมื่อมาอยู่กับชูชกก็ปรนนิบัติรับใช้ทุกประการมิให้ขาดตกบกพร่อง วาจาก็ไพบเราะมิเคยขึ้น เสียงเหล่าเมียของพรหมณ์จึงมาตักนางอมิตดาที่ทำน้ำ รุมตำว่านางอมิตดาที่มาเป็นเมียชูชกน่า เกลียดตัวเหม็นน่าชยะแฉง ยอมรับใช้ตาเฒ่าทุกอย่างน่าสมเพช นางอมิตดาถูกรุมตำก็หัวหมอน้ำ ร้องไห้กลับบ้านบอกแก่ชูชกว่าจะไม่ไปตักน้ำและไม่ทำงานบ้านอีกแล้ว ขอให้ชูชกไปทูลขอกัณฑ์หาขาลิ จากพระเวสสันดรมาช่วยงานบ้านก็แล้วกัน ด้วยความรักภรรยา เฒ่าชูชกจึงเตรียมข้าวตุ๋นและถั่วงา ใส่ย่ามออกเดินทางไปยังเขาวงกตทันที ในระหว่างเดินทางตาเฒ่าชูชกแวะเวียนถามชาวบ้านว่า พระ เวสสันดรเสด็จประทับอยู่ ณ ที่แห่งใดพวกเขาบ้านต่างก็ขำขันอื้อฮือเข้าใส่ขอทานเฒ่า แล้วขับไล่ ด้วยถ้อยคำหยาบคายต่างๆ ว่าเป็นไอ้พวกจัญไรมักขอเอาทุกอย่างจนพระเวสสันดรตรึงกำ ลำบาก เฒ่าชูชกเดินค่อมเข้าป่าไปเจอสุนัขของเจตบุตรที่อารักขาป่า สุนัขต่างวิ่งกรูเข้าไล่กัดขอทานเฒ่า จนต้องวิ่งขึ้นต้นไม้ด้วยตกใจเสียขวัญ

อานิสงส์ ผู้ใตบูกากัณท์ชูกจะด้บังเกิดในตระกูลษัตริย์ ประกอบด้วยสมบัติ อังนงตามกว่าชนทั้งหลายจะเจรรจาปราศรัยก็โพเราะเสนาะโสต แม้จะด้สามักรรยาและบุตรธิดากัลั้วแต่มีรูปทรงงดงามสอนง่าย

ข้อคิดประจำกัณท์

๑. ของที่รักและหวงแหน ที่โบราณห้ามฝากผู้อื่นไว้คือ เงิน ม้า เมีย ยิ่งน้องเมียห้ามฝากเด็ดขาด อันตรายมาก

๒. ภรรยาที่ดื้ออ้อมไม่ย่อหย่อนต่อหน้าที่ ข้าวดำ น้ำตัก ฟืนตอหักหา น้ำร้อน น้ำชาเตรียมไว้เสร็จ

๓. ของไม่คู่ควรอ้อมมีปัญหา ตำราหิโตปเทศกล่าวว่ "ความรู้เป็นพิษเพราะเหตุที่ไม่ใช้ อาหารเป็นพิษเพราะเหตุไฟธาตุไม่ย่อย เมียสาวเป็นพิษเพราะผิวแก่"

๖. กัณท์จุลพน

พรานเจตบุตรผู้มีรูปร่างกำยำไว้หนวดแดงหน้าตาลมิ่งทิงก็ถือหน้าไม้อาบยาพิษมาหาชูกหมายจะฆ่าให้ตาย ตามคำสั่งษัตริย์เจตรัฐ เฒ่าชูกเจ้าเล่ห์คิดอุบายเอาตัวรอดจึงตัวสั้นงนกรีบร้องว่ ตนเองเป็นราชทูตของพระราชา มาทูลเชิญเสด็จพระเวสสันดรกลับวังเพราะพระราชาทรงอภัยโทษแล้ว พรานเจตบุตรได้ยินก็ตีใจจึงเชื่อคำเท้จันั้น จึงจัดเสบียงเพิ่มให้ชูกและชี้ทางให้อีกด้วย

อานิสงส์ ผู้ใตบูกากัณท์จุลพน แม้จะบังเกิดในปรภพใด ๆ จะเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยสมบัติบริวาร จะมีอุทยานอันดารดาษด้วยดอกไม้หอมตลบไป แล้วจะมีสระโบกขรณีอันเต็มไปด้วยปทุมชาติ ครั้นตายไปแล้วก็ได้เสวยทิพยสมบัติในโลกหน้าสืบไป

ข้อคิดประจำกัณท์

๑. มีอำนาจหากขาดปัญญาอ้อมถูกหลอกได้ง่าย

๒. คนโง่อ้อมเป็นเหยื่อของคนฉลาด

๓. ไว้ใจทาง วางใจคน จะจนใจตัว

๗. กัณท์มหาพน

เฒ่าชูกเดินทางไปกลางป่า พบฤาษีอัตจุดก็เล่าความเท้จอีก ฤาษีจึงยอมชี้ทางไปอาศรมของพระเวสสันดร เมื่อไปถึงเป็นเวลาพลบค่ำ เฒ่าชูกก็ซ่อนตัวบนชะง่อนเขาด้วยคิดว่า ต้องรอรุ่งเช้าให้พระนางมัทรีออกไปหาผลไม้ เพราะนางคงไม่ยอมยกลูกให้ใครแน่

อานิสงส์ ผู้ใตบูกากัณท์มหาพน จะได้เสวยสมบัติในดาวดึงส์เทวโลกนั้น แล้วจะได้ลงมาเกิดเป็นกษัตริย์มหาศาล มีทรัพย์ศฤงคารบริวารมาก มีอุทยานและสระโบกขรณีเป็นที่ประพาส เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศักดิ์านภาพเฟื่องฟูไปทั่วชมพูทวีป อีกทั้งจักได้เสวยอาหารทิพย์เป็นนิจันรินตรา

ข้อคิดประจำกัณท์

๑. ฉลาดแต่ขาดเฉลียว มีปัญญาแต่ขาดสติก็เสียทีพลาดท่าได้

๒. สงสารฉิบหาย เชื่อง่ายเป็นทุกข์

๓. คบคนให้ดูหน้า ซื่อผ้าให้ดูเนื้อ ซื่อเสื่อให้ดูลาย

๘. กัณฑ์กุมาร เเคราะห์ร้ายมาถึงและในคืนนั่นเอง พระนางมัทรีทรงสุบินร้ายว่า มีบุรุษผิว ดำร่างสูงใหญ่พุ่งผ้าอำมผาด สองหูกัดดอกไม้แดง มือถือดาบใหญ่ตรงเข้าจิกพระเกศาแล้วแทงดาบใส่ ดวงพระเนตร คvikดวงตาออกไปทั้งสองข้าง จากนั้นกรีดพระอุระควักเอาพระทัยไปทั้งดวง พระนาง ร้องลั่นสะตั้งตื่นบรรทมพระวรกายสั่นสะท่ายรีบไปหาพระเวสสันดรเพื่อจะให้ทำนายฝัน แต่เมื่อเข้าไป ในอาศรมพระเวสสันดรก็ตรงตรัสว่า "น้องหญิงจงเล่าความอยู่ที่ข้างนอกเถิด" พระนางมัทรีทรงทูลเล่า พระสุบินนั้นพระทัยสั่น พระเวสสันดรทรงทราบว่า จะเกิดอะไรขึ้นในรุ่งเช้า แต่ทรงตรัสแก่พระนางว่า เป็นความตรากตรำลำบาก จึงทำให้เกิดธาตุวิปริตดังนี้

เมื่อรุ่งเช้าพระนางมัทรีมีกลางสังหรณ์ไม่อยากเสด็จเข้าป่า จึงตรัสสั่งพระโอรสและธิดาให้ อยู่ใกล้ๆ เสด็จพ่อ ครั้นพระนางมัทรีไปแล้ว เฒ่าชูชกจึงรีบเข้าไปยังบริเวณอาศรมทันที เมื่อพระกุมาร ชาลีเข้าไปถามต้อนรับ ชูชกสังเกตเห็นว่าพระกุมารเป็นเด็กฉลาดจึงทรงร้องทวาดไล่ไปด้วยหวังจะข่มให้ กลัวแล้วหนีไป แล้วเฒ่าชูชกก็เข้าเฝ้าพระเวสสันดร พยายามอ้างถึงความลำบากยากเข็ญ นานาประการ ในการเดินทางฝ่าอันตรายมาถึงป่านี้ก็เพื่อขอขยับบุตรไปช่วยงานที่บ้าน เนื่องจากตนจน ยากไม่มีเงินซื้อทาสได้ พระเวสสันดรทรงตรัสอนุญาต ชาลีกุมารแอบได้ยินจึงพาน้องสาวไปซ่อนที่ได้ ไบบัวข้างสระน้ำเฒ่าชูชกเห็นเด็กทั้งสองหายไป ก็เกลี้ยติเตียนตัดพ้อพระเวสสันดรด้วยคำบริภาษว่า "ไหนล่ะที่พระองค์บริจาทาน ปากยกให้แต่ไหนละเด็กร้ายทั้งสองคงจะคิดหนีไปแล้ว พระองค์มิได้มี จิตบริจาทานตามที่ลั่นสัจจะไว้เลย เมื่อสติตั้งนั้น พระเวสสันดรจึงทรงเสด็จออกตามหาทั่วบริเวณ ชาลีราชกุมารมียอยากให้พระราชบิดาออกร้องเรียกนานไปจึงจูงน้องออกมา พระเวสสันดรขอให้ค้นหา ชาลี ติดตามเฒ่าชูชกไปเถิด แต่ให้รอเล่าพระนางมัทรีก่อน เฒ่าชูชกไม่ยอมฟังรับหาเชือกเถาว์ล้วยมา ผูกมัดพระโอรส พระธิดา แล้วเอาหวายเขียนติดต่อหน้าพระเวสสันดร พลองฉุดกระชากลากไปอย่าง โหดเหี้ยม กัณฑ์ ชาลี ถูกตรึงแรงก็ร่ำไห้หาพระบิดาพระมารดา พระเวสสันดรทรงกันแสง แต่ก็ตั้ง มั่นในสัจจะที่พระองค์ตั้งจิตไว้ ก่อนไปนั้นชูชกว่า ถ้าจะไถตัวกันหาชาลีได้ต้องให้ ทาส ทาสี ช่าง ม้า โค นม ทองคำ สิ่งละ ๑๐๐ แก่ชูชก ครั้นเมื่อเฒ่ารายนำตัวพระกุมารและกุมารีไปแล้ว ก็ให้เกิดอัศจรรย์ ดินฟ้าวิปริตครืนครืน ฟ้าผ่าผ่าสะพรั่งกลัวไปทั่วป่าหิมพานต์

อานนตสังส์ ผู้ใดบูชากัณฑ์กุมาร ย่อมประสบความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา ครั้นตายไปได้เกิด ในฉกามาพรสวรรค์ในสมัยพระศรีอารียเมตไตรยมาอุบัติก็จะได้พบศาสนาของพระองค์จะได้ถือ ปฏิสนธิในตระกูลกษัตริย์ ตลอดจนได้สดับฟังพระสัทธรรมเทศนาของพระองค์ แล้วบรรลุพระอรหัน ติผลพร้อมปฏิสัมภิทาทั้ง ๔ ด้วยบุญราศีที่ได้อบรมไว้

ข้อคิดประจำกัณฑ์

๑. ความเป็นผู้รู้จักกาลเทศะ ไม่ผลีผลามเข้าไปขอร้องจนพระมัทรีเข้าป่าจึงเข้าเฝ้า เพื่อของ สองกุมาร เป็นเหตุให้ชูชกประสบผลสำเร็จใจสิ่งที่ตนปรารถนา ดังภาษิตโบราณว่า "ข้า ๆ จะได้พริ้ว เล่มงาม ตัวนได้สามผลามมักพลิกแพลง" ข้าเป็นการนานเป็นคุณ ผู้รู้จักโอกาส มีมารยาท กล่าวหาญ ใจเย็น เป็นสำเร็จ

๒. พ่อแม่ทุกคนรักลูกเหมือนกัน แต่เป็นห่วงไม่เท่ากัน ห่วงหญิงมากกว่าห่วงชาย เพราะ ท่านเปรียบไว้ว่า "ลูกหญิงเหมือนข้าวสาร ลูกชายเหมือนข้าวเปลือก"

๓. สติ เติสสัง นิวารณัง สติเป็นเครื่องป้องกันอันตรายทั้งปวงได้ ขันติ สาหสวารณา ขันติ

ป้องกันความหุนหันพลันแล่นได้ เป็นเหตุให้พระเวสสันดรไม่ประหารชูชกด้วยพระขรรค์ เมื่อถูกชูชกประนาม

๔. วิสัยหญิงนั้น แม้จะมากอยู่ด้วยเมตตากรุณา ชอบปลดเปลื้องทุกข์แก่ผู้อื่นก็จริงอยู่ แต่เว้นอย่างเดียว ที่ผู้หญิงนั้นไม่มีวันจะสละสิ่งนั้น คือ "ลูก"

๙. กัณฑ์มัทรี

รุ่งเช้าพระนางมัทรี เข้าป่าหาผลไม้ "เกิดเหตุแปลกประหลาดมหัศจรรย์ ผลไม้เผือกมันช่างหายากที่สุด ไม่ว่าจะป็นมะม่วงมัน ลูกจันทน์ ลิ้นจี่ น้อยหน้า สาลี ละมุด พุทรา ไม่มีให้เก็บเหมือนดังกับวันก่อน นางรีบย้อนกลับเคหา ก็เกิดพายุใหญ่ จนมีดครีมีไปทั่วทั้งป่า ท้องฟ้าสีแดงปานเลือดละเลง ทั้งแปดทิศปรากฏมีดมนไปหมดอย่างไม่เคยมี พระนางทรงหวงหน้าพระวงหลัง เกรงจะมีภัยแต่พระเวสสันดร กัณฑ์และซาลีพระนางมัทรีรีบยกหาใบไม้ไปรับเดินทาง พอถึงช่องแคบระหว่างเขาคีรี เป็นตรอกน้อยรอยวิถีทางที่เฉพาะจะต้องเสด็จผ่าน ก็พบกับสองเสือสามสัตว์มานอนสกัดหน้า เทวดาสามองค์แปลงร่างเป็นราชสีห์ เสือเหลือง เสือโคร่งสกัดทางนางไว้เพื่อมิให้พระนางมัทรีติดตามกัณฑ์ ซาลีได้ทัน แต่ถึงกระนั้น เมื่อยามทุกข์เข้าปีบคั้น ความรักลูก ความหวงพระภักดา พระนางจึงก้มกราบวิงวอน ขอนหนทางต่อพญาสัตว์ทั้งสาม เมื่อได้หนทางแล้ว พระนางก็รีบเสด็จกลับอาศรม

เมื่อมาถึงอาศรม ไม่พบกัณฑ์ ซาลี พระนางก็ร้องเรียกหาว่า " ซาลี กัณฑ์ แม่มาถึงแล้ว เหตุไฉนโยพระลูกแก้ว จึงไม่มารับเล่าหลากแกใจ แต่ก่อนร่อนชะโรสิพร้อมเพรียง เจ้าเคยวิงวอนเรียงเคียงแข่งกันมารับพระมารดา เคยแย้มสรวลสำรวจว่า ะรินเริงรีบรับเอาขอคน แล้วก็พากันกราบกรานพระชนนี พ่อซาลี ก็จะได้รับเอาผลไม้ แม่กัณฑ์ก็จะอ่อนวอนไหวจะเสวยนม ผมหเห็นอพระเพลาลาง เจ้าเคยขอเลาะแม่ต่าง ๆ ตามประสาทารกเจริญใจ "

บัดนี้ลูกรักทั้งคู่ไปไหนเสีย จึงมีมารับแม่เล่า ครั้นเข้าไปถามพระเวสสันดรก็ถูกตัดพ้อต่อว่าต่าง ๆ จนพระนางมัทรีถึงวิสัยญญาพลบลงพระเวสสันดรทรงปฐมพยาบาลจนพระนางมัทรีฟื้น แล้วจึงแจ้งความจริงว่า พระองค์ได้ทรงยกลูกรักชายหญิงทั้งสอง มอบให้แก่ชูชกไปแล้วตั้งแต่เมื่อวาน พระนางก็อนุโมทนาซึ่งทานนั้นด้วย

อนิสงส์ ผู้ใดบูชากัณฑ์มัทรี เกิดในโลกหน้าจะเป็นผู้มั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เป็นผู้มีอายุยืนยาว ทั้งประกอบด้วยรูปโฉมงดงามกว่าคนทั้งหลายจะไปในที่แห่งใดก็จะมีแต่ความสุขความเจริญทุกหนแห่ง

ข้อคิดประจำกัณฑ์ ลูกคือแก้วตาดวงใจของผู้เป็นพ่อแม่ "ลูกดีเป็นที่ชื่นใจของพ่อแม่ ลูกแย้พ่อแม่เข้าใจ" รักใครเล่าจะเท่าพ่อแม่รัก ห่วงใดเล่าจะเท่าพ่อแม่ห่วง หวงใดเล่าจะเท่าพ่อแม่หวัง ให้ใครเล่าจะเท่าพ่อแม่ให้ เพราะฉะนั้นพึงเป็นลูกแก้ว ลูกขวัญ ลูกกตัญญู ที่ชาวโลกชื่นชม พรหมก็สรรเสริญฯ

๑๐. กัณฑ์สักกบรรพ

ขณะนั้นท้าวสหัสสนัยบนสวรรค์ เกรงว่าจะมีชายโหดมาทูลขอพระนางมัทรี จึงจำแลงกายเป็นนักบวชชรามาทูลขอพระนาง พระเวสสันดรทรงยินดีบริจาคนางให้ แต่นักบวชชราเมื่อได้รับแล้วก็ไม่เอาไป กลับถวายคืนแก่พระเวสสันดร โดยห้ามพระองค์ประทานนางแก่ผู้ใดอีก

องค์อินทร์ประสาทพรก่อนกลับได้ประสาทพรให้พระเวสสันดร ๘ ประการ คือ

๑. ให้ทรงได้รับอภัยโทษ
๒. ให้ทรงช่วยคนถูกฆ่าได้
๓. ให้ไพร่ฟ้าได้พึ่งพา
๔. ให้มั่นคงในมเหสี ไม่ลุ่มหลงสตรีอื่น
๕. ให้ได้สืบสันตติวงศ์
๖. ให้มีสิ่งของบริจาทานมิสิ้น
๗. ให้มีอาหารทิพย์พอเพียงทุกรุ่งเช้า
๘. ให้ได้สำเร็จพระโพธิญาณ แล้วท้าวสหสนัยก็เนรมิตร่างเป็นพระอินทร์เหาะขึ้นฟ้าไปทันที

อันสงส์ ผู้ใดบูชาภัณฑ์สักกบรพ จะได้เป็นผู้เจริญด้วยลาภยศ ตลอดจนจตุรพิธพรทั้ง ๔

คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอดกาลฯ

ข้อคิดประจำกัณฑ์

การทำดีแม้ไม่มีใครเห็น ก็เป็นความดีอยู่วันยังค่ำ ดุจดวงคำแม้จะอยู่ในตู้โชว์ หรือในกำป็น ก็เป็นทองคำอยู่นั่นเอง เข้าลักษณะว่าความ(ของ)ดีดีเด็ดเหมือนเพชรเหมือนทอง ถึงไร้เจ้าของก็เหมือนตัวยัง ถึงใส่ตู้ดู ถึงขุดหลุมฝัง ก็มีวันปลั่งอะหลังฉั่งชู การทำความดีแม้ไม่มีใครเห็น แต่เทพดาอารักษ์เบื้องบนท่านย่อมรู้

๑๑. กัณฑ์มหาราช

ด้านซุชกเฒ่า นั้นหลุดลากสองกุมารน้อยไปปลางทุบัติไปปลาง ด้วยหวังจะกลับไปหาภรรยา โดยเร็ว เมื่อถึงทางแยกเข้าเมืองกลิงคราฐเทพยดาก็ดลบันดาลให้ซุชกเดินเข้ามาในเมืองสีพีรัฐ พระเจ้ากรุงสัญชัยก็ได้ทรงสุบินประหลาดว่า มีชายอัปลักษณ์นำดอกบัวตูมและดอกบัวบานมาถวาย ให้ พระองค์รับมาทัดที่พระกรรณแล้วก็ทรงตื่นบรรทม เหล่าโหรก็ถวายคำทำนายว่า พระราชวงศ์ที่จากพลัดไปจะเสด็จคืนวัง

วันรุ่งขึ้นนั้นเฒ่าซุชกจึงกุมารน้อยผ่านหน้าพระลาน พระราชาทรงเฉลียวพระทัย จึงให้เรียกตัวเฒ่าอัปลักษณ์และกุมารน้อยมอมแมมแต่ผิวพรรณเปล่งปลั่งนั้นเข้ามาเฝ้า เมื่อพระราชาสอบถาม ซุชกก็กราบทูลว่าได้รับบริจาทานมาได้ไปหลุดคร่ามาที่ใด พระราชาจึงทรงรู้ว่า ๒ กุมารน้อยนั้นเป็นหลานของพระองค์ จึงทรงไล่ตัวหลานและพระราชทานรางวัลให้แก่ซุชกมากมาย ทั้งยังจัดอาหารคาวหวานชั้นเลิศมาให้แก่ซุชกอีกด้วย ขอทานเฒ่าไม่เคยเห็นอาหารชั้นดี มีความโลภจะกินให้หมดจึงกินเข้าไปไม่หยุดจนกระทั่งท้องแตกตายไป พระราชาเจ้ากรุงสัญชัยทรงจัดพิธีเวียนเทียนบายศรีสมโภชรับขวัญหลานเป็นที่ยิ่งใหญ่สมเกียรติ ครั้นแล้วก็ทรงถามถึงพระนางมัทรีและพระเวสสันดร ที่จากไปนานเป็นเวลา ๑ ปี ๑๕ วันแล้ว "พระมารดาทรงลำบากเหลือแสนพระเจ้าข้า" ซาลิธาชกุมารทูลพระราชาด้วยสุระเสียงกำสรดยิ่งนัก

เสด็จคืนเวียงวังพระราชาจึงทรงให้จัดขบวนแต่งกองเกียรติยศยกออกนครไปรับพระเวสสันดร กลับสู่เวียงวังด้วยทรงคิดถึงราชบุตรและสำนึกผิดแล้ว

อันสงส์ ผู้ใดบูชากัณฑ์มหาราชจะได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะได้เป็นพระราชา เมื่อจากโลกมนุษย์ไป ก็จะได้ไปเสวยทิพย์สมบัติในฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรเป็นบริวาร ครั้นบารมีแก่กล้าก็จะได้นิพพานสมบัติ อันตัดเสียซึ่งชาติ ชรา พยาธิ มรณะ พ้นจากโอฆะทั้งสามมีกาโมฆะเป็นต้นฯ

ข้อคิดประจักษ์ คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ย่อมได้รับความปกป้องคุ้มครองภัยในที่ทุกสถาน

๑๒. กัณฑ์ฉกษัตริย์

การเสด็จพระราชดำเนินของพระเจ้ากรุงสุโขทัยและจตุรงคเสนาเป็นขบวนเสด็จจากกรุงเซตุดรนครหลวง ถึงเขาวงกตเป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์ เท่ากับ ๙๖๐ กิโลเมตร กษัตริย์ทั้ง ๖ พระองค์ได้มาพบกันด้วยในกลางป่า โดยมีได้คาดฝัน จึงได้ร่วมเดินทางไปยังเขาวงกตพร้อมกัน กองขบวนเกียรติยศ พร้อมมโหรีและไพร่พล ก็เคลื่อนสู่ป่าด้วยเสียงอันกึกก้องลั่นป่า พระเวสสันดรเข้าพระทัยว่า กองในพระราชวังคงจะมาประหารพระองค์ จึงทรงพาพระนางมัทรีไปหลบซ่อนในพุ่มไม้ ครั้นพระเจ้ากรุงสุโขทัยบอกความให้ทราบ พระนางมัทรีก็ออกมาถวายบังคม ต่างก็รำให้ด้วยสลัดใจกันถ้วนทั่วในเคราะห์กรรมนี้ แม้บรรดาเสนาอำมาตย์และนางกำนัลต่างก็ร้องให้กันทั่ว

พระราชอาตมราชให้พระเวสสันดรลาผนวชกลับคืนสู่เวียงวัง พระนางมัทรีก็ขอให้พระนางมัทรีคืนสู่พระราชวังเถิด พระนางมัทรีได้แต่กันแสงสวมกอดกัณหาพระธิดา และพระโอรสชาติไฉนบอกด้วยทรงคิดถึงยิ่ง บริเวณป่าเต็มไปด้วยเสียงคร่ำครวญระงมจนหมดสติไปทั้งสิ้น พระอินทร์บนสวรรค์เสด็จทิพยเนตรเห็นดังนั้น จึงทรงบันดาลสายฝนให้โปรยปรายเป็นอัครจรย ในป่าชุ่มชื้นด้วยในโบกขรพรรษที่มีสาดให้ผู้ใดเปียกปอน บรรดาพระราชวงศ์ก็ทรงฟื้นขึ้นมาด้วยความแช่มชื่นปราโมทย์ หลังจากนั้นได้ขอลุแกโทษและทูลอาราธนาให้พระเวสสันดรทรงลาผนวช

อนิสสัง ผู้ใดบูชากัณฑ์ฉกษัตริย์ จะได้เป็นผู้เจริญด้วยพร ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทุก ๆ ชาติแลฯ

ข้อคิดประจักษ์

๑. พรากมีวันพบ จากมีวันเจอ จากกันยามเป็นได้เห็นน้ำใจจากกันยามตายได้เห็นน้ำตา
๒. การให้อภัยเป็นเพราะได้สำนึกเป็นเหตุให้ลบลอยร้ายวานบันดาลสันติสุขแก่ส่วนรวม
๓. สี่ห้ายังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้ผิด บรรพชิตยังรู้เผลอ ความผิดพลาดเป็นเรื่องของมนุษย์ แต่การให้อภัยเป็นวิสัยของเทวดา

๑๓. กัณฑ์นครกัณฑ์

เมื่อทรงลาผนวชแล้ว ทรงสั่งลาพระอาศรม รับเครื่องทรงกษัตริย์แล้วเสด็จกลับไปครองเมืองสีพี พระเวสสันดรเสด็จขึ้นครองราชย์ครองแผ่นดินทำให้ไพร่ฟ้าเสนาอำมาตย์มีสุขสงบกันทั่วทั้งแคว้น ชาวเมืองต่างก็หมั่นถือศีลบำเพ็ญกุศลตามสัจย์อธิษฐานของพระเวสสันดร กษัตริย์เมืองกลิงครารัฐก็นำช้างปัจจัยนาเคนทร์มาถวายคืน เพราะบ้านเมืองมีฝนตกต้องตามฤดูกาลแล้ว พระเวสสันดรก็ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรมและยังคงทรงบริจาคทานจนพระชนมายุได้ ๑๒๐ พรรษาจึงสวรรคตแล้วไปปรากฏอุบัติเป็นท้าวสันดุสิตเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นดุสิตรวมระยะเวลาที่พระเวสสันดร มัทรี ชาติ กัณหา ต้องนिरาจากพระนครไปอยู่ป่า เป็นเวลา ๑ ปี ๑๕ วัน

อนิสสัง ผู้ใดบูชากัณฑ์นครกัณฑ์ จะได้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวงศาคุณาญาติ ข้าทาสชายหญิง ธิดาสามี หรือบิดามารดาเป็นต้น อยู่พร้อมหน้ากันโดยความผาสุก ปราศจากโรคพาฬทั้งปวง จะทำการใด ๆ ก็พร้อมเพรียงกันยังการงานนั้น ๆ ให้สำเร็จจุล่งไปด้วยดี

ข้อคิดประจักษ์ การทำความดี ย่อมได้รับผลดีตอบแทน การใช้ธรรมะในการปกครองย่อมทำให้เกิดความสงบร่มเย็น

การกลับชาติมาเกิด

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสเทศนาจบเรื่องพระเวสสันดรชาดกจบแล้ว ทรงแสดงเทศนา อริยสัจ 4 และตรัสถึงการกลับชาติมาเกิดของพระองค์และบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น

พระเจ้ากรุงสนชัย กลับชาติมาเกิดเป็น พระเจ้าสุทโธทนะ เป็นแบบอย่างของนักปกครองฟังเสียงส่วนมากไม่เห็นแก่พวกพ้อง

พระนางผุสดี กลับชาติมาเกิดเป็น พระนางสิริมหามายา เป็นแบบอย่างของนักปกครองฟังเสียงส่วนมากไม่เห็นแก่พวกพ้อง

พระนางมัทรี กลับชาติมาเกิดเป็น พระนางพิมพายโสธรา เป็นแม่แบบของภรรยาผู้มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรของสามี

พระชालี กลับชาติมาเกิดเป็น พระราहुล เป็นแบบอย่างของลูกที่เชื่อฟังพ่อแม่

ชูชก กลับชาติมาเกิดเป็น พระเทวทัต เป็นแบบอย่างของคนที่ดีอยู่ในกาม

พรานเจตบุตร กลับชาติมาเกิดเป็น นายฉันทะ เป็นแบบอย่างของคนดีแต่ขาดความเฉลียวฉลาด

พระกัณหา กลับชาติมาเกิดเป็น นางอุบลวรรณา เป็นแบบอย่างของลูกที่เชื่อฟังพ่อแม่

พระเวสสันดร กลับชาติมาเกิดเป็น พระพุทธเจ้า เป็นแบบอย่างของผู้เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

พระเจ้ากรุงมัทราช กลับชาติมาเกิดเป็น พระมหานาม

นางอมิตตดา กลับชาติมาเกิดเป็น นางจิญจมาณวิกา เป็นแบบอย่างของลูกที่เชื่อฟังตั้งอยู่ในโอวาทพ่อแม่ตามคติของคนยุคนั้น

อัจจุตฤาษี กลับชาติมาเกิดเป็น พระสารีบุตร เป็นแบบอย่างของนักธรรมผู้ฉลาด แต่ขาดเฉลียว หูเบา เชื่อคนง่าย

พระเวสสุกรรม กลับชาติมาเกิดเป็น พระโมคคัลลานะ

พระอินทร์ กลับชาติมาเกิดเป็น พระอนุรุทธ

เทวดาที่เนรมิตเป็นพระยาราชสีห์ กลับชาติมาเกิดเป็น พระอุบาลี

เทวดาที่เนรมิตเป็นพระยาเสือโคร่ง กลับชาติมาเกิดเป็น พระสิมพลี

เทวดาที่เนรมิตเป็นพระยาเสือเหลือง กลับชาติมาเกิดเป็น พระจุลนาถ

เทวดาที่เนรมิตเป็นพระเวสสันดร กลับชาติมาเกิดเป็น พระมหากัจจายนะ

เทพธิดาที่เนรมิตเป็นพระนางมัทรี กลับชาติมาเกิดเป็น นางวิสาขา

ช่างปี่จัญนาเคนทร์ กลับชาติมาเกิดเป็น พระมหากัสสป

นางช่างมารดาช่างปี่จัญนาเคนทร์ กลับชาติมาเกิดเป็น นางกิสาคโคตมี

นายนักการที่เอาข่าวไปทูลพระเวสสันดร กลับชาติมาเกิดเป็น พระอานนท์

มหาทาน กลับชาติมาเกิดเป็น อนาถบิณฑกเศรษฐี

สหชาติโยธา กลับชาติมาเกิดเป็น พุทธเวไนย

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับที่ปราสาทเวสสันดรจบแล้วทรงแสดงเทศนาอริยสัจ ๔ มีทุกขอริยสัจ สมุทัยอริยสัจ นิโรธอริยสัจ และมรรคอริยสัจ

รายนามกวีผู้แต่งมหาเวสสันดรชาดก

หนังสือมหาเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์ ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเป็นแบบเรียน มีรายนามและนามผู้แต่งดังต่อไปนี้

๑. กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส ทรงนิพนธ์ ๕ กัณฑ์คือ

๑. ทศพร
๒. หิมพานต์
๓. มหาราช
๔. นครกัณฑ์
๕. ฉกษัตริย์

๒. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ ๓ กัณฑ์ คือ

๑. วนปเวสณี
๒. จุลพน
๓. สักกบรรพ

๓. เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นิพนธ์ ๒ กัณฑ์ คือ

๑. กุมาร
๒. มัทรี

๔. พระเทพโมลี (กลิ่น) นิพนธ์ ๑ กัณฑ์ คือ มหาพน

๕. สำนักวัดถนน นิพนธ์ ๑ กัณฑ์ คือ ทานกัณฑ์

๖. สำนักวัดสังฆายนิพนธ์ ๑ กัณฑ์ คือ ชูชก

เพลงประจำกัณฑ์

หนังสือมหาเวสสันดรชาดก มีจำนวนคาถา ๑๐๐๐ คาถา ๑๓ กัณฑ์ และมีเพลงประจำกัณฑ์ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกำหนดให้พิณพาทย์ บรรเลงเพลงประจำกัณฑ์ดังนี้

๑. กัณฑ์ทศพร ๑๙ คาถา เพลง สาธูการ
๒. กัณฑ์หิมพานต์ ๑๓๗ คาถา เพลง ตวงพระธาตุ
๓. กัณฑ์ทานกัณฑ์ ๒๐๙ คาถา เพลง พญาโศก
๔. กัณฑ์วณปเวสณี ๕๗ คาถา เพลง พญาเดิน
๕. กัณฑ์ชูชก ๗๘ คาถา เพลง เซ่นเหล้า
๖. กัณฑ์จุลพน ๓๕ คาถา เพลง คุกพาทย์
๗. กัณฑ์มหาพน ๘๐ คาถา เพลง เชิดกลอง
๘. กัณฑ์กุมาร ๑๐๑ คาถา เพลง โห่ด เชิดฉิ่ง
๙. กัณฑ์มัทรี ๙๐ คาถา เพลง ทอยยโอด
๑๐. กัณฑ์สักกบรรพ ๔๓ คาถา เพลง กลม

- ๑๑.กัณฑ์มหาพรต ๖๙ คาถา เพลง กราวนอกร
 ๑๒.กัณฑ์ฉกษัตริย์ ๓๖ คาถา เพลง ตระนนอน
 ๑๓.กัณฑ์นครกัณฑ์ ๗๘ คาถา เพลง กลองโยน

มหาชาติคำหลวง เป็นวรรณคดีเกี่ยวกับศาสนาโดยตรง เป็นหนังสือมหาชาติฉบับภาษาไทยเล่มแรก ที่ปรากฏหลักฐานเหลืออยู่ มีใจความใกล้เคียงกับข้อความที่แต่งเป็นภาษาบาลี แสดงถึงความสามารถในการแปลและเรียบเรียงข้อความ การแทรกบาลีลงไว้มากมายเช่นนี้ ทำให้ฟังยากจนต้องมีการแต่งกาพย์มหาชาติขึ้นใหม่ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม มหาชาติคำหลวงทั้งของเดิมและที่แต่งซ่อมใหม่ในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตที่เป็นกวีหลายท่านช่วยกันแต่ง จึงมีสำนวนโวหารและถ้อยคำไพเราะเพราะพริ้งอยู่มาก แทรกไว้ด้วยวรรณคดีหลายประการ เช่น ความโศก ความอาลัยรัก ความน้อยใจ และความงามของธรรมชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้ความรู้ทางด้านภาษา ทำให้ทราบคำโบราณ คำแผลง และภาษาต่างประเทศ เช่น สันสกฤต และเขมร เป็นต้น

มหาชาติคำหลวงแสดงถึงความเลื่อมใสในพุทธศาสนา และความเชื่อในบุญกุศลที่เกิดจากฟังเทศน์เรื่องมหาชาติของคนไทยสืบต่อมาจากสุโขทัย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง การโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวง ก็เทียบได้พญาสิทธิทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง

ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ จะเกี่ยวกับระบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มีแบบแผนทางประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของชาติพันธุ์กลุ่มคนที่นับถือพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนชาวพุทธมาช้านาน จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานหรือแหล่งทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของสังคมไทย ซึ่งบทบาทของพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจ และการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นั่นคือมีส่วนสนองความต้องการทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ซึ่งพระสงฆ์ทั่วไปจะเป็นผู้แนะนำเป็นพระธรรมกถึกได้ถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น ชุมชน จนก่อให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาในรูปแบบประเพณีเทศน์มหาชาติ

ความเชื่อของการเทศน์แห่มหาชาติทำนองอีสานนั้น พระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องจะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะเฉพาะถิ่น โดยเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม คือการใช้ภาษาถิ่นของตนเองถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญา ดังนั้นภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญกับท้องถิ่นใน ๓ ประการดังนี้

ประการที่ ๑ มีความจำเพาะกับท้องถิ่นเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนในชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องในท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

ประการที่ ๒ มีความเชื่อมโยงและบูรณาการสูงเนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการสูงในเรื่องของกายใจสังคมและสิ่งแวดล้อมเช่นความเชื่อเรื่องแม่ธรณีแม่คงคาแม่โพสพ เป็นต้นทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ พิธีลอยกระทง พิธีแรก

นาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำเอาธรรมชาติมาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ

ประการที่ ๓ มีความเคารพผู้อาวุโสเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีประสบการณ์มีความเคารพผู้อาวุโสโดยยึดถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าผู้เยาว์^{๑๒}

ความเชื่อเกี่ยวกับมหาชาติเวสสันดรชาดก จะก่อให้เกิดการใช้ภูมิปัญญาด้านภาษาถิ่น นำมาผสมผสาน จนเกิดประเพณีที่สำคัญของชาวพุทธ ประเพณีเทศน์มหาชาติอำเภอลำปลายมาศ หรืองานเทศน์มหาชาติเวสสันดรในความหมายของประเพณี คือ การจัดงานประเพณีของชาวพุทธ หรือชาวอำเภอลำปลายมาศเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีรายละเอียดของพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่ทำมากมายและแทบทุกกิจกรรมที่ทำนั้นมักจะแฝงไปด้วยความเชื่อในทุกพิธีกรรมมีความเชื่อเป็นตัวสนับสนุนหรือเป็นสิ่งที่คอยจัดกระบวนการคิดของผู้ทำให้มีความศรัทธาเลื่อมใสและมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ได้ทำนั้นคือความสุขที่จะเกิดมีขึ้นในตัวของผู้ทำเองประเพณีบุญเทศน์มหาชาตินั้นจัดในสองช่วงเวลา คือ ช่วงเดือน ๑๑ - ๑๒ และช่วงเดือน ๓ - ๔ ของทุกปี แต่โดยส่วนมากแล้วจะกำหนดเอาวันที่สะดวก ความพร้อมต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่ก็ยังอยู่ในช่วงเดือนทั้งสองนี้ การจัดประเพณีการเทศน์มหาชาติทำนองอีสานนั้นใช้เวลาในการจัด ๒ - ๓ วัน แต่ก่อนถึงวันงานก็มีการจัดเตรียมและหลังจากเสร็จงานแล้วยังมีกิจกรรมที่ชาวบ้านต้องช่วยกันทำ^{๑๓} พระครูจันทารัตน์ ได้กล่าวถึงความเป็นมาในอดีตของการเทศน์มหาชาติว่าการเทศน์มหาชาตินั้นมีมาตั้งแต่อดีตคงจะมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาลเท่าที่จำได้สำหรับสมัยก่อนจะมีการเชื่อมไม้ตรึงส่งกันให้แต่ละวัดที่อยู่ในเขตใกล้เคียงกันมาร่วมเทศน์ตามที่ได้รับนิมนต์ไว้^{๑๔}.

การเทศน์มหาชาติมีหลายชนิด เริ่มมาตั้งแต่แหล่งทำนองหลวง แหล่งหน้าพระที่นั่ง แหล่งสำนวนทำนองภาคกลาง แหล่งทำนองอีสาน แหล่งทำนองอีสานผสมโคราช แล้วก็แหล่งทำนองอีสาน เช่น บุญธรรม

พระประโทน และเขาก็เข้านมาจากรากเดิม เช่น แหล่งไผ่พจน์ บอกตามตรงหลวงพ่อกเทศน์แหล่งโคราชนี่ เทศน์ไม่ได้ เพราะใจไม่ชอบ ไม่ชอบด้วยสาเหตุ เพราะฟังแล้วมันเหนื่อย ทำนองแหล่งของโคราชนี่มีลูกเอื้อนแทบทุกคำ มันเอื้อนบ่อยเกินไปกว่าจะไปได้แต่ละพยางค์

พระครูอัมพวันพิทักษ์ กล่าวว่า มีการเทศน์ตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายสมัยก่อนมาแล้ว และมีทำนองอีสานเขาเรียกว่าทำนองพื้นฐานของชาวลำปลายมาศ และมีทำนองแหล่งอีสานเป็นทำนอง

^{๑๒} สมจิต พรหมเทพ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีสู่ขวัญของชาวอีสาน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูชัยธรรมคุณ , เจ้าคณะตำบลทะเลเมนชัย, เจ้าอาวาสวัดอิสานทะเลเมนชัย, อ.ลำปลายมาศ, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระครูจันทารัตน์, เจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ, เจ้าอาวาสวัดจันทาราม, อำเภอลำปลายมาศ, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

พื้นบ้านของชาวภาคอีสานหรือภาษาถิ่นจริง ๆ การเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน โดยยึดทำนองอีสานตอนล่างของทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การแหล่ทำนองอีสานจริงคือการเล่นเสียงสูงต่ำ^{๑๕}

เทศน์มหาชาติในความหมายของการเทศน์มหาชาติของพระนักเทศน์ คือ การแสดงธรรมหรือการกล่าวธรรมสอนญาติโยมที่ฟังอยู่เป็นการแสดงธรรมะในทำนองของพระผู้เป็นไขสัปมานิกา คือ ผู้ถึงพร้อมด้วยเสียง และสำเนียงที่ไพเราะ เป็นการแสดงธรรมด้วยเสียงที่ไพเราะมีการเล่นเสียงสูงเสียงต่ำซ้ำบ้างเร็วบ้างเป็นจังหวะ การเอื้อนเสียง เล่นเสียง ออกมาเป็นภาษาอีสาน เหมือนเพลงบ้าง เหมือนกลอนสัมผัสบ้างการเทศน์มหาชาติ นั้น เป็นการแสดงธรรมสั่งสอนประชาชนในเรื่องของการให้ทานการเสียสละและการไม่ให้เป็นคนเห็นแก่ตัวนอกจากนั้นบางคนยังเห็นเป็นการแสดงคาถาอันศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธเจ้าซึ่งในเวลาที่แสดงธรรมหรือเทศน์มหาชาติในส่วนที่เป็นคาถาจะแสดงไม่ให้ขาดตกบกพร่องสักคาถา

พระมหาบุญเลิศ สนติกโร เจ้าอาวาสวัดบ้านบุตาวงษ์ ซึ่งเป็นปราชญ์ของภูมิปัญญาสามารถแต่งทำนองเทศน์มหาชาติหรือการเทศน์ในทำนองโคราชในเรื่องต่าง ๆ ได้และยังเป็นผู้เคยจัดตั้งชมรมนักเทศน์แหล่โคราชด้วย ท่านได้ให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติของโคราชว่า “... การเทศน์มหาชาติของอีสานนั้นมีขึ้นครั้งแรกเมื่อไรนั้นไม่สามารถ ที่จะทราบชัดได้แต่เท่าที่ให้ข้อมูลได้ คือ ตั้งแต่เกิดมาก็ได้พบเห็นการเทศน์อย่างนี้ และได้เทศน์ทำนองอีสานมานานมากแล้วตั้งแต่เทศน์มาเริ่มแรกจนถึงเดี๋ยวนี้ไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี แล้ว”^{๑๖} พระครูพิพิธสารคุณ กล่าวว่า “การเทศน์แหล่มหาชาติแถบลำปลายมาศจะได้รับอิทธิพลของทำนองโคราชเป็นส่วนใหญ่ เหตุเพราะเป็นอำเภอที่อยู่ติดนครราชสีมาจึงได้รับอิทธิพลเข้ามาบางส่วนผสมกับภาษาอีสาน เกิดขึ้นมาก็เห็นการเทศน์เลย ประวัติจริง ๆ แรกเริ่มเดิมที ยากที่จะยืนยันใครเป็นคนทีริเริ่มก่อนนะ เกิดมาก็เห็นแล้วทำนองอีสานแตกต่างจากทำนองภาคกลาง แต่ยังรักษารูปแบบเดิมทำนองหลวงก็ยังมีให้ฟังอยู่”^{๑๗}

การเทศน์มหาชาติในสมัยแรก ๆ นั้นเป็นการเทศน์แสดงธรรมแบบธรรมดาทั่วไปซึ่งเป็นการเทศน์ที่เป็นคาถาพระบาลีร้อยกรองที่เรียกว่า “คาถาพัน” ในปัจจุบันนั้นเป็นการแสดงก่อนที่จะได้เทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกโดยจะเทศน์ในตอนเย็นของวัน (มีโอสม) หรือในบางพื้นที่อาจจะเทศน์ในตอนเช้าหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเทศน์มาลัยหมั้นมาลัยแสน^{๑๘}

การเทศน์มหาชาติในชั้นแรกคงจะเทศน์กันโดยใช้ภาษาบาลีที่เป็นคาถาล้วนอย่างที่เรียกว่า “เทศน์คาถาพัน” อย่างเดียวและคงไม่มีทำนองต่อมาจึงมีนักปราชญ์เช่นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นต้นคงจะพิจารณาเห็นว่าการเทศน์คาถาพันเป็นภาษาบาลีล้วน ๆ นั้นคงฟังไม่ค่อยเข้าใจ

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอัมพวันพิทักษ์, เจ้าคณะตำบลหินโคน, เจ้าอาวาสวัดอัมพวันหินโคน, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระมหาบุญเลิศ สนติกโร, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ, เจ้าอาวาสวัดบ้านบุตาวงษ์, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูพิพิธสารคุณ, เจ้าคณะตำบลลำปลายมาศ, เจ้าอาวาสวัดกะทิง, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูนิมิตสาราภิรมย์, เจ้าคณะตำบลหนองบัวโคก, เจ้าอาวาสวัดจตุรราษฎร์บำรุง, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

จึงมีรับสั่งให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นแต่มหาชาติคำหลวงไม่ใช่หนังสือสำหรับพระเทศน์เป็นหนังสือที่แต่งสำหรับสวดฟังกัน

สรุปความได้ว่า ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์นั้นไม่สามารถจะกล่าวได้ว่ามีการเทศน์ตั้งแต่เมื่อไรแต่ก็มีการจัดงานเทศน์มหาชาติจะจัดเป็นทำนองอีสานส่วนมาก โดยสืบทอดตั้งแต่สมัยก่อนถ่ายทอดทางประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมตามความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน การจัดงานเทศน์มหาชาตินั้น มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวข้องด้วยความเชื่อความศรัทธาของบุญกุศลทั้งผู้เทศน์ ผู้ฟังเทศน์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง และงานเทศน์มหาชาติทำนองอีสานนั้นมีการจัดประจำทุกวัดและถือเป็นงานประจำปีเพราะวัดหนึ่งก็จะจัดหนึ่งครั้งของแต่ละปี

๒.๒ กำเนิดและความเป็นมาของประเพณีเทศน์มหาชาติในประเทศไทย

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญ และมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณ จนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้ว จะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียว จะได้เกิดร่วมและพบพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงโปรดฯ ให้ประชุมสงฆ์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕ สำหรับสวดในพระราชพิธีเข้าพรรษาและสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟังระหว่างพรรษา เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีปรากฏเป็นพระราชพิธีในวังหลวงมาแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ในสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ถึงกับทรงโปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งทรงธรรม ด้วยพระราชประสงค์ให้เป็นที่ทรงธรรมในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ พระราชพิธีนี้สืบเนื่องมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ทำกระเจดีย์ใหญ่บูชากัณฑ์เทศนาคราวหนึ่ง แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้งที่ทรงดำรงอยู่ในสมณเพศ ก็ทรงหัดเทศน์กัณฑ์มัทรี จนกลายเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ^{๑๔}

ในท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตภาคอีสาน ถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่สำคัญที่สุดของปี จะจัดขึ้นในราวเดือน ๔ เรียกว่า บุญพระเวส ทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลนี้ด้วย เช่น พิธีแห่พระเวสเข้าเมือง และพิธีแห่ข้าวพันก้อน เพื่อบูชาคาถาพันทาง ภาคเหนือก็ให้ความสำคัญกับการเทศน์มหาชาติมาก เห็นได้จากมีประเพณีสร้างหลาเงิน หรือแผ่นเงินแกะลาย แขนวน้อยรอบฉัตร ถวายเป็นเครื่องขันธ์ตั้งธรรมหลวงในงานบุญเทศน์มหาชาติ แผ่นเงินเหล่านี้จะจำหลักเป็นรูปลวดลายต่างๆ ส่วนทางภาคใต้ นั้น ประเพณีเทศน์มหาชาติได้คลี่คลายไปเป็นประเพณี จะเห็นว่า ประเพณีเทศน์

มหาชาติที่เป็นประเพณีหลวง ได้ส่งผลกระทบต่อประเพณีราษฎร์อย่างกว้างขวาง แต่ท้องถิ่นได้พัฒนารูปแบบการเทศน์ และประเพณีต่างๆ ให้แตกต่างกันไป เพื่อให้สอดคล้องกับธรรม

^{๑๔} สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ ๑๘ , เรื่องที่ ๒ ประเพณีหลวง และประเพณีราษฎร์ ความเป็นมาและความหมายของประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ในสังคมไทย, ๑๖ ก.ค. ๒๕๖๑.

นิยมท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป ในแต่ละภาค ในภาคกลางจะคงลักษณะสำคัญของประเพณีหลวงไว้มาก เช่น ในการเทศน์ มักจะมีปี่พาทย์ประโคม ขณะดำเนินพิธีตามแบบของหลวงด้วย เชื่อว่า เป็นการเสริมศรัทธาให้เกิดความปิติในผลบุญที่ได้บำเพ็ญ กับทั้งเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้ที่ได้ยินเสียงปี่พาทย์ได้ทราบว่า กำลังมีพิธีเทศน์มหาชาติอยู่ ผู้ได้รับกัณฑ์เทศน์ใดไว้ จะได้เตรียมตัวได้ทัน ปี่พาทย์ในงานเทศน์มหาชาติ จะเริ่มด้วยเพลงโหมโรง และกำหนดเพลงปี่พาทย์ประจำกัณฑ์ไว้ ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ตามแบบหลวงที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และถือเป็นเพลงชั้นสูงทั้งสิ้นเช่นกัณฑ์ทศพรใช้เพลงสาธุการ การเทศน์มหาชาติในส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์ นอกจากจะรักษาขนบแบบราชสำนักที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังแฝงด้วยความสนุกสนาน และการละเล่นแทรกอยู่ด้วย เช่น พระที่เทศน์มหาชาติ กัณฑ์ต่างๆ อาจว่าแหล่ เพื่อให้ผู้ฟังได้รสยิ่งขึ้น แหล่ต่างๆ ที่มีประจำกัณฑ์ที่เรียกว่า แหล่นอกนี้ จะแต่งเป็นพิเศษนอกเนื้อเรื่อง พระเวสสันดรก็ได้ หรือชาวบ้านในบางท้องที่ แถบภาคกลางจะมีการเล่นมหาชาติทรงเครื่อง เวลามีพิธีเทศน์มหาชาติ ซึ่งชาวบ้านจะรับมาจากวัดและไปเล่นกันเอง ต่อมาชาวบ้านกลับไปชวนพระมาเล่นด้วยกัน จึงเป็นการเล่นระหว่างแม่เพลงที่มีเสียงดีที่มีกรับบทเป็นพระนางผุสดีหรือพระนางมัทรี กับพระที่มักจะได้รับบทพระเวสสันดรและชูชก เป็นต้น

๒.๓ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในสังคมไทยในแต่ละภาค

จะเห็นได้ว่า คติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทาน การกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดร ความเชื่อเรื่องบุญกรรมอยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดก ที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณาการทางศาสนาให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อประเพณีหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ ทำให้เกิดความกลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ที่เห็นจากประเพณีการเทศน์มหาชาติ แสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถิ่นโดยตรง อิทธิพลของประเพณีหลวง ที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์ กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน สอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้นแบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกัน แต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบประเพณีหลวง ตามธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนัก เป็นพื้นเดิมของสังคมชวานาอยู่แล้ว ทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่าง โดยที่ราชสำนักเองไม่ได้มีเจตนา หรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใด ดังจะยกประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของแต่ละภาคมาเป็นกรณีตัวอย่างให้เห็นพอสังเขปดังนี้

๒.๓.๑ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในภาคกลาง

ในปัจจุบันพระแสดงธรรมหรือพระผู้เทศน์ นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจ โดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ การเทศน์มหาชาติคือ การชี้แจงหรือการเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก ว่าด้วยพระพุทธรูปของพระพุทธร่องค์ในอดีตชาติเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญพระบารมีเป็นชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเทศน์มหาชาตินี้มีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย เวสสันดรชาดกนั้นเป็นพุทธพจน์ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่พระภิกษุสงฆ์และพระประยูรญาติ ณ นิโครธารามกรุงกบิลพัสดุ์ในคราวที่พระพุทธองค์เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติมีพระเจ้าสุทโธทนะเป็นประธานเสด็จมาต้อนรับ ต่างก็ยังมีทิฐิมานะแรงกล้าไม่ยอมมอบน้อมนมัสการพระพุทธองค์ด้วยเห็นว่าพระพุทธองค์มีวัยอ่อนกว่าตน พระพุทธองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นเหตุดังนั้น จึงทรงแสดงปาฏิหาริย์เสด็จลอยขึ้นไปจงกรมอยู่บนอากาศ ให้รู้สึกอองพระบาทหล่นลงมาบนพระเศียรเหล่าพระประยูรญาติลำดับนั้น หมู่พระประยูรญาติต่างพากันคลายทิฐิมานะ ประคองอัญชลินนมัสการชื่นชมโสมนัสด้วยบุญญาภิหารของพระพุทธองค์ขณะนั้น^{๒๐}

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม ๑๘ ได้กล่าวไว้ว่า ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุดในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียวจะได้เกิดร่วมและพบพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมพระสงฆ์นักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นภาษาไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕ สำหรับสวดในพระราชพิธีเข้าพรรษาและสวดให้อุบาสกอุบาสิกา ฟังระหว่างพรรษาองค์ความรู้เรื่องการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนจะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยทานบารมีขั้นสุดยอดที่ยากยิ่งจึงเรียกว่ามหาชาติ

ความนิยมและความสำคัญของเรื่องมหาชาติชาดก ปรากฏให้เห็นได้จากวรรณกรรมที่แต่งขึ้นมากมาย ทั้งต่างสำนวนและต่างยุคสมัยเฉพาะที่เป็นฉบับหลวงก็มีมากมายในลักษณะของรูปแบบคำประพันธ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีมหาชาติฉบับท้องถิ่นต่าง ๆ อีก เช่น ทางภาคเหนือมีมหาชาติภาคพายัพ เขียนเป็นอักษรล้านนามีหลายฉบับและหลายสำนวน ทางภาคอีสานมีมหาชาติคำเฉียง ส่วนทางภาคใต้มีมหาชาติชาดกฉบับวัดมัชฌิมาวาส สงขลา เป็นต้น และยังมีมหาชาติสำนวนต่าง ๆ อีกมากมายที่แต่งกันเองโดยอิสระกระจายอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติจึงปรากฏในสังคมไทยทุกภูมิภาคทั้งในราชสำนักและในหมู่ประชาชนทั่วไป ในราชสำนักปรากฏเป็นพระราชพิธีในวังหลวงมาแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ในสมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์ถึงกับทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระที่นั่งทรงธรรม ด้วยพระราชประสงค์ให้เป็นที่ทรงธรรมในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ พระราชพิธีนี้สืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการทำกระจำตึกใหญ่บูชาภักดิ์เทศนาคราวหนึ่ง

แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้งที่ทรงดำรงอยู่ในสมณเพศก็ทรงหัดเทศน์ภักดิ์มีทริจนกลายเป็นธรรมเนียมให้พระราชโอรสถวายเทศน์มหาชาติในวังหลวงในท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตภาคอีสานถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่สำคัญที่สุดของปีจะจัดขึ้นในราวเดือน ๔ เรียกว่าบุญพระเวส ทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลนี้ด้วย เช่น พิธีแห่พระเวสเข้าเมืองและพิธีแห่ข้าว

^{๒๐} <http://www.dra.go.th>, เข้าถึงข้อมูล (๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑).

พนักก่อนเพื่อบูชาคาถาพัน ทางภาคเหนือก็ให้ความสำคัญกับการเทศน์มหาชาติมาก เห็นได้จากมี ประเพณีสร้างหลาบเงินหรือแผ่นเงินแกะลาย แขนวน้อยรอบฉัตรถวายเป็นเครื่องขันธตั้งธรรมหลวง ในงานบุญเทศน์มหาชาติแผ่นเงินเหล่านี้จะจำหลักเป็นรูปลวดลายต่าง ๆ ส่วนทางภาคใต้นั้น ประเพณี เทศน์มหาชาติได้คลี่คลายไปเป็นประเพณีสวดด้านซึ่งคล้ายคลึงกับการสวดโ้อะไวหารายอย่าง กรุงเทพฯ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จะเห็นว่าประเพณีเทศน์มหาชาติที่เป็นประเพณีหลวงได้ส่งผลกระทบต่อประเพณีราษฎร์อย่างกว้างขวาง แต่ท้องถิ่นได้พัฒนารูปแบบการเทศน์และประเพณีต่าง ๆ ให้แตกต่างกันไป เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมเนียมท้องถิ่นที่แตกต่างกันไปในแต่ละภาค ในภาคกลางจะคง ลักษณะสำคัญของประเพณีหลวงไว้มาก เช่น ในการเทศน์มักจะมีปีพาทย์ประกอบขณะดำเนินพิธีตาม แบบของหลวงด้วย เชื่อว่าเป็นการเสริมศรัทธาให้เกิดความปิติในผลบุญที่ได้บำเพ็ญกับทั้งเป็นเครื่อง เตือนใจให้ผู้ที่ได้ยินเสียงปีพาทย์ได้ทราบว่าการบำเพ็ญมีพิธีเทศน์มหาชาติอยู่ ผู้ได้รับกัณฑ์เทศน์ใดไว้จะได้ ตระเตรียมตัวได้ทัน ปีพาทย์ในงานเทศน์มหาชาติจะเริ่มด้วยเพลงโหมโรง และกำหนดเพลงปีพาทย์ ประจำกัณฑ์ไว้ซึ่งเป็นเพลงหน้าพาทย์ตามแบบหลวงที่มีความศักดิ์สิทธิ์และถือเป็นเพลงชั้นสูงทั้งสิ้น เช่นกัณฑ์ทศพร ใช้เพลงสาธุการ กัณฑ์หิมพานต์ใช้เพลงดวงพระธาตุ เป็นต้น

การเทศน์มหาชาติในส่วนที่เป็นประเพณีราษฎร์ นอกจากจะรักษาขนบแบบราชสำนักที่ เน้นความศักดิ์สิทธิ์แล้ว ยังแฝงด้วยความสนุกสนานและการละเล่นแทรกอยู่ด้วย เช่น พระที่เทศน์ มหาชาติกัณฑ์ต่าง ๆ อาจว่าแหล่เพื่อให้ผู้ฟังได้ร่ำเสียงขึ้น แหล่ต่าง ๆ ที่มีประจำกัณฑ์ที่เรียกว่าแหล่ นอก นี้จะแต่งเป็นพิเศษนอกเนื้อเรื่องพระเวสสันดรก็ได้หรือชาวบ้านในบางท้องที่แถบภาคกลางจะมีการ เล่นมหาชาติทรงเครื่องเวลาที่มีพิธีเทศน์มหาชาติซึ่งชาวบ้านจะรับมาจากวัดและไปเล่นกันเองต่อมา ชาวบ้านกลับไปชวนพระมาเล่นด้วยกัน จึงเป็นการเล่นระหว่างแม่เพลงที่มีเสียงดีที่มีกรับบทเป็นพระ นางผู้สดีหรือพระนางมัทรีกับพระที่มักจะได้รับบทพระเวสสันดรและชูชก เป็นต้น^{๒๑}

๒.๓.๒ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในภาคเหนือ

ภาคเหนือตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติประเพณี ตั้งธัมม์หลวง หมายถึงการฟังพระธรรม เทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระ ชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้มาประสูติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ คำว่า “ตั้ง” แปลว่าเริ่มต้น การตั้งธรรมหลวง ก็อาจแปลว่าการสดับพระธรรมเทศนาจาก คัมภีร์ที่จารขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกด้วย ประเพณีนี้ตรงกับงานประเพณีฟังเทศน์มหาชาติของภาคกลาง การตั้งธรรมหลวงนี้ จะจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนยี่ มีการเตรียมงานนับตั้งแต่การเตรียมสถานที่ในการ เทศน์และการเตรียมตัวของผู้จะมาฟังเทศน์ ถือเป็นพิธีใหญ่คู่งานทานสลากภัตต์ ดังนั้น จึงมีคตินิยม ว่า ในวัดหนึ่งนั้นปีใดที่จัดงานทานสลากภัตต์ก็จะไม่จัดงานตั้งธรรมหลวง และปีใดที่จัดงานตั้งธรรม หลวงก็จะไม่จัดงานทานสลากภัต เพราะสองงานนี้ต้องใช้ความเสียสละความร่วมมือจากศรัทธา ชาวบ้านอย่างมาก“ตั้งธรรมหลวง” นอกจากเทศน์มหาชาติหรือเวสสันดรชาดกแล้ว

ธรรมหรือคัมภีร์ที่นำมาเทศน์ในงานตั้งธรรมหลวงนี้ อาจเป็นคัมภีร์ขนาดยาวเรื่องใดเรื่อง หนึ่งก็ได้ ซึ่งทางวัดและคณะศรัทธาจะช่วยกันพิจารณา โดยอาจเป็นเรื่องในหมวด ทศชาติชาดก ปัญญาชาดก หรือชาดกนอกนิบาตเรื่องอื่น แต่ที่นิยมกันมากคือเรื่อง มหาชาติ หรือ เวสสันดรชาดก

^{๒๑} www.dra.go.th, เข้าถึงข้อมูล (๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑).

(เวสสันดร) ซึ่งมีความเชื่อกันว่า หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ จะไปเกิดในแผ่นดินยุค พระศรีอาริยะเมตไตรยในอนาคต และได้พลานิสงส์ดังปรากฏในพระธรรมเทศนาอาณิสงส์แห่งการ สร้างหรือฟังมหาเวสสันดรชาดกไว้

ในคัมภีร์มัลลยสูตร กล่าวเป็นใจความว่า เมื่อครั้งมหาเถรขึ้นไปนมัสการพระเอกแก้วจุฬามณีในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น ได้พบพระอริยเมตไตรยเทพบุตร ท่านก็ได้สั่งมหาเถรเจ้ามาว่า “ให้คนทั้งหลายฟังธรรมมหาชาติให้จบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ในวันเดียวคืนเดียว แล้วจะได้ร่วมกับศาสนาของเรา” ดังนี้ เมื่อพระมหาเถรเทพมัลลยกลับจากสวรรค์แล้ว ก็นำเรื่องนี้มาบอกกับชาวโลกคนทั้งหลายได้ฟังก็ เลยพากันฟังเทศน์มหาชาติจนถือเป็นประเพณีสืบมาหากเป็นธรรมที่มีชื่อเสียงเรื่องมหาชาติแล้วก็มีมักจะฟัง กันไม่เกิน ๓ วัน แต่หากเป็นเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติแล้วอาจมีการฟังเทศน์ต่อเนื่องกันไปถึง ๗ วัน โดยแบ่งการเทศน์เป็นวันแรกเทศน์ธรรมวัตร วันที่สองเทศน์คาถาพัน ก่อนที่จะเทศน์มหาชาติก็จะ เทศน์เรื่องอื่นไปเรื่อย ๆ พอถึงวันสุดท้ายก็จะเทศน์ด้วยคัมภีร์ชื่อ มัลลยตัน มัลลยปลาย และอาณิสงส์ มหาชาติ รุ่งขึ้นเวลาเช้ามีดก็จะเริ่มเทศน์มหาชาติตั้งแต่กัณฑ์ทศพรเรื่อยไป จนครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ซึ่ง มักจะไปเสร็จเอาในเวลาทุ่มเศษ แล้วจะมีการเทศน์ธรรมพุทธาภิเษกปฐมสมโพธิ สวดมนต์เจ็ดตำนาน ย่อ ธัมมจักกัปปวัตตสูตร และสวดพุทธาภิเษก ปัจจุบันนิยมเทศน์จบภายในวันเดียว

เจ้าของกัณฑ์จะนิมนต์พระที่เทศน์เฉพาะกัณฑ์นั้นๆ มาเทศน์ เรียกว่า เทศน์กัณฑ์ กัณฑ์ ทำนองที่ใช้เทศน์แบบพื้นเมืองเรียกตามแบบลานนาว่า ระเบียบ การเรียกชื่อกัณฑ์ ทางภาษาเหนือ เรียกว่า ผูก ด้วยเหตุที่เทศน์มหาชาติเป็นที่นิยม จึงมีนักปราชญ์ฉบับล้านนาแต่งธรรมเป็นจำนวนถึง ประมาณ ๑๕๐ ฉบับหรือสำนวน เช่นฉบับวิงวอนน้อย วิงวอนหลวง วิงวอนตอนกลาง หึงแก้วมโน วอน ท่าแป้น ริมตง สร้อยสังกร ล้านช้างเวียงจันทร์ พุกาม พระงาม แม่กุ เมืองหาง พระสิงห์ ไคมคำ เชียงของ น้ำดั้นท้อ ไผ่แจ้เรียวแดง พลับัวไกวใบ พลับัวหนุ่ม ชราเหลา อินทร์ลงเหลา ป่าขางเหลา สะพานน้อย ฯลฯ และที่นิยมอย่างมากในปัจจุบันได้แก่ฉบับ สร้อยสังกรณ์ แต่งโดยพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ได้รวมเอากัณฑ์ที่เด่นๆ ของฉบับต่างๆ มารวมกัน เป็นฉบับใหม่ เป็นต้น ส่วนฉบับที่เป็นภาษาบาลีล้วนเรียกว่า คาถาพัน และฉบับที่แปลคาถาพันเรียกว่า จரிய การเตรียมพิธีตั้งธรรมหลวงก่อน การจัดพิธีตั้งธรรมหลวง พระเถรและชาวบ้านต้องช่วยกันเตรียมงานเป็นการใหญ่ ล่วงหน้าอย่างน้อย เป็นเดือน เพราะต้องเตรียมการในหลายส่วน เช่น การ “ตกธรรม” คือการไปนิมนต์พระเสียดีมา เทศน์ การตกแต่งสถานที่ การทำรั้วราชวัตร ประตูป่า ประดับโครงซุ้มด้วยทางมะพร้าว ประดับด้วย ฉัตร ธง ช่อช้าง ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นข่า ต้นบุก มาปักไว้ให้ดูเหมือนกับประตูเข้าป่า การที่จัดทำประตู ป่านี้ คาดว่าคงจำลองมาจากเรื่องในเวสสันดรชาดก คือตอนที่พระเวสสันดรถูกขับให้ออกจากเมือง พร้อมทั้งพระมเหสีและโอรสธิดา จึงพากันเข้าไปอยู่ในป่าเพื่อบวชเป็นฤาษีบำเพ็ญบารมี เมื่อไปถึง ประตูป่าที่มีพรานเจตบุตรเป็นผู้เฝ้า ได้ชี้ทางไปเขาวงกตให้และอาจมีการจำลองเขาวงกตไว้ภายในวัด ให้ได้เดินเล่น โดยตรงกลางเขาวงกตจะมีแท่นบูชาพระพุทธรูปอยู่ หากหลงก็วนเวียนอยู่จนกว่าจะเข้าไป สักการะพระพุทธรูปได้ จึงเป็นที่สนุกสนานของผู้ที่มาร่วมทำบุญสถานที่ใช้ในการ ตั้งธรรมหลวงจะ นิยมใช้วิหารภายในจะต้องตกแต่งไปด้วยเครื่องบูชาเวสสันดรชาดก ได้แก่ ดอกบัว ดอกพาน(บัวสาย) ช่อสามเหลี่ยม ติดกนกดาษต้อง(กระดาดขลุ)

รูปช้าง ม้า วัว ควาย ทาสหญิง ทาสชาย แก้ว แหวน เงิน ทอง อย่างละ ๑๐๐ รูป ประดับ โคมผัดที่เล่าเรื่องเวสสันดรชาดก มีการทำค่างโคมแขวนบูชา มีเชือกสำหรับดึงขึ้นลงได้ จึงเรียกว่า

โคมล้อ ล้อ หมายถึงรอกที่ใช้สำหรับชักเชือกขึ้นลงเพื่อจุดประทีปบูชาส่วนธรรมมาสน์สำหรับเป็นที่นั่งเทศน์ของพระสงฆ์จะประดับตกแต่งด้วยม่าน และห้อยดอกพัน ที่อยู่ในหีบดอก ที่สานโดยตะไผ่ไผ่ประกบกัน ดอกไม้พันดอก หรือ สหสสุปผานี เป็นเครื่องบูชาพระธรรม บูชาพระคาถาจำนวน ๑,๐๐๐ พระคาถา ที่เรียกว่า สหสสุคาถา ดอกไม้ที่นิยมได้แก่ดอกกาสะลอง ดอกจีหุบ(มณฑา) ดอกสารภี เป็นต้น ดอกไม้เหล่านี้เป็นดอกไม้หอมทำให้บรรยากาศเหมือนอยู่ในป่าหิมพานต์ที่พระเวสสันดรบำเพ็ญบารมีอยู่ที่นั่น ส่วนด้านข้างก็จะมีการจำลองเป็นป่าหิมพานต์ ปัจจุบันมีการตกแต่งด้วยซุ้มต้นไม้ดอกไม้ใส่กระถางไปประดับตกแต่งให้งดงามด้านข้างพระประธานในวิหาร ก็จะมีการอ่างน้ำมัน โดยใช้น้ำมันงา หรือน้ำมันมะพร้าว ใส่ลงไป โยงสายสิญจน์จากพระประธาน ไปยังธรรมมาสน์ โยงมาพันที่อ่างน้ำมันต์สามรอบ แล้วโยงกลับไปยังธรรมมาสน์ให้พระถือไว้ขณะเทศน์กัณฑ์ต่างๆ เชื่อว่าอานุภาพของการเทศน์ตั้งธรรมหลวงจะทำให้ น้ำมันต์นี้ศักดิ์สิทธิ์ ใช้ทาแผล แก้ปวดเคล็ดขัดยอก แก้ผื่นคัน และเชื่อว่าจะทำให้อยู่ยงคงกระพันวันแรก ในการเทศน์นิยมเทศน์ในวันเดือนยี่เหนือขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น ศรัทธาชาวบ้านจะมาฟังเทศน์คาถาพัน คือเรื่องราวของเวสสันดรชาดกที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นภาษาบาลี รวมทั้งหม่อม ๑,๐๐๐ พระคาถา และเทศน์คัมภีร์ต่อไปอีก คือ คัมภีร์มาลัยต้น มาลัยปลายและอานิสงส์เวสสันดร และธัมมวิบากเวสสันดรคาถาพัน หรือสหัสสุคาถา คือคำบาลีที่แต่งด้วยฉันทลักษณ์ต่างๆ กล่าวเรื่องย่อของพระเวสสันดรตั้งแต่ต้นจนจบคัมภีร์มาลัยต้น กล่าวถึงพระมาลัยเถร พระสงฆ์ชาวลังกาเป็นพระอรหันต์ เดินทางไปเยี่ยมมรณ ได้พบพญามราชและเห็นสัตว์นรกจำนวนมาก พญามราชบอกกับพระมาลัยว่า การทำบุญทำทาน การฟังเทศน์ และอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายนั้น อาจทำให้ผู้ที่อยู่ในนรกพ้นจากความทุกข์ได้ คัมภีร์มาลัยปลาย กล่าวถึงพระมาลัยเดินทางไปสวรรค์ ได้พบพระอริยะเมตไตรเทวบุตร ผู้ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป พระมาลัยถามว่า ทำอย่างไรจะได้ร่วมศาสนากับพระศรีอริยะเมตไตร ได้คำตอบว่า ผู้ที่ได้สดับฟังการเทศน์มหาชาติตั้งแต่ต้นจนจบจะได้พบกับศาสนาพระศรีอริยะเมตไตรพุทธเจ้าธัมมอานิสงส์เวสสันดรและธัมมวิบากเวสสันดร กล่าวถึงอานิสงส์ต่างๆของการฟังเทศน์มหาชาติ รวมถึงการได้อยู่ร่วมพระศาสนาของพระศรีอริยะเมตไตร และชาติต่างๆของพระเวสสันดร นางมัทรี กัณหา ขาลี ชูชก จึงทำให้เกิดเป็นเรื่องราวพระเวสสันดรชาดกชาติสุดท้าย ก่อนเกิดเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในยุคปัจจุบัน วันที่สอง รุ่งขึ้นวันเดือนยี่เหนือเพ็ญ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาเช้าตรู่จะเริ่มฟังกัณฑ์ทศพรและกัณฑ์ต่อ ๆ มาตามลำดับ มีเวลาพักดื่มน้ำเย็นและฉันเพล จากนั้นเทศน์ติดต่อกัน การฟังเทศน์และเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ สามารถเป็นเจ้าภาพพร้อมกันหรือฟังแบบสลับชาติต่ออายุ ตามปีเกิดของแต่ละคน เมื่อเทศน์กัณฑ์ใด ให้เจ้าภาพของกัณฑ์จุดธูปเทียน (ผางประทีป) เท่าจำนวนพระคาถา เพื่อบูชาคาถาของกัณฑ์นั้น จนครบคาถา ^{๒๒}

๒.๓.๓ ประเพณีบุญเทศมหาชาติในภาคใต้

การเทศน์มหาชาติ เทศน์มหาชาติ คือ เทศนาเวสสันดรชาดก เป็นบุญพิธีที่นิยมจัดให้มีกันมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัดเป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้น ๆ จะตกลงร่วมกันจัดปกตินิยมให้มีหลังฤดูทอดกฐิน ผ่านไปแล้วจนตลอดฤดูเหม็นต์ นิยมจัดเป็นงานสองวัน คือ วันเทศน์เวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์วันหนึ่ง และวันเทศน์จตุราริยสังจกกา ท้ายเวสสันดรชาดกอีกวันหนึ่ง

^{๒๒} <http://www.openbase.in.th/node>,เข้าถึงข้อมูล (๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑).

ประเพณีงานเทศน์มหาชาติ

งานเทศน์มหาชาตินี้ นิยมทำกันหลังออกพรรษาพ้นหน้ากฐินไปแล้ว อาจทำในวันขึ้น ๘ ค่ำกลางเดือน ๑๒ หรือในวันแรม ๘ ค่ำก็ได้ ซึ่งในช่วงนี้น้ำเริ่มลดและข้าวปลาอาหารกำลังอุดมสมบูรณ์ จึงพร้อมใจกันทำบุญทำทานและเล่นสนุกสนานรื่นเริง แต่ในภาคอีสานนั้นนิยมทำกันในเดือน ๔ เรียกว่า “งานบุญผะเหวด” ซึ่งเป็นช่วงที่เสร็จจากการทำบุญลานเอาข้าวเข้ายุ้ง ในภาคกลางบางท้องถิ่นทำกันในเดือน ๕ ต่อเดือน ๖ ก็มี งานเทศน์มหาชาตินั้นจะทำในกาลพิเศษจะทำในเดือนไหนก็ได้ไม่จำกัดฤดูกาล โดยมากเพื่อเป็นการหาเงินเข้าวัด บางแห่งนิยมทำในเดือน ๑๐ การเทศน์มหาชาตินั้น มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระบรมโพธิสัตว์ ก่อนที่จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและออกบวชจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

วันแรกเริ่มงานด้วยพิธีทำบุญตักบาตรพระทั้งวัด หรือเลี้ยงพระตามจำนวนที่เห็นสมควร แล้วเริ่มเทศน์เวสสันดรชาดก ตามแบบเทศน์ต่อกันไปจนสุด ๑๓ กัณฑ์ ถึงเวลากลางคืนบางแห่งจัดปีพาทย์ประโคมระฆังกัณฑ์หนึ่ง ๆ ตลอดทั้ง ๑๓ กัณฑ์ด้วย วันรุ่งขึ้นทำบุญเลี้ยงพระอีกแล้วมีเทศน์จตุราริยสังจกถาในระหว่างเพลจบแล้วเลี้ยงพระเพลเป็นอันเสร็จพิธี

ระเบียบพิธีในการเทศน์มหาชาติ

๑. ตกแต่งบริเวณพิธีให้มีบรรยากาศคล้ายอยู่ในบริเวณป่า ตามท้องเรื่องเวสสันดรชาดก โดยนำเอา ต้นกล้วย ต้นอ้อย และกิ่งไม้มาผูกตามเสา และบริเวณรอบ ๆ ธรรมาสน์ประดับธงทิว และ ราวตี ฉัตร ตามสมควร

๒. ตั้งชั้นสาครใหญ่ หรือจะใช้อ่างใหญ่ที่สมควรก็ได้ใส่น้ำสะอาดเต็ม สำหรับปักเทียนบูชาประจำกัณฑ์ ในระหว่างที่พระเทศน์ น้ำในภาชนะที่ตั้งนี้เสร็จพิธีแล้ว ถือว่าเป็นน้ำพระพุทธรมณต์ที่สำคัญ ภาชนะใส่น้ำนี้ตั้งหน้าธรรมาสน์ กลางบริเวณพิธี

๓. เตรียมเทียนเล็ก ๆ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม แล้วนับแยกจำนวนเป็นมัด มัดหนึ่งมีจำนวนเท่าคาถาของกัณฑ์หนึ่ง แล้วทำเครื่องหมายไว้ให้ทราบ ว่ามัดไหนสำหรับบูชาคาถากัณฑ์ใด เมื่อถึงคราวเทศน์กัณฑ์นั้นก็จะเอาเทียนมัดนั้นออกจุดบูชาติดรอบ ๆ ภาชนะน้ำ ต่อกันไปจนจบกัณฑ์ให้หมดมัดพอดี ครบ ๑๓ กัณฑ์ถ้วน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เท่าจำนวนคาถา บางแห่งนิยมทำธงเล็ก ๆ ๑,๐๐๐ คัน แบ่งจำนวนเท่าคาถาประจำกัณฑ์เช่นอย่างเทียน แล้วปักธงบูชาระหว่างกัณฑ์บนหยวกกล้วย แต่การใช้ธงไม่เป็นที่นิยม เช่น เทียน การจุดเทียนหรือปักธงบูชากัณฑ์ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพผู้รับกัณฑ์นั้น ๆ การเทศน์เวสสันดร มีวิธีเทศน์เป็นทำนองโดยเฉพาะ จะต้องได้รับการฝึกอบรมศึกษาต่อท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนี้เป็นพิเศษ ส่วนการเทศน์จตุราริยสังจกถา มีระเบียบพิธีอย่างเทศน์ในงาน

ความเป็นมา

พุทธศาสนิกชนชาวไทยนับถือกันมาแต่ครั้งโบราณว่า มหาเวสสันดรเป็นชาดกที่สำคัญกว่าชาดกเรื่องอื่น เพราะว่าด้วยเรื่องราวที่ปรากฏบารมีของพระโพธิสัตว์อยู่โดยบริบูรณ์ทั้ง ๑๐ บารมีและพุทธศาสนิกชนชาวไทยก็นิยมฟังเทศน์มหาชาติกันตลอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอาจจะเป็นด้วยเหตุผลสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. เชื่อกันว่ามหาเวสสันดรชาดกเป็นพระพุทธรูปพระพุทธรูปเจ้าได้เทศนาแก่พระภิกษุสงฆ์ ณ นิโครธารามมหาวิหาร และการได้สดับพระพุทธรูปพระพุทธรูปทั้งหลายย่อมเป็นศิริมงคลแก่ตน

๒. เชื่อในพระมาลัยสูตรว่า พระศรีอริยเมตไตรยเทพบุตรผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าต่อจากพระพุทธรูปเจ้าองค์ปัจจุบัน ได้มีเทวโองการสั่งพระมาลัยเถระผู้มีบุญญาภิหารอย่างยิ่งว่าผู้ใดมีความปรารถนาใคร่พบพระศรีอริยเมตไตรย (ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นสมัยที่มีแต่ความสุขและความสมบูรณ์อย่างที่สุด) ให้บุคคลผู้นั้นฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกอันประกอบด้วยพระคาถาถึงพันคาถาให้จบภายในวันเดียว ด้วยความตั้งใจฟังอย่างยิ่ง และด้วยเหตุที่เชื่อว่า มหาเวสสันดรชาดกจะเสื่อมและสูญหายไปก่อนชาดกอื่นๆ จึงควรฟังมหาเวสสันดรชาดกกันอยู่เรื่อยๆ เพื่อมิให้เสื่อมสูญไป

๓. การเทศน์มหาชาติ ผู้เทศนาจะเทศน์เป็นทำนองไพเราะ ใส่อารมณ์ในน้ำเสียง ซึ่งมีทั้งบทโศก สนุกสนาน ฯลฯ จึงทำให้เกิดปีติโสมนัสในการฟังเทศน์มหาชาติ นอกจากนี้ยังมีผู้นำมหาเวสสันดรชาดกไปแต่งเป็นภาษาไทยอีกหลายสำนวน และใช้คำประพันธ์หลายชนิด เช่น กลอน ฉันท์ กาพย์ ลิลิต และร้อยแก้ว รวมทั้งยังมีมหาเวสสันดรชาดกที่เป็นภาษาถิ่นอีกหลายฉบับ ดังนี้

๑.มหาชาติภาคกลาง เมื่อ พ.ศ.๒๔๕๐ กรมศึกษาธิการได้รวบรวมมหาชาติสำนวนต่างๆ และคัดเลือกสำนวนที่มีความไพเราะมากที่สุดได้ครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ นำมารวบรวมและพิมพ์เป็นเล่มสำหรับใช้เป็นแบบเรียนภาษาไทย เรียกว่า มหาเวสสันดรชาดก อันประกอบด้วยกัณฑ์ต่างๆ ที่มีผู้แต่ง ๖ ท่าน ดังนี้

กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์จุลพน กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์มหาราช กัณฑ์ฉกษัตริย์ และนครกัณฑ์ พระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส กัณฑ์วนปเวสน์ กัณฑ์จุลพน ละกัณฑ์สักกบรรพ พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี งานนิพนธ์ เจ้าพระยาพระคลัง (หน) กัณฑ์มหาพน งานนิพนธ์ พระเทพโมลี (กลั่น) ทานกัณฑ์ งานนิพนธ์ สำนักวัดถนน กัณฑ์ชูชก งานนิพนธ์ สำนักวัดสังข์กระจาย

๒. มหาชาติภาคเหนือ สำนวนที่น่าสนใจ ได้แก่ มหาชาติสำนวนสร้อยสังกร เป็นสำนวนที่รวบรวมโดย พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อดตสิโว) แต่งเป็นร้อยยาว ที่มีคำคล้องจองสัมผัสกันไปในแต่ละวรรค เป็นมหาชาติที่มีเนื้อความและสำนวนภาษาล้ำกึ่งกับมหาชาติของภาคเหนืออีกสำนวนหนึ่ง ที่เรียกว่า สำนวนไม้ไผ่แจ้เจียวแดง ซึ่งเชื่อว่าแต่งในสมัยอยุธยา และเป็นต้นแบบของมหาชาติภาคเหนืออื่นๆ ความโดดเด่นของมหาชาติภาคเหนือ คือการใช้คำง่ายๆ ไม่เน้นการพรรณนาความอย่างพิสดาร แต่มีการเล่นคำซ้ำที่ต้นวรรค

๓.มหาชาติภาคอีสาน มหาชาติที่พบในภาคอีสานนั้นมีหลายสำนวน แต่ละวัดต่างใช้ฉบับของท้องถิ่นและคัดลอกสืบต่อมา การคัดลอกนี้อาจมีการเพิ่มเติมเสริมแต่งหรือย่อให้สั้นเอาแต่เฉพาะใจความสำคัญหรืออาจแต่งขึ้นมาเป็นสำนวนใหม่

๔.มหาชาติภาคใต้ สำนวนที่น่าสนใจ เช่น พระมหาชาดก ฉบับวัดมัชฌิมาวาส จังหวัดสงขลา ซึ่งไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ทราบเพียงชื่อผู้ที่ทำการคัดลอก คือ พระภิกษุญีมเซ่า คัดลอกลงใน

สมุดข่อย เมื่อ พ.ศ.๒๓๙๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยแต่งเป็นกาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉับ ๑๖ กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ และมาลินีฉันท ๑๕^{๒๓}

๒.๓.๔ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในภาคอีสาน

ความสำคัญบุญผะเหวด หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสอง ของชาวอีสาน แต่ถ้าถือเป็นเรื่องทาน ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ ก็พอจะอนุมานได้ถึงสภาพทั่วไป ของชาวอีสานว่า ดอกจิก ดอกจาน บานราวต้นเดือน ๓ พุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้ มาร้อยเป็นมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาติและในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงามความดี จะได้อานิสงส์ไปเกิดในภพหน้า

พิธีกรรม ชาวอีสาน จะจัดทำบุญผะเหวด ปีละ ๑ ครั้ง ระหว่างเดือน ๓ เดือน ๔ ไปจนถึงกลางเดือน ๕ จังหวัดร้อยเอ็ด จะจัดประเพณีบุญผะเหวดในช่วงสัปดาห์แรกของเดือน มีนาคมทุกปี โดยจะมีวันรวมตามภาษาอีสาน เรียกว่า วันโฮมบุญ พุทธศาสนิกชนมาช่วยกันจัดตกแต่งศาลาหรือสถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพันท่อน มีการตั้งธงใหญ่ ไว้แปดทิศ และมีศาลเล็กๆ เป็นที่เก็บข้าวพันท่อน และเครื่องคาวหวาน สำหรับผี เปรต และมารรอบๆ ศาลาการเปรียญจะแขวนผ้าผะเหวด เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร ตั้งแต่กัณฑ์ที่ ๑ ถึงกัณฑ์สุดท้าย การจัดงานบุญผะเหวด หรือ งานเทศน์มหาชาตินิยมที่อัญเชิญพระอุปัศมาปกป้องคุ้มครองมิให้เกิดเหตุเภทภัยอันตรายทั้งปวง และให้โชค ลาภแก่พุทธศาสนิกชนในการทำบุญมหาชาติ จึงมีการแห่พระอุปัศมา ซึ่งสมมุติว่า อัญเชิญมาจาก สะตือทะเล

สาระ บุญผะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คืองานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลคือ ประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษยชาติ เป็นสำคัญ ดังนั้น บรรพชนชาวไทยอีสานแต่โบราณ จึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษ์สืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมา จนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษ์เป็นวัฒนธรรมสืบไปนอกจากนี้ยังเป็นการสังสรรค์ ระหว่างญาติพี่น้องจากแดนไกลสมกับคำกล่าวที่ว่า "กินข้าวบูน เอาบุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ"^{๒๔}

การขาดการเรียนรู้จะไม่เข้าใจในการจัดประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ เวลาหลักก็ไม่ถูกทำนอง การเอื้อนก็ไม่ลงสัมผัส นายสวาสดี ชาติศักดิ์ กล่าวว่า “นักเทศน์จะไม่รู้เรื่องคำสัมผัส ก็คือว่าไปอยากจะหยุดวรรคตรงไหนก็หยุด แล้วแต่การบริหารลมหายใจให้มันลงกับวรรคของฉันทลักษณ์ไม่มีนี่คือจุดอ่อนที่พระนักเทศน์ไม่ได้ศึกษา ที่นี้ภาษามันก็เลย ฟังดูแล้วมันสับกันไปหมด โดยไม่เห็นสัมผัส”^{๒๕}

สรุปได้ว่าประเพณีบุญเทศน์มหาชาติก็คือเนื้อหาของมหาชาติเวสสันดรชาดกของพระสงฆ์ที่เทศน์จะใช้เนื้อหาของภาคกลาง ภาคอีสาน แต่ปรับเปลี่ยนเล็กน้อย ซึ่งปัจจุบันนี้ได้มีพระนักเทศน์เป็นผู้ที่ปรับเปลี่ยนและแก้ไขแล้วนำมาใช้เทศน์เหลืออีสานในปัจจุบัน นางทุมมี ซอยรัมย์ กล่าวว่า

^{๒๓} [https://www.google.co.th,ประเพณีเทศน์มหาชาติ+ภาคใต้,\(๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑\).](https://www.google.co.th,ประเพณีเทศน์มหาชาติ+ภาคใต้,(๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑).)

^{๒๔} [http://www.prapayneethai.com,ประเพณีไทยดอทคอม\(๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑\).](http://www.prapayneethai.com,ประเพณีไทยดอทคอม(๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑).)

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายสวาสดี ชาติศักดิ์, บ้านหนองน้ำขุ่น, อ.ลำปลายมาศ, (๑๐ กันยายน ๒๕๖๑).

“เนื้อหาไม่ควรแก้ไข อันนี้ก็เรื่องการเรียบเรียงภาษา ภาษาที่เป็นภาษาถิ่นเป็นภาษาลาวที่เราพูดกันอยู่ ก็มิอยู่ในเทศน์ในเนื้อเหล่านั้นอยู่หรอก แต่พูดถึงว่าความปัญหาในด้านภาษาขยะที่มันปน ๆ อยู่ภาษาไม่ชัด ภาษาซ้ำ ๆ ซาก ๆ อย่างเช่น เพราะเหตุฉะนั้นนี้ไซ้รู้ มันหมายความว่าไง เป็นภาษาที่มันติดมาจากครูบาอาจารย์รุ่นเก่า ๆ โดยที่เราก็ไม่รู้่ว่าตรงนี้มัน คือภาษารุงรัง และมีอีกหลายตัวที่เป็นภาษารุงรัง มันทำให้เสียเวลาในการเทศน์ ไม่สามารถเทศน์จบ ๑๓ กัณฑ์ได้ภายในเวลา ๓ - ๔ ชั่วโมง ส่วนมากก็จะรวบรัดตัดตอนทั้งอันนั้นเรื่องของเนื้อหา ความชัดเจนมีผลต่อผู้ฟัง ผู้ฟังจะได้ฟังเนื้อความครบถ้วนสมบูรณ์^{๒๖} แต่สภาพเนื้อหาปัจจุบันนี้ด้านเนื้อหานั้นมีหลายรูปแบบจะผสมกับภาคกลางมากเกินไปจนขาดเหลือโคราช^{๒๗} ด้านเนื้อหาเดี๋ยวนี้มีพระครูสันติธรรมประภัสร์ ก็แก้ไขอยู่พยายามบอกสอนให้เอาของเก่า คืออย่างทิ้งของเก่า ให้ยึดเอาของเก่าไว้เป็นหลัก ถ้าจะเล่นอย่างอื่นก็สอดแทรกมาสักนิดหน่อยก็ยังดี คนฟังจะได้ไม่ง่วงนอน”^{๒๘} การเทศน์แหล่มหาชาตินั้น แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ เนื้อหาแหล่ใน และเนื้อหาแหล่นอก “ส่วนมากก็จะแหล่ในร่วมกับแหล่นอก คำว่าแหล่ในคือแหล่ในเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มหาชาติ ส่วนแหล่นอกนั้นก็แหล่เทียบเนื้อเรื่องเป็นแหล่ภาคกลาง ซึ่งนิยมใช้ในปัจจุบัน”^{๒๙}

๒.๔ สรุป

ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ปัจจุบัน สามารถสรุปความได้ว่า

ก.ประวัติของการเทศน์มหาชาติ นั้น ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องด้วยทางพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่ เพราะชุมชนคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หรือชาติพันธ์ท้องถิ่นได้สืบทอดตั้งแต่สมัยบุคลรุ่นเก่าก่อน ถือเป็นการรักษาประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรม โดยอิงอาศัยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ใช้ความรู้ความสามารถแสดงออกมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวพุทธ มีวัฒนธรรมทางภาษาท้องถิ่นในแต่ละภาคเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของแต่ละพื้นที่ ทั้งหมดล้วน คือ วิถีชีวิตของชาวพุทธ

ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ จะเกี่ยวกับระบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มีแบบแผนทางประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของชาติพันธ์กลุ่มคนที่นับถือพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนชาวพุทธมาช้านาน จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานหรือแหล่งทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของสังคมไทย ซึ่งบทบาทของพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจ และการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นั่นคือ

^{๒๖} สัมภาษณ์ นางทุมมี ขอยรัมย์, บ้านน้อยพัฒนา, ตำบลทะเลเมนชัย, อำเภอลำปลายมาศ, (๑๐ กันยายน ๒๕๖๑).

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระอธิการชุตีพงศ์ สุนตจิตโต, เจ้าอาวาสวัดสุภโสภณ อำเภอลำปลายมาศ, (๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑).

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระอธิการชุตีศักดิ์ สิริวัฒนโณ, วัดปทุมคงคาราม, อำเภอลำปลายมาศ, (๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑).

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายจรัส จันทะโณ, บ้านน้อยพัฒนา, ตำบลทะเลเมนชัย, อำเภอลำปลายมาศ, (๑๐ กันยายน ๒๕๖๑).

มีส่วนสนองความต้องการทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ซึ่งพระสงฆ์ทั่วไปจะเป็นผู้แนะนำ เป็นพระธรรมกถึกได้ถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น ชุมชน จนก่อให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาในรูปแบบประเพณีเทศน์มหาชาติ มีการเทศน์มาตั้งแต่สมัยก่อนตามแบบอย่างประเพณี รุ่งบูยาตายายจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็ไม่มีใครทราบแน่นอน เพราะเกิดขึ้นมาก็มีการเทศน์อยู่แล้ว จึงสืบทอดตามประเพณีทุกหมู่บ้านทุกวัด เพื่อรักษาคุณความดีของการปฏิบัติที่ต้งามทางพระพุทธศาสนา

ข.พัฒนาการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ซึ่งได้ยึดการแหล่แบบทำนองเพลงหมอลำ แต่เป็นเนื้อหามหาชาติเวสสันดรชาดก และการจัดให้มีการเทศน์แหล่แบบอ่านธรรมดา หรือบรรยายที่ ทำกันอยู่มาแต่สมัยโบราณฟังแล้วไม่มีอรรถรส แต่เมื่อได้มีการยึดทำนองของเพลงหมอลำ และมี ท่วงทำนองแต่ละกัณฑ์ก็จะทำให้คนฟังนั้นเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคน อีสาน

ค.ความเชื่อของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น พระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องจะใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะเฉพาะถิ่น โดยเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม คือ การใช้ภาษาถิ่นของตนเองถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญา ดังนั้นภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญกับท้องถิ่น ใน ๓ ประการดังนี้

ประการที่ ๑ มีความจำเพาะกับท้องถิ่นเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจาก ประสบการณ์หรือความชัดเจนในชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมี ความสอดคล้องกับเรื่องในท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

ประการที่ ๒ มีความเชื่อมโยงและบูรณาการสูงเนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญา ที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการสูงในเรื่องของกายใจสังคมและสิ่งแวดล้อมเช่น ความเชื่อเรื่องแม่ธรณีแม่คงคาแม่โพสพเป็นต้นทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ พิธีลอยกระทง พิธีแรก นาวาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำเอาธรรมชาติมาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ

ประการที่ ๓ มีความเคารพผู้อาวุโสเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มี ประสบการณ์มีความเคารพผู้อาวุโสโดยยึดถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า ผู้เยาว์

ความเชื่อเกี่ยวกับมหาชาติเวสสันดรชาดก จะก่อให้เกิดการใช้ภูมิปัญญาด้านภาษาถิ่น นำมาผสมผสาน จนเกิดประเพณีที่สำคัญของชาวพุทธ ประเพณีเทศน์มหาชาติอำเภอลำปลายมาศ หรืองานเทศน์มหาชาติเวสสันดรในความหมายของประเพณี คือ การจัดงานประเพณีของชาวพุทธ หรือชาวอำเภอลำปลายมาศเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีรายละเอียดของพิธีกรรมหรือ กิจกรรมที่ทำมากมายและแทบทุกกิจกรรมที่ทำนั้นมักจะแฝงไปด้วยความเชื่อในทุกพิธีกรรมมีความ เชื่อเป็นตัวสนับสนุนหรือเป็นสิ่งที่คอยจัดกระบวนการคิดของผู้ทำให้มีความศรัทธาเลื่อมใสและมีความ เชื่อมั่นในสิ่งที่ได้ทำนั้นคือความสุขที่จะเกิดมีขึ้นในตัวของผู้ทำเองประเพณีบุญเทศน์มหาชาตินั้นจัดใน สองช่วงเวลา คือ ช่วงเดือน ๑๑ - ๑๒ และช่วงเดือน ๓ - ๔ ของทุกปี แต่โดยส่วนมากแล้วจะกำหนด เอาวันที่สะดวก ความพร้อมต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่ก็ยังอยู่ในช่วงเดือนทั้งสองนี้ การจัดประเพณีการ เทศน์มหาชาติทำนองอีสานนั้นใช้เวลาในการจัด ๒ - ๓ วัน แต่ก่อนถึงวันงานก็มีการจัดเตรียมและ หลังจากรุ่งงานแล้วยังมีกิจกรรมที่ชาวบ้านต้องช่วยกันทำประวัติความเป็นมาของการเทศน์

มหาชาติทำนองอีสานนั้นไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าการเทศน์ตั้งแต่เมื่อไรแต่ก็มีการจัดงานเทศน์มหาชาติทำนองอีสาน โดยสืบทอดตั้งแต่สมัยก่อนถ่ายทอดทางประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมตามความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน การจัดงานเทศน์มหาชาตินั้น มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวข้องด้วยความเชื่อความศรัทธาของบุญกุศลทั้งผู้เทศน์ ผู้ฟังเทศน์ และผู้ที่เกี่ยวข้อง และงานเทศน์มหาชาติทำนองอีสานนั้นมีการจัดประจำทุกวัดและถือเป็นงานประจำปีเพราะวัดหนึ่งก็จะจัดหนึ่งครั้งของแต่ละปี

ดังนั้น ความเป็นมาของการเทศน์มหาชาติในอำเภอลำปลายมาศน่าจะจะมีมาแต่สมัยแรกพร้อมกับการเทศน์ที่มีอยู่ทั่วไปในประเทศไทยหลังจากที่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิและที่ได้รับความนิยมในอำเภอลำปลายมาศแล้วน่าจะเป็นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยในสมัยนั้นมีธรรมเนียมการเทศน์มหาชาติอย่างใหญ่โตเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่การเทศน์มหาชาติในสมัยนั้นนิยมการเทศน์ในพระอุโบสถพระวิหารหรือศาลาการเปรียญและไม่จำกัดฤดูกาลในงานพระราชประเพณีไม่จำกัดกาลว่าจะเทศน์ในฤดูใดก็ได้แต่ในชนบทตามภาคต่าง ๆ นั้นมีการจำกัดฤดูในท้องถิ่น

บทที่ ๓

รูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ของอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

บทนี้ ผู้วิจัยได้วางกรอบการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ของอำเภอ
ลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นดังต่อไปนี้ (๑) รูปแบบประเพณีของบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอ
ลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (๒) พัฒนาการของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติใน อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์ (๓) ความเชื่อของพุทธศาสนิกชนต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติใน อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัยเพื่อสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ จะได้อธิบายตามลำดับ
ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบประเพณีของบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่ง
เป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนเป็น
อย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และ
เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรม วัดและพระสงฆ์ สามารถแสดง
บทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญ
ที่สุด คือมีความรู้สึก ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านทั่วไป สามารถ
ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคง
เสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไป บุคคลจากภายนอกเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์
จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้นำในด้านต่าง ๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับ
ประชาชน

พระมหาทศพร โสภคโค กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์นักเทศน์แหล่มหาชาติทำนอง
อีสาน ไว้ว่า “บทบาทของพระสงฆ์หรือพระเทศน์แหล่มหาชาติทำนองแหล่อีสานก็คือ การทำหน้าที่
ของพระโดยตรง ซึ่งเป็นการนำความรู้เกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์มาถ่ายทอดพุทธธรรม
ของพระเวสสันดรชาดก เพื่อให้เห็นความสำคัญของพระเวสสันดรในการเสียสละบริจาคทานและให้
ผู้ฟังนั้นได้ปฏิบัติเอาแบบอย่าง และวิเคราะห์ว่าเนื้อหาเนื้อเรื่องนี้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน การ
เสียสละ การปฏิบัติต่อพ่อแม่ ลูกอย่างไร ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้”^{๓๕}

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระมหาทศพร โสภคโค, เจ้าอาวาสวัดหนองคูวนาราม, ตำบลหนองคู, อำเภอลำปลาย
มาศ, ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

รูปแบบการเทศน์มหาชาติของ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์นั้น ผู้วิจัยได้วางประเด็นเพื่อศึกษา ๓ ประเด็น (๑) รูปแบบด้านเนื้อหา (๒) รูปแบบด้านการเทศน์มหาชาติ และ (๓) รูปแบบสำเนียงเทศน์มหาชาติ โดยจะได้อธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ รูปแบบด้านเนื้อหา

เนื้อหาของมหาชาติเวสสันดรชาดก พระสงฆ์ผู้เทศน์จะต้องใช้ความสามารถเฉพาะตน ในการแห่ออกมาเป็นเสียงสำเนียงทำนองอีสาน เพราะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยรวมแล้ว เนื้อหาที่ใช้นั้นก็ยังเป็นรูปแบบที่เคยเทศน์ในสมัยก่อนบ้าง และปรับปรุงไปตามยุคสมัยใหม่บ้าง เพื่อให้เกิดอรรถรสในการฟัง และสนุกสนาน เพลิดเพลิน และยึดเนื้อหาภาคกลางบางส่วน เป็นต้น

เนื้อหา หมายถึง ใจความสำคัญ ข้อความสำคัญหรือสาระสำคัญ^{๓๖} เนื้อหาของการเทศน์มหาชาติมีหลายแบบ มีเทศน์เป็นกัณฑ์โดยนิมนต์พระวัดต่างๆเทศน์ เทศแบบบุจฉา – วิสัชนา สามธรรมาสัน (แห่อีสาน) เทศน์แบบทำนองภาคกลาง เทศน์แบบแสดงตัวละครประกอบ และแต่งเติมประพันธ์ขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของพระสงฆ์ชาวอำเภอลำปลายมาศครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ โดยได้ดำเนินเนื้อหาไปตามเรื่องของมหาชาติชาดก^{๓๗}

พระครูนิมิตวรธรรม ท่านกล่าวว่าทางวัดเทพนิมิตร ตำบลหนองคู อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีรูปแบบจัดระดับสถานที่จำลองเป็นป่าเป็นสัตว์ต่างๆ ตกแต่งปักธงราชาวัตร ธงชาติ ธงธรรมจักร ด้านพิธีกรรมจะยกธงสวดมนต์เย็นตีสามแห่ข้าวพันก้อนและเทศน์คาถาพันจนครบ ๑,๐๐๐ พระคาถาสั้นภาคเช้าเทศน์เรื่องมหาชาติชาดกตลอดวันด้วยการเทศน์แห่อีสาน

“จะต้องเป็นคนอีสานเท่านั้นที่จะเทศน์แห่ได้ คนที่อื่นมานี้ ที่วัดเทพนิมิตร เมื่อก่อนเป็นศูนย์รวมของพระนักเทศน์ ที่รวบรวมมาหลายสิบปี มีการรวบรวมศูนย์ธรรมกถึกของอำเภอลำปลายมาศที่วัดเทพนิมิตร และมี พระมหาบุญเลิศ เป็นประธาน มีความต้องการ ถ้าเราไม่อนุรักษ์ ถ้าหากว่าไม่รวบรวมมาเป็นศูนย์อันเดียวกันนี้ กลัวว่าพระนักเทศน์จะเทศน์แห่เพี้ยนไป ทางอื่นเสียมาก อยากจะรักษารูปแบบเอาไว้ แต่ว่าอย่างอื่นบ้างก็ไม่ใช่ไร”^{๓๘}

การเทศน์แห่ทำนองอีสานนั้น จะต้องว่าเนื้อหาแบบมีสัมผัส เพราะว่าการเทศน์เนื้อหาของอีสานนั้นมีทั้งแห่ นอกและแห่ใน แห่ นอก หมายถึง แห่เทียบเนื้อเรื่อง ส่วนแห่ในเป็นแห่ตามเนื้อเรื่องของพระเวสสันดรชาดก การแต่งเนื้อหาของมหาชาติทำนองโคราชนั้น ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ความชำนาญ ประสบการณ์ของท่านผู้แต่งเอง ลักษณะเนื้อหาของเทศน์แห่มหาชาติทำนองอีสานนั้นจะแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

(๑) ส่วนที่เป็นเนื้อหาล้วนๆ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในกัณฑ์ที่ ๑ ทศพร กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ กัณฑ์ที่ ๔ วณปเวศน์ กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน กัณฑ์ที่ ๑๐ สักบรรพ กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ และกัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ ซึ่งจะไม่มีการแห่ของทำนองอีสาน

^{๓๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖๔๓.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูพิพิธสารคุณ, เจ้าคณะตำบลลำปลายมาศ, วัดกะทิง, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูนิมิตวรธรรม ธมมาโร, วัดเทพนิมิตร, อำเภอลำปลายมาศ, ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

(๒) ส่วนที่มีแหล่อีสาน ซึ่งจะปรากฏในกัณฑ์ที่ ๕ ชูชก แหล่ชูชก กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน คือ แหล่จตุตถุชิขี้ทาง กัณฑ์ที่ ๘ กุมาร แหล่โล่สำเภา กัณฑ์ที่ ๙ มัทรี แหล่มัทรีเดินไพร, แหล่มัทรีสลับ และกัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช แหล่สุริเย ส่วนแหล่นอกเนื้อหาที่นำมาเทียบคือ แหล่หญิงหม้าย แหล่ปาง นรินทร์ ส่วนมากก็จะเสริมด้วยแหล่อีสาน ผสมโคราชในปัจจุบัน^{๓๙}

พระมหาบุญเลิศ สุนติกโร ท่านกล่าวว่าารูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติต้องเริ่มจากการเตรียมบริเวณพิธีด้วยดอกไม้ ต้นกล้วยต้นอ้อยในศาลาการเปรียญหรือในที่ที่เหมาะสม ขึ้นต่อมาก็จะใส่บาตรข้าวพันก้อนตั้งแต่เช้ามีตต่อจากนั้นนิมนต์พระเทศน์คาถาพันจนถึงเช้าวันใหม่จึงเริ่มเทศน์มหาชาติขาดกตลอดวันจนครบ ๑,๐๐๐ คาถา^{๔๐}

สรุปความได้ว่า ด้านเนื้อหาของเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานเป็นการแต่งขึ้นโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาของภาคกลาง และเป็นเนื้อหารูปแบบเอกลักษณ์ของคนอีสาน ซึ่งเนื้อหาจะมีสัมผัส เพราะแหล่ของเนื้อหาของอีสานนั้นมีทั้งแหล่อกและแหล่ใน แหล่อก หมายถึง แหล่เทียบเนื้อเรื่อง ส่วนแหล่ในเป็นแหล่ตามเนื้อเรื่องของพระเวสสันดรชาดก การแต่งเนื้อหาของมหาชาติทำนองโคราชนั้น ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ความชำนาญ ประสบการณ์ของท่านผู้แต่งเอง

๓.๑.๒ รูปแบบด้านการเทศน์มหาชาติ

ทำนองเป็นสิ่งสำคัญของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน เพราะทำนองเป็นเสียงเฉพาะถิ่น และการถ่ายทอดออกมาที่รู้ได้เลยว่าเป็นทำนองอีสาน ซึ่งพระผู้เทศน์นี้ถ้าไม่ใช่คนที่เกิดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็จะเป็นไม่ได้ ถึงว่าได้ก็ไม่ชัดเจน เพราะทำนองแต่ละกลอนก็จะแตกต่างกัน การใส่ทำนองของภูมิภาคต่างถิ่นนั้น ผู้ใส่ต้องมีความสามารถ เชี่ยวชาญ รู้หลักการสะกดคำ การใช้สระวรรณยุกต์ สัมผัสต่าง ๆ ให้ลงตัวได้อย่างสวยงาม^{๔๑}

ทำนอง หมายถึง กลุ่มเสียงสูงต่ำที่จัดให้ดำเนินไปอย่างเป็นระเบียบ มีจังหวะสั้นยาว การเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานจะมีทำนองมี ๒ แบบ คือ

เทศน์ธรรมวัตร คือ เทศน์โดยใช้เสียงและทำนองเป็นปกติเหมือนอ่านหรือพูดธรรมดา ไม่ได้ออกเสียงและทำนองไพเราะด้วยการขับขาน มุ่งให้เข้าใจในเนื้อหาธรรมะเพื่อให้นำไปปฏิบัติได้ เป็นสำคัญ เรียกว่า เทศน์ทำนองธรรมวัตร ก็ได้ “เทศน์แหล่ คือ เทศน์โดยใช้เสียงและทำนองที่มุ่งความไพเราะเป็นสำคัญ เช่น เทศน์มหาชาติ เทศน์แหล่ ซึ่งมีทั้งแหล่ในคือเรื่องในมหาชาติและแหล่อกคือเรื่องอื่นๆ ที่นำมาเสริมโดยมุ่งความสุนทรีย์ เช่น แหล่ขมก แหล่ขมดง แหล่หญิงม้าย แหล่ชูชก แหล่สำเภาทอง”^{๔๒}

พระแปลก สุเมธ ได้อธิบายไว้ว่า ทำนองในการเทศน์มหาชาติมีทำนองหลักอยู่ ๓ ทำนอง

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูนิรมิตสาราภิรมย์, เจ้าอาวาสวัดจตุรราษฎร์บำรุง, ตำบลหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์พระครูนนทพัฒน์คุณ, เจ้าคณะตำบลโคกล่าม, วัดสว่างบูรพา, อำเภอลำปลายมาศ, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูสุคนธ์สีลาภิรม, เจ้าอาวาสวัดใหม่อัมพวัน, ตำบลโคกสะอาด, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูเกษมโชติธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง – หนองโดน, อำเภอลำปลายมาศ, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

๑. ทำนองประจำกัณฑ์ ได้แก่ ทำนองทางราชการหรือที่เรียกว่า “ทำนองหลวง” หรือ ทำนองในเนื้อ (เนื้อเรื่อง)

๒. ทำนองประจำตัว ได้แก่ ทำนองที่ผู้แต่งหรือผู้แหล่จะคิดประดิษฐ์ขึ้น หรือยกย้ายให้เกิดความไพเราะ ตามความสามารถของตน

๓. ทำนองประจำภาค ได้แก่ ทำนองที่เป็นไปตามสำเนียงภาษาของแต่ละท้องถิ่น เฉพาะ ทำนองประจำกัณฑ์ ยังแบ่งออกไปอีกหลายลักษณะหลายทำนอง เช่น ทำนองธรรมวัตร ทำนองธรรมวัตรกราย ทำนองธรรมวัตรแท้ ทำนองเดิน ทำนองเดินกราย ทำนองขึ้น ทำนองขึ้นสูง ทำนองย้าย ฯลฯ^{๔๓}

การเทศน์แหล่ เป็นการเทศน์เล่นเสียงให้ทำนองที่ไพเราะโดยจะเน้นที่กัณฑ์สำคัญๆ ได้แก่ กัณฑ์ทศพร ทานกัณฑ์ มหาพน ฉกษัตริย์ และนครกัณฑ์ ในกัณฑ์เหล่านี้มีการแหล่เล่นนอกด้วย หมายถึง การนำเรื่องนอกบท นอกเนื้อความจากหนังสือที่ถือว่าเป็นต้นฉบับแต่เป็นการแหล่เพิ่มเติมเข้ามาตาม บทที่แต่งเสริม เพื่อให้ชาวบ้านที่นั่งฟังนั้นเกิดความสนใจการฟังเทศน์และในกัณฑ์ชูชก มีการแหล่ ขอทาน เป็นการเพิ่มเนื้อหาการฟังให้กับชาวบ้านผู้ฟัง ทานกัณฑ์นั้นเป็นการกล่าวถึงทานอันสูงส่ง อันสูงส่งของการถวายทานและท่านได้แหล่ที่เรียกว่าแหล่หญิงหม้ายซึ่งเป็นการแหล่ให้ผู้ฟังเกิดความ อูสาหะในการถวายทานและให้เห็นโทษของการไม่ถวายทาน

เนื่องจากประชาชนในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์เป็นชาวไทยลาวอีสาน มีสำเนียง การพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่การจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติ ทำนองแหล่อีสานนั้นก็จะมีลักษณะที่คล้ายกันแต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย ในลักษณะการแสดงธรรมของพระผู้เทศน์ด้านทำนอง ดังนั้นในปัจจุบันงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนอง เทศน์แหล่อีสานนั้น จึงแบ่งออกเป็นลักษณะดังนี้

(๑) ทำนองแหล่อีสานแท้

(๒) ทำนองภาคกลาง

(๓) ทำนองอีสานผสมโคราชกับทำนองภาคกลาง

จากการสำรวจพื้นที่การศึกษาทำให้ผู้วิจัยได้เห็นความแตกต่างในการจัดงานแบบของการ เทศน์ทำนองอีสาน ดังนี้ (๑) ทำนองแหล่อีสานแท้ (๒) ทำนองภาคกลาง (๓) ทำนองอีสานผสม โคราชกับทำนองภาคกลาง ลักษณะทำนองอีสานผสมโคราชกับทำนองภาคกลาง เพราะพระจะว่าง่าย และผู้ฟังก็ชอบ ซึ่งจะมีการเทศน์มากในลักษณะของทำนองเทศน์ในปัจจุบัน เกือบจะทุกงานที่ พระสงฆ์ไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ เพราะทำนองของ อีสานแท้จะว่ายาก แต่เมื่อเทศน์แหล่ ออกไปแล้วจะฟังสนุกสนาน ได้อรุณรส “ทำนองของอีสานจะแตกต่างกับแหล่ทุกภาค และมีความ แตกต่างอยู่แล้ว เพราะทำนองอีสานที่ฟังแล้วจะสนุก ทำนองตื่นตื่นตลอดเวลา ในบางเนื้อหามี ๒ คำ คือ เดิน คือ การออกเสียงทำนองธรรมวัตร และ ขึ้น คือทำนองเสียงแหล่ยืดออกไป”^{๔๔}

สรุปความได้ว่า การแต่งทำนองนั้น พระสงฆ์ผู้แต่งต้องใช้ความสามารถและประสบการณ์ ของผู้แต่งเอง โดยยึดหลักของกลอนลำ ประกอบกับเนื้อหาของทำนองหลวง โดยมีการยึดแบบทำนอง

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระแปลก สุเมโธ, หัวหน้าที่พักสงฆ์บ้านบริหาร, ตำบลทะเลเม่นชัย, ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูสถิตพิชฺรคุณ, วัดหนองแก้วท่า, อำเภอลำปลายมาศ, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

หลงด้วย แต่เนื้อหาของทำนองหรือเนื้อเรื่องก็ไม่ขาดใจความหายไป ซึ่งกลอนลำนั้น มีความไพเราะในตัวเอง เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่าเสียงพูดหรือเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยินนั้น มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่ออารมณ์ของผู้ได้ยินได้ฟัง การพูดคำ คำเดียวกันด้วยน้ำเสียงต่าง ๆ ผู้ฟังก็จะเกิดความรู้สึกและอารมณ์ต่างกันด้วยเสียงของคำในกลอนลำอีสาน ที่ช่วยสร้างความไพเราะ และสร้างภาพพจน์ไปพร้อมกัน

๓.๑.๓ รูปแบบด้านสำนวน

สำนวน ก็คือทำนองพูด ถ้อยคำที่เรียบเรียง ข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาซ้ำนาน มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษ เฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ^{๔๕} ถ้อยคำที่เรียบเรียง^{๔๖} การเรียบเรียงเนื้อหาของมหชาติเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์นั้น จะเรียบเรียงไปตามลำดับการเรียบเรียงนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) แบบร้อยแก้ว (๒) แบบร้อยกรอง

ความหมายในคำพูดนั้น ๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันทีถ้าคำพูดนั้นใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลายคนฟังก็ไม่สามารถเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจหรือบางทีคิดแล้วเข้าใจ เป็นอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงนี้เราเรียกกันว่าสำนวน”^{๔๗} การแสดงพระธรรมเทศนานั้น นักเผยแผ่ที่ดีจะต้องมีเทคนิคและลีลาในการสอนที่หลากหลาย โดยการสอดแทรกสำนวนภาษาที่มีเนื้อหาสาระเข้ากับบทพระธรรมเทศนาที่กำลังแสดง ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ และทำให้เนื้อหาสาระง่ายต่อความเข้าใจ เป็นภาษาชาวบ้าน เป็นภาษามาตรฐาน “ ผู้ที่มีการศึกษาควรใช้ภาษามาตรฐาน คือ ภาษาที่ถูกต้องตามระเบียบของภาษา ไม่สูงเกินไปจนยากที่จะเข้าใจ และไม่ต่ำเกินไปจนเป็นภาษาตลาด ”^{๔๘} ภาษา ที่สูงกว่ามาตรฐาน เช่น ภาษาทางวิชาการ ราชศัพท์ เป็นต้น ควรนำมาใช้อย่างระมัดระวังให้เหมาะสมกับเนื้อความ และผู้ฟังหรือ ภาษาที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งมักมีความหมายไปในทางหยาบคายลามก คำสองแง่สองง่าม เช่น คำดำ คำหยาบคาย คำรุนแรง เป็นต้น

“โวหารเป็นลักษณะเฉพาะตัว แม้จะใช้โวหารประเภทเดียวกันก็อาจใช้แตกต่างกันได้ เช่น อธิบายโวหาร บางคนอาจอธิบายอย่างรวบรัด บางคนชอบยกตัวอย่างเล่าเรื่องประกอบ บางคนชอบสอดแทรกมุกตลก บางคนชอบเสียดสีประชดประชัน บางคนน้ำเสียงสุภาพเรียบร้อย บางคนใช้ถ้อยคำที่เผ็ดร้อน บางคนชอบพูดแบบที่เล่นที่จริง เหล่านี้ขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของบุคคลผู้เป็นเจ้าของโวหารนั้น คนเรามีประสบการณ์ต่างกัน รู้อะไรต่างกัน ชอบอะไรต่างกัน ในแง่เนื้อหาเรื่องราวซึ่งเป็นความรู้และในแง่สำนวนภาษาที่เลือกใช้ บางคนชอบถ้อยคำหรรษา บางคนชอบภาษาพูด

บางคนชอบตกแต่งถ้อยคำ มีคำขยายมาก บางคนเลือกคำที่ตรงและกระชับ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ลักษณะภาษาที่บุคคลใช้พูดเรื่องเดียวกันแตกต่างกันไป นอกจากความชอบหรือความใส่

^{๔๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ , ๒๕๓๘), หน้า ๘๓๕.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๒๗.

^{๔๗} ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์), **สำนวนไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ส. เอเซียเพรส (๑๙๘๙) จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑.

^{๔๘} พรพรรณ ธารานุมาศ, **สำนวนการเขียน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๖๙.

ใจเฉพาะตัวแล้ว การเลือกกลุ่มผู้ฟัง หรือผู้อ่านก็ทำให้ใช้โวหารแตกต่างกันไป ตามพื้นฐานความรู้ ความสนใจของผู้ฟังด้วย ผู้ฟังที่ความรู้สูง เข้าใจอะไรได้รวดเร็ว มักไม่ชอบใช้พูดซ้ำ ๆ หรืออธิบายแจกแจงมากเกินไป ส่วนผู้ฟังที่พื้นฐานความรู้ต่ำ หากไม่พูดซ้ำก็ฟังไม่ทัน หากแจกแจงน้อยก็ไม่เข้าใจ คนที่มีความรู้สูงแม้จะสามารถฟังการพูดที่เหมาะสมกับคนมีความรู้ต่ำได้ แต่ก็ชอบฟังการพูดที่สูงถึงระดับของตนมากกว่า”^{๔๙}

สำนวนของการเทศน์แหล่ทำนองอีสานนั้นจะใช้การออกเสียงภาษาอีสานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสำนวนอีสาน “สำนวนจะน่าฟัง เพราะว่าสำนวนโคราชจะมีเสียงที่ไพเราะน่าฟัง สำนวนอีสานจะมีสำนวนต่างจากสำนวนภาษากลาง ซึ่งเกิดจากภาษาท้องถิ่น การใช้ภาษาเสียงต่ำ ดังนั้นจึงมีสำนวนบางครั้งการใช้คำพูดตามสำนวนหนังสือ เมื่อมาแปลเป็นสำนวนภาษาอีสานแล้วจะพูดออกเสียงชัดเจน ถ้าไม่ใช่คนอีสานจะไม่ค่อยเข้าใจ เช่น ข้าว เป็นภาษาหนังสือ แต่ออกเสียงภาษาอีสานแล้วจะออกว่า เข้า ถ้าไม่เข้าใจตรงนี้ความหมายอาจจะเปลี่ยนไป”^{๕๐}

ซึ่งสำนวนของอีสานนี้เป็นสำนวนเฉพาะถิ่น และจะมีการเอื้อนเสียงสูงต่ำ สำนวนจะแตกต่างจากทำนองภาคกลาง เพราะสำเนียงของคนอีสานเรา นี้ จะใช้สำนวนของพื้นที่ลำปลายมาศเรา ภาษาท้องถิ่น และมีสูงต่ำ^{๕๑}

สำนวนอีสานนั้นการแต่งก็ต้องมีการสัมผัสทั้งนอกและใน ในปัจจุบันพระในอำเภอลำปลายมาศจะว่าสัมผัสไม่ได้ พระครูสันติธรรมประภัสร์ กล่าวว่า เพราะการสัมผัสทั้งคำทั้งเสียง ไม่มีจังหวะไม่มีภาคไหน เหมือนภาคอีสาน เป็นเอกลักษณ์ และการสัมผัสนี้ ภาคกลางก็ยอมรับ จะลงสัมผัสหน้าเหมือนกลอนลิเก สัมผัสหน้าเรื่อยไป เหมือนกับการร้องเพลง คือ สัมผัสหน้าเรื่อยไป ถ้าไม่เข้าใจก็เทศน์ไม่ได้ ใจรัก บางองค์มาว่าให้อาตมาฟัง ท่านก็ชอบทำนองอีสาน แต่ไปเอาแหล่ทำนองภาคกลางมาว่าเป็นอีสาน ยิ่งนั้นมันสัมผัสไม่ได้ ถ้าเอาภาคกลางมาว่าอีสานจะติดขัด เพราะอีสานเป็นภาษาลาวท้องถิ่นโดยเฉพาะ แต่อำเภอลำปลายมาศเอาไปว่าแหล่ภาคกลางได้ ชัดเจนกว่าเขา เพราะสัมผัสไพเราะกว่า อ่อนน้อมกว่า^{๕๒}

๓.๑.๔ แบบเทศน์เดี่ยว

รูปแบบลักษณะการเทศน์เดี่ยว เป็นลักษณะการเทศน์ตามกันมาในสมัยโบราณที่ประพฤติปฏิบัติกันมายาวนาน โดยลักษณะการเทศน์เดี่ยวนั้นเป็นการเทศน์ ๒ อย่าง คือ

๑. แสดงเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปตามลำดับ คือ เทศน์ทำนองธรรมวัตรและแหล่ไปครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เทศน์แบบเรียงกัณฑ์ และเล่าบางตอนยังคงอยู่โดยใส่ทำนองเพิ่มเติม ตั้งแต่กัณฑ์แรกถึง ๑๓ กัณฑ์เลย แต่บางองค์ถ้าแหล่ได้ก็จะเสริมกลอนลำก่อนที่จะจบเพื่อเกิดความเพลิดเพลิน

^{๔๙} ปรีชา ช่างขวัญยืน, **ธัมมวัจนโวหารไทย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูนิมิตรวราธรรม, เจ้าคณะตำบลหนองคู, อำเภอลำปลายมาศ, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายวิกรม พิมพ์เสนา, บ้านหนองตาด, อำเภอลำปลายมาศ, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูสุคนธ์สีลาภิรม, เจ้าอาวาสวัดใหม่อัมพวัน, ๙ มิถุนายน ๒๕๕๗.

๒. การแสดงเทศน์แบบผสม การเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปตามลำดับก่อนแต่จะมีเสริมเหลือบางตอน

การเทศน์เดี่ยว เป็นการเทศน์เรียงกัณฑ์ ภาษาอีสานเรียกว่าเทศน์เรียงกัณฑ์ คือ แต่ละรูปมักจะเทศน์ไปตามทำนองของแต่ละกัณฑ์ที่เรียกว่า ทำนองธรรมวัตร เป็นการอ่านทำนองธรรมวัตรหรือเมื่อถึงแต่ละกัณฑ์แล้ว มีการเทศน์เหลือเทียบเนื้อจะมีการเหลือเทียบเนื้อไป ให้ญาติโยมเกิดความเพลิดเพลิน^{๕๓}

สรุปความได้ว่า แบบเทศน์เดี่ยว คือ มีลักษณะ ๒ อย่าง คือ เทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปที่ละกัณฑ์โดยอ่านแบบธรรมวัตรและเหลือไปครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เทศน์แบบเรียงกัณฑ์ และเล่าบางตอนยังคงอยู่โดยใส่ทำนองเพิ่มเติม ตั้งแต่กัณฑ์แรกถึง ๑๓ กัณฑ์เลย โดยพระสงฆ์จะสลับเหลือทำนองอีสานประจำกัณฑ์ไปจนจบ แต่บางองค์ถ้าเหลือได้ก็จะเสริมกลอนลำก่อนที่จะจบเพื่อเกิดความเพลิดเพลินและการแสดงเทศน์แบบผสม การเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปตามลำดับก่อนแต่จะมีเสริมเหลือบางตอน

๓.๑.๕ แบบเทศน์ ๒ ธรรมาสน์

รูปแบบลักษณะการเทศน์ ๒ ธรรมาสน์ เป็นการเทศน์ที่พระผู้เทศน์แบ่งหน้าที่ไปตามบทตัวละคร หรือสมมติตนในการอรรถาธิบาย ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างจากเทศน์องค์เดียว โดยพระผู้เทศน์นั้นจะต้องบอกกล่าวชื่อ ที่อยู่ วัด ตำบล อำเภอ ตลอดทั้งตำแหน่งหน้าที่ของพระผู้แสดงพร้อมทั้งต้องกล่าวอานิสงส์ก่อนแสดงเกี่ยวกับการฟังเทศน์มหาชาติ จากนั้นก็พระทั้ง ๒ รูปก็จะเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานไปตามลำดับ ซึ่งลักษณะการเทศน์ ๒ นี้ จากการสังเกตในสถานที่จริงนั้นผู้ที่ฟังแหล่จะมีอารมณ์ร่วม เพราะพระผู้แสดงจะสามารถยกเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น เช่น ละครลิเก หมอลำกลอน หรือเหตุการณ์ข่าว เป็นต้น ทำให้ผู้ฟังนั้นมีอารมณ์ร่วม ขบขัน และเป็นทีพอใจสำหรับผู้ฟัง พระครูปิยะธรรมทัศน์ กล่าวว่า เทศน์ ๒ ธรรมาสน์นี้มีลักษณะเหมือนกันกับเทศน์เดี่ยว แต่เทศน์ ๒ ธรรมาสน์มีโอกาสที่จะได้พัก ข้อดีของการเทศน์ ๒ ธรรมาสน์นี้ องค์หนึ่งกำลังบรรยาย องค์หนึ่งก็ได้ช่วยเสริมซึ่งกันและกัน หรือเป็นผู้สงสัยเป็นผู้แสดงละครแล้วไต่ถาม มีการสมมุติตนว่าใครเป็นมัทรีใครเป็นเวสสันดร ใครเป็นชูชก ซึ่งเป็นตัวละคร^{๕๔}

๓.๑.๖ แบบเทศน์ ๓ ธรรมาสน์

ลักษณะเทศน์ ๓ ธรรมาสน์นี้ ก็มีลักษณะคล้าย ๒ ธรรมาสน์ แต่จะเพิ่มพระเทศน์อีกรูปหนึ่ง “จะมีการแบ่งย่อยออกไปอีกในลักษณะก็คือ รูปหนึ่งเป็นผู้เดินเนื้อเรื่องเล่าเรื่อง และอีก ๒ รูปก็รับบทบาทหน้าที่เป็นตัวละครในกัณฑ์นั้น และบางส่วนที่เป็นการต่อแหล่ทั้ง ๓ รูปก็จะช่วยกัน” และมีการสมมติเป็นตัวแทนตัวละครเพิ่มขึ้นอีก ๑ รูป “ก็เป็นการเทศน์แบ่งหน้าที่ซึ่งกันและกัน แต่มีพระมาเพิ่มอีกองค์หนึ่ง ได้อรรถรส สับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน

สรุปได้ว่า การเทศน์ ๓ ธรรมาสน์นี้ เป็นการเทศน์มหาชาติทำนองอีสาน โดยยึดหลักของเจ้าภาพที่ชื่นชอบพระผู้ที่มาแสดง ลักษณะก็จะคล้าย ๒ ธรรมาสน์ แต่จะมีพระมาเพิ่มอีก ๑ รูป

^{๕๓} พระครูโสภิตธรรมประยุต , การศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงโคราช, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๗.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมทัศน์, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ, อำเภอลำปลายมาศ, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

โดย ๒ รูปก็จะว่าแห่ อีก ๑ รูปก็จะดำเนินเนื้อเรื่อง หรือบางครั้งก็ช่วยต่อแห่ได้ จะมีความหลากหลายกว่า ๒ ธรรมาสน์ และได้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน เป็นที่พอใจของเจ้าภาพที่นิมนต์พระที่มีสุมเสียงอันไพเราะมาแสดงที่หมู่บ้าน หรือวัดของชุมชนตนเองอาศัยอยู่

จากการสังเกตในสถานที่จริง ณ วัดอิสานทะเลเมนชัย ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งได้จัดงานเทศน์มหาชาติขึ้น ในวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑. ผลจากการสังเกตพบว่า สถานที่จัดภายในสนามลานวัดบริเวณกว้าง ลักษณะการแห่จะใช้เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นภาษาภาคกลาง โดยแห่สลับกันไป เนื้อหาของทำนองอีสานนั้นมีน้อย บางกลอนก็ตัดทิ้งทำให้เสียอรรถรสในการฟัง ไม่ปะติดปะต่อที่ลึกลับ ซึ่ง พระสงฆ์เทศน์แห่ของโคราชบางองค์ก็เทศน์แห่ทำนองอีสาน ไม่ได้ออกเสียงไม่ชัดเจน การเอื้อนนั้น ไม่มีเสียงที่ทรงพลัง พลังเสียงไม่ดีพอ สำนวนก็แสดงออกมาได้ไม่ดีเท่าที่ควร ไม่สามารถแห่ทำนองโคราชที่ถูกต้อง และการสัมผัสนอกและการสัมผัสสัมผัสในยังไม่ชัดเจนถูกต้องตามหลักของการเทศน์แห่มหาชาติทำนองอีสานพระสงฆ์ที่เป็นองค์แสดงก็สละไปใส่ทำนองของภาคกลาง จึงเป็นปัญหาของการเทศน์แห่มหาชาติทำนองโคราชในปัจจุบัน^{๕๕}

ดังนั้นสรุปได้ว่า รูปแบบสำนวนของการเทศน์แห่มหาชาติทำนองอีสานนี้ เป็นสำนวนเฉพาะถิ่นทางเสียงภาษาถิ่น เป็นเอกลักษณ์ถ้าไม่ใช่คนโคราชแล้วจะพูดหรือออกเสียงไม่ชัดเจน และเป็นสำนวนที่น่าฟัง ฟังแล้วเพลิดเพลิน เพราะมีการเอื้อนเสียงแบบสูงต่ำไปตามกลอนแห่ มีการสัมผัสที่ไพเราะ สัมผัสนอกและสัมผัสใน

๓.๒ พัฒนาการของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติใน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงการเทศน์มาเป็นเทศน์แห่ทำนองอีสานนั้น เป็นการปรับเปลี่ยนโดยใช้ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดออกมาทางภาษา และใส่ทำนองเสียงแบบภาษาอีสานเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพราะสำเนียงเสียงภาษาท้องถิ่นซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ผู้ฟังก็รู้ซึ่ง ในบางทำนอง เช่น กัณฑ์มัทรี ก็มีกลอนแห่แบบเศร้ายุค เป็นต้น และเพื่อให้เท่าทันยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งบางวัดใน อำเภอลำปลายมาศ ก็มีรูปแบบการเทศน์แบบ ๑ ธรรมาสน์ ๒ ธรรมาสน์ ๓ ธรรมาสน์ พระครูปิยะธรรมทัตต์ กล่าวว่า สาเหตุของการจัดให้มีการเทศน์แห่มหาชาติทำนองอีสานนี้

เห็นว่าการเทศน์ที่เป็นการอ่านธรรมดาที่ทำกันอยู่มาแต่สมัยโบราณฟังแล้วไม่มีอรรถรส ฟังแล้วก็ธรรมดา แต่เมื่อท่วงทำนองแต่ละกัณฑ์ก็จะทำให้คนฟังนั้นเพลิดเพลิน มีความสุขสนุกสนาน บางกัณฑ์ ก็ซาบซึ้งจนน้ำตาไหลออกมา^{๕๖} พระครูสุคนธ์สีลาภิรมย์ กล่าวว่า สาเหตุที่เปลี่ยนแปลงการเทศน์แบบอ่านธรรมดามาเป็นทำนองแห่อีสานนั้น เพราะว่าภาษาท้องถิ่นต้องเคารพและรักษาไว้ และมีปราชญ์ชุมชนประจำท้องถิ่น จากความยากของภาษากลางมาแปลงเป็นภาษาถิ่น ก็เลยมาเป็นทำนองอีสาน ให้เข้าใจโดยง่าย ๆ มาเป็นภาษาที่มีความไพเราะ ให้ฟังแล้วมีความสนใจไพเราะน่าฟัง ให้สื่อสารเข้าใจกันง่ายขึ้น การเข้าถึงศิลป์และศาสตร์ ต้องอาศัยภาษาพื้นบ้าน หรือภาษาถิ่น จึงจะเข้าถึงศิลป์และศาสตร์ของเสียงสำเนียงอีสาน^{๕๗} ดังนั้น การพัฒนาการของการเทศน์มหาชาติใน

^{๕๕} สังเกตการณ์ งานเทศน์แห่มหาชาติทำนองอีสานวัดอิสานทะเลเมนชัย, ตำบลทะเลเมนชัย, อำเภอลำปลายมาศ, จังหวัดบุรีรัมย์, ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมทัตต์, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ, ต.บ้านยาง, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูสุคนธ์สีลาภิรมย์, เจ้าอาวาสวัดใหม่อัมพวัน, ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑.

อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยแรกพร้อมกับการเทศน์ที่มีทั่วไปในประเทศไทยหลังจากที่พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิและที่ได้รับความนิยมใน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ จึงนำมาซึ่งพัฒนาการของการเทศน์มหาชาติในปัจจุบัน เมื่อย้อนกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์กลางรวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรมวัดและพระสงฆ์ สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุดคือมีความรู้ดีกว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เห็นชาวบ้านทั่วไปสามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้เป็นอย่างดีซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไปบุคคลจากภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้นำในด้านต่างๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

๓.๓ ความเชื่อของพุทธศาสนิกชนต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ความเชื่อของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น พระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องจะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะเฉพาะถิ่น โดยเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม คือการใช้ภาษาถิ่นของตนเองถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญา ดังนั้นภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญกับท้องถิ่นใน ๓ ประการดังนี้

ประการที่ ๑ มีความจำเพาะกับท้องถิ่นเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนในชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องในท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

ประการที่ ๒ มีความเชื่อมโยงและบูรณาการสูงเนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการสูงในเรื่องของกายใจสังคมและสิ่งแวดล้อมเช่น

ความเชื่อเรื่องแม่ธรณีแม่คงคาแม่โพสพเป็นต้นทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ พิธีลอยกระทง พิธีแรกนาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำเอาธรรมชาติมาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ

ประการที่ ๓ มีความเคารพผู้อาวุโสเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีประสบการณ์มีความเคารพผู้อาวุโสโดยยึดถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าผู้เยาว์^{๕๘}

ความเชื่อเกี่ยวกับมหาชาติเวสสันดรชาดก จะก่อให้เกิดการใช้ภูมิปัญญาด้านภาษาถิ่นนำมาผสมผสาน จนเกิดประเพณีที่สำคัญของชาวพุทธ ประเพณีเทศน์มหาชาติอำเภอลำปลายมาศหรืองานเทศน์มหาชาติเวสสันดรในความหมายของประเพณี คือ การจัดงานประเพณีของชาวพุทธหรือชาวอำเภอลำปลายมาศเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีรายละเอียดของพิธีกรรมหรือ

^{๕๘} สมจิต พรหมเทพ, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในพิธีสู่ขวัญของชาวอีสาน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๐.

กิจกรรมที่ทำมากมายและแทบทุกกิจกรรมที่ทำนั้นมักจะแฝงไปด้วยความเชื่อในทุกพิธีกรรมมีความเชื่อเป็นตัวสนับสนุนหรือเป็นสิ่งที่คอยจัดกระบวนการคิดของผู้ทำให้มีความศรัทธาเลื่อมใสและมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ได้ทำนั้นคือความสุขที่จะเกิดขึ้นในตัวของผู้ทำเองประเพณีบุญเทศน์มหาชาตินั้นจัดในสองช่วงเวลา คือ ช่วงเดือน ๑๑ - ๑๒ และช่วงเดือน ๓ - ๔ ของทุกปี แต่โดยส่วนมากแล้วจะกำหนดเอาวันที่สะดวก ความพร้อมต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่ก็ยังอยู่ในช่วงเดือนทั้งสองนี้ การจัดประเพณีการเทศน์มหาชาติทำนองอีสานนั้นใช้เวลาในการจัด ๒ - ๓ วัน แต่ก่อนถึงวันงานก็มีการจัดเตรียมและหลังจากเสร็จงานแล้วยังมีกิจกรรมที่ชาวบ้านต้องช่วยกันทำ^{๕๙} พระครูจินตารวัฒน์ ได้กล่าวถึงความเป็นมาในอดีตของการเทศน์มหาชาติว่าการเทศน์มหาชาตินั้นมีมาตั้งแต่อดีตคงจะมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาลเท่าที่จำได้สำหรับสมัยก่อนจะมีการเชื่อมไม้ตรัสกัณฑ์ให้แต่ละวัดที่อยู่ในเขตใกล้เคียงกันมาร่วมเทศน์ตามที่ได้รับนิมนต์ไว้”^{๖๐}.

ความเชื่อหลัก หมายถึง ความเชื่อโดยรวมในการจัดประเพณีบุญเทศน์มหาชาติเป็นความเชื่อที่มีอยู่มานานเป็นเสมือนเครื่องเตือนใจของชาวบ้าน เมื่อเรียงลำดับความสำคัญของความเชื่อที่ชาวบ้านให้ข้อมูลนั้นตามลำดับดังนี้

๑) ความเชื่อในการสืบทอดประเพณี การจัดประเพณีงานมหาชาติหรือประเพณีอื่น ๆ เป็นเหมือนอุบายในการสืบทอดประเพณี เพราะเมื่อจัดประเพณีมาอย่างต่อเนื่อง เมื่อคนรุ่นหลังได้เห็น และได้ร่วมกิจกรรมที่ทำ พวกคนรุ่นหลังจะได้กระทำต่อไปในอนาคต ในปัจจุบันพยายามให้เด็กและเยาวชนเข้ามาร่วมในงานเทศน์มหาชาติ ให้เข้าร่วมในการเตรียมงาน การร่วมฟังเทศน์มหาชาติ และการให้ความรู้ความเข้าใจ ที่จัดกระทำอยู่มีความสำคัญอย่างไร พวกเด็กและเยาวชนก็จะสามารถมีส่วนร่วมและเข้าร่วมได้อย่างไม่มีเงื่อนไข คือเข้าร่วมงานด้วยความยินดี และตั้งใจที่ได้เข้าร่วมงานเทศน์มหาชาติ นอกจากนั้นยังเห็นว่าการสืบทอดประเพณีการฟังเทศน์มหาชาตินี้ทำให้ได้บุญกุศล “การจัดงานเทศน์มหาชาตินี้ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่และใช้ปัจจัยในการทำงานเยอะ

แต่ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อีกอย่างหนึ่งชาวบ้านเห็นว่าการจัดเป็นประจำทุกปีนี้ทำให้ประเพณีสามารถสืบทอดถึงคนรุ่นหลังได้ เมื่อมีประเพณีที่ดี อย่างนี้ดำรงอยู่คู่ศาสนาของเรา ก็จะทำให้เราได้บุญไปด้วย จึงมีการจัดเทศน์มหาชาติทุกปี”^{๖๑}

ดังนั้นความเชื่อเกี่ยวกับงานประเพณีการเทศน์มหาชาติทำนองแห่อีสาน ทุกวัดในชุมชนอำเภอลำปลายมาศจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ถือเป็นงานบุญที่สามารถรวมชุมชนมาร่วมทำกุศล โดยการให้ทาน ร่วมถวายเครื่องบูชาธรรมพร้อมเพียงกัน และยังได้ร่วมฟังเทศน์แห่มหาชาติทำนองโคราชอย่างสนุกสนาน

๒) ความเชื่อเรื่องพระมาลัย “เป็นความเชื่อที่ทำให้ชาวบ้านอยากจัดงานเทศน์มหาชาติเป็นเหมือนผู้นำข่าวมาบอกกับชาวบ้าน หรือเป็นผู้นำสารมาบอกกล่าวถึงความเป็นไปในอนาคต ถ้า

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูชัยธรรมคุด , เจ้าคณะตำบลทะเลเม่นชัย, เจ้าอาวาสวัดอีสานทะเลเม่นชัย, อ.ลำปลายมาศ, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระครูจินตารวัฒน์, เจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ, เจ้าอาวาสวัดจินตาราม, อำเภอลำปลายมาศ, ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูเกษมโชติธรรม, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง - หนองโดน, อำเภอลำปลายมาศ, ๒๗ มีนาคม ๒๕๖๑.

ผู้ใดอยากพบพระศรีอารียให้เทศน์มหาชาติในจบในวันหนึ่ง”^{๖๒} ซึ่งตรงกับข้อความตอนหนึ่งในพุท
มาลัยว่า “บุญอันใดนั้นไซ้ อันหม่นน้อยใหญ่หญิงชาย ได้ชวนขวยสร้างก่อสร้างติดต่อกันมาคนนานา
น้อยใหญ่ เขาปรารถนาไว้เป็นฉันทใด จงเทศนาไขบอกกล่าว ให้รู้ข่าวตามนี้ เมื่อนั้น มหาเถรเจ้าจึงจำ
บอกเล่าตามมี ว่าคนในปฐพีหญิงชายกระทำบุญหลายมากกว่างตามไฟอ่างเจตนา บางคนสร้างมรรคา
ทางใต้ ปลูกต้นไม้ตามทาง สร้างวิหารอาวาส ศาลาบุตตรกฐิ วัตถุมียกขึ้น ด้วยใจขึ้นเขยบาน บางคน
ให้ทานน้ำข้าว ปัจจัยพร้าของกิน บางคนรักษาศีล คนลุ่มได้หญิงชาย กระทำบุญหลายต่าง ๆ ต่างไฟ
อ่างศรัทธาต่างปรารถนาคำเชื่อว่าเมื่อตอนเจ้าอารียเมตไตรย จักลงไปเป็นพระโปรตยงส์ตวิโลก ให้พ้น
จากโศกเคืองซี ขอบุญได้อยู่ใกล้ และน้อมไหว้ธรรม คนหนานาน้อยใหญ่ เขาปรารถนาไว้ฉันทเดียว ยาม
นั้น ตนแก้วอริยเมตไตรยก็มีหัวใจขึ้นน้อย จึงกล่าวถ้อยไขคำว่าหากคนหนานาน้อยใหญ่ปรารถนา
ใคร่ตามทันอยากใคร่ทันยังตนเข้า ในเมื่อคราวหน้าหลังจงให้เขากระทำบุญวิเศษ ตามห้องเหตุมีมา
จงตั้งใจฟังธรรมเทศนาเวสสันดรชาดก จงให้ฟังวันหนึ่งจนจบ ด้วยเครื่องบูชาตามประเพณี คือประทีป
พันดวง ดอกบัวหลวงและดอกบัวสาย วางเป็นแถวกับดอกจกกร ผับตบแซมอย่าให้ขาด ข้าวพันก้อนดี
งามตามลำดับครบถ้วนมาน้อมไหว้บูชา แล้วอาราธนาพระมาเทศน์ยังธรรมมหาเวสสันดรระ อันบรร
หลายหลาก คาถามากถึงต้น จงพากันฟังคืนกับวันหนึ่งให้จบ ยามเมื่อคนทั้งหลายน้อยใหญ่ กระทำ
จนได้ตามธรรม เป็นดังคำกล่าวให้รู้ข่าวกรिया ก็จะมีสมคำปรารถนาไฟห้อย ไปตลาดคล้อยแปรผันก็จัก
ได้หันตัวเข้า ผู้ชื่อว่าพระศรีอริยเมตไตรย ตนจกลงไปเป็นพระโปรตโลกภายหน้าแล ” จึงเป็นเหตุให้
ชาวบ้านได้มีความอุตสาหะในการจัดงานเทศน์มหาชาติ

๓) ความเชื่อเรื่องพระศรีอริยเมตไตรย เป็นอีกความเชื่อหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านอยากจัดงาน
เทศน์มหาชาติ ยุคพระศรีอริยเมตไตรย เป็นเหมือนอุบายที่ทำให้ชาวบ้านมีความอยากที่จะจัดงาน
เทศน์มหาชาติ โดยมีเรื่องเล่าว่า พระศรีอริยเมตไตรยได้ฝากข่าวสารผ่านพระมาลัยเถระให้มาบอก
มนุษย์ทั้งหลายในโลกว่าบุคคลใดปรารถนาจะได้เกิดร่วมศาสนาของพระองค์บุคคลนั้นจงฟังเทศน์
มหาชาติเวสสันดรให้จบภายในวันเดียว พร้อมด้วยบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนให้ครบอย่างละพัน และ
ด้วยอานิสงสนั้นแหละ ความปรารถนาของมนุษย์ก็จะสำเร็จปรารถนาทุกประการ

ซึ่งการเกิดปรารถนาในสมัยพระศรีอริยเมตไตรยนี้ มนุษย์จะมีแต่ความสงบสุข นึกอยากได้
อะไรก็สมปรารถนาในสิ่งนั้น จึงสรุปความเชื่อเรื่องนี้ได้ว่า จะได้เกิดในยุคศาสนาของพระศรีอริย
เมตไตรย ซึ่งจะมาตรัสเป็นพระสัมมาสัมพุทธในอนาคต จะได้ไปเกิดในสวรรค์ จะเป็นผู้มีความสุข และ
จะได้บรรลุธรรมเป็นอริยบุคคล

๔) ความเชื่อในเรื่องความสิ้นพระพุทศาสนาหรือเรื่องอันตรธาน เป็นเรื่องความเชื่อใน
การไม่คงอยู่ของศาสนาของพระพุทธโคตมนี้ โดยมีมูลเหตุของการทำนายอายุของพระพุทธศาสนาว่า
จะอันตรธานไปแห่งพระพุทธศาสนาเมื่อครบ ๕,๐๐๐ ปี ซึ่งนับว่าเป็นเวลาที่ไม่ยาวนานนัก เป็นสิ่งที่
เตรียมให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเตรียมรับสถานการณ์ คือเมื่อสิ้นอายุของศาสนาพระพุทธโคตมแล้ว
ผู้ที่ไม่ได้ทำบุญไว้จะเสียโอกาสที่จะได้พบกับพระศรีอริยเมตไตรยด้วย

สรุปได้ว่า การแต่งสถานที่เกี่ยวกับงานเทศน์มหาชาติทำนองเหลือีสานในอำเภอลำปลาย
มาศก็ต้องอาศัยความเชื่อทางศาสนาที่นับถือ คือ ความเชื่อในการสืบทอดประเพณี ความเชื่อเรื่องพระ

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูธรรมจริยาภิรมย์, เจ้าอาวาสวัดลุ่มม่วง, อำเภอลำปลายมาศ, ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

มาลัย ความเชื่อพระศรีอริยเมตไตรย และความเชื่อในเรื่องความสิ้นพระพุทธานุภาพหรือเรื่อง
อันตรายาน สิ่งเหล่านี้คือความเชื่อทางศาสนาที่อยู่กับวิถีชีวิตของคนในอำเภอลำปลายมาศที่สืบต่อกัน
มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ด้านพิธีกรรม

ด้านพิธีกรรม เป็นความศรัทธาที่ไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของการจัดงานแต่เป็นความ
ศรัทธาที่ทำให้ประเพณีการเทศน์มหาชาตินั้นมีความพิสดารและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เพราะถ้า
พิธีกรรมใดที่ทำด้วยความศรัทธา พิธีกรรมหรือผู้เข้าร่วมนั้นจะให้ความเคารพและยอมที่จะร่วม
พิธีกรรมด้วยความเต็มใจ ไม่เห็นว่าเป็นภาระหรือสร้างความปลอดภัยแต่อย่างใด ซึ่งจำแนกย่อยออก
ตามความศรัทธาพิธีกรรมดังนี้

๑. ความศรัทธาของพิธีกรรม ในการเข้าร่วมและชักชวนเพื่อนบ้านในการจัดเทศน์
มหาชาติเป็นความศรัทธาเกี่ยวกับชาติหน้าว่าเกิดในชาติหน้าจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมด้วยบริวาร
ประกอบกับการทำบุญและถวายทานด้วยตนเอง เพื่อต้องการความเป็นผู้มีความสุขถึงพร้อมนานา
นับประการด้วยสมบัติและโภคทรัพย์ในชาติหน้าทุกที่ตนเกิด ในทุกวันนี้ พระครูนิมิตสาราภิรมย์
กล่าวว่า

การทำลำดับพิธีกรรมทุกวันนี้อยู่ในเกณฑ์เฉพาะอำเภอลำปลายมาศเราก็ไม่ทำอะไร
มากมาย หรือผิดเพี้ยนไปสักเท่าไร ส่วนใหญ่ยังเหมือนๆเดิม ติดตั้งตบแต่งอาคารสถานที่ บริเวณทำ
แบบเบาะๆ ก็ไม่มีอะไร ก็ถือว่าพอดี เพราะเทศน์มหาชาติในอำเภอลำปลายมาศเรานี้มันก็รายได้ไม่
มาก ไม่เหมือนกับภาคเหนือ ภาคเหนือเขาถือว่า การเทศน์มหาชาตินี้ เป็นส่วนที่จะมีรายได้สูง เขา
คิดหวังกันเป็นล้าน แม้กระทั่งทางฝั่งลาว ฝั่งขอนแก่น อะไรนี้งานบุญพระเวสเขามีตั้ง ๖ วัน ๗ วัน เขา
ก็หวังเงินก้อนใหญ่อันนี้มันก็ขึ้นหน้าขึ้นตาเขาอยู่ แต่ว่าทางโคราชเราทำแต่แค่ทำตามประเพณี ติดต้น
กล้วยต้นอ้อย มีนก มีปลา อะไรไปตามปะสาที่เคยมามีเดิม ๆ พิธีกรรมอยู่ที่ว่าลงทุนมากน้อยแค่ไหน
พิธีกรรมก็เป็นเรื่องสิ้นเปลือง ส่วนใหญ่ที่วัดเราก็ไม่ต้องทำพิธีอะไร พอเริ่มพิธีก็เชิญชวนกันเข้าที่เข้า
ทางไหว้พระรับศีล ก็เริ่มเทศน์กันไปเลยก็ไม่มีอะไรสิ้นเปลืองมาก พูดถึงแนวทางแก้ไข ก็แล้วแต่เรา
จะทำให้เป็นงานละลายหนี้ เกิดความยิ่งใหญ่ไหมหว่านอะไร สุดแท้แต่กำลังชาวบ้านจะมาช่วยกันได้^{๒๓}

การจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติในเขตอำเภอลำปลายมาศจะแบ่งออกเป็นขั้นตอน การจัด
งานเทศน์มหาชาติมีการจัดมาเป็นเวลานานโดยชาวบ้านถือว่าเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของหมู่บ้านเป็น
การบำเพ็ญบุญตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ได้สืบต่อกันเพื่อสืบต่อประเพณีของชุมชนให้
ประชาชนได้ใส่ใจในการทำบุญให้ทานตามแบบอย่างของพระเวสสันดรที่เคยสร้างบารมีมาก่อนและ
เป็นการปลูกฝังความสามัคคีให้เกิดในชุมชนอีกด้วยกระบวนการในการลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม
ตามลำดับดังต่อไปนี้

(๑) ขั้นตอนเตรียมการจัดงานเทศน์ “ด้วยความที่วัดเคยจัดงานเทศน์มหาชาติมาเป็นประจำ
อยู่ทุกปีจะมีบางพื้นที่จะทำเว้นสามปีเท่านั้นทำให้ชาวบ้านได้มีความเข้าใจในการจัดงานเป็นอย่างดี
และในการจัดงานแต่ละอย่างไม่ว่าจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับทางวัดหรือเป็นงานในชุมชนชาวบ้านจะมี

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูนิมิตสาราภิรมย์, เจ้าคณะตำบลหนองบัวโคก, อำเภอลำปลายมาศ, ๒๗ มีนาคม
๒๕๖๑.

หน้าที่ในการจัดการแต่ละอย่างเป็นส่วนที่เคยมทำได้อยู่แล้วในการจัดงานนั้นมีความรู้และเข้าใจเป็นอย่างดีทุกคนมีความรู้สีกว่างานที่เป็นส่วนรวมทุกคนจะต้องเสียสละ”^{๖๔} การจัดเตรียมนั้นมีดังนี้

๑.๑ ชั้นประชุมเตรียมงานประกอบด้วยคนได้แก่พระสงฆ์และชาวบ้านซึ่งเป็นกรรมการวัดและกลุ่มผู้นำชุมชนก่อนจะถึงวันงานเพื่อเป็นการแบ่งหน้าที่และเป็นการเตรียมความพร้อมสำรวจข้อผิดพลาดจากการจัดงานที่ผ่านมาแล้วนำมาเสนอเพื่อที่จะได้มีการจัดที่ง่ายและสะดวกในการทำงานหน้าที่ในการจัดงานนั้นได้แก่หน้าที่รับผิดชอบด้านอาหารหน้าที่การจัดตกแต่งสถานที่หน้าที่การจัดเตรียมสถานที่หน้าที่ในการนิมนต์พระหน้าที่กรรมการกองอำนวยการและได้มีการกำชับถึงการให้ประชาชนให้ความร่วมมือกันเหมือนอย่างเคย

๑.๒ ชั้นเตรียมสถานที่ หลังจากที่บ้านได้ประชุมตกลงกันแล้วก่อนวันงานชาวบ้านจะไปเตรียมสถานที่เป็นบางส่วนได้แก่การจัดเตรียมในบริเวณวัดโดยการทำความสะอาดดูความเรียบร้อยภายในวัดหลังจากนั้นประมาณ ๒ วันหรือก่อนวันงาน ๓ วันพระสงฆ์และชาวบ้านจะจัดสถานที่บริเวณงานทั้งหมดในเบื้องต้นชาวบ้านจะไปหาต้นไม้มาวางโดยที่ในหมู่บ้านซึ่งเป็นของส่วนองค์การบริหารของตำบลสามารถที่จะยืมได้เวลามีงานชาวบ้านจะนำต้นไม้มาวางโดยรอบบริเวณศาลาการเปรียญเพื่อเป็นที่พักสำหรับชาวบ้านผู้มาร่วมงานส่วนงานด้านการเตรียมสิ่งของเหล่านี้เป็นหน้าที่ของกลุ่มพ่อบ้านจากนั้นก็เตรียมหาเครื่องเสียงก่อนถึงวันงานจะต้องมีการไปหาเครื่องเสียงสำหรับเทศน์และประชาสัมพันธ์ในงานโดยเฉพาะการเทศน์แหล่จะต้องเป็นเครื่องเสียงที่มีเสียงดีและชาวบ้านส่วนหนึ่งก็มีการนัดแนะกันเกี่ยวกับการจัดตกแต่งสถานที่บริเวณงานมีการจัดทำธงสามเหลี่ยมรอบวัด

๑.๓ การจัดเตรียมอุปกรณ์สิ่งของเครื่องใช้ในงาน ได้แก่ “ธรรมาสน์สำหรับพระเทศน์ต้องไปยืมในหมู่บ้านใกล้เคียง โดยใช้ธรรมาสน์ตามรูปแบบของการเทศน์ หากวัดมีธัมมาสน์เพียงตัวเดียวจึงไม่เพียงพอในการใช้งาน ช้องใหญ่ในวัดจะมีช้องใหญ่ใช้สำหรับตีให้สัญญาณการเทศน์ในแต่ละกัณฑ์จบลง เครื่องขยายเสียงในอดีตการเทศน์มหาชาติต้องเป็นนักเทศน์เสียงดีและมีเสียงดังด้วยการเทศน์จึงหานักเทศน์ยากแต่ในปัจจุบันการเทศน์ไม่ต้องใช้เสียงที่ดังเพราะมีเครื่องขยายเสียงและจะช่วยให้

สะดวกในการเทศน์ และโต๊ะ เก้าอี้ เต็นท์ เตียง เป็นสิ่งที่จะต้องจัดเตรียมเช่นเดียวกันทั้งที่เป็นที่พัก และไว้สำหรับต้อนรับแขกผู้มาเยือนในงาน”^{๖๕}

๑.๔ การจัดเตรียมอาหารการกินเป็นหน้าที่เจ้าภาพผู้มีศรัทธาตั้งโรงทานและทางวัดทำเสริมทางด้านอาหารสำหรับเลี้ยงผู้ที่มาร่วมงานและสำหรับถวายพระภิกษุสามเณรในวัดด้วยการจัดเตรียมโดยส่วนมากจะมีการเตรียมเครื่องถ้วยชามภาชนะสำหรับใส่อาหารพร้อมทั้งการจัดเก็บในส่วนนี้ได้รับความร่วมมือจากเยาวชนที่เป็นผู้หญิงหลายคนเข้ามาช่วยสำหรับค่าอาหารใช้เงินของทางวัดที่เป็นทุนในการจัดงานบางวัดงานเทศน์ลักษณะใหญ่แบบประยุกต์หรือทรงเครื่องจะมีเจ้าภาพจ้างจงเป็นโรงทานเพื่อต้อนรับผู้ที่เข้าร่วมในงาน ซึ่งเป็นการเสียสละทานทำให้มีความสุขทางใจ

๑.๕ การประดับสถานที่หลังจากที่ได้เตรียมอุปกรณ์ส่วนใหญ่เสร็จแล้วชาวบ้านได้ช่วยกันจัดประดับสถานที่ในปีนี้มีเป้าหมายที่ธรรมาคือการจัดให้ได้บรรยากาศป่าหิมพานต์มีการจัดดังนี้

^{๖๔} สัมภาษณ์ นายสุทัศน์ สุดตาซ้าย, ทายกวัดอัมพวันหนองม่วง, อำเภอลำปลายมาศ, ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๑.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นายพันธ์ สครรัมย์, บ้านหนองแวง, ตำบลเมืองแฝก, อ.ลำปลายมาศ, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๑) เขาวงกตโดยการนำไม้ไผ่มาสานลายขัดให้มีตาห่างนำลำไม้ไผ่มามัดติดกับเสาศาลาการเปรียญประมาณหนึ่งช่วงเสาโดยอยู่ตรงกลางระหว่างธรรมาสน์โดยธรรมาสน์จะวางที่เสาทำเป็นสามมุมจากนั้นนำไม้ไผ่ที่สานติดกับไม้ไผ่ที่มัดเป็นราวด้านบน

๒) ป่าหิมพานต์ การจัดป่าหิมพานต์เป็นการจัดตามเนื้อเรื่องของเวสสันดรชาดก “การจัดตกแต่งสถานที่ในบุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ) จะจัดแบบเป็นป่าหิมพานต์โดยหาต้นไม้ ผลไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อยมาใส่ประดับทำนก ทำสัตว์ใส่ในงานบุญ”^{๖๖}

ตามความเชื่อของชาวบ้านการจัดสถานที่ในงานให้เป็ป่าหิมพานต์นั้นมีความสำคัญคือในเนื้อเรื่องเวสสันดรชาดกสถานที่อยู่ของพระเวสสันดรคือป่าจึงมีการจัดให้เหมือนกับในชาดกและอีกความเชื่อของชาวบ้านที่เพิ่มเข้ามาคือหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ในของพืชพรรณไม้ในปีนั้นๆเนื่องด้วยความเป็นอยู่ของอาชีพเกษตรกรรม

๓) สระโบกขรณีเป็นการสมมุติตามชาดก เช่นเดียวกัน ซึ่งมีสถานที่สำคัญในเรื่องเช่นป่าหิมพานต์เขาวงกตสระโบกขรณี และบรรณศาลา เป็นต้น “การจัดงานเทศน์มหาชาติและมีการประดับตกแต่งเช่นนี้ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นการจัดตามพุทธประวัติที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงเวสสันดรชาดกที่ป่านิโครธ คือ ป่าไทร ดังนั้น ในการจัดงานจะต้องมีกิ่งไทรมาประดับไว้ด้วย โดยจะประดับหลังธรรมาสน์เป็นเหมือนฉากด้านหลังให้สมกับเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาลและความเชื่อว่าเป็นการสร้างบรรยากาศให้เข้ากับเรื่องชาดกให้สมจริงเพื่อตึงความสนใจ และได้บรรยากาศในการฟังตลอดจนการประดับทั่วบริเวณให้มีพื้นที่ร่มรื่นสมบูรณ์ด้วยสัตว์ป่านานาชนิด และไม้نانาพันธุ์สระโบกขรณี เป็นอีกสถานที่หนึ่งตามความเชื่อและตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่องเป็นแหล่งน้ำที่ใช้อาบของพระเวสสันดรในตอนเข้าไปอยู่ในป่า และในเรื่องที่สำคัญที่พระกัณหาชาลีเข้าไปหลบอยู่ในสระการจัดงานเทศน์มหาชาติจึงต้องเตรียมภาชนะน้ำหรือตุ่มใส่น้ำขนาดใหญ่ ๒ หรือ ๓ ใบก็ได้ นอกจากสมมติให้เป็นสระโบกขรณี แล้วยังเป็นน้ำมนต์สำหรับให้ชาวบ้านที่มาร่วมงานด้วยโดยในขอบตุ่มน้ำหรือตุ่มที่ได้เตรียมมาจะมีการจุดเทียนคาถาพัน เอาไว้จนครบ ๑๐๐๐ จบ เป็นการบูชาธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าในสระโบกขรณีก็จะใส่บัวมีดอกบัวบางวัดจะนำเอาบัวเล็ก ๆ ผักตบมาใส่ไว้ด้วยและสัตว์น้ำที่ได้ทำขึ้นมา ได้แก่ พวกนก หรือตักแตนที่สานขึ้นมาจากใบมะพร้าว ซึ่งเป็นการจัดหามาเพื่อมาประดับจากชาวบ้าน”^{๖๗}

๔) บรรณศาลาในเนื้อเรื่องสถานที่ประทับของพระเวสสันดรคือบรรณศาลาการจัดบรรณศาลานั้นโดยส่วนมากจะทำที่ธรรมาสน์สำหรับเทศน์หรือไม้ก็จัดที่ตรงกลางระหว่างธรรมาสน์ทั้งสามตัวที่ใช้นั่งเทศน์โดยการนำทางมะพร้าวมาผ่าจากด้านปลายให้สามารถแยกกันออกได้แล้วโค้งหากันที่ปลายเป็นลักษณะครึ่งวงกลมและนำผลไม้มาประดับ เช่น มะม่วง มะยม เป็นต้น

๕) สร้างบรรยากาศเมืองในการอัญเชิญพระเวสสันดรกลับเมืองในเรื่องเวสสันดรมีการจัดกันอย่างยิ่งใหญ่ประดับประดาตกแต่งบ้านเมืองให้สวยงามด้วยดอกไม้และธงชัยดังนั้นในการจัดจึงต้องมีการประดับตกแต่งบริเวณวัดด้วยทิวธงจนทั่วทั้งบริเวณเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศของเมืองให้เข้ากับงาน

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระวิศักดิ์ เทวมิตโต, วัดด่านทองประชาสามัคคี, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๖๗} สนทนากลุ่ม นายสุทัศน์ สุดตาชัย นายสวาสดี ขาดิศักดิ์ นางพุมมี ขอยรัมย์ นายจรัส จันทะโณ อ.ลำปลายมาศ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

๖) การประดับตกแต่งตามเนื้อเรื่องการจัดงานเทศน์มหาชาตินั้นส่วนมากจัดให้มีความสอดคล้องกับสถานที่ตามเนื้อเรื่องเวสสันดรชาดกตลอดจนมีเครื่องสักการะตามความเชื่อเป็นอันมาก ชาวบ้านได้ช่วยกันหามาประดับตกแต่งตามแต่จะให้ได้จาก การสังเกตในการร่วมในงานเทศน์มหาชาติ ได้แก่กิ่งไม้ต้นกล้วยต้นอ้อยกิ่งไทรดอกไม้สายรุ้งซึ่งหาได้ในชุมชนใช้ในการประดับธรรมาสน์และบริเวณงานทั้งหมดธงเล็กธงผะเหวดผ้าผะเหวดใช้ติดรอบศาลาการเปรียญหลังจากเชิญพระเวสสันดรเข้าเมืองแล้วรูปเทียนข้าวพันก้อนโองน้ำ(ตุ้ม)เครื่องจตุปัจจัยตามหาได้มีผ้าไตรอาหารผลไม้แห้ง ข้าวสารเสื่อสาธิตอาสนะไม้กวาดน้ำฝิ่งน้ำตาลด้ายสายสิญจน์ฯลฯ

(๒) ขั้นตอนการเทศน์มหาชาติ ขั้นตอนการดำเนินการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน บางวัดก่อนวันงานจะจัดการเทศน์จะมีการเทศน์พระคาถา ๑๐๐๐ ก่อนในช่วงของตอนเย็น โดยจะมีชาวบ้านเข้ามาร่วมพิธีกรรมในช่วงตอนเย็น โดยการแสดงจะมีพระผู้แสดงเป็น ๒ รูป โดยพระคาถา ๑๐๐๐ นั้นจะมี ๒ ผูก มีผูก ๑ และผูก ๒ พระสงฆ์จะแบ่งหน้าที่โดยองค์ละผูกแล้วแต่จะตกลงกันว่า รูปไหนจะเอาผูก ๑ หรือผูก ๒ ลำดับพิธีกรรมก็จะเริ่มโดยการที่ประธานจุดเทียนรูปพร้อมทั้งถวายดอกไม้ เพื่อบูชาพระรัตนตรัย เสร็จแล้วก็กราบพระอาราธนาศีล ชาวบ้านก็มารับศีล หลังจากนั้น ทายกก็จะอาราธนาธรรม พระสงฆ์ทั้ง ๒ รูปก็แสดงพระคาถา ๑๐๐๐ ไปจนจบการแสดง

ขั้นตอนในวันรุ่งขึ้นตั้งแต่ตอนเช้าตรู่ของวันงานเทศน์มหาชาติจริง ก็จะเริ่มทำการเทศน์แหล่มหาชาติไปตามลำดับกัณฑ์ไปจบครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ แต่บางวัดก็เทศน์แบบหลายธรรมาสน์ ตอนเช้าก็จะเทศน์กัณฑ์ที่ ๑ แบบเรียงกัณฑ์ไปถึงกัณฑ์ที่ ๔ หลังจากนั้น ก็จะหยุดพักเพื่อรอเวลาพระเทศน์แหล่โคราชที่ทางเจ้าภาพนิมนต์มาเทศน์จะทำการแสดงต่อ โดยต่อกับกัณฑ์ที่ ๕ ชูชก โดยเล่าเรื่องตามเนื้อหาสลับกับแหล่ ทั้งแหล่นอก และแหล่ใน ไปจนจบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เมื่อจบครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์แล้ว ลำดับต่อมาทายกก็จะนำเจ้าภาพกล่าวคำถวายเครื่องไทยธรรม แต่พระสงฆ์ที่มาแสดงต่อแหล่ หลังจากนั้นก็รับพรจากพระสงฆ์สืบต่อไป “ต่อไปม้คทายกก็จะนำกล่าวถวายเครื่องบูชาธรรมที่ชาวบ้านนั้นนำมาถวายในงานตั้งแต่เมื่อวานหรือตอนเช้าของวันนี้

โดยนิมนต์พระภายในวัดทุกรูปมารับเครื่องไทยธรรม เสร็จแล้วก็รับพรจากพระสงฆ์หมู่ใหญ่สืบต่อไป เป็นอันว่างานเทศน์มหาชาติแหล่ทำนองอีสานเสร็จสิ้นลงของปีนั้น ๆ”^{๖๘}

(๓) ขั้นตอนหลังเทศน์มหาชาติเสร็จแล้ว ขั้นตอนหลังจากเทศน์มหาชาติเสร็จแล้ว ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้าน ทายก ทายิกา ตลอดทั้งหนุ่มสาวภายในหมู่บ้านก็ช่วยกันเก็บของ จัดเก็บสถานที่เพื่อทำความสะอาดให้แก่ทางวัด และประชุมกันอีกครั้งหนึ่งโดยสรุปภาพรวมของการจัดงานเทศน์มหาชาติทำนองโคราชในประจำปีนี้

๒. ความศรัทธาในการเป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์มหาชาติ เชื่อว่าเป็นการทำบุญที่มีผลมาก เพราะเป็นการทำบุญในพระพุทธศาสนาและเป็นการทำบุญกับพระโพธิสัตว์เป็นพระพุทธเจ้านอกนั้นแล้วยังเป็นการบูชาพระรัตนตรัยและเทวดาทั้งหลายด้วย ผู้ที่ได้เป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์จะเป็นผู้ปราบปลื้มยินดีเป็นอย่างมาก ผู้สัมภาษณ์กล่าวด้วยความยินดีที่ได้เป็นเจ้าภาพกัณฑ์ว่า “มีการจัดงานเทศน์มหาชาติทุกปี และก็ได้เป็นเจ้าภาพเครื่องกัณฑ์ทุกปี เพราะรู้สึกว่าการทำแล้วได้บุญ พร้อมทั้งทำให้

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายสวัสดิ์ พวงทอง บ้านหนองไทร ต.ทะเลเม่นชัย, อ.ลำปลายมาศ, ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑.

เกิดความสุขสบายใจ”^{๖๙} ตามความศรัทธาของพระพุทธศาสนาการทำบุญให้ทานเป็นความศรัทธา และเป็นคำสั่งสอนที่ชาวพุทธได้ปฏิบัติตามกันมา ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว ความเชื่อของการถวายเครื่องบูชาธรรมนั้นในการที่ได้บูชาภัณฑเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ ภัณฑ ๑๐๐๐ พระคาถา มีดังนี้

ผู้ใดบูชากัณฑ์เทศน์ จะได้รับทรัพย์สมบัติตั้งปรารภนา ถ้าเป็นสตรีจะได้สามีเป็นที่ชอบเนื้อใจใจ ถ้าเป็นบุรุษจะได้ภรรยาเป็นที่ต้องประสงค์ ทั้งจะได้บุตรหญิงชาย เป็นคนว่านอนสอนง่าย มีรูปกายงดงาม มีความประพฤติดี กิริยาวาจาเรียบร้อยทุกประการ

ผู้ใดบูชากัณฑ์หิมพานต์ ย่อมได้ในสิ่งที่ปรารภนาทุกประการ ครั้นตายไปแล้วจะได้ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เสวยสมบัติอันโอฬาร มีบริวารแวดล้อมบำรุงบำเรออยู่เป็นนิจ ครั้นจุติจากสวรรค์แล้วจะลงมาเกิดในตระกูลชาติติยะมหาศาล หรือตระกูลพราหมณ์มหาศาลอันบริบูรณ์ด้วยทรัพย์ศฤงคาร บริวารมากมายนานาประการ เช่น โค กระบือ ช้าง ม้า รถ ยานพาหนะ นับประมาณมิได้ ประกอบด้วยความสุขกายสบายใจทุก ๆ อิริยาบถ

ผู้ใดบูชากัณฑ์ทานกัณฑ์ จะบริบูรณ์ด้วยแก้วแหวนเงินทอง ทาส ทาสี และสัตว์สองเท้าสี่เท้า ครั้นตายไปแล้วจะได้ไปเกิดในฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรแวดล้อมมากมาย เสวยสุขอยู่ในปราสาทแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ

ผู้ใดบูชากัณฑ์วนปเวสน์ จะได้รับความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า จะได้เป็นบรมกษัตริย์ในชมพูทวีปเป็นผู้ทรงปริชา เณรียฉลาด สามารถปราบอริราชศัตรูให้ย่อยยับไป

ผู้ใดบูชากัณฑ์ชูชก จะได้บังเกิดในตระกูลกษัตริย์ ประกอบด้วยสมบัติอันงดงามกว่าชนทั้งหลายจะเจรจาปราศรัยก็ไพเราะเสนาะโสต แม้จะได้สามีภรรยาและบุตรธิดา ก็ล้วนแต่มีรูปทรงงดงามสวยงาม

ผู้ใดบูชากัณฑ์จุลพน แม้จะบังเกิดในภพใด ๆ จะเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยทรัพย์บริวาร จะมีอุทยานอันดารดาษด้วยดอกไม้หอมตกลงไป แล้วจะมีสระโบกขรณีอันเต็มไปด้วยปทุมชาติ ครั้นตายไปแล้วก็ได้เสวยทิพย์สมบัติในโลกหน้าสืบไป

ผู้ใดบูชากัณฑ์มหาพน จะได้เสวยสมบัติในดาวดึงส์เทวโลก และจะได้ลงมาเกิดเป็นกษัตริย์มหาศาล มีทรัพย์ศฤงคารบริวารมาก มีอุทยานและสระโบกขรณีเป็นที่ประพาส เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศักดิ์านุภาพเฟื่องฟูไปทั่วชมพูทวีป อีกจักได้เสวยอาหารทิพย์เป็นนิจนิรันดร

ผู้ใดบูชากัณฑ์กัณฑ์ ย่อมประสบความสำเร็จในสิ่งที่พึงปรารถนา ครั้นตายไปแล้วเกิดในฉกามาพจรสวรรค์ ในสมัยที่พระศรีอาริยมุตไตรยมาอุบัติก็จะได้พบศาสนาของพระองค์ จะได้ถือปฏิสนธิในตระกูลกษัตริย์ ตลอดจนได้สดับรับฟังพระสัทธรรมเทศนาของพระองค์แล้วบรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภทาทั้ง ๔ ด้วยบุญราศีที่ได้อบรมไว้

ผู้ใดบูชากัณฑ์มัทรี เกิดในโลกหน้าจะเป็นผู้มั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เป็นผู้มีอายุยืนยาว ทั้งประกอบด้วยรูปโฉมงามกว่าคนทั้งหลาย จะไปในที่ใด ๆ ก็จะมีแต่ความสุขทุกแห่งหน

ผู้ใดบูชากัณฑ์สักกบรรพ จะได้เป็นผู้เจริญด้วยลาภ ยศ ตลอดจนจตุรพิธพรทั้ง ๔ ประการ ได้แก่ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอดกาล

^{๖๙} สัมภาษณ์ นางทุมมี ขอยรัมย์, บ้านน้อยพัฒนา, อำเภอลำปลายมาศ, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๑.

ผู้ใดบูชาภัณฑมหาราช จะได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะได้เป็นพระราชาก็ได้เป็นพระราชา เมื่อจากโลกมนุษย์ไปก็จะได้ไปเสวยทิพย์สมบัติในฉกามาจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรเป็นบริวาร ครั้นบารมีแก่กล้าก็จะได้นิพพานสมบัติอันตัดเสียซึ่งชาติชรา พยาธิ มรณะ พ้นจากโอฆะทั้งสาม มีการโมฆะ เป็นต้น

ผู้ใดบูชาภัณฑภักษัตริย์ จะได้เป็นผู้เจริญด้วยพร ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทุก ๆ ชาติแล

ผู้ใดบูชาภัณฑนครภัณฑ จะได้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวงศาตคณาญาติ ข้าทาสชายหญิง ภรรยาสามี หรือบิดามารดา เป็นต้น อยู่พร้อมหน้ากันโดยความผาสุก ปราศจากโรคภัยทั้งปวง จะทำการใด ๆ ก็พร้อมเพรียงกัน ยังการงานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี^{๗๐}

๓. การประดับสถานที่ด้วยต้นไม้และผลไม้ ดอกไม้นานาชนิด รูปสัตว์ต่าง ๆ เชื่อว่าเป็นการฟังธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าและเป็นการสร้างบรรยากาศตามพุทธประวัติที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระประยูรญาติที่นิโครธาราม ดังนั้นจึงมีการประดับด้วยต้นไม้สำหรับต้นไม้อื่น ๆ นั้น อีกความเชื่อหนึ่งหมายถึงความอุดมสมบูรณ์แห่งพืชพรรณธัญญาหาร เมื่อประดับอย่างนี้ แล้วจะทำให้ในปีนั้น ๆ มีความอุดมสมบูรณ์ไม่อดอยาก และอีกความเชื่อหนึ่ง เพื่อสร้างบรรยากาศให้เข้ากับเรื่องราวของการเทศน์มหาชาติประกอบไปด้วย ป่าหิมพาน เขาวงกต ซึ่งมีป่าไม้และสัตว์นาๆ พันธุ์

๔. การประดับธรรมมาสน์ เชื่อว่าเป็นการบูชาภัณฑเทศน์และบูชาพระธรรมคำสั่งสอน เช่นเดียวกับเครื่องร้อย เครื่องพัน และอีกประการหนึ่งเป็นการสมมติธรรมมาสน์ให้เป็นดังบรรณศาลาของพระเวสสันดร

๕. การถวายภัตตาหารในงานเทศน์มหาชาติ เป็นการทำบุญทางพระพุทธศาสนาในวันนั้นมีการทำบุญพิเศษ คือมีพระจากที่ต่างๆ มาร่วมทำบุญ และชาวบ้านก็ได้ร่วมกันทำบุญ ถือว่าเป็นการทำตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

๖. โองาน้ำมนต์ เชื่อว่าเป็นการสร้างสิริมงคลให้ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง และอีกอย่างเป็นการจัดบรรยากาศให้เข้ากับการการเทศน์มหาชาติ โดยสมมติให้เป็นสระโบกขรณี

๗. การแห่พระเวสสันดร (แห่พระเวสส์) มีความเชื่อว่าเป็นการนำสิ่งที่ดีเข้ามาสู่บ้านเมือง โดยสมมติการแห่พระเวสให้เป็นเหมือนกับพระเวสสันดรชาดก เพื่อให้ชาวบ้านได้เข้าใจและมีความรู้ให้เกิดการพิธีกรรมที่สมจริง

๘. เครื่องพัน อันได้แก่ รูปพันดอก เทียนพันเล่ม ดอกบัวหลวงพันดอกดอกบัวแบ้พันดอก ดอกบัวทองพันดอก ดอกผักตบพันดอก ดอกยางของพันดอก เหมียงพันคำหมากพลูพันอัน มวนยาพันกอก ข้าวตอกพันกำ ข้าวพันก้อน และธงกระดาษพันอัน มีความเชื่อว่าเป็นเครื่องบูชาพระคาถาเวสสันดรชาดกพันคาถา

๙. มาลัยหมื่น มาลัยแสน เป็นการบอกถึงความเป็นมาของพระมาลัยที่ได้สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อนมัสการพระจุฬามณี ได้พบกับพระอินทร์ และพระศรีอริยเมตไตรย ได้สนทนาเรื่องบาปบุญ กับพระศรีอริยเมตไตรย แล้วได้นำความกลับมาบอกโลกมนุษย์ แนะนำความมาเล่าแก่มวล

^{๗๐} พระครูวินัยธรมานพ ปาละพันธ์, “รูปแบบการสืบสานและการพัฒนาทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลาง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๖๙ – ๗๐.

มนุษย์เรื่องบาป-บุญ และให้เร่งทำบุญ เน้นเรื่องพระศรีอารยจะมาโปรดโลกในกาลต่อไป ผู้ใดได้ฟัง มหาชาติจบภายในหนึ่งวันจะได้เกิดทันศาสนาพระศรีอารย และในการเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน มีความเชื่อว่า เป็นการสืบต่อบาลี ซึ่งเป็นภาษาของพระพุทธเจ้า การเทศน์หรือการฟังพระบาลีหนึ่ง อักขระเท่ากับการสร้างพระพุทธรูปหนึ่งองค์

๑๐. การเทศน์ฉลอง (สะหลอง) เป็นการเทศน์เรื่องอานิสงส์บุญพระเวสส์และเน้นเรื่องผล บุญที่ฟังพระเวสส์นตรจะได้พบพระศรีอารย พรรณนาความสุขสบายในสมัยพระศรีอารยมาตรัสโปรด ชาวโลกด้วย

๑๑. การเทศน์สุขวิญ เป็นการอวยพรให้กับชาวบ้านที่มาฟังเทศน์เพื่อให้เกิดความสุข สวัสดิ์ และมีการผูกแขนให้กับญาติโยมด้วยในบางวัด เพื่อความเป็นสิริมงคล

๑๒. การขอขมาลาโทษ มีความเชื่อว่าเพื่อไม่ให้เป็นบาปถ้ามีโทษล่วงเกินพระผู้เทศน์ ไม่ว่าจะด้วยกาย วาจา และใจ ให้ถือว่าเป็นการโหสิกรรมต่อกัน อย่าได้มีจองเวรต่อกันและกัน

สรุปว่า ด้านพิธีกรรมก็เกี่ยวกับงานเทศน์มหาชาติทำนองโคราช เพราะมีความเคารพ ศรัทธาต่อพิธีปฏิบัติตามขั้นตอน ตั้งแต่ก่อนจัดงานเทศน์ ขณะที่เทศน์ และเมื่อหลังเสร็จงานเทศน์ โดยแต่ละขั้นตอนก็มีลำดับพิธีกรรม รูปแบบก็จะออกมาในลักษณะความนับถือหรือความเชื่อ เช่น ความเชื่อต่อพิธีกรรม ความเชื่อต่อการถวายไทยธรรม การประดับสถานที่ต้นไม้ การประดับธรรมาสน์ เป็นต้น

ด้านวัฒนธรรมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้น ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญยิ่งที่ พลเมืองทุกภาคส่วนของประเทศต้องช่วยกันทำนุบำรุงรักษา เพราะเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งที่ได้ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาติ โดยมีคำสอนทางพระพุทธศาสนาช่วยขัดเกลาบ่มเพาะนิสัยคนในชาติให้ มีกุศลจิตรักใคร่ ประองตอง สามัคคีกันฉันมิตร ดังจะเห็นได้จากการประกอบพิธีประเพณีการเทศน์ มหาชาติ ซึ่งได้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์หนึ่งคือ ความสมัคสมานสามัคคีกันของคนทุกระดับวัย ทุก องค์การและทุกภาคส่วนของประเทศ วัดต่าง ๆ ก็ช่วยกันรักษางานเทศน์มหาชาติในแต่ละปี นับว่าเป็น วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าควรแก่การรักษาสืบทอดไว้

จะเห็นว่า “วัฒนธรรม” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานหมายถึงสิ่ง ที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ^{๗๑} โดยถอดศัพท์มาจาก คำว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีราก ศัพท์มาจาก “Cultura” ในภาษาละติน หมายถึง การเพาะ ปลูกฝัง อบรมบ่มนิสัยมนุษย์ให้เกิดความ เจริญงอกงาม กล่าวคือ เป็นลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยความ กลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชนในหนังสือมนุษย์กับวัฒนธรรม^{๗๒} ส่วน วัฒนธรรมในทางวิทยาการ คือวิถีการดำเนินชีวิต ตรงกับภาษาอังกฤษ คำว่า(The way of life) ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้อยู่ในหมู่

^{๗๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๕๘.

^{๗๒} ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

ศึกษาถึงแหล่งอารยธรรมที่ควรแก่การอนุรักษ์ และปฏิบัติต่อกันสืบมา “การจัดงานประเพณีการเทศน์แหล่มหาชาติโคราชเรานี้ ก็เป็นการปฏิบัติมาตามแบบอย่างที่เคยเห็น ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ควรจะอนุรักษ์ไว้ให้เป็นแบบอย่าง และอีกอย่างเป็นการรักษาประเพณีพื้นบ้านแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นเรา”^{๗๕}

สรุปได้ว่า ด้านวัฒนธรรมประเพณีของการจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราช ถือเป็นวัฒนธรรมประเพณีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า หากเปรียบด้วยคุณค่าคงหาที่สุดมิได้ เพราะเป็นวิถีชีวิต การดำรงตนของคนในสังคม วัตถุประสงค์กันด้วยหลักทรัพย์อย่างเดียวไม่ได้ ต้องวัดกันที่องค์ประกอบหลายด้าน คุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์จะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรม ตลอดถึงประเพณีปฏิบัติที่สวยงามและเป็นระเบียบ

๓.๔ สรุป

รูปแบบการเทศน์มหาชาติจะเป็นทำนองอีสานของพระนักเทศน์แหล่ในเขตอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์สามารถสรุปได้ว่า

ก.บทบาทของพระนักเทศน์แหล่ทำนองอีสาน การทำหน้าที่โดยตรงของพระนักเผยแผ่ พร้อมทั้งนำความรู้เรื่องมหาชาติไปเผยแผ่แก่ชุมชนหรือหมู่บ้าน ถือเป็นบทบาทในการที่จะสืบทอดประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นคนในเขตอำเภอลำปลายมาศเอาไว้ พร้อมทั้งแนะนำให้ผู้ฟังนำความรู้จากเรื่องพระเวสสันดรชาดกไปปฏิบัติตามควรเอาแบบอย่าง

ข.รูปแบบการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน

(๑) ด้านเนื้อหา ด้านเนื้อหาของเทศน์มหาชาติแหล่อีสานเป็นการแต่งขึ้นโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาของภาคกลาง และเป็นเนื้อหารูปแบบเอกลักษณ์ของคนในอำเภอลำปลายมาศ ซึ่งเนื้อหาจะมีสัมผัส เพราะว่าแหล่ของเนื้อหาของภาษาอีสานนั้นมีทั้งแหล่นอกและแหล่ใน แหล่นอก หมายถึง แหล่เทียบเนื้อเรื่อง ส่วนแหล่ในเป็นแหล่ตามเนื้อเรื่องของพระเวสสันดรชาดก การแต่งเนื้อหาของมหาชาติทำนองอีสานนั้น ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ความชำนาญ ประสบการณ์ของท่านผู้แต่งเอง

(๒) ด้านทำนอง การใส่ทำนองนั้น พระสงฆ์ผู้แต่งต้องใช้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้แต่งเอง โดยยึดหลักของเพลงลูกทุ่งหมอลำ ประกอบกับเนื้อหาของทำนองหลวง โดยมีการยึดแบบทำนองหลวงด้วย แต่เนื้อหาของทำนองหรือเนื้อเรื่องก็ไม่ขาดใจความหายไป ซึ่งเพลงลูกทุ่งหมอลำนั้น มีความไพเราะในตัวเอง เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่าเสียงพูดหรือเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยินนั้น มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่ออารมณ์ของผู้ได้ยินได้ฟัง

(๓) ด้านสำนวน รูปแบบสำนวนของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน เป็นสำนวนเฉพาะถิ่นทางภาษาถิ่น เป็นเอกลักษณ์ถ้าไม่ใช่คนอีสานแล้วจะพูดหรือออกเสียงไม่ชัดเจน และเป็นสำนวนที่น่าฟัง ฟังแล้วเพลิดเพลิน เพราะมีการเอื้อนเสียงแบบสูงต่ำไปตามกลอนแหล่ มีการสัมผัสที่ไพเราะ สัมผัสนอกและสัมผัสใน

ค.รูปแบบด้านลักษณะการเทศน์แหล่

(๑) แบบเทศน์เดี่ยว คือ มีลักษณะ ๒ อย่าง คือ เทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปที่ละกัณฑ์โดยอ่านแบบธรรมวัตรและแหล่ไปครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เทศน์แบบเรียงกัณฑ์ และเล่าบางตอนยังคงอยู่โดยใส่

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายสมนึก ชูรัมย์, บ้านตะเมนชัน, อำเภอลำปลายมาศ, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๑

ทำนองเพิ่มเติม ตั้งแต่กัณฑ์แรกถึง ๑๓ กัณฑ์เลย แต่บางองค์ถ้าแหล่ได้ก็จะเสริมเพลงลูกทุ่งหมอลำ ก่อนที่จะจบเพื่อเกิดความเพลิดเพลิน และการแสดงเทศน์แบบผสม การเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปตามลำดับก่อนแต่จะมีเสริมแหล่บางตอน

(๒) แบบเทศน์ ๒ ธรรมาสน์ คือ การเทศน์ ๒ ธรรมาสน์นี้นิยมจัดอยู่หลายวัด เพราะเป็นการจัดแบบเรียบง่าย และก็ค่าใช้จ่ายไม่มาก โดยพระที่นิมนต์มานั้น จะเทศน์ระหว่างกัณฑ์ที่ ๕ ชูชก ไปจนถึงกัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ โดยมีการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ สลับกับการต่อแหล่จนไปครบกัณฑ์สุดท้าย แต่ลักษณะนี้จะมีการแหล่ออกมาเสริม เช่น ลิเก แหล่พรวลา แหล่ให้พร อาจจะเป็นทำนองของเพลงลูกทุ่งหมอลำ ทำให้ผู้ฟังตื่นตื่น เพลิดเพลินสนุกสนาน

(๓) แบบเทศน์ ๓ ธรรมาสน์ เป็นการเทศน์มหาชาติทำนองอีสาน โดยยึดหลักของเจ้าภาพที่ขึ้นขอบพระผู้ที่มาแสดง ลักษณะก็จะคล้าย ๒ ธรรมาสน์ แต่จะมีพระมาเพิ่มอีก ๑ รูป โดย ๒ รูปก็จะว่าแหล่ อีก ๑ รูปก็จะดำเนินเนื้อเรื่อง หรือบางครั้งก็ช่วยต่อแหล่ได้ จะมีความหลากหลายกว่า ๒ ธรรมาสน์ และได้ความเพลิดเพลินสนุกสนาน เป็นที่ชื่นชอบของเจ้าภาพที่นิมนต์พระที่มีสুমเสียงอันไพเราะมาแสดงที่หมู่บ้าน หรือวัดของชุมชนตนเองอาศัยอยู่

ง.รูปแบบการแต่งสถานที่จัดเตรียมงาน

(๑) ด้านศาสนา การแต่งสถานที่เกี่ยวกับงานเทศน์มหาชาติทำนองอีสานก็ต้องอาศัยความเชื่อทางศาสนาที่นับถือ คือ ความเชื่อในการสืบทอดประเพณี ความเชื่อเรื่องพระมาลัย ความเชื่อพระศรีอริยเมตไตรย และความเชื่อในเรื่องความสิ้นพระพุทธรูปศาสนาหรือเรื่องอันตรายาน สิ่งเหล่านี้คือความเชื่อทางศาสนาที่อยู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

(๒) ด้านพิธีกรรม ด้านพิธีกรรมก็เกี่ยวกับงานเทศน์มหาชาติทำนองอีสาน เพราะมีความเคารพศรัทธาต่อพิธีปฏิบัติตามขั้นตอน ตั้งแต่ก่อนจัดงานเทศน์ ขณะที่เทศน์ และเมื่อหลังเสร็จงานเทศน์ โดยแต่ละขั้นตอนก็มีลำดับพิธีกรรม รูปแบบก็จะออกมาในลักษณะความนับถือหรือความเชื่อ เช่น ความเชื่อต่อพิธีกรรม ความเชื่อต่อการถวายไทยธรรม การประดับสถานที่ต้นไม้ การประดับธรรมาสน์ เป็นต้น

(๓) ด้านวัฒนธรรม ด้านวัฒนธรรมประเพณีของการจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ถือว่าวัฒนธรรมประเพณีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า หากเปรียบด้วยคุณค่าคงหาที่สุดมิได้ เพราะเป็นวิถีชีวิต การดำรงตนของคนในสังคม วัดคุณค่ากันด้วยหลักทรัพย์อย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องวัดกันที่องค์ประกอบหลายด้าน คุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์จะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของคุณธรรมจริยธรรมตลอดถึงประเพณีปฏิบัติที่สวຍงามและเป็นระเบียบ

(๔) ด้านสังคม การจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้นเป็นการรักษาประเพณีของชาวอำเภอลำปลายมาศ สามารถพัฒนาสังคมและชุมชนเป็นการสร้างความสามัคคี การเสียสละ สืบสานอนุรักษพิธีกรรม วัฒนธรรมและประเพณี โดยพุทธศาสนิกชนมีรูปแบบ พิธีกรรมต่าง ๆ ก็สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ตลอดทั้งเกี่ยวกับการทำบุญ ที่เป็นมหากุศลที่เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สูงอันไพศาลของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญเป็นเทศกาลที่คงความหมายอย่างแท้จริง

และสุดท้ายแบ่งองค์ไหนจะสรุปก็ทำหน้าที่ไป แต่จะใช้เนื้อหาแบบเทศน์แหล่มหาชาติ ทำนองอีสาน”^{๗๖}

จุดเด่นของงานเทศน์ ๓ ธรรมาสันนี้จะมีโยมหรือผู้ฟังเข้าร่วมพิธีกรรมเยอะ การเทศน์แหล่มีหลายรูปแบบ เพราะพระที่นิมนต์มางานลักษณะแบบนี้จะเทศน์แหล่มีทั้งแหล่นอก แหล่ใน แหล่ผสมเนื้อหาได้ แหล่แบบอีสานชัดเจน เป็นที่พอใจของเจ้าภาพ และมีความรู้ มีประสบการณ์ในการ

กัณฑ์ทศพร เพลงสาธุการ พระนางผุสดีพระมเหสี พระอินทร์ขอพร ๑๐ ประการ

กัณฑ์หิมพานต์ เพลงดวงพระธาตุ โทณพราหมณ์เอาทษณานดวงพระธาตุแจกจ่ายกษัตริย์ เป็นเพลงฉิ่ง บรรเลงโดยใช้ตะโพน กลอง ประกอบจังหวะ จุดเด่นของกัณฑ์อยู่ที่การประทานช้าง ปัจฉิมโยนเคนทร์

ทานกัณฑ์ เพลงพญาโคก พระนางผุสดีเข้าไปกราบทูลขอพระราชทานอภัยโทษก็ไม่โปรด ให้ พระนางและพระสนมคร่ำครวญ

กัณฑ์วนประเวศน์ เพลงพญาเดิน สีกษัตริย์เสร็จดำเนินไปเขาวงกต

กัณฑ์ชูชก เพลงเช่นเหล่า ใช้ประกอบอากัปกิริยากินเลี้ยงและมีการดื่มสุรามายมาย หรือ อากาการเดินโซเซของภูตผีปีศาจจำพวกเปรต บางที่ใช้ค้ำคาวกนกกล้วย

กัณฑ์จุลพน เพลงรั้วสามลา หรือคูกพาทย์ ใช้ประกอบการแผลงฤทธิ์ หรือการพิลึกพิลั่นต่าง ๆ

กัณฑ์มหาพน เพลงเชิดกลอง พระอภัยมณีขี่ช้างให้ชูชกเดินทาง

กัณฑ์กุมาร เพลงโอดสลับกับเชิดฉิ่ง ชูชกเขี่ยนตี ๒ กุมาร ขณะพาเดินทาง

กัณฑ์มัทรี เพลงทยอยโอด พระนางมัทรีตามหาสองกุมารจนสลบลง

กัณฑ์สักกบรรพ เพลงกลม ประกอบการเหาะของ พระอินทร์

กัณฑ์มหาราช เพลงกราวนอก การยกทัพของฝ่ายมนุษย์

กัณฑ์กษัตริย์ เพลงตระนอน หกกษัตริย์พบกันทรงพระกันแสงจนสลบไปทั้งหมด

นครกัณฑ์ เพลงทะเลกลองโยน ใช้เป็งมางประกอบจังหวะเป็นเสียง เป็ง – พรวด^{๗๗}

ลักษณะของวงปี่พาทย์จะเป็นการประสมวงระหว่างเครื่องตีกับเครื่องเป่า ซึ่งมีเครื่องตีเป็นหลัก ลักษณะการประสมวงปี่พาทย์จึงมีหลายประเภทเพื่อให้เหมาะกับโอกาสที่ใช้ โดยเฉพาะการนำวงปี่พาทย์มาบรรเลงประกอบในพิธีกรรมและนำมาบรรเลงประกอบในการแสดงมหรสพ การบรรเลงเพลงดนตรีจึงเป็นสัญลักษณ์ทางเสียงที่ใช้ในการสื่อสาร

การบรรเลงประกอบพิธีกรรมนั้น ส่วนใหญ่เป็นงานพิธีบุญโดยทั่วไปตลอดจนงานพระราชพิธีต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีทั้งพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์เข้าไปเกี่ยวข้อง โดยโบราณจารย์ได้จัดระเบียบในการบรรเลงไว้แตกต่างกันและถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา สิ่งที่สำคัญในการบรรเลงก็คือ การปฏิบัติตามแบบแผนการบรรเลงที่กำหนดไว้ โดยเริ่มจากการบรรเลงเพลงโหมโรงก่อนเป็นลำดับแรก ซึ่งมีเหตุผลที่สำคัญในการบรรเลงดังนี้

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระอธิการชมพู่ ธมมธโร, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ศรีทอง, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

^{๗๗} พระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์, “รูปแบบการสืบสานและการพัฒนาทำนองแหล่เทศน์มหาชาติภาคกลาง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), หน้า ๖๗.

๑. เพื่อเป็นการเคารพบูชาคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
๒. ใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงการเชิญเทพ เทวดา มาร่วมประชุมสโมสร
๓. ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการบอกกล่าวหรือประชาสัมพันธ์ว่ากำลังจะมีพิธีกรรม หรือการ
แสดง
๔. ใช้เป็นสัญญาณในการเตรียมความพร้อมของผู้แสดงทางด้านโขน – ละคร
๕. เป็นการบรรเลงเพื่อทดสอบความพร้อมและประสิทธิภาพของเครื่องดนตรี ตลอดจน
ศักยภาพความสามารถของผู้บรรเลง^{๗๘}

พระอธิการชูศักดิ์ สิริวัฒนโณ กล่าวว่า “ตามความเป็นจริงแล้วลักษณะการเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองโคราชจะ ไม่มีปีพาทย์ มีแต่ว่าปีพาทย์ประจำกัน คือว่า แต่ละกัณฑ์จบลงก็ให้ปีพาทย์ บรรเลงเพลงประจำกัณฑ์ ซึ่งก็หมายความว่า ผู้ที่บรรเลงปีพาทย์จะต้องรู้ว่าเวลาพระเทศน์จบจะตี เพลงอะไร ประโคมเพลงอะไร เพลงประจำกัณฑ์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เขามีประจำหมด กัณฑ์ไหนบรรเลง เพลงอะไร ก็เมื่อจบในกัณฑ์ไหนก็บรรเลงเพลงตามกัณฑ์นั้น เท่านั้นเอง บางครั้งบางหมู่บ้านไม่มีปี พาทย์ มีแต่่มโหรี ก็บรรเลงเฉพาะกัณฑ์เดียวคือ กัณฑ์ที่ ๘ มัทธิ โดยบรรเลงตอนมัทธิสลบ^{๗๙}

แต่ในปัจจุบันการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น ได้มีการเทศน์แบบประยุกต์ โดยมี ดนตรีเข้ามาเสริม ในช่วงของการร้องแหล่ เพื่อให้เกิดอรรถรส สร้างความเพลิดเพลิน และมีท่วง ทำนองของดนตรีปีพาทย์ ซึ่งส่วนประกอบของปีพาทย์นั้น ประกอบไปด้วย อุปกรณ์ทางเครื่องดนตรี

สรุปความได้ว่า ทำนองปีพาทย์จะไม่มีในอำเภอลำปลายมาศ แต่จะนำมาประยุกต์ตาม ภาคกลาง ลักษณะเทศน์ใส่ทำนองปีพาทย์นี้ พระสงฆ์ผู้เทศน์นี้จะเอาเนื้อหาของภาคกลางมาผสม เพื่อให้เป็นจังหวะ ก็สลับกันว่าต่อแหล่ไป ซึ่งเสียงดนตรีนั้นก็ทำให้เกิดความไพเราะอีกแบบหนึ่ง ทำให้ผู้ฟังไม่่วงนอน สนุกสนานไปตามกลอนแหล่ พระผู้แหล่ก็มีแหล่มากมายเสริมด้วย เช่น กัณฑ์ชูชก ตอนที่ชูชกขอทานก็จะว่าแหล่ ดนตรีปีพาทย์ก็จะตีทำนองไปด้วย

ศาสนาจะเกี่ยวเนื่องด้วยความเคารพและศรัทธาที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน การเทศน์ มหาชาติทำนองอีสานนั้น เป็นความเชื่อด้วยการทำบุญกุศล ให้ทาน และรักษาศีล และอานิสงส์ของ การฟังเทศน์มหาชาติ เพราะในทุกวัดจะจัดงานเป็นประจำทุก ๆ ปี ความเชื่อหลักในการเทศน์ มหาชาติ และความเชื่อตามพิธีกรรมที่จัดในงานเทศน์มหาชาติ พระทีศักดิ์ เทวมิตโต กล่าวว่า การ ทำลำดับพิธีกรรมทุกวันนี้อยู่ในเกณฑ์เฉพาะในเขตอำเภอลำปลายมาศส่วนใหญ่ เราก็ไม่ทำอะไร มากมาย หรือผิดเพี้ยนไปสักเท่าไร ส่วนใหญ่ยังเหมือนๆเดิม ติดตั้งตกแต่งอาคารสถานที่ บริเวณทำ แบบเบาะๆ ก็ไม่มีอะไร ก็ถือว่าพอดี เพราะเทศน์มหาชาติในเขตอำเภอลำปลายมาศเรานี้มันก็รายได้ ไม่มาก ไม่เหมือนกับภาคเหนือ ภาคเหนือเขาถือว่า การเทศน์มหาชาตินี้ เป็นส่วนที่จะมีรายได้สูง เขาคิดหวังกันเป็นล้าน แม้กระทั่งทางฝั่งลาว ฝั่งขอนแก่น อะไรนี้งานบุญพระเวสเขามีตั้ง ๖ วัน ๗ วัน เขาก็หวังเงินก้อนใหญ่อันนี้มันก็ขึ้นหน้าขึ้นตาเขาอยู่ แต่ว่าทางเขตอำเภอลำปลายมาศส่วนใหญ่

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระอธิการชูศักดิ์ สิริวัฒนโณ, เจ้าอาวาสวัดปทุมคงคาราม, ต.หนองบัวโคก, อ.ลำปลาย มาศ, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

เราทำแต่แค่ ทำตามประเพณี ตัดต้นกล้วยต้นอ้อย มีนกก มีปลา อะไรไปตามปะสาที่เคยมาเดิม ๆ พิธีกรรมอยู่ที่ว่าลงทุนมากน้อยแค่ไหน พิธีกรรมก็เป็นเรื่องสิ้นเปลือง ส่วนใหญ่ที่วัดเราก็ไม่ต้องทำพิธีอะไร พอเริ่มพิธีก็เชิญชวนกันเข้าที่เข้าทางไหว้พระรับศีล ก็เริ่มเทศน์กันไปเลยก็ไม่มีอะไรสิ้นเปลืองมาก พูดถึงแนวทางแก้ไข ก็แล้วแต่เราจะทำให้เป็นงานละลานตา เกิดความยิ่งใหญ่มโหฬารอะไรสุดแท้แต่กำลังชาวบ้านจะมาช่วยกันได้^{๘๐}

^{๘๐} สัมภาษณ์ พระวิศุทธิ์ เทวมิตโต, รักษาการเจ้าอาวาสวัดด่านทองประชาสามัคคี, อำเภอลำปลายมาศ, ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑.

บทที่ ๔

อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้วางกรอบการศึกษา ๓ ประเด็น คือ (๑) อิทธิพล ๗ ด้านที่มีต่อพุทธศาสนิกชน ต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (๒) คุณค่า และ ประโยชน์ของ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ (๓) ค่านิยมของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในยุคปัจจุบันโดยจะได้อธิบาย ตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๑ อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทยเนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาจากโบราณจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรงและหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียว จะได้เกิดร่วมกับศาสนาพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ในด้าน สังคมการมีส่วนร่วมของงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานทั้ง ๒ ฝ่ายคือ ส่วนของเจ้าภาพที่จัดงาน หรือชุมชนและบุคคลที่เข้าร่วมงาน การมีส่วนร่วม หมายถึง สถานการณ์ที่คนส่วนหนึ่งมารวมตัวกัน ด้วยความสมัครใจ ด้วยการมีส่วนร่วมกันมีอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อแสดงความ คิดเห็นและความห่วงใย ความสนใจและการกระทำต่างๆเพื่อสนับสนุนแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชน จะมีส่วนร่วมในงานเทศน์มหาชาติโดยมีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ๖ ด้านดังต่อไปนี้

๑. ด้านความเลื่อมใสศรัทธา การทำบุญและฟังเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น เคย ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ถ้าทำถูกหลักการ วิธีการ กระบวนการถูกต้องแล้ว จะเกิดความ เลื่อมใสศรัทธา เพราะสามารถแสดงออกได้ดี ความเลื่อมใสศรัทธาเป็นความเชื่อที่มีความเคารพและ นับถือด้วยความจริงใจ การเทศน์แหล่มหาชาตินี้ต้องสร้างความศรัทธาให้กับญาติโยม เพราะจะได้มี งานเข้ามา ถ้าติดตลาดก็มีงานเยอะ เพราะเทศน์อยู่ในหลักของความถูกต้อง

ศรัทธาที่เป็นหลักสำคัญหลักหนึ่งในคำสอนของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ทรง สอนไว้นั้นได้แก่ศรัทธาที่กำกับโดยปัญญา นั่นคือศรัทธาที่ถูกต้อง จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของหลัก สัมมาทิฐิ วิชา ญาณและโพธิ เป็นต้น เพราะมีฉะนั้นแล้ว ศรัทธาคือความเชื่อนี้อาจเป็นความเชื่อที่ ผิด ซึ่งอาจนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ผิด อันไม่พึงประสงค์ได้

ในการมีความศรัทธาใน บุคคลย่อมมีความศรัทธาในลักษณะครอบคลุมกิจกรรมของมนุษย์ไปทุกด้าน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และจริยธรรม ศรัทธา จึงเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ปัจจัยหนึ่ง ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นสาเหตุให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาตามความเชื่อนั้น ๆ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวเท่านั้น ที่สอนให้คนใช้เหตุผลโดยยึดหลักศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ศรัทธานั้นบางครั้งอาจเกิดวิกฤตศรัทธาได้ ถ้าไม่ใช่ปัญญาประกอบการพิจารณา ซึ่งหลักศรัทธาเลื่อมใสในนั้นแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ

๑. กลุ่มรูปปมาณิกา ถือเอารูปเป็นประมาณ คือ ถ้าพระรูปใดรูปงาม รูปสวยมักจะเป็นที่ชื่นชอบเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส เช่น พระวัฑฒณสีในพระวรกายของพระพุทธเจ้าดังพระดำรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นตถาคต

๒. กลุ่มโฆสัปปมาณิกา ถือเอาเสียงเป็นประมาณ คือพระรูปใดมีเสียงไพเราะเสียงกังวาน น่าฟัง ฟังแล้ว เป็นที่เกิดความเลื่อมใสศรัทธา คนที่เลื่อมใสในเสียงนี้มาก อยากรับฟังเสียงนั้น เช่น พระกุมารกัสสปะ

๓. กลุ่มลูชัปปมาณิกา ถือเอาความเศร้าหมอง พระบางรูปห่มจีวรเศร้าหมองเห็นแล้วเป็นที่เลื่อมใส เช่น พระโมฆราช

๔. กลุ่มธัมมัสสัปปมาณิกา ถือเอาข้อวัตรปฏิบัติ จำพวกที่เลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติในหลักธรรมคำสอน เช่น พระปุนณมันตานีบุตร

ดังนั้นด้านความเลื่อมใสศรัทธาของผู้ที่ฟังเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ก็เกิดจากการเทศน์แหล่ของพระสงฆ์ในอำเภอลำปลายมาศที่ผ่านการอบรมมาแล้ว เพราะเมื่อผ่านการอบรมมาแล้ว จะทำให้การเทศน์แหล่นี้เป็นไปด้วยความสะดวก และถูกต้องตามหลักการ วิธีการ พร้อมทั้งกระบวนการที่ผ่านการฝึกหัดมาประจวบกับกลุ่มผู้ฟังที่ขอบพระเทศน์แหล่เสียงดี เสียงไพเราะ ก็เกิดความถูกอกถูกใจทำให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้ฟัง

๒. ด้านคำภาษาสรรเสริญ การเทศน์แหล่ดีหรือเทศน์เสียงดี จะทำให้ผู้ฟังตั้งใจและกล่าวถึงบ่อย ๆ โดยในชุมชนท้องถิ่นของชาวอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์จะขอบพระเทศน์แหล่เสียงดี เพราะมาเทศน์แล้วทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลิน สนุกสนาน กล่าวคำสรรเสริญ ยกย่องว่าเป็นพระที่มีความรู้ความสามารถ แต่การสรรเสริญนั้น ผู้ที่ถูกสรรเสริญก็อย่าหวั่นไหว เพียงแต่ให้ตั้งอยู่ในความดีต่อไป การสรรเสริญบัณฑิตบอกว่า ไม่ควรหวั่นไหวในเรื่องสรรเสริญหรือนินทา ควรควบคุมจิตของตนให้มั่นคง สำรองความประพฤติและการกระทำของตนหากเห็นได้ด้วยปัญญาแล้วว่าดำเนินไปในทำนองคลองธรรมอันควรแล้ว ก็ขอให้ทำความดีต่อไปเถิด เพิกเฉยต่อเสียงสรรเสริญและนินทานั้น เพื่อมิให้กังวลเกินไป จะได้ตั้งใจทำความดีเพื่อความดี เพื่อความถูกต้อง เพื่อธรรม

ดังนั้นการสรรเสริญหรือการชื่นชมเพราะว่าเทศน์เสียงดี แหล่ดี เป็นที่ขอบใจของผู้ฟัง เพราะผู้ฟังชาวโคราชขอบพระเทศน์แหล่ สนุกสนาน เพลิดเพลิน บางครั้งก็มีมุขตลกมาแทรก แต่การยกย่องพระผู้เทศน์แหล่ก็อย่าหวั่นไหว เพียงแต่ให้ตั้งอยู่ในความดีและอยู่ในธรรมที่ปฏิบัติดีแล้ว ก็จะสามารถเป็นผู้ประสบความสำเร็จของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชสืบต่อไป

๓. ด้านความเจริญของชุมชน ความเจริญของชุมชนดูได้จากความสมัครสมานสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจ ทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายพระผู้เทศน์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะการจัดงานเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองโคราชนี้ เป็นงานที่จัดแบบยิ่งใหญ่บางวัดจัดแบบอลังการ มีการประชาสัมพันธ์ การเตรียมงาน การเตรียมสถานที่ บางวัดก็มีหน่วยงานมาสนับสนุน คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นต้น มาสนับสนุน ทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามามีบทบาท ในการจัดงานหรือมาร่วมภายในงาน บางวัดก็จัดเทศน์แบบประยุกต์นิมนต์พระเหล่าภาคกลางมาผสม มีนักร้องลูกทุ่งแสดงเป็นตัวละคร เช่น ทศพล หิมพานต์ ศรีไพร ไทยแท้ ไวพจน์ เพชรสุพรรณ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือชุมชน หรือองค์กรประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นและชนบทในขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในรูปแบบของการตัดสินใจ การ กำหนดชีวิตของตนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาหรือยกระดับขีดความสามารถของคนในการ จัดการเกี่ยวกับทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในทุก ๆ ด้านจากที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการสร้างความเจริญในชุมชน

ดังนั้นความเจริญของชุมชนจากการจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน สามารถสร้าง ความเจริญในชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง ๒ ฝ่ายจะต้องสมัครสมานสามัคคี พร้อมทั้งมีส่วนร่วมภายในงาน ทุกภาคส่วน เพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน เมื่อการมีส่วนร่วมก็จะจัดงานเทศน์มหาชาติทำนองอีสาน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และประสบผลสำเร็จ

พระผู้ผ่านการอบรมมาแล้วก็ต้องไปปฏิบัติงานการเผยแผ่ คือออกไปเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองอีสาน ตามที่ผู้ที่ต้องการนิมนต์ แต่จะประสบผลสำเร็จได้ก็ต้องดูว่า พระผู้เทศน์องค์ ไหนเทศน์ดีหรือไม่ดี ก็ขึ้นอยู่กับผู้ฟัง ถ้าไปเทศน์แล้วไม่ถูกใจผู้ฟัง ก็จะไม่มีการนิมนต์ต่อ แต่หากเป็นที่ ถูกใจ เสียงดี มีวาตะเชี่ยวชาญ ก็มีผู้มาติดต่อหรือนิมนต์ไปเรื่อย ๆ ดังนั้นดูว่าถ้าจะประสบความสำเร็จ ดูได้จากงานเทศน์ ซึ่งในปัจจุบันการนิมนต์พระก็สะดวกแตกต่างจากในสมัยก่อน สมัยก่อนจะมีภิกษุ มาถึงวัด และทุกวันนี้ก็ไม่ต้อง เพราะมีเครื่องมือสื่อสารที่รวดเร็ว เช่น โทรศัพท์ เป็นต้น โทรมาหาพระ ผู้เทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานได้เลย พระผู้เทศน์ก็จะจดบันทึกเอาไว้ตามเวลาที่นัดหมาย หากพระ ผู้เทศน์ติดงานแล้ว ผู้นิมนต์ก็เลื่อนเอาเวลาพระผู้เทศน์ว่าง เพราะมีความเลื่อมใสจากพระเทศน์ที่เสียง ดี เรียกว่า ไม่ต้องดูถูกขยำอะไร เอาฤกษ์พระเทศน์ที่ตนเองต้องการ และเลื่อนตามพระเทศน์ที่ว่าง นั้น ๆ การนิมนต์พระเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนี้ จะต้องนิมนต์ล่วงหน้า เพราะจะได้พระที่ ตนเองต้องการ พระครูธีรธรรมรัต กล่าวว่า บางครั้งโยมต้องการพระที่เสียงดีไปเทศน์ แต่พระก็ติดงาน ยาว ก็เลยต้องเลื่อนเอาตามพระ หรือบางครั้งก็ต้องนิมนต์ล่วงหน้าไปก่อน หรือนิมนต์ข้ามปีก็ได้ พระเสียงดีหรือที่ขึ้นชอบ เพราะกว่าที่พระจะติดงานอื่นก่อน

ดังนั้นพระเทศน์ที่มีงานเยอะหรือมีกิจนิมนต์มาก แสดงว่าเป็นพระเสียงดี แผลดี เป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง ผู้ฟังต้องการพระที่มีประสิทธิภาพ เพราะงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานก็เป็นงาน ครั้งหนึ่งในระหว่าง ๑ ปี มีเพียง ๑ ครั้ง ในแต่ละวัด กว่าจะมีงานเทศน์ใหญ่ ๆ ปีหนึ่ง ผู้ฟังหรือผู้ที่จัด งานก็ต้องรอมาถึง ๑ ปี ผู้ที่จัดงานก็ต้องการพระเทศน์เสียงดี ๆ ถ้าวางพระเทศน์แหล่มหาชาติ ทำนองอีสานที่มีกิจนิมนต์มาก ๆ แสดงว่า เป็นพระผู้มีความรู้ ความสามารถ ผ่านประสบการณ์มา เยอะ มีความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาถิ่นอำเภอลำปลายมาศ ทั้งทำนอง สำนวน เสียงก็ดี ถ้าวามี ความประสบความสำเร็จในการเผยแผ่ในทางพระพุทธศาสนา

การรู้จักจังหวะและโอกาส วิธีการนี้ คือ การรอความพร้อมของผู้รับฟังทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางจิตใจของบุคคลนั้น เช่น เรื่องนายโคบาลชื่อ นันทะ ที่เล่าไว้ว่า เศรษฐีคนหนึ่งผู้มั่งคั่งชื่อนันทะหลีกหลบราชภัยไปเป็นคนเลี้ยงโค นำปัญญาโครสไปให้อาณาภิณฑิกเศรษฐีเป็นประจำ จนได้พบกับพระพุทธเจ้า ด้วยความศรัทธาในพระพุทธเจ้า นายนันทะก็ได้ทูลนิมนต์พระองค์ให้เสด็จไปยังที่อยู่ของตน แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงรับ รอให้ญาณแก่กล้าก่อน และต่อมา พระองค์ทรงทราบว่าเรามีญาณแก่กล้าแล้ว จึงเสด็จไปหาเขา แม้นายนันทะก็ได้นิมนต์แล้วถวายทานตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗ พระพุทธเจ้า ได้ทรงอนุโมทนา แสดงธรรมให้ฟัง เขาได้บรรลุธรรม

การยืดหยุ่นในการสอน วิธีการนี้ทรงมีความยืดหยุ่นในการสอนตามเหตุปัจจัย คือ ทรงให้การยกย่อง การชมการปลอบประโลม และการโอนอ่อนผ่อนตาม พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า เราอย่ามฝึกคนด้วยวิธีลมนละไม้บ่าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีที่ทั้งอ่อนละมุนละไม และทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกับนายเกสสารเถิกคนฝึกม้า นายเกสสิกม้า ใช้วิธีฝึกม้า ๔ แบบ คือ แบบนุ่มนวล แบบรุนแรงแบบผสมผสานทั้งสองอย่างและแบบฆ่าทิ้ง ในการฝึกม้าถ้าตัวไหนเป็นม้าอาชาไนย เป็นม้ารู้ระเบียบวินัย ก็ใช้วิธีนุ่มนวล ถ้าเป็นม้าพยศเกรนนี้ ต้องใช้วิธีรุนแรง จึงจะฝึกได้ แต่ถ้าเป็นม้าที่ฝึกยากสอนยาก บางครั้งดีบางครั้งไม่ดีว่ายากสอนยาก ก็ใช้วิธีผสมผสานรวมกัน เมื่อใช้ทั้ง ๓ วิธีครบแล้วสอนไม่ได้เลี้ยงไปก็เสียหญ้าและน้ำ เสียเวลาก็ฆ่าทิ้งเสียฝึกไปก็เปล่าประโยชน์ และนายเกสได้เรียนถามว่า พระองค์เวลาสอนสาวก ใช้วิธีอย่างไรบ้างที่จะถอดพยศสาวกได้พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า เราที่ใช้วิธี ๔ แบบเหมือนกัน คือ วิธีนุ่มนวล สอนเหน วิเนมิปิ วิธีรุนแรง ผรุเสนปิ เวเนมิ วิธีผสมผสาน (สอนผรุเสนปิ วิเนมิ) และวิธีฆ่าทิ้ง (หนามิ) แต่ในการฆ่าทิ้งของพระองค์ คือ การไม่เกี่ยวข้องด้วย เพราะไม่มีประโยชน์ที่จะทรงสั่งสอน

การลงโทษและการให้รางวัล สำหรับวิธีการนี้นั้น ในทางวินัยถือว่ามิชอบด้วยเหตุแห่งความประพฤติอยู่แล้ว ทรงบัญญัติโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ พร้อมทั้งกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิดไว้สำหรับการตรัสชมของพระพุทธองค์ทรงใช้ในลักษณะการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น ให้มั่นใจในการกระทำความดีของตน ดังที่มีในพระไตรปิฎกที่ว่า ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงยอบบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัททรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้อำนาจด้วยธรรมิกถา ตรัสชมพระสุชาติ ดังเรื่องที่เล่าไว้ว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันทอดพระเนตรเห็นท่านพระสุชาติกำลังเดินมาแต่ไกล ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า กุลบุตรนี้ย่อมงามด้วยสมบัติ ๒ ประการ คือ (๑) มีรูปงาม น่าดู น่าชม ประกอบด้วยผิวพรรณงามยิ่งนัก (๒) ได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยมตรัสชมพระลक्षणภททียะ ดังเรื่องที่เล่าไว้ว่าพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันทอดพระเนตรเห็นท่านพระลक्षणภททียะกำลังเดินมาแต่ไกล แล้วตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า เธอทั้งหลายเห็นภิกษุผู้มีผิวพรรณไม่งาม ไม่น่าดู เตี้ย เป็นผู้ถูกภิกษุทั้งหลายดูแคลนที่กำลังเดินมานั้นหรือเมื่อภิกษุทั้งหลายทูลว่า เห็นพระพุทธเจ้าข้า จึงตรัสว่า ภิกษุนั้นมีฤทธาานุภาพมาก สมบัติที่เธอไม่เคยเข้าเธอก็เข้าได้โดยง่าย และเธอได้ทำให้แจ้งประโยชน์ยอดเยี่ยม เรื่องทรงตำหนิเตือนพระนันทะ ดังเรื่องที่เล่าไว้ว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันทราบวาท่านพระนันทะห่มจีวรที่หุบแล้วหุบอีก หยอดนัยน์ตา และถือบาตรมีสีกาวาวจึงตรัสว่า นันทะ ข้อที่เธอห่มจีวรที่หุบแล้วหุบอีก หยอดนัยน์ตาและถือบาตรมีสี กาวาว ไม่สมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา ข้อที่เธอฟังเป็นผู้อยู่ป่าเป็นวัตร เป็นผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรเป็นผู้นั่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และไม่มุ่งหวังในกามทั้งหลายอยู่อย่างนี้

จึงสมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธาการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้เลิศด้วยปฏิภาณไหวพริบสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ด้วยดี ดังจะยกตัวอย่างเช่นคราวหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เขตวัน หลังจากสนทนาธรรมแล้ว ได้ทูลถามว่าบรรดาคณาจารย์เจ้าลัทธิผู้มีชื่อเสียงทั้งหลาย คือ ปุรณะกัสสปะ เป็นต้น เมื่อถูกพระองค์ถามก็ไม่ปฏิญาณว่าตนได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เหตุใดพระพุทธเจ้าซึ่งบวชไม่นานและยังมีอายุน้อยจึงกล้าปฏิญาณว่าตนได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณพระพุทธเจ้าตรัสตอบด้วยไหวพริบปฏิภาณว่า มหาบพิตร มีของอยู่ ๔ อย่าง คือ ที่ไม่ควรดูหมิ่น ของ ๔ อย่างนั้น คือ กษัตริย์ ไม่ควรดูหมิ่นว่ายังทรงพระเยาว์ งูไม่ควรดูหมิ่นว่าตัวเล็กไฟไม่ควรดูหมิ่นว่าเล็กน้อย และภิกษุไม่ควรดูหมิ่นว่ายังหนุ่ม เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสจบลง พระเจ้า ปเสนทิโกศลก็บังเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าอย่างจริงใจและปวารณาตัวเป็นอุบาสกตลอดชีวิต

สรุปความได้ว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้นั้น พระผู้เทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานจะต้องมีกลยุทธ์ในการถ่ายทอด อนุรักษ์และรักษารูปแบบของพระพุทธเจ้า เพื่อเป็นการเคารพซึ่งพระธรรมความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา และเพื่อเป็นการรักษาไว้ให้พระรุ่นหลังที่จะได้รับเอามาเป็นแบบอย่างแล้วนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

๔. ด้านรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การอนุรักษ์รูปแบบของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ เพราะเป็นเอกลักษณ์ของการเทศน์ที่เป็นรูปแบบความรู้ที่ถูกต้อง อาทิเช่น การเทศน์ การถ่ายทอด การจัดงานเทศน์มหาชาติ พิธีกรรม วัฒนธรรม และประเพณี เป็นต้น จะต้องเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะการรักษาเอกลักษณ์นั้นมีความสำคัญที่จะสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

การเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาท้องถิ่นของชาวลำปลายมาศ ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ เพราะภาษาที่มีความสัมพันธ์ของพระสงฆ์และชุมชน ดังนั้นเอกลักษณ์ถิ่นบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องเห็นคุณค่าและเป็นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

๑. การเห็นคุณค่า โดยการปลูกจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสนับสนุนวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น อันจะสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเองด้วย

๒. รักษาฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหาย มาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม

๓. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการร่วมกลุ่มการพัฒนาเพื่อการต่อยอด ในการอนุรักษ์ที่ผ่านมา

๔. การถ่ายทอด โดยการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผ่านมาเลือกสรรกรองด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วนำไปถ่ายทอด เพื่อเกิดการรับรู้เข้าใจ ตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์ และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

๕. ส่งเสริมการจัดกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเป็นการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๖. การส่งเสริมปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้ดำเนินงาน ด้วยความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่

สรุปความได้ว่า การรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นกระทำได้โดยการปลูกจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสนับสนุนวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นการรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรม ช่วยถ่ายทอด พร้อมทั้งส่งเสริมผู้ที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่นมีความรู้ในการที่จะถ่ายทอดสืบต่อไป

สร้างจิตสำนึกในการเผยแพร่ การสร้างจิตสำนึกของพระนักเทศน์เหล่านั้น โดยการปรับระบบความคิดอันจะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์เพื่อสังคมที่อยู่บนพื้นฐานที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและความเอื้ออาทรต่อกันของกลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมกัน จะต้องมีการยกระดับจิตที่ติดต่อสาธารณะด้วยการสร้างจิตสำนึกองค์ประกอบของจิตสำนึกดังนี้

๑. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านความคิด เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องความคิดทั้งที่เป็นส่วนของการรู้หรือเกิดการรับรู้ของจิตสำนึกเป็นหลัก

๒. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบด้านท่าทีความรู้สึกเป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้น “ความคิด” อีกต่อหนึ่งเป็นส่วนความรู้สึกทางใจ จิตสำนึกที่รวมเอาความรู้สึกของบุคคลในด้านบวกหรือด้านลบ เป็นต้น

๓. ส่วนที่เป็นองค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติหรือการกระทำ เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดแนวโน้มในทางปฏิบัติ หรือปฏิกิริยาตอบสนองเมื่อมีสิ่งเร้าที่เหมาะสม ซึ่งส่วนนี้ต้องอาศัยความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด เกี่ยวกับสิ่งนั้นเป็นพื้นฐาน แนวคิดที่ควรจะสร้างจิตสำนึกเรื่องพระเทศน์แท้ให้เกิดขึ้นได้ มีดังนี้

๑. การมีความตั้งใจและร่วมแรงร่วมใจในการเผยแพร่ธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีคำสอนที่ลุ่มลึก สมบูรณ์ด้วยเหตุและผล กว้างขวางครอบคลุมประโยชน์ทั้งส่วนบุคคล และสังคม นักปราชญ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีใจเป็นกลางไม่ลำเอียง จะต้องยอมรับว่าคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นเลิศที่สุดนี้คือสิ่งที่ชาวพุทธควรภาคภูมิใจ แต่เราก็ไม่ควรจะประมาทเพราะแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีคำสอนที่ดีเลิศ เรื่องของการเผยแผ่ไม่ว่าจะเป็นบุคลากรหรือสื่อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งวิธีการทำงาน การบริหารงานล้วนเป็นเรื่องสำคัญที่ ควรคำนึงถึงว่าจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างจะมัวแต่ภาคภูมิใจเฉพาะในแก่นคำสอนอันดีเลิศของพระพุทธศาสนาเพียงเท่านั้นไม่ได้ เรายังมีภารกิจอีกมากมายที่รออยู่ จะต้องมีการปรับปรุง เทคนิควิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยต้องรู้จักนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ แนวทางการนำเสนอใหม่ๆ มาใช้ให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคมของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น ให้กระแสธารชุ่มเย็นแห่งพุทธธรรมซึมซาบแผ่กว้างไปในใจของมนุษย์ นำสันติสุขกลับคืน ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจของทุกคนทุกฝ่าย โดยเฉพาะพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำของพระพุทธศาสนาและชาวพุทธจักต้องตระหนักในภารกิจอันยิ่งใหญ่ด้วย

๒. การมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการแสดงธรรม การแสดงธรรมด้วยการเทศน์แหล่ควรจะมีลักษณะของการประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิทยาการสมัยใหม่ นำเสนอแบบวิเคราะห์ที่ในประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังได้รู้ถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แง่คิดและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ โดยการยกอุทาหรณ์การเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมาอุปมัย การใช้วิธียกตัวอย่างบุคคล การใช้วิธีการแทรกเรื่องทำให้มีอารมณ์ขัน และการใช้ภาษาง่าย ๆ เหมาะสมกับผู้ฟังมานำเสนอ ซึ่งเป็นรูปแบบและแนวทางที่ใช้จนกลายเป็นเอกลักษณ์ จึงเป็นการเผยแผ่พุทธธรรมที่สอดคล้องกับพุทธวิธีในการสอนอย่างแท้จริงมุ่งช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการแสดงธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด”

๓. การแสดงธรรมอย่างรับผิดชอบต่อพุทธศาสนาและสังคม การแสดงธรรมด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมจะต้องเป็นการผสมผสานระหว่างผู้เทศน์ องค์กรของพระนักเทศน์แหล่ คือวัด โดยเชื่อมโยงกับการจัดการหรือการบริหารที่ดี เพราะความรับผิดชอบต่อสังคมได้ตระหนักถึงพฤติกรรมตามหลักธรรมวินัยของทั้งสองด้านทั้งภายนอกและภายในองค์กร ตลอดจนกับสังคมโดยทั่วไป การแสดงธรรมอย่างรับผิดชอบต่อพุทธศาสนาและสังคม ควรคำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

๑. มีความเข้าใจบริบทสังคม โดยมีความเข้าใจว่าการเผยแผ่ธรรมมีขอบเขตการดำเนินงานอย่างไร ผู้เทศน์ทำได้ขนาดไหน ตลอดจนทราบผลกระทบของสังคมและพระพุทธศาสนา

๒. การสร้างขีดความสามารถในด้านอื่น ๆ เพื่อช่วยการเผยแผ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น พระนักเทศน์แหล่สามารถประยุกต์ความเกี่ยวข้องทางสังคมที่เกี่ยวกับการช่วยพัฒนาชุมชน หรือช่วยระดมความช่วยเหลือต่าง ๆ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นอย่างกะทันหัน

๓. ความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความเข้าใจว่าใครเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญต่อการเทศน์แหล่และองค์กรของตนเอง ตลอดจนโอกาสที่จะเกิดกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อก่อให้เกิดการสนับสนุนและพัฒนางานด้านการเทศน์แหล่ ซึ่งบางครั้งอาจมีการปรึกษาหารือร่วมกันในบางเรื่อง

๔. สร้างความมั่นใจว่าแนวคิดการเผยแผ่ธรรมด้วยการเทศน์แหล่ต่อสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

๕. การเคารพในความแตกต่างของคน ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความยุติธรรม และแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม

๖. สิ่งที่จะกระตุ้นให้เกิดความคิดแล้วนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกการเทศน์แหล่ ได้แก่

๖.๑ การได้รับข้อมูลข่าวสาร จะเป็นที่มาของการก่อตัวการสำนึกในเรื่องอนุรักษ์เทศน์แหล่ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของการเทศน์ในปัจจุบัน เช่น พระนักเทศน์ไม่รักษาสถาปัตยกรรมพระนักเทศน์แหล่ขาดแคลน ดังนั้นการมีพระนักเทศน์ที่เหมาะสมควรจะตระหนักไว้

๖.๒ การเรียนรู้ ซึ่งเรียนรู้จากประสบการณ์ทางอ้อมโดยได้รับการถ่ายทอด และการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางตรง โดยการปฏิบัติด้วยตนเอง พระนักเทศน์แหล่จะเกิดจิตสำนึกเป็นอย่างยิ่งในการอนุรักษ์เทศน์แหล่

๖.๓ การติดต่อสื่อสารกับพระนักเทศน์เหล่าด้วยกัน สามารถทำได้โดยคำพูด โดยทางอื่น เช่น การส่งข่าวโดยถ้อยคำที่เขียน การฟัง การถาม การแก้ปัญหาให้ซึ่งกันและกันสำหรับพระนักเทศน์เหล่า

๖.๔ การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ทำตามซ้ำกับที่เคยทำหรือจากที่เลือกใหม่สามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก เช่น การแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนส่งเสริม เป็นต้น

ดังนั้นการสร้างจิตสำนึกในการเผยแพร่ของงานเทศน์เหล่ามหาชาติทำนองอีสาน พระผู้เทศน์จะต้องมีจิตสำนึก มีความรัก พร้อมทั้งความเอาใจใส่ เสียสละ ซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวกับมองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของพระธรรมคำสอนต่อส่วนรวม มีความสัมพันธ์ทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง สร้างความเข้าใจจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มา ถ่ายทอดออกมาจากใจจริง ก็จะทำให้เป็นพระสงฆ์ที่รักษาคุณความดี และรูปแบบการอนุรักษ์ด้านความรู้การเทศน์เหล่าทำนองอีสานของตนเองได้อย่างประสบผลสำเร็จ

๕. ด้านการเสียสละตามโอกาส การจัดบุญประเพณีเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ในเขตอำเภอลำปลายมาศ นั้นจะต้องมีความเมตตา สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ในโอกาสต่าง ๆ เมื่อถึงเวลากาล เมื่อถึงกาลเวลาตามโอกาสที่บางวัดที่อยู่ในเขตอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นักเทศน์เหล่ามหาชาติทำนองอีสาน จะต้องเสียสละในด้านการเทศน์ เพราะบางวัดในแต่ละปีก็อยู่ห่างไกลความเจริญ บางวัดก็หาพระเทศน์เหล่ามหาชาติทำนองอีสานยาก เพราะขาดความรู้ หรือขาดปัจจัยในส่วนต่าง ๆ ดังนั้นพระนักเทศน์จะต้องเสียสละไปช่วยเทศน์ที่วัดดังกล่าวนั้น ๆ ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือและยังเป็นนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนอบรมมาแล้วไปถ่ายทอดให้ชุมชนนั้น ๆ ได้ฟังได้เห็น เพื่อเป็นการฝึกหัดไปด้วย แต่สิ่งสำคัญนั้น เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นายวิกรม พิมพ์เสนา กล่าวว่า “ถ้าตั้งชมรมการเทศน์เหล่ามหาชาติทำนองอีสาน ก็จะช่วยไปเทศน์ที่วัดไม่มีพระเทศน์ เพราะเป็นการอนุเคราะห์ช่วยวัดที่ยังขาดพระเทศน์เหล่าดี ๆ ไปที่วัดนั้น ๆ บ้าง วัดนี้บ้าง อยากรให้ช่วยเหลือวัดเล็กวัดน้อยบ้าง ก็จะเป็นการส่งเสริมจะฝึกหัดไปในตัวด้วย” ความเสียสละเป็นคุณธรรมเครื่องยึดโยงน้ำใจไมตรี ระหว่างพี่น้องระหว่างมิตรกับมิตร ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ระหว่างสามีกับภรรยา ระหว่างชุมชนกับชุมชน ความเสียสละขยายขอบเขตออกไปมากเพียงใด ความสงบสุข ความมั่นคง ย่อมแผ่ไพศาลออกไปมากเพียงนั้น ความเสียสละเป็นคุณธรรมดำรงสังคมโดยแท้

การสละ หรือสละให้ หมายถึง การให้ที่แท้จริง ซึ่งเป็นการสละออกไปเป็นการสละทั้งภายในและภายนอก ภายนอกสละวัตถุ ภายในสละกิเลสความโลภ โดยไม่มีความตระหนี่หวงแหนและไม่ปรารถนาสิ่งใดตอบแทน มุ่งแต่สงเคราะห์ช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ มีความยินดี พอใจ สุขใจในการให้และการให้เป็นการด้วยเมตตากรุณา

สละวัตถุ หมายถึง เป็นการสละทรัพย์สินของของตนเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์แก่คนอื่น เช่น สละเงินสมทบทำสะพาน สร้างโรงพยาบาล สร้างโรงเรียน บำรุงการศึกษา ตลอดจนบริจาคสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและผู้ตกทุกข์ได้ยากต่างๆ เมื่อสังคมเป็นผู้ให้แล้ว เราจะให้อะไรบ้างแก่สังคม คนที่อยู่ในสังคมได้รับประโยชน์ต่อสังคม แต่ไม่อุดหนุนบำรุงสังคม ก็ย่อมเป็นคนที่ไม่สังคมรังเกียจ ในฐานะเป็นคนรู้มากและเป็นกาฝากของสังคม สังคมใดมีคนประเภทนี้ สังคมนั้นย่อมจะมีความมั่นคงน้อย ฉะนั้นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มีจาคะทั่วกัน

สละอารมณ์ หมายถึง เป็นคนรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นนามธรรมเป็นข้าศึกต่อความสงบใจอย่างเช่น ความโกรธเคืองขัดใจกับคนอื่น หรือกับเพื่อนบ้านก็ตามซึ่งเป็นเรื่องที่คนชาวบ้านจะหลีกเลี่ยงเสียมิได้ แต่การเก็บอารมณ์ที่ไม่ดีไว้ทำให้จิตใจเศร้าหมองย่อมนำมาซึ่งความร้าวรานไม่สิ้นสุด และทำให้ตนเองเป็นทุกข์ พระพุทธองค์จึงสอนให้มีจาคะ คือให้เสียสละ ปล่อยวางอารมณ์ประเภทนี้เสีย

๖. ด้านความสามัคคี ความสามัคคีมีความสำคัญ ก็เพื่อต้องการให้บุคคล ประพฤติดี ประพฤติมีชอบ ซึ่งมีอำนาจอย่างหนึ่ง มีความดีงามเป็นกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิต และความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่งวิถีชีวิตของชุมชน ความสามัคคีนี้จะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคมในชั้นอุดมการณ์ที่จะสะท้อนให้เห็นในทุกลักษณะของสังคม ศาสนาจะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคม เช่นเดียวกับสถาบันอื่นๆ และเป็นปัจจัยที่ให้ความสนับสนุนแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เช่น สนับสนุนของศาสนาในข้อห้ามต่างๆ หรือข้อที่พึงปฏิบัติ ซึ่งถ้าผู้ใดยึดมั่นในการกระทำที่ดีโดยเคร่งครัดแล้ว จะทำให้ผู้นั้นเข้ากับสังคมและดำรงตนอยู่อย่างสงบเรียบร้อย ความสามัคคีของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ผลทางสังคมย่อมมีประโยชน์หลายประการ ดังนี้ ด้านบุคคล ด้านสังคม โดยจะได้อธิบายตามลำดับดังนี้

๖.๑ ด้านบุคคล ประโยชน์ของความสามัคคีเป็นทางแห่งความสุข ความสุขในที่นี้คือ ความสุขใจเพราะที่มีความรักใคร่กันเป็นอารมณ์ ย่อมเข้มแข็งเบิกบานนี้คือ ความสุขอันแรก ที่ผู้สามัคคีกันจะพึงได้รับ นอกจากนี้ ประโยชน์ของความสามัคคี ก็คือ ความสำเร็จในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ๙ ชีวิตมีความสุขได้เพราะความสามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุก่อให้เกิดความสุข จะเห็นได้ว่า ที่ใดมีความเคารพนับถือและมีไมตรีต่อกัน ที่นั่นย่อมมีความสามัคคีพร้อมเพรียงปรองดองกัน เข้าร่วมแรงร่วมใจกัน ร่วมความคิดเห็นและร่วมทรัพย์สินกันเพื่อทำประโยชน์อันใหญ่หลวงให้สำเร็จ แม้ที่ใดมีความสามัคคี ที่นั่นก็มีความสุขสงบ มีน้ำใจโอบอ้อมอารีและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลอุดหนุนกัน เช่นนี้ ย่อมนำมาซึ่งความรัก เคารพนับถือกัน เชื่อมไมตรีกัน ให้สนิทสนมแผ่กว้างออกไป ทำให้เกิดความอ่อนหนาผาสุก เป็นปึกแผ่นมั่นคง เพราะความสามัคคีเป็นพลังนั่นเอง

๖.๒ ด้านสังคม ศักยภาพในการเข้าถึงของผู้คนในสังคมตามทัศนะของพระพุทธศาสนา เถรวาทแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีพร้อมใจกันในการประพฤติปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน อะไรที่เป็นพิษภัยต่อชีวิตและสังคมก็ไม่ทำ หากใครทำก็พยายามตัดเตือนแก้ไขให้เลิกการกระทำเช่นนั้นเสีย โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน เริ่มจากในครอบครัวมีความสุข อบอุ่น สถาบันการศึกษามีการสอนกันด้วยความรู้ที่เป็นประโยชน์ มุ่งสอนกันเพื่อให้สามารถนำเอาความรู้ที่ตนมีมาปรับใช้สังคมที่ตนอยู่อาศัย มีความเมตตากรุณาต่อกันทั่วหน้า ไม่ฝ่าฝืนกฎ ระเบียบของสังคม เป็นต้น ยอมรับความสำคัญของกันและกัน ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ยอมรับความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงมีศักยภาพในการเข้าถึงความดีงามได้ และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความผาสุกได้ ไม่ว่าจะนับถืออะไร มีความเชื่ออย่างไรก็ตาม หากยึดเอาสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ที่เกิดจากความแตกแยกทางความคิดของมวลมนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน ทั้งนี้ก็เพราะต่างคนต่างทราบกันได้อย่างดีเยี่ยมว่า ความสามัคคีของคนทุกคนเท่านั้นที่สามารถเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ได้ แม้ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาทางธรรมชาติ มีน้ำท่วม แผ่นดินไหว เป็นต้นก็ตาม มนุษย์มีพลังและ

ศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงานให้แก่งานและกัน แก่สังคมและโลกได้ด้วยความตั้งใจ พากเพียร

พยายามร่วมกัน มีน้ำใจ มีความคิดเห็นเดียวกันเพื่อสร้างสรรค์สังคมของตนให้ดียิ่งขึ้น กล่าวง่าย ๆ ก็คือ สอนให้มนุษย์ตื่น ให้รู้จริง และเบิกบานจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาสู่ชีวิต สู่สังคม ให้มีสติปัญญารับมือสิ่งเหล่านี้ได้นั่นเอง และสิ่งที่เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างความดีงาม เป็นสิริมงคลแก่ชีวิตนั้น ก็คือ กาย วาจา และใจของมนุษย์เองโดยมีพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นแนวทางในการสร้างความสามัคคีที่สามารถนำชีวิตและสังคมของตนไปสู่ความเป็นชีวิตที่ดีงาม สังคมแห่งความสงบสุขที่แท้จริง สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใส กล่าวอยู่ที่ตาม ทำอยู่ที่ตาม สุขย่อมไปตามบุคคลนั้นเพราะสุจริต ๓ อย่างเหมือนเงามีปกติไปตาม ฉะนั้น

ผลทั้งหลายตามที่กล่าวมานี้ จะเกิดมีขึ้นในสังคม จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนคนทุกหมู่เหล่าไม่ได้ หากคนทุกคนต่างจิตต่างใจ ไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่มีความสามัคคีปรองดองกัน และไม่มีความรักที่ปกป้องรักษาสถาบันในชาติ ฉะนั้น ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนทั้งหลายโดยไม่โยนภาระหน้าที่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบเพียงลำพัง ทุกคนที่อยู่ในสังคมต้องถือว่าตนเองก็มีหน้าที่รับผิดชอบด้วย ด้วยการให้ความร่วมมือกับพระสงฆ์และหน่วยงานต่าง ๆ ดังนั้น การจัดงานเทศน์แห่ลมหาคาชาติทำนองอีสานต้องมีความสมัครสมานสามัคคีกัน เพราะสามัคคี คือ พลังพลังที่สามารถนำพาชีวิต และให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างยั่งยืน ความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมที่มีต่อกัน วัฒนธรรม เน้นแบบแผน กฎเกณฑ์ วิธีการ หรือแบบอย่างในการดำเนินชีวิต สังคมจะขาดวัฒนธรรมไม่ได้ และวัฒนธรรมจะอยู่ตามลำพังโดยปราศจาก สังคม ไม่ได้เช่นเดียวกัน สังคมที่ขาดวัฒนธรรมจะมีสภาพขาดระเบียบ ขาดกฎเกณฑ์ ขาดวิถีทางการดำเนินชีวิต ไม่ต่างจากสังคมสัตว์ เพราะสิ่งที่แสดงว่าสังคมมนุษย์แตกต่างไปจากสังคมสัตว์ก็คือ มนุษย์มีวัฒนธรรมนั่นเอง ส่วนวัฒนธรรมจะดำรงอยู่ได้ก็ต้องอาศัยสังคม เพราะสังคมเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ชีวิตคนเรามันมีทั้งสุขและทุกข์มีสิ่งทีผ่านและผ่านไปมันอยู่ที่เราเลือก จะฝังมันอยู่กับสิ่งนั้นหรือว่าจะลืมตาออกมามองรอบๆ กายใหม่ทุกคนมีความทรงจำที่ดีและผิดหวังแต่ถ้าเลือกจมปักอยู่กับมันเราก็มีแต่แย่งลง ชีวิตคนมันก็เหมือนฤดูที่แตกต่างมีหนาว ร้อน เปียกปอน แล้วก็กลับมาสดชื่นอีก ถ้ามีความอดทน สักนิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ก็เข้าใจซึ่งกันและกันเป็นอยู่อย่างมีความสุข

๗. ด้านการสืบสานประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผนต่างๆ ที่ประชาชนได้ประกอบกัน ขึ้นมานั้น ได้จำแนกลักษณะของประเพณีเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. จารีตประเพณี (Mores) เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม และมีลักษณะบังคับให้สมาชิกของสังคมต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติ หากผู้ใดฝ่าฝืนก็就会有ความผิดตามที่ จารีตประเพณีได้กำหนดโทษเอาไว้ เช่น สังคมไทยมีจารีตประเพณีกำหนดให้พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูลูกของตน หากพ่อแม่คนใดละเลยไม่ปฏิบัติก็就会有ความผิด

๒. ขนบประเพณี (Institution) เป็นประเพณีที่สังคมได้วางไว้เป็นระเบียบแบบแผนทั้ง โดยตรง คือ ระเบียบวางไว้อย่างชัดเจน เช่น ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ

๓. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาทั่วไปไม่ค่อยมีความสำคัญเท่าใดนัก จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ หากใครไม่ปฏิบัติก็จะถูกดูหมิ่น ดูแคลนว่าไม่มีมารยาท เช่น การแต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ “การสืบสานงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ถือเป็น การปฏิบัติตามแบบอย่าง แบบแผนรุ่นปู่ย่าตายายของชาวลำปลายมาศ ร่วมกับพระสงฆ์ประจำวัด จึงถือว่าเป็นการรวมกลุ่มทางประเพณีของเราชาวพุทธลำปลายมาศเรา

สรุปความได้ว่า ด้านสังคม การจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้นเป็นการรักษาประเพณีของไทยลำปลายมาศ สามารถพัฒนาสังคมและชุมชนเป็นการสร้างความสามัคคี การเสียสละ สืบสานอนุรักษ์พิธีกรรม วัฒนธรรมและประเพณี โดยพุทธศาสนิกชนมีรูปแบบ พิธีกรรมต่าง ๆ ก็สืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดทั้งเกี่ยวกับการทำบุญ ที่เป็นมหากุศลที่เตือนบุคคลให้น้อมรำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัว เพื่อผลประโยชน์สูงอันไพศาลของมวลมนุษยชาติเป็นสำคัญเป็นเทศกาลที่คงความหมายอย่างแท้จริง

๔.๒ คุณค่าและประโยชน์ของประเพณีบุญมหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ

จังหวัดบุรีรัมย์

นำข้อมูลเกี่ยวกับการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ที่พระสงฆ์นักเทศน์แหล่ได้ทำการเทศน์และได้บันทึกไว้แล้ว สามารถนำมาออกอากาศทางสถานีวิทยุ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีเวลามาฟังเทศน์ ได้ฟังจากวิทยุที่อยู่ใกล้ชุมชน เป็นการฟังได้รวดเร็ว สามารถสร้างความบันเทิง เพลินเพลิน พร้อมทั้งเป็นที่ขบใจของกลุ่มเป้าหมายได้เปรียบเสมือนได้มาฟังในสถานที่จริง

สรุปความได้ว่า รูปแบบการอนุรักษ์ด้านความรู้การเทศน์แหล่ทำนองอีสาน มี ๓ ประเด็นดังต่อไปนี้ (๑) ด้านพระนักเทศน์ ยึดหลักดังต่อไปนี้ รวบรวมพระนักเทศน์ต้นแบบ มีกลยุทธ์การถ่ายทอด รักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และสร้างจิตสำนึกในการเผยแพร่ (๒) ด้านคู่มือเทศน์แหล่ทำนองอีสาน ยึดหลักดังต่อไปนี้ หนังสือคู่มือเทศน์แหล่มหาชาติ หนังสือพจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน จัดเก็บคู่มือด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการทำหนังสือคู่มือถือเป็นวรรณกรรมภาษาถิ่น (๓) ด้านการจัดตั้งชมรมยึดหลักดังต่อไปนี้ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเทศน์แหล่อีสาน การเรียนรู้และฝึกหัดปฏิบัติจริงการประสานงานเครือข่าย และการเสียสละตามโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นด้านประเพณีบุญเทศน์มหาชาตินี้เป็น การเพิ่มความรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบมาพูดคุย เสวนา หรือสนทนากันด้านความรู้ต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านการเทศน์แหล่ทำนองอีสาน สำเนียง สำนวน หลักการ วิธีการ ที่ถูกต้อง เป็นต้น เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เพิ่มเติมที่ยังไม่รู้หรือยังไม่ทราบ ลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีนั้นต้องมีความสำคัญในด้านการพัฒนางาน การพัฒนาคน การสร้างองค์ความรู้ และการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ดังนั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถเป็นการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นการพัฒนาคนคือพระผู้เทศน์ โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของกลุ่มพระสงฆ์ และเครือข่ายด้านด้านผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้การสร้างเครือข่าย เป็นการทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ พร้อมทั้งมีการสร้างวัฒนธรรมด้านการมีส่วนร่วม เพื่อร่วมคิดร่วมทำนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

การประกอบพิธีกรรม

๑. การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นส่วนบุคคล หรือกลุ่มต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมในการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นตอน การร่วมกันคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติงาน การแบ่งปันผลประโยชน์ การร่วมกันติดตามผล และการประเมินผลการดำเนินงานในกิจกรรมนั้น ๆ การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของการจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติ ทำนองอีสานด้านการประกอบพิธีกรรม เป็นการสืบสานพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยความสัมพันธ์ชุมชนกับวัด ถือเป็น การช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่อให้เกิดความสำเร็จงาน ความสำคัญของพิธีกรรมสามารถให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทั้งการดำเนินงาน วางแผนงาน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีความสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการในการบริหารขององค์กร เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรก คือ การวางแผน ไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายคือ การติดตามและประเมินผล ซึ่งการมีส่วนร่วมที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องประกอบด้วยปัจจัย เงื่อนไขและความพร้อมเพียงในการมีส่วนร่วม เช่น การมีอิสระในการมีส่วนร่วม มีความสามารถและมีความเต็มใจในการมีส่วนร่วม การมีเวลาเข้ามามีส่วนร่วมโดยไม่กระทบต่อหน้าที่ การงาน และไม่เสียค่าใช้จ่าย มีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา และมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่ขั้นตอนแรกคือการวางแผนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่า จะส่งผลให้กระบวนการบริหาร เป็นไปอย่างถูกต้องตรงตามความต้องการที่แท้จริงและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพราะหากว่า ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนแล้ว การบริหารงานอาจไร้ทิศทาง และไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ อาจทำให้สูญเสียทรัพยากรในการบริหารอย่างไร้ประโยชน์ เนื่องจากการดำเนินการ นั้น มิได้เป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนการเข้าร่วมอย่างแข็งขัน และอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้น จะต้องได้รับการตอบสนองและมีความเป็นไปได้มากขึ้นว่า สิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับผลประโยชน์เสมอหน้า ฉะนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจึงควรจะหมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนโดยครบถ้วน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อนำไปสู่การค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนการจัดลำดับของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับ ก่อนหรือหลังตามความสำคัญของปัญหา ชาวบ้านต้องรู้ถึงปัญหาของเขาเอง มิใช่ให้คนภายนอกมาชี้ปัญหา

๒. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

๓. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ไขปัญหา

๔. การมีส่วนร่วมดำเนินการตามแผน เช่น การเสียสละแรงงาน และทรัพยากรต่าง ๆ

๕. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ดังนั้น การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น สามารถช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นแสดงความคิดเห็น การแสดงออกทางใจ เพื่อเป็นการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการแสดงความคิดเห็น หรือการรักษาสิทธิต่างๆ ของตน เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ที่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง และทำให้เกิดการคิดริเริ่มที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมของประชาชนมากขึ้น ทำให้เกิดการร่วมด้วยช่วยกันในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ของประชาชนที่อยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ มากขึ้น เพื่อการรักษา หรือการทำให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ชุมชนหรือท้องถิ่นต้องการ

๒. การสมัครสมานสามัคคี การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมของงานเทศน์แหล่มหาชาตินี้ยังสามารถเชื่อมถึงจิตใจของผู้เกี่ยวข้องในการเห็นความสำคัญ แสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะของชุมชนนั้น ๆ เพราะชุมชนของสังคมไทยพื้นฐานก็มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แสดงออกของความมีน้ำใจ การสร้างความรักสามัคคีเป็นการสร้างความรักพร้อมทั้งพิธีกรรมยังสามารถเชื่อมชุมชนต่อชุมชน เป็นการสร้างความพอใจร่วมกัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า ความสามัคคี และคำอื่นๆ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกันไว้ว่า “ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน กิริยาที่พร้อมเพรียงกันทำที่ร่วมมือร่วมใจกันทำ เช่น กฐินสามัคคี ผ้าป่าสามัคคี นอกจากคำว่า สามัคคี แล้ว ในพจนานุกรมยังมีศัพท์ที่ใช้แบบเดียวกันอีก ที่เรียกว่า ศัพท์พลวง หรือ ไวพจน์(คำเรียกแบบเดียวกัน) ของคำว่าสามัคคี คือ

สมัครสมาน หมายถึง เชื่อมสามัคคี เช่น จะทำการงานอะไรขอให้สมัครสมานกัน

ปรองดอง หมายถึง ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยความไกลเกลี้ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต

สมาน หมายถึง เสมอกัน เท่ากัน

สมานกิจ หมายถึง การดำเนินอย่างเดียวกัน การมีความเห็นพ้องกัน

สมานฉันท์ หมายถึง ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน เช่น มีความเห็นเป็น

สมานฉันท์ร่วม หมายถึง มีส่วนรวมอยู่ด้วยกัน เช่น ร่วมกิน ร่วมนอน มีส่วนรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ร่วมใจ ร่วมสามัคคี มีส่วนร่วมในที่แห่งเดียวกัน เช่น ร่วมโรงเรียน ร่วมบ้าน ร่วมห้องร่วมหอ มีส่วนร่วมในภาวะหรือสถานะเดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมชาติ มีศัตรูร่วมกัน ทำบุญร่วมญาติร่วมเป็นร่วมตาย ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมชะตากรรมร่วมใจ หมายถึง มีความนึกคิดอย่างเดียวกัน เช่น เพื่อนร่วมใจร่วมมือ หมายถึง พร้อมใจช่วยกัน

ลักษณะของความสามัคคีตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ แนวความคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการกระทำโดยตรง และเพื่อส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของความสามัคคีได้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ การแสดงออกซึ่งการกระทำจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งของความสามัคคีและเป็นหลักสำคัญที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเรื่องความสามัคคี

ในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้อย่างตรงไปตรงมา ความหมายของความสามัคคี ก็คือ การกระทำใน ๓ ลักษณะกล่าวคือ กรรม ทางไตรทวาร ได้แก่ กายทวาร ประตุทางกาย วจิตทวาร ประตุทางวาจา และมโนทวาร ประตุทางใจ ดังนี้

๑. การกระทำทางกาย (กายกรรม) คือ ความสามัคคีร่วมแรงกายของผู้คนในสังคมในการกระทำต่างๆ ที่ถูกต้องดีงาม เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม เช่น การร่วมแรงกันทำความสะอาดถนน สวนสาธารณะ แหล่งน้ำ เป็นต้น

๒. การกระทำทางวาจา (วจีกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการพูดจาติดต่อสื่อสารกันด้วยคำพูดที่จริง เหมาะสม อ่อนหวาน เช่น ข้าราชการพูดไพเราะต่อประชาชนผู้มาติดต่อราชการต่างๆ ฝ่ายประชาชนก็พูดชัดเจน ไพเราะอ่อนหวานตอบ เป็นต้น

๓. การกระทำทางใจ (มโนกรรม) คือ ความสามัคคีของผู้คนในสังคมในการคิดพิจารณาในการแก้ไขปัญหา และการปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ เช่น ร่วมใจกันปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ มีการทำสมาธิ ฟังพระธรรมเทศนา งานเทศน์มหาชาติ

ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมสามารถเชื่อมบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เข้าร่วมงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชนั้น เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ สร้างความเข้าใจ ความปรองดอง ความเอื้อเฟื้อในชุมชน และยังสามารถจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้

การผสมผสานบูรณาการ การประกอบพิธีกรรมของงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน การจัดงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องด้านพิธีกรรม ในลำดับพิธีกรรมบางครั้งต้องใช้แบบประยุกต์ เพราะงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานในปัจจุบัน ลักษณะงานเทศน์ก็มีหลายแบบ แต่ยุคปัจจุบันนี้ก็จัดแบบเทศน์ประยุกต์ส่วนใหญ่ ลำดับพิธีกรรมก็อาจจะใช้แบบผสมผสานเพื่อให้เข้ายุคสมัยใหม่ แต่ก็ต้องรักษาพิธีกรรมที่ถูกต้องเอาไว้ เพียงแต่เพิ่มเติมบางส่วนเพื่อความสะดวกของงาน

การผสมผสานในปัจจุบันจะเห็นได้จากการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานแบบประยุกต์ เช่น การเทศน์แบบแสดงตัวละคร การเทศน์แบบผสมกับนักแหล่ภาคกลาง การเทศน์แบบผสมกับร้องลูกทุ่ง เป็นต้น ดังนั้นการผสมผสานการประกอบพิธีกรรมก็จะสามารถทำได้โดยผสมกันมีปี่พาทย์เข้ามาตีเป็นท่วงทำนอง ตัวละครที่แสดงก็แต่งกายเพิ่มเติมสมจริง นักร้องก็จะร้องเพลงเพิ่มเติม เพื่อเพิ่มความบันเทิงให้ผู้ฟังนั้นสนุกสนานเพลิดเพลินขึ้น

ดังนั้นการผสมผสานบูรณาการนั้น เป็นการประยุกต์การประกอบพิธีกรรมทั้งของเก่าและของใหม่ที่ปรับเปลี่ยนให้เป็นอย่างปัจจุบัน จะเห็นได้จากการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ ลักษณะการเทศน์แบบแสดงตัวละคร การเทศน์แบบผสมกับพระนักแหล่ภาคกลาง การเทศน์แบบผสมกับร้องลูกทุ่ง การประกอบพิธีกรรมนั้นจึงได้ประยุกต์บางครั้งต้องปี่พาทย์และลำดับพิธีของภาคกลาง เพื่อเป็นการบูรณาการผสมผสานอย่างลงตัว

รักษาคุณค่าพิธีกรรม คำว่า พิธีกรรม โดยทั่วไปผู้คนมักจะเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องที่มีระเบียบการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดประการหนึ่ง หรือเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องของการปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ซึ่งโดยมากมนุษย์เรามักจะคิดถึงความหมายประการหลังมากกว่า อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากกรอบด้านภาษานั้นจะพบว่าคำว่า พิธีกรรม นั้นมีความหมายที่แตกต่างกันไปตามนัยของภาษาและความเข้าใจของผู้ศึกษาในเรื่องดังกล่าวอยู่หลายประการ

พิธีกรรมเป็นคำภาษาไทยที่แปลงหรือดัดแปลงและผสมคำจากภาษาบาลีซึ่งคำที่ผสมกันมานั้นก็คือ วิธี แปลว่า ระเบียบชนิดกับคำว่า กัมมะ แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันก็เป็นพิธีกรรม โดยคำว่าพิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่เป็นพิธีคือเป็นวิธีที่จะทำให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือการ

กระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ หมายความว่าพิธีกรรมเป็นระเบียบการดำเนินการตามคำสอนของศาสนาใดศาสนาหนึ่งแล้วจะก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นภายหลังจากการดำเนินการตามวิธีการของคำสอนนั้นแล้ว การประกอบพิธีกรรมทางด้านผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ยังได้ชื่อว่ารักษาคณะพิธีกรรม เพราะพิธีกรรมนั้นยังเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ ของผู้ที่เกี่ยวข้องเพราะจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมคือ การพัฒนาจิต ดังนั้น สมรรถนะของจิตจึงแบ่งออกเป็น ๖ ประการ ด้วยกัน คือ

๑. ด้านการกระทำ คือ เป็นตัวนำในการกระทำเรื่องต่างๆ ทั้งดีและชั่วทั้งปวง
๒. ภายในตัวของจิตเอง คือ จิตมีความหลากหลาย ทั้งที่เป็นกุศล อุกุศล วิบาก เช่น จิตมีราคะ โทสะ โมหะ
๓. การสั่งสมกรรม คือ เป็นตัวเก็บกรรมที่คนเราทำไว้ทั้งดีและชั่วทุกประเภท
๔. รักษาผลแห่งกรรม คือ คอยรักษากรรมที่คนเราทำไว้มิให้สูญหายไป และจะปรากฏเมื่อมีโอกาส

๕. การพัฒนาตัวเองหรือสั่งสมสันดานของคนเรา คือ ทำให้คนเรามีความเคยชินกับพฤติกรรมเดิมๆ ซ้ำๆ ซาก ๆ เช่น คนเคยฆ่าสัตว์ก็มักจะทำบาปนั้นเนื่องๆ คนเคยทำบุญใส่บาตรก็มักจะทำบ่อยๆ เช่นกัน คือ มีทั้งด้านบวก (จิตเป็นบุญ) และด้านลบ (จิตเป็นบาป)

๖. การรับอารมณ์ คือ จิตจะต้องรับอารมณ์ที่มากระทบสัมผัสอยู่เนื่องๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ โดยไม่ได้อยู่ว่างเว้นเลย คอยหมุนเวียนกันอยู่ตลอดเวลา (ยกเว้นผู้ฝึกจิตให้สงบเป็นสมาธิเท่านั้น จึงจะควบคุมจิตให้อยู่ในคำสั่งที่ต้องการได้

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่จะช่วยเสริมสร้าง เพื่อให้คนรู้จักตระหนักและมองเห็นคุณค่าความดีของบุคคลและสิ่งของต่าง ๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคลและสิ่งของอย่างถูกต้อง เรียกว่า ธรรมเป็นเหตุเจริญอย่างประเสริฐ (อารยวัฑฒิ) ถือเป็นธรรมที่เป็นรากฐานแห่งการพัฒนาชีวิตที่ดีงามมี ๕ ประการ คือ

๑. ศรัทธา ความเชื่อ คือ มีความเชื่อว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมคือความเคารพ จะทำให้ตนประสบความสุขความเจริญและสิ่งที่ดีงามในชีวิต

๒. ศีล การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย จะทำให้เป็นคนมีความประพฤติเรียบร้อยดี ทั้งฝ่ายผู้กระทำความเคารพและผู้รับการเคารพ เพราะศีลเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ จะช่วยให้บุคคลได้สำรวจดูตนเองว่าเป็นผู้ควรแก่เคารพกราบไหว้ของคนอื่นหรือไม่

๓. สุตะ การสดับฟังหาความรู้ คือเป็นผู้มีการศึกษาดี ผู้ที่มีการศึกษานั้น ก่อนจะทำอะไรลงไปก็จะคิดรอบคอบเสมอ

๔. จาคะ การเสียสละ ได้แก่ การสละกิเลสฝ่ายที่ตรงกันข้ามกับความเคารพ เช่น ความถือตัว การดูถูกดูหมิ่นคนอื่น เป็นต้น

๕. ปัญญา ความรอบรู้ คือ เป็นผู้มีความรอบรู้ดี รู้เหตุแห่งความดีความชั่ว ดังนั้นด้านผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบพิธีกรรมนั้นจะเกิดคุณค่ารักษาศีลพิธีกรรม เพราะเมื่อเข้าร่วมงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานแล้ว จะเกิดพัฒนาจิตใจของผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นเกิดขึ้นด้วยคุณงามความดี เรียกว่าจิตใจเป็นบุญกุศล โดยมองเห็นคุณค่าความเชื่อของพิธีกรรม มีการสำรวมทาง

กาย วาจา มีความคิดรอบคอบ มีการเสียสละ และทำให้เกิดปัญญามีความสุขตามลำดับ เห็นคุณค่า พร้อมทั้งรักษาพิธีกรรมสืบต่อไป

การประชาสัมพันธ์

๑. ส่งเสริมภาพลักษณ์ การส่งเสริมข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องบอกกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่องานที่จัดขึ้น โดยการพัฒนาการส่งเสริมเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีงาม คือภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นจะรวมทั้งหมดคือ ส่งเสริมทั้งทางประเพณี วัฒนธรรม แม้แต่กิจกรรมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยส่วนการ ประชาสัมพันธ์ก็จะบอกเชิญชวนให้ชุมชนหรือผู้ที่ได้เกี่ยวข้องอยากจะเข้าร่วมงาน เพราะงานเทศน์ หล่อมมหาชาติทำนองอีสาน ส่วนใหญ่ก็เกี่ยวกับการฟัง การทำทาน การร่วมบุญกุศล ถือว่าเป็นรูปแบบ ของการฟังเทศน์มหาชาติ

การประชาสัมพันธ์เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีงาม เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องต้อง ประชาสัมพันธ์งานเทศน์หล่อมมหาชาติ เพื่อเป็นการบอกบุญกุศล และเชิญชวนมาทำบุญเพื่อสร้างคุณ งามความดี ของการเสียสละของการทำทานจากการให้ ด้วยจิตใจบริสุทธิ์

การทำทานเป็นคุณงามความดี ศาสนาจึงมีสิ่งตอบแทนให้ อย่างน้อยในโลกนี้ ใครที่ทำ ทานก็จะได้รับความสุขใจ ได้บารมีทาน ได้รับความรักจากผู้คน แต่เนื่องจากการทำทานเป็นสิ่งที่ต้อง ทำมาจากใจ ดังนั้น วิญญาณก็จะได้รับการตอบแทนในโลกหน้าด้วยเช่นกัน ความเชื่อในเรื่องการตอบ แทนในโลกหน้าจึงเป็นสิ่งจรรโลงใจให้คนทำบุญทำทานและทำให้โลกบางส่วนยังคงมีสวยงามน่าอยู่ หลงเหลืออยู่บ้าง

ลักษณะของการให้ทานของสัตว์บุรุษนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๕ ประการด้วยกันคือ ให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานตามกาลอันควร ให้ทานด้วยจิต อนุเคราะห์ให้ทานไม่ กระทบตนและผู้อื่น

๑. ให้ทานด้วยศรัทธา คือ การให้ด้วยเชื่อว่า ผลของการให้ทานนั้น มีประโยชน์แก่กุลแก่ คนอื่น ผู้ให้มีใจดี เบิกบาน และอิ่มใจ เมื่อให้ทานแล้ว นอกจากนี้ มีความเชื่อว่าผลของการคิดดี พูดดี และทำดี ย่อมมีผลตอบสนองแก่บุคคลผู้ทำต้องติดสอยห้อยตามผู้ทำไปเหมือนเงาตามตัว

๒. ให้ทานโดยเคารพ คือ ให้ด้วยการนอบน้อมอ่อนละมุนละม่อม ให้ด้วยวาจาไพเราะ อ่อนหวาน และให้ด้วยน้ำใจอ่อนน้อม

๓. ให้ทานตามกาล คือ ให้ในกาลอันสมควร เช่น ถวายผ้าอาบน้ำฝนในฤดูการเข้าพรรษา หรือ เวลาออกพรรษา ถวายผ้าจ่าน้ำพรรษา ตลอดทั้งถวายภัตตาหารเช้าเพล เป็นต้น

๔. ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ คือ ให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีเมตตา และให้อุดหนุนเอื้อเพื่อ ช่วยเหลือด้วยกรุณา ท่านแสดงผลของการให้ทานตามกาล และการให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ว่าจะเป็นคน มั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมาก มีเครื่องใช้สอยเหลือเฟือและมีความประสงค์เต็มเปี่ยม

๕. ให้ทานไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่น คือ ให้ตามกำลังของตนที่มีอยู่ และไม่ต้อง ครอบงวนของคนอื่นมาให้ทาน ท่านแสดงผลของการให้ทานข้อนี้ว่า จะเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมาก และมีโภคทรัพย์ปราศจากภัย

ดังนั้นการประชาสัมพันธ์เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นในชุมชนได้มี จิตใจที่บริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการให้ทาน หรือการเสียสละที่ชาวพุทธเคยปฏิบัติกันมา โดยปราศจาก

ความตระหนี่ มีความศรัทธา มีความเคารพ ให้ตามกาลเวลา โอบอ้อมอารีและเมื่อให้ไปแล้วก็ไม่กระทบตนหรือกระทบคนอื่น

๒. ช่วยป้องกันชื่อเสียง การปกป้องชื่อเสียงขององค์การเป็นหน้าที่ของการประชาสัมพันธ์ เพื่อป้องกันความเสียหายจากความเข้าใจผิด การบอกกล่าวชี้แจงเป็นการสร้างความเข้าใจและวัตถุประสงค์ทั่วไปของการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญดังนี้

๑. เพื่อสร้างความนิยมเกิดขึ้นในประชาชน เพราะความนิยมจากประชาชนจะทำให้องค์การได้รับความสนับสนุนและทำให้อยู่รอด เพราะองค์การ สถาบันใดที่ปราศจากแรงศรัทธา ความนิยมและความสนับสนุนจากประชาชน องค์การนั้นจะดำเนินการได้ด้วยความยากลำบากและไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. เพื่อป้องกันและรักษาชื่อเสียงขององค์การหรือสถาบันมิให้เสื่อมเสีย ดังนั้นไม่ว่าเป็นองค์การประเภทใด ต้องรักษาชื่อเสียงขององค์การของตนให้ได้อยู่เสมอ

เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในองค์การและระหว่างองค์การกับประชาชน หรือองค์การ/สถาบันอื่นที่เกี่ยวข้อง การสร้างความเข้าใจร่วมกันต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง และการได้รับข่าวสารข้อมูลอย่างบริบูรณ์เต็มที่ โดยทั่วไปวัตถุประสงค์การวางแผนประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นการป้องกันการเสียหาย เป็นแนวทางในการควบคุมการทำงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเตรียมวิธีการเผชิญปัญหาอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นตลอดจนเพื่อเป็นหลักและแนวทางในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังได้เน้นถึงสิ่งต่าง ๆ คือ

๑. ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและการยอมรับด้วยการชี้แจง ให้ความรู้ การศึกษา และการโน้มน้าวใจ ซึ่งจะต้องมีการ สื่อสารอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นอาทิ ระยะเวลา สิ่งแวดล้อม สภาพบรรยากาศของการสื่อสาร ความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งอารมณ์ เป็นต้น

๒. กระตุ้นให้เกิดการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางความคิด การสนับสนุนความไว้วางใจ ความนิยมศรัทธา และกระตุ้นความความรู้ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่แล้ว เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึก การเผยแพร่ให้รับรู้ข่าวสารเพียงอย่างเดียวไม่พอ แต่จะต้องพยายามให้กลุ่มเป้าหมายเกิดตระหนักและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม

๓. การอำนวยความสะดวก เพิ่มประสิทธิภาพ และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน และระหว่างสถาบันกับสาธารณชนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง อำนวยความสะดวกให้ผู้ทำงานมีความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งที่กำลังทำ

๔. เพื่อเป็นการเลือกและกำหนดใช้สื่อในการติดต่อสื่อสารได้ถูกต้องมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกลุ่มเป้าหมายที่หน่วยงานต้องการเข้าถึง

๕. เพื่อเป็นการป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิด หรือการแสดงออกสู่สาธารณะชนในทางลบ รวมทั้งในกรณีที่เกิดภาวะวิกฤต หรือปัญหาเฉพาะหน้า

ดังนั้นการประชาสัมพันธ์เป็นการกระทำให้องค์การได้รับความสนับสนุนและทำให้อยู่รอด เป็นแนวทางในการควบคุมการทำงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเตรียมวิธีการเผชิญปัญหาอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนประชาสัมพันธ์ที่ดีนั้น จะต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถทำให้เป็นจริงได้ เป็นวัตถุประสงค์ที่ทุกคนให้ความร่วมมือหรือสามารถปฏิบัติ

ได้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ถ้าหากตั้งวัตถุประสงค์ไว้แต่ไม่สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการและแผนการประชาสัมพันธ์ได้ ถือว่าล้มเหลว ในที่สุดก็ก่อให้เกิดทัศนคติในทางลบต่อโครงการอื่นที่จะตามมา มีผลถึงด้านจิตใจเกิดความคับข้องใจของผู้ปฏิบัติ การสนับสนุนจากสาธารณชนก็เสื่อมถอยลงไปที่สุดในที่สุด

สร้างความเลื่อมใสศรัทธา การประชาสัมพันธ์เป็นการส่งเสริมความเชื่อ ความรักให้เกิดขึ้น เพราะเป็นการบอกกล่าว กับกลุ่มบุคคลที่สนใจในการเทศน์มหาชาติทำนองอีสานในปัจจุบัน เพราะเป็นการสื่อสารให้ได้รับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์เป็นงานสื่อสารที่สำคัณยิ่ง และมีขอบเขตกว้างขวางเมื่อสังคมมีขนาดใหญ่โตขึ้น องค์การ หน่วยงาน สถาบันใด ยิ่งขยายขอบข่ายของการบริหารงานออกไปเท่าใด ระบบงานก็ยิ่งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น

ควรมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์กลางจัดพิมพ์เนื้อเรื่องย่อของเรื่องนั้นที่จะเทศน์แหล่ มหาชาติ เพื่อเผยแพร่ให้หน่วยงานและประชาชนที่สนใจ รวบรวมการจัดเทศน์แหล่แต่ละแห่ง และประชาสัมพันธ์ให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปทราบว่าจะมีการจัดเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานขึ้น ณ ที่ใด เมื่อใด จัดทำแผนที่เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปยังสถานที่นั้น ช่องทางการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ วิทยุชุมชน โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ซีดี อินเทอร์เน็ต ฯ เป็นต้น

สภาพดังกล่าวจึงทำให้การประชาสัมพันธ์มีความจำเป็นเพื่อทำการสื่อสารความเข้าใจ และปรับความเข้าใจกันระหว่างหน่วยงานแลสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งไปกว่านั้นการประชาสัมพันธ์ยังช่วยเสริมสร้างลักษณะความเป็นเชื่อมั่น เพราะการประชาสัมพันธ์จะช่วยเสริมสร้างการปรับตัว และความไว้วางใจต่อข่าวสาร หรือความเคลื่อนไหวต่อข่าวสารหรือความเคลื่อนไหวในการติดต่อสื่อสาร ทั้งภายในองค์กรและกับประชาชน ซึ่งจะทำให้เป็นผลดีต่อการมองเห็นภัยที่จะคุกคามหน่วยงานอันเกิดจากกระแสประชาคมติ ทาให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ

คุณค่าภาษาถิ่น ภาษาถิ่นอีสานมีความจำเป็นในการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน เพราะผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ดังนั้นการทำคู่มือถือเป็นคุณค่าของภาษาถิ่นของชาวอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา

ภาษาถิ่นนี้เป็นภาษาของคนอำเภอลำปลายมาศที่บ่งบอกถึงความเป็นมา ซึ่งเป็นบ่อเกิดวัฒนธรรมและเป็นเครื่องมือที่ใช้ติดต่อสื่อสาร ดังนั้นคุณค่าภาษาถิ่นมีความสำคัญดังนี้

๑.ใช้เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสารกับกลุ่มคนผู้ใช้กลุ่มภาษาถิ่นนั้น ๆ การใช้ภาษาถิ่นติดต่อสื่อสารกับกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของภาษาจะช่วยให้สามารถสื่อความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ดี ทั้งจะก่อให้เกิดความเป็นกันเอง เกิดความสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน ซึ่งจะช่วยให้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ดำเนินไปอย่างสะดวกและราบรื่น

๒.ความรู้ทางภาษาถิ่นจะช่วยให้เข้าใจความหมายของคำ สำนวน โวหารและเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งใช้ภาษาถิ่นเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดได้ดียิ่งขึ้น

๓.เป็นประโยชน์ทางการศึกษาความหมายของคำในภาษาสมัยเก่า หรือคำในวรรณคดีสมัยเก่าบางคำ

๔.ภาษาถิ่นช่วยในการสื่อสาร สั่งสอน และสืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นจากชนรุ่นหนึ่งให้ยืนยงคงอยู่ต่อไป เช่น สำนวนภาษา สุภาษิต เป็นต้น

ดังนั้น การทำคู่มือถือเป็นคุณค่าภาษาถิ่น เพื่อเป็นการรักษาภาษาของคนอำเภอลำปลายมาศ เพราะคุณค่าทางภาษาท้องถิ่นนี้ เป็นเครื่องมือติดต่อสื่อสาร ช่วยให้เข้าใจความหมายของคำสำนวน โวหารและเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นประโยชน์ทางการศึกษา และสืบทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่นจากชนรุ่นหนึ่ง ให้อยืนยงคงอยู่ต่อไป

๔.๓ ค่านิยมของประชาชนที่มีต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การประชาสัมพันธ์เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือมีความคิดเห็นไปแนวเดียวกัน เพราะการประชาสัมพันธ์หรือบอกกล่าวเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการขององค์กร การประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันมีหลักสำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การบอกกล่าวชี้แจงเผยแพร่ให้ทราบ คือ การบอกกล่าวชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ การดำเนินงานและผลงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเคลื่อนไหวขององค์กรให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องได้ทราบและรู้เห็นถึงสิ่งดังกล่าว ซึ่งการบอกกล่าวชี้แจงให้ประชาชนทราบและเข้าใจองค์กรนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อองค์กร ในด้านการได้รับความสนับสนุนร่วมมือจากประชาชน เพราะเมื่อเข้าใจโดยถ่องแท้แล้ว ประชาชนย่อมเลื่อมใส ศรัทธาและให้ความร่วมมือด้วย

๒. การป้องกันและการแก้ไขความผิด ถือเป็น การประชาสัมพันธ์ เพื่อป้องกันซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะการป้องกันไว้ก่อนย่อมมีผลดีกว่าจะต้องมาทำการแก้ไขในภายหลัง ถึงแม้ว่าจะพยายามระมัดระวังป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจผิดขึ้น แต่ความเข้าใจผิดก็เกิดขึ้นได้ ฉะนั้นเมื่อมีความเข้าใจผิดเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องรีบดำเนินการแก้ไขโดยด่วนอย่างเหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์ ดังนี้

๒.๑ การแก้ไขความเข้าใจผิดทางตรง คือ การออกคำแถลงหรือประกาศ ชี้แจงแก้ความเข้าใจผิดนั้นไปยังกลุ่มประชาชน เพื่อให้ประชาชนทราบและเข้าใจอย่างถูกต้องตรงความเป็นจริง

๒.๒ การแก้ไขความเข้าใจผิดทางอ้อม คือ การกระทำให้ประชาชนได้เห็นประจักษ์แก่ตนเอง เพื่อลบล้างความเข้าใจผิด

๓. การสำรวจประชามติ จะต้องมีการสำรวจวิจัยประชามติ เพราะองค์กรจะดำเนินการประชาสัมพันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของประชาชนหรือเรียกว่าประชามติ เพื่อองค์กรจะสามารถตอบสนองสิ่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของประชาชน

ดังนั้นการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน เพื่อสร้างความเข้าใจให้ถูกต้องของผู้รับรู้ พร้อมทั้งเป็นการบอกกล่าวชี้แจงให้ทราบถึงนโยบายวัตถุประสงค์ การดำเนินงานและผลงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเคลื่อนไหวขององค์กรให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องได้ทราบและรู้เห็นถึงสิ่งดังกล่าว การป้องกันและการแก้ไขความผิด ตลอดจนความรู้สึคนึกคิดของประชาชน

สร้างความเลื่อมใสศรัทธา การประชาสัมพันธ์เป็นการส่งเสริมความเชื่อ ความรักให้เกิดขึ้นเพราะเป็นการบอกกล่าว กับกลุ่มบุคคลที่สนใจในกาเทศน์มหาชาติทำนองอีสานในปัจจุบัน เพราะเป็นการสื่อสารให้ได้รับรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์เป็นงานสื่อสารที่สำคัญยิ่ง

และมีขอบเขตกว้างขวางเมื่อสังคมมีขนาดใหญ่โตขึ้น องค์กร หน่วยงาน สถาบันใด ยิ่งขยายขอบข่ายของการบริหารงานออกไปเท่าใด ระบบงานก็ยิ่งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น

ควรมีหน่วยงานประชาสัมพันธ์กลางจัดพิมพ์เนื้อเรื่องย่อของเรื่องนั้นที่จะเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน เพื่อเผยแพร่ให้หน่วยงานและประชาชนที่สนใจ รวบรวมการจัดเทศน์แหล่แต่ละแห่ง และประชาสัมพันธ์ให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปทราบว่าจะมีการจัดเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชขึ้น ณ ที่ใด เมื่อใด จัดทำแผนที่เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปยังสถานที่นั้น ช่องทางการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ วัด วิทยุชุมชน โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ ซีดี อินเทอร์เน็ต ฯ เป็นต้น

สภาพดังกล่าวจึงทำให้การประชาสัมพันธ์มีความจำเป็นเพื่อทำการสื่อสารความเข้าใจ และปรับความเข้าใจกันระหว่างหน่วยงานแลสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งไปกว่านั้นการประชาสัมพันธ์ยังช่วยเสริมสร้างลักษณะความเป็นเชื่อมั่น เพราะการประชาสัมพันธ์จะช่วยเสริมสร้างการปรับตัวและความไว้วางใจต่อข่าวสาร หรือความเคลื่อนไหวต่อข่าวสารหรือความเคลื่อนไหวในการติดต่อสื่อสาร ทั้งภายในองค์กรและกับประชาชน ซึ่งจะทำให้เป็นผลดีต่อการมองเห็นภัยที่จะคุกคามหน่วยงานอันเกิดจากกระแสประชามติ ทาให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ

สรุปความได้ว่า รูปแบบการพัฒนาการส่งเสริมด้านผู้เกี่ยวข้อง มีอยู่ ๔ ด้าน ดังนี้ (๑) ด้านความศรัทธา ยึดหลักดังนี้ ความเชื่อทางพิธีกรรม ความเชื่อทางประเพณีและความเชื่อทางวัฒนธรรม (๒) ด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยึดหลักดังนี้ การมีความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีประสบการณ์ตรงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (๓) ด้านประกอบพิธีกรรม ยึดหลักดังนี้ การมีส่วนร่วม การสมัครสมานสามัคคี การผสมผสานบูรณาการและรักษาคุณค่าพิธีกรรม (๔) ด้านการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมภาพลักษณ์ ช่วยป้องกันชื่อเสียง สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและสร้างความเลื่อมใสศรัทธา การอ่าน เป็นวิธีหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการเขียน แหล่งข้อมูลนี้นับว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่ได้สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และได้ผลคุ้มค่ากว่าแหล่งข้อมูลอื่น ทั้งนี้เพราะ การอ่านนั้นเป็นแหล่งข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่อยู่แล้ว ผู้เขียนเพียงแต่ค้นหาการศึกษาเปรียบเทียบเลือกเฟ้นเอาเฉพาะข้อมูลที่ต้องการ จึงอาจจะรวบรวมข้อมูลการเขียนจากตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ แหล่งในเวลาเดียวกันหรือเวลาใกล้เคียงกันได้เท่าที่ต้องการ ซึ่งถ้าจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลการเขียนด้วยวิธีการอื่น เช่น การสังเกต การฟัง และการถาม มีอาจจะทำได้ อีกประการหนึ่งแหล่งข้อมูลจากการอ่านอาจเป็นผลมาจากการสะสมความรู้ ความคิด จากการอ่านมาสม่ำเสมอ เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ผู้ที่อ่านมากย่อมมีความรู้สะสมไว้มาก

การสะสมความรู้จากการอ่าน อาจจะได้มาจากการอ่านด้วยจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เช่น การอ่านเพื่อการค้นคว้าหาความรู้ ความเข้าใจ ความเพลิดเพลินบันเทิงใจ

การสังเกต การเขียนบางลักษณะได้มาจากการสังเกต นักเขียนบางคน ชอบการท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ เมื่อกลับมาก็มีผลงานการเขียนออกสู่สายตาผู้อ่านเป็นอันมากข้อมูลที่ได้จากการเขียนเหล่านี้เป็นผลงานจากการรับประสบการณ์ด้วยการสังเกตสิ่งที่ได้พบเห็น ทั้งนี้เพราะการสังเกตเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เขียนมีความคิดแตกฉาน มีสิ่งใหม่ ๆ มาเสนอผู้อ่าน ผู้เขียนจะต้องเป็นคนช่างสังเกต มีสายตาแหลมคม มีความละเอียดลึกซึ้งในการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ก็จะได้ข้อมูลไปใช้ในการเขียน

การฟัง เป็นแหล่งข้อมูลการเขียนที่ต้องการเก็บสะสมความรู้ ความเข้าใจจากการฟังแล้วนำมาบันทึกเป็นเรื่องราว ข้อเขียน ให้ผู้อ่านซึ่งไม่ได้อยู่เป็นผู้ฟังด้วยได้ทราบ การเขียนจากการฟังนั้น

จะเป็นข้อเขียนที่ดี ถ้าผู้เขียนฟังมาจากหลายแหล่งที่เชื่อถือได้ ทั้งนี้เพราะการฟังจากผู้พูดนั้นบางคนอาจพูดอย่างเลื่อนลอยขาดหลักฐานยืนยัน การฟังควรฟังในสิ่งที่เป็นการฟังเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้

การถาม เป็นลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเป้าหมาย โดยที่ผู้เขียนจะต้องกำหนดเป้าหมายเอาไว้ล่วงหน้าว่าต้องการจะทราบเรื่องอะไร ในแง่ไหน ก็จะตั้งประเด็นคำถามตามที่ต้องการ การตั้งคำถามอาจใช้สำหรับการเก็บข้อมูลที่เป็นข้อสงสัย เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และเพื่อเป็นการขยายรายละเอียดของข้อมูลอีกด้วย

ดังนั้นการจัดทำแบบสัมภาษณ์นั้น เป็นการรวบรวมคำเพื่อสื่อความหมาย โดยแสวงหาได้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จากการอ่าน แหล่งข้อมูลที่ได้สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และได้ผลคุ้มค่ากว่าแหล่งข้อมูลอื่น จากการสังเกต เพราะการสังเกตเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เขียนมีความคิดแตกฉาน มีสิ่งใหม่ ๆ มาเสนอผู้อ่าน ผู้เขียนจะต้องเป็นคนช่างสังเกต มีสายตาแหลมคม จากการฟัง เป็นแหล่งข้อมูลการเขียนที่ต้องการเก็บสะสมความรู้ ความเข้าใจจากการฟังแล้วนำมาบันทึกเป็นเรื่องราว ข้อเขียนให้ผู้อ่านซึ่งไม่ได้เป็นผู้ฟังด้วยได้ทราบ และการถาม เป็นลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเป้าหมาย โดยที่ผู้เขียนจะต้องกำหนดเป้าหมายเอาไว้ล่วงหน้าว่าต้องการจะทราบเรื่องอะไร ในแง่ไหน ก็จะตั้งประเด็นคำถามตามที่ต้องการ ในยุคปัจจุบันปฏิเสธกันไม่ได้ว่าเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้สังคมต้องสัมพันธ์กับเทคโนโลยี ทำให้โลกต้องมีสภาวะที่แปรเปลี่ยนไป สังคมโลกเปลี่ยนจากสังคมเกษตรอุตสาหกรรม มาเป็นสังคมแห่งข้อมูลสารสนเทศ ทำให้คนทั่วโลกติดต่อกันได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น

คนทั่วโลกจึงมีสิทธิ์ในการรับรู้ข่าวสารและการศึกษาค้นคว้าได้ง่ายรวดเร็วและสะดวกมากยิ่งขึ้น ข่าวสารข้อมูลทำให้สังคมมนุษย์ในโลกไร้ทั้งพรมแดนและกาลเวลา เพราะสื่อสารถึงกันได้โดยใช้คอมพิวเตอร์ ดาวเทียมและอื่นๆ นั้นสามารถสื่อถึงกันได้จากขั้วโลกหนึ่งมายังอีกขั้วโลกหนึ่งโดยเกือบจะไม่ต้องใช้เวลาเลย

เทคโนโลยี หมายถึง การนำเอาความรู้ ความคิด วิธีการทางวิทยาศาสตร์และอุปกรณ์ไปใช้งานในด้านต่าง ๆ อย่างมีระบบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สูงขึ้นในการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย เทคโนโลยีบางส่วนเป็นกายภาพ เช่น อุปกรณ์โทรคมนาคมและสารสนเทศ คอมพิวเตอร์ โปรแกรม เครื่องบันทึกอิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีบางส่วนที่ไม่เป็นกายภาพ เช่น ความคิด ทฤษฎี และกระบวนการ

การเข้าร่วมของประชาชนผู้รู้ในอำเภอลำปลายมาศ การเข้าร่วมในการพัฒนาด้านประเพณีบุญเทศน์มหาชาติจะต้องมีผู้ร่วมเข้าร่วม ในการแสดงความคิดเห็นของการพัฒนารูปแบบด้านเนื้อหา และเป็นการนำความรู้ท้องถิ่นมาช่วยในการปรับเนื้อหา สำนวน ทั้งสัมผัสนอก และสัมผัสใน เพื่อเป็นการเสริมเนื้อหาเทศน์มหาชาติทำนองอีสานให้ชัดเจนและถูกต้องตามหลักภาษาท้องถิ่น เพราะผู้รู้จะรู้หลักการใช้คำภาษาท้องถิ่นที่แม่นยำและชัดเจน

ดังนั้นผู้รู้หรือประชาชนผู้มีปัญญาท้องถิ่นจะเป็นผู้มีส่วนร่วม และแสดงความคิดเห็นของเนื้อหา สำนวน ภาษา ตลอดทั้งการสัมผัสทั้งนอกและสัมผัสใน ในการใช้คำภาษาถิ่นให้ถูกต้อง ชัดเจน ผู้รู้สามารถเลือกคำการใช้ภาษาที่เหมาะสมได้ พร้อมทั้งจะเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในการที่ช่วยเหลือในการจัดทำคู่มือของเนื้อหาเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกท้องถิ่นอำเภอลำปลายมาศ

ตรวจสอบความถูกต้องจากนักวิชาการ เมื่อจัดประเพณีบุญเทศน์มหาชาติเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การตรวจสอบความถูกต้องจะต้องมีนักวิชาการ หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านของหลักภาษามาตรวจเพื่อปรับแก้ไขหรือเพิ่มเติมสิ่งที่ยังขาดตก เพราะภาษาตามหลักนิติศาสตร์จะมีองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้

๑. ความกระจ่างชัดของภาษา ภาษาที่ใช้ต้องชัดเจนไม่คลุมเครือ หรือก่อให้เกิดความสับสน นั่น คือ ภาษาที่ใช้ต้องมีลักษณะ ต่อไปนี้

๑.๑ ถูกต้องชัดเจน คือ ใช้ถ้อยคำที่ถ่ายทอดความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้พูดได้ดี มีความหมายแจ่มชัด และมีความสัมพันธ์กับคำอื่น ๆ ได้กลมกลืน สมเหตุ สมผล ชวนฟัง

๑.๒ ใช้คำชี้เฉพาะและก่อให้เกิดความเข้าใจได้ดี ไม่ใช่ถ้อยคำที่เป็นนามธรรมฟังแล้วงุนงง หรือตีความไม่ได้ โดยยึดความรู้และภูมิหลังของผู้ฟังเป็นสำคัญ

๑.๓ อย่าใช้คำที่ไม่จำเป็นหรือคำคุณศัพท์ที่ให้รายละเอียดที่ไม่สำคัญ เพราะจะทำให้ความไม่กระชับ และเยิ่นเย้อ

๑.๔ สร้างความสมเหตุสมผลด้วยการใช้เหตุผลกล่าวอ้างหรือแสดงลำดับความและเหตุการณ์อย่างถูกต้องเข้าใจได้ดี อันเกิดจากความสามารถในการเลือกใช้ภาษา และแต่งประโยคที่ไพเราะและชัดเจน

๒. การใช้ภาษาที่ทำให้ผู้ฟังเกิดภาพได้ ด้วยการเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย หรือตัวอย่างกับสิ่งที่ผู้ฟังรู้จักและคุ้นเคย สามารถพูดสร้างสีสัน และบรรยากาศให้ผู้ฟังวาดภาพตามไปได้จากการฟัง

๓. การใช้ย้าคำหรือความเพื่อสร้างหรือย้ำจุดเด่น หรือความสำคัญของเนื้อหา ด้วยการให้ผู้ฟังรับและเข้าใจในประเด็นสำคัญหรือแก่นของเนื้อหาให้ได้

๔. ความเหมาะสมของการใช้ภาษา นั่นคือ ใช้ภาษาให้เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ ความรู้และทัศนคติของผู้ฟัง การใช้ภาษาให้เหมาะสมกับคนฟัง อาจทำได้โดย

๔.๑ ใช้คำสรรพนามที่สร้างความใกล้ชิดเป็นกันเองแต่สุภาพ

๔.๒ ใช้การตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้ฟังสนใจและเกิดความรู้สึกร่วม

๔.๓ กล่าวถึงหรือยกตัวอย่างในเรื่องที่ผู้ฟังมีส่วนร่วม มีประสบการณ์

๔.๔ หากต้องการสร้างความรู้สึกร่วมด้วยการสร้างสถานการณ์ ควรสร้าง สถานการณ์ในเรื่องที่เป็นไปได้ และเกิดขึ้นได้สำหรับผู้ฟังกลุ่มนั้น ๆ

๔.๕ ระวังการใช้ภาษาที่อาจสร้างความเข้าใจผิดในกลุ่มผู้ฟังนั้น โดยเฉพาะ การทำให้เกิดความรู้สึกว่าดูถูก เหยียดหยาม ไม่ให้เกียรติ

เมื่อมีการตรวจสอบแล้วของนักวิชาการจะเป็นงานเขียนที่ออกมาแล้วดีและโดดเด่น ลักษณะของงานเขียนที่ดีว่า งานชิ้นใด จะได้รับการยอมรับจากผู้อ่านว่าเป็นงานที่ดีได้นั้น ย่อมต้องเข้าเกณฑ์ที่สำคัญ ๗ ประการ คือ

๑. ภาษาดี หมายถึง การใช้ภาษาอย่างประณีต มีประสิทธิภาพ

๒. มีแง่มุม หมายถึง งานเขียนชิ้นนั้น ควรมึจุดเด่นในด้านใดด้านหนึ่ง ที่เร้าความรู้สึกของผู้อ่านให้ติดตามอ่าน

๓. ความเที่ยงธรรม หมายถึง งานเขียนที่ปราศจากอคติใด ๆ โดยมุ่งเอาคุณธรรมและความถูกต้องเป็นที่ตั้ง

๔. มุ่งสำคัญ หมายถึง งานเขียนนั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง มิใช่เขียนไปโดยปราศจากเป้าหมายที่เด่นชัด

๕. สรรค์จำเป็น หมายถึง งานเขียนที่ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าตนเองจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ่าน เพราะผู้เขียนเลือกนำเอาสิ่งจำเป็นมาเสนอ หากไม่อ่านแล้วจะเกิดความรู้สึกว่าขาดไป อย่างน่าเสียดาย

๖. เด่นเนื้อหา หมายถึง ประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากงานเขียนชิ้นนั้น ๆ ในทางใดทางหนึ่ง หรือหลาย ๆ ทางค้ำกับที่หามาอ่าน

๗. สูงค่านิยม หมายถึง งานเขียนที่แสดงให้เห็นถึงความมีจิตใจสูง มีแง่มุมที่คงที่ไม่กลับไปกลับมา มีรสนิยมและค่านิยม ที่ถูกต้องสอดคล้องตามทำนองคลองธรรม

ดังนั้นการตรวจสอบของนักวิชาการจะช่วยให้งานเนื้อหาเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก ทำนองอีสานที่ประพันธ์ขึ้นมา มีการเรียบเรียงถ้อยคำต้องมี ความพิถีพิถัน ในการใช้คำ สร้างประโยค ให้มีความสอดคล้องในเนื้อหาของหลักธรรม ที่มีความไพเราะ งดงามทั้งในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และ ในที่สุด ซึ่งถือว่าเป็นการประดิษฐ์ถ้อยคำ ที่ไพเราะ สละสลวย ลึกซึ้ง กินใจ เป็นการสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

การประชาสัมพันธ์การเผยแผ่ ด้านเนื้อหาเทศน์มหาชาติทำนองอีสานเมื่อมีการทำเป็นบทประพันธ์ขึ้นมาแล้ว พระสงฆ์ผู้รู้ ผู้เทศน์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องนำบทประพันธ์ขึ้นมาใช้ในการเทศน์ในปัจจุบัน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมในการเผยแผ่ไปในทิศทางเดียวกัน ใช้เนื้อหาเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานฉบับเดียวกัน

ในปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่ง ที่พระสงฆ์ควรนำมาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะว่าการเขียนสุนทรพจน์นั้นจะทำให้เยาวชนทั้งหลายได้นำไปใช้ในชีวิต เพราะในสังคมปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่ขาดความรู้และความเข้าใจในเรื่องของคำสอน ในทางพระพุทธศาสนา การฟังเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะเป็นการประยุกต์เอา ไปใช้แทนการเทศน์แบบเดิม ๆ จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น และสามารถสื่อความหมายเข้าใจได้ง่ายขึ้น

ดังนั้นพระสงฆ์ผู้รู้ พระผู้เทศน์ และผู้ที่เกี่ยวข้องเมื่อนำเนื้อหาของเทศน์มหาชาติทำนองโคราชมาเผยแผ่นั้น จะต้องคำนึงถึงหลักพุทธธรรมดังนี้

๑. ต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมเป็นอย่างดี

๒. เป็นผู้มีความสามารถในการเขียนเพื่อการโน้มน้าวใจ และสามารถที่จะเชื่อมโยง เข้ากับหลักศีลธรรม - จริยธรรม เป็นการประยุกต์เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นธรรมะประยุกต์สำหรับคนรุ่นใหม่

๓. รู้หลักการเขียน มีศิลปะในการเขียนและการใช้ถ้อยคำตามหลักภาษาไทย

๔. เป็นนักคิด นักสังเกต มีทัศนคติที่กว้างไกล เป็นผู้รอบรู้ มีแนวคิดใหม่ ๆ หลากหลาย มีแนวคิดที่ดี มองโลกในแง่ดี

๕. เป็นผู้สื่อความหมายได้เข้าใจง่าย น่าสนใจ มีเนื้อหาดึงดูดความสนใจให้ผู้อ่านอยากติดตาม

๖. เป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่นและน้อมรับสิ่งใหม่ ๆ มาปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

การประชาสัมพันธ์ของการเผยแผ่ เป็นหน้าที่โดยตรงของพระนักเทศน์ที่จะนำเนื้อหาเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน โดยเวลามีงานเทศน์แหล่ก็ต้องนำเนื้อหาไปใช้ในขั้นตอนแหล่ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ของการเผยแผ่เนื้อหาที่ได้จัดทำขึ้น เพราะเนื้อหาพระผู้แสดงจะมีความเข้าใจ

หลักการเทศน์

ด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งต้องมีหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล วิธีการเผยแผ่แบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณี ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजังหะหรือโอกาส การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง จะมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่า เป็นลีลาการสอน ๔ รูปแบบ คือ สันทิสสนา สมาทปนา สัมปหังสนา และ สมุตเตชนา ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. **สันทิสสนา** ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ดุจชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง ในแต่ละครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง จะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้

๒. **สมาทปนา** ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้าทำก็แนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ คนผู้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนา เกิดอุตสาหะอยากปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนผู้ได้ฟังทานกถา คือ วาจาเป็นเครื่องพรรณนาถึงการให้ทาน พรรณนาถึงอานิสงส์ของการให้ทานเองและการชักชวนผู้อื่นในการให้ทาน จะทำให้ได้ทั้งโภคสมบัติและบริวารสมบัติ จึงพยายามชวนช่วยทำกรรมที่จะยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

๓. **สมุตเตชนา** เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยไม่กลัวยาก คำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระได้ตั้งจิตอธิษฐาน ที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตกสลายของประสาทตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแต่ท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

๔. **สัมปหังสนา** ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัยพราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแต่พระองค์...ได้ตรัสตอบพราหมณ์เป็นคาถาเล่นคำโดยปฏิภาณ สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงในธรรม เป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอย เพราะการกระทำจะให้ผลได้โดยส่วนมากก็ต้องทำบ่อย ๆ

สรุปความได้ว่า รูปแบบการอนุรักษ์ด้านหลักการเทศน์ที่ถูกต้อง ต้องยึดหลัก ๔ ประการ คือ ชี้แจงให้ชัด จะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ชวนให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้าทำก็แนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ ระวังให้อาจหาญแก่กล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ และปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป

หลักความเชี่ยวชาญ

๑. **เชี่ยวชาญเก่งโวหาร** เป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างมีชั้นเชิง แหลมคม โดยมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อขยายความให้ชัดเจน หรือการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดให้กว้างขวางลึกซึ้ง เพื่อก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้ฟังให้รู้สึกนึกคิดเห็นภาพ มีจินตนาการคล้อยตามไปด้วย เรียกว่า โวหาร

โวหาร หมายถึง ศิลปะการใช้ภาษาอย่างหนึ่งทีก่อให้เกิดมโนภาพได้ชัดเจน หรือกว้างขวางต่อภาษาอย่างตรงไปตรงมา เพราะโวหารเป็นการใช้ภาษาเปรียบเทียบกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมระหว่างสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ คือ อุปมา และสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบ คือ อุปมา โดยอุดมคติแล้ว โวหารก็จะต้องแสดงความรู้สึกชัดแจ้ง และมีชีวิตจิตใจเสมอจากการศึกษาบทประพันธ์เทศน์เหล่า ดังนี้

๑. บรรยายโวหาร บทเทศน์เหล่ามีการใช้บรรยายโวหารเพื่ออธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจ ก่อให้เกิดภาพพจน์

๒. พรรณนาโวหาร บทเทศน์เหล่ามีการใช้พรรณนาโวหารบอกลักษณะของธรรมชาติ สถานที่ บุคคล ตลอดจนสภาพของจิตใจ ได้อย่างชัดเจน สามารถถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด และจินตนาการได้เป็นอย่างดี

๓. เทศนาโวหาร บทเทศน์เหล่าเป็นวรรณกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเทศนาสั่งสอนประชาชนโดยเฉพาะ ฉะนั้นจึงประกอบไปด้วยเทศนาโวหารเป็นจำนวนมาก

๔. สาธกโวหาร สาธกโวหารที่ใช้ในการสั่งสอน แนะนำตักเตือนโดยยกเรื่องราวหรือตัวอย่างมาเป็นอุทาหรณ์ประกอบ บทเทศน์เหล่ามีการใช้สาธกโวหารในเรื่องต่าง ๆ

๕. โวหารเชิงภาพพจน์ ภาพพจน์ หมายถึง กลวิธีหรือชั้นเชิงในการเรียบเรียงถ้อยคำที่ทำให้เกิดความเข้าใจ ชื่นซาบอย่างรวดเร็วและได้อารมณ์สะเทือนใจได้มากกว่าที่จะกล่าวอย่างตรงไปตรงมาตามธรรมดา

ดังนั้นรูปแบบการอนุรักษ์หลักการเทศน์ที่ถูกต้อง พระผู้เทศน์เหล่ามหาชาติทำนองอีสาน จะต้องมีความเชี่ยวชาญโวหาร ทั้งการบรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และโวหารเชิงภาพพจน์ ซึ่งถือเป็นความเชี่ยวชาญหรือชำนาญที่จะต้องให้ เพราะเป็นความสำคัญในการถ่ายทอดได้อย่างชัดเจน

๒. **เชี่ยวชาญภาษาถิ่น** ภาษาถิ่นของชาวอำเภอลำปลายมาศนั้นซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ซึ่งเมื่อเปล่งออกมาแล้วจะสามารถรับรู้ได้ทันทีว่า เป็นภาษาของอีสาน ดังนั้นรูปแบบการ

อนุรักษ์ด้านหลักการเทศน์ที่ถูกต้อง พระสงฆ์ผู้เทศน์เมื่อผ่านการอบรมมาแล้วจะต้องรักษาโดยการถ่ายทอดภาษาในการเทศน์แหล่หมาชาติทำนองอีสาน การเชี่ยวชาญทางด้านภาษานั้น จะต้องมีความรู้ ทั้งการออกเสียง สำเนียง ทำนอง หรือกระทั่งสำนวนต่าง ๆ ให้ชัดเจน เพราะความสำคัญของภาษาถิ่นมีความสำคัญดังนี้

๑. ภาษาถิ่นเป็นภาษาประจำถิ่นของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นภาษาที่ต้องใช้ติดต่อสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน เป็นภาษาที่ใช้มาตั้งแต่แรกเกิด ได้เรียนรู้ จดจำ สืบทอดและร่วมรับในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เป็นภาษาที่มีความสำคัญในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ภาษาถิ่นจึงมีความสำคัญต่อกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของภาษานั้นๆ มากที่สุด

๒. ภาษาถิ่นเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งที่ควรศึกษา เพราะการศึกษาภาษาถิ่นจะช่วยให้เข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนได้ทางหนึ่ง ภูมิปัญญาของชาวบ้านด้านต่างๆ เช่น เพลงกล่อมเด็ก นิทาน ปริศนาคำทาย ชื่อบุคคล ชื่อพืชและชื่อสัตว์ ชื่อสิ่งของเครื่องใช้ ชื่ออาหารเครื่องดื่ม บทสวดในพิธีกรรม และวรรณกรรมท้องถิ่นต่างๆ ล้วนแล้วแต่ต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารถ่ายทอดทั้งสิ้น

๓. ภาษาถิ่นเป็นรากฐานทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชน เราอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มระดับชาวบ้านที่ใช้ภาษาเดียวกันในชีวิตประจำวันสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจะต้องมีประวัติความเป็นมาร่วมกัน เช่น ชาวไทยถิ่นตากใบกับชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยในอำเภอตุมปัต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ซึ่งพูดภาษาไทยถิ่นตากใบในชีวิตประจำวันอยู่ในขณะนี้ จะต้องมามีประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนร่วมกันมาในอดีต ปัจจุบันก็ต้องเกี่ยวข้องกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี แสดงว่าเราสามารถใช้อาษาถิ่นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนได้

๔. ภาษาถิ่นเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรมท้องถิ่น ผลการสำรวจวรรณกรรมท้องถิ่น ที่สืบทอดกันด้วยวาจา หรือเป็นเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาปากต่อปาก (มุขปาฐะ) และวรรณกรรมที่ได้มีผู้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น วรรณกรรมสมุดข่อย วรรณกรรมใบลานและ ศิลาคารึก พบว่ามีจำนวนมหาศาล วรรณกรรมเหล่านี้มีหลายประเภท เช่น วรรณกรรมเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ นิทาน ประโลมโลก ตำนาน เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญคือ เป็นวรรณกรรมที่ใช้ภาษาถิ่นเป็นสื่อในการถ่ายทอด ดังนั้นถ้าไม่มีภาษาถิ่นวรรณกรรมท้องถิ่นเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไร

ดังนั้น ภาษาถิ่นจึงมีความสำคัญ คือ เป็นภาษาประจำถิ่นของกลุ่มชนที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสืบทอดต่อเนื่องมายังลูกหลาน โดยผ่านวัฒนธรรมทางภาษาที่เป็นรากฐานทางประวัติศาสตร์และเป็นบ่อเกิดของวรรณกรรมท้องถิ่น

๓. **เชี่ยวชาญทำนองอีสาน** พระผู้เชี่ยวชาญจะมีการปฏิบัติบนพื้นฐานของความเข้าใจที่มีวุฒิภาวะมีความรอบด้านหรือการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวม และเป็นความเข้าใจที่ผ่านการทดลองมาอย่างดีแล้ว เป็นการกระทำด้วยการหยั่งรู้และปราศจากการพิจารณาไตร่ตรองในระดับจิตสำนึก ความเข้าใจหยั่ง รู้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ได้มาจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับร่างกายและเป็นหนึ่งเดียวกับตัวเขา และสำหรับผู้ปฏิบัติในขั้นอื่น ๆ ก็เช่นกัน ผู้เชี่ยวชาญจะไม่มองปัญหาว่าเป็นสิ่งหนึ่งและมองว่า ทางแก้หรือทางออกของปัญหานั้น เป็นอีกสิ่งหนึ่ง ผู้เชี่ยวชาญจะไม่มีควมวิตกกังวล

เกี่ยวกับอนาคตในขณะที่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญมักจัดทำแผนการ ทักษะต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาแล้วประสบการณ์มาแล้ว

การเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานเป็นการเทศน์ที่มีท่วงทำนองไปตามเนื้อหาที่มีอยู่ใน แต่ละกัณฑ์ หรือที่เราเรียกกันว่า แหล่ พระที่จะเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานแบบนี้ได้ต้องฝึกการ เอื้อนเสียง ขึ้น-ลง และพระผู้เทศน์ต้องมีเสียงค่อนข้างดี มีความชัดเจน ต้องใช้เสียงเป็น การเทศน์ ทำนองแบบนี้พระเทศน์จะต้องฝึกมาเป็นอย่างดี จึงจะเทศน์ได้นำฟัง เพราะการเทศน์แหล่มหาชาติ ทำนองอีสานนี้ แต่ละครั้งจะต้องมีการเล่นเสียงและใช้เสียงมาก มีทั้งทำเสียงเล็ก เสียงใหญ่ของ ทำนองมหาชาติแต่ละกัณฑ์เพราะมีความแตกต่างกัน

ดังนั้นการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น ผู้ที่จะเชี่ยวชาญจะต้องมีการแหล่ตั้งแต่เด็ก ๆ โดยมีพรสวรรค์ คือเสียงดี พระเทศน์แหล่ในปัจจุบันของพระสงฆ์ชาวอำเภอลำปลายมาศก็เสียงดี หลายรูป มีความเชี่ยวชาญหลายองค์ แต่พระผู้ศึกษาเมื่อผ่านการอบรมมาแล้วจนเกิดความชำนาญ ด้านทำนอง เพราะทำนองอีสานนี้จะว่ายาก แต่เมื่อมีการฝึกฝน อบรม และท่องจำก็จะเกิดความ ขำนาญขึ้น

๔. เชี่ยวชาญการถ่ายทอดความรู้ พระผู้เรียนรู้เรื่องการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ที่คล่องแคล่วจะประสบความสำเร็จในการสั่งสมประสบการณ์หรือเกิดความคุ้นเคยกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันทีละน้อย ๆ แต่สถานการณ์เหล่านั้นก็มักจะมีเป้าหมายและมีแง่มุมต่าง ๆ ที่เหมือนกัน แต่มันอาจจะเป็นสถานการณ์ที่มีความต้องการในการตัดสินใจที่มีกลยุทธ์ที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ ผู้ปฏิบัติที่คล่องแคล่วอาจจะบรรลุสู่ระดับหนึ่งซึ่งมีใช้เพียงแค่สถานการณ์ต่าง ๆ ที่จำหรือ ระลึกถึงได้ด้วยการหยั่ง รู้เท่านั้น แต่อาจจะเป็นทั้งเรื่องการตัดสินใจ กลยุทธ์ และการกระทำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมดและอย่างประสานสอดคล้องกลมกลืนกันทั้งหมดด้วย เพราะชำนาญและ เชี่ยวชาญนั่นเอง

การถ่ายทอดความรู้ของผู้ที่มีความเชี่ยวชาญสามารถทำได้โดยการเรียนรู้วิธีการ หลักการ กระบวนการของการถ่ายทอดความรู้ โดยเฉพาะการถ่ายทอดความรู้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เป็น องค์ประกอบ ดังนั้นลักษณะของผู้เชี่ยวชาญที่จะถ่ายทอดได้ดีต้องใช้ต้องใช้การใช้การสื่อออกมาเป็นคำพูด หรือวาจา

วาจามีความหมายเป็นศาสตร์ (Science) ศาสตร์อาจแปลความหมายได้ ๒ ทาง คือ ศาสตร์ แปลว่า ความรู้ (Knowledge) และศาสตร์ที่ แปลว่า อาวุธ (Arms) คนมีปัญญารู้ว่าพูด อย่างไรมีคุณหรือมีโทษ สัมมาวาจาอันเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้เป็นหลักในการพูด ถือเป็นศาสตร์ที่ล้ำลึก สร้างสรรค์ครอบคลุมถึงจริยธรรมที่ประกอบประโยชน์ทั้งในเบื้องต้นคือสร้าง พื้นฐานที่ดีให้แก่จิตใจ ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในท่ามกลางช่วยให้คนได้พัฒนาตนเอง ด้วยการประพฤติธรรม มีอุดมคติคือรักษากายวาจาใจให้อยู่ในความดีงาม และในเบื้องปลายคือพัฒนา ตนเองด้วยการงดเว้นขาดในความชั่วทั้งหมดเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือนิพพาน

ส่วนวาจาที่มีความหมายว่า ศาตราหรืออาวุธนั้น ดังปรากฏในโกกาลีสูตรความว่า “กัวาจาหยาบเช่นกับขวาน เกิดในปากของบุรุษแล้ว เป็นเหตุตัดรอนตนเองของบุรุษผู้เป็นพาล ผู้กล่าวคำพหุภาษิต ผู้ใดสรรเสริญคนที่ควรนินทา หรือนินทาคนที่ควรสรรเสริญผู้นั้นย่อมก่อโทษเพราะ ปาก เราเกิดมาพร้อมขวานในปาก คนเขลาใช้ขวานในทางผิด เหมือนฟันตัวเองและผู้อื่นด้วยขวาน

ซึ่งก็หมายถึงวาทาหรือคำพูดนั่นเอง วาทาจึงเป็นอาวุธเปรียบเสมือนขวานหรือดาบสองคม ให้คุณและโทษได้มากพอๆ กัน จะเห็นได้ว่า ในโลกนี้สิ่งที่บั่นทอนกำลังใจคนเราได้มากที่สุดก็คือคำพูดและสิ่งที่ให้กำลังใจกับเราได้มากที่สุดก็คือคำพูดเช่นเดียวกัน การใช้วาทาที่ไม่ถูกต้องอาจก่อให้เกิดอันตรายได้ ทั้งกับตนเองและผู้อื่นด้วย ดังปรากฏในปณทกรชาดกว่า “ภัยเกิดจากตนเอง ย่อมตามถึงบุคคลผู้ไร้ปัญญา พูดพล่อยๆ ไม่ปิดบังความรู้ หาคความระวังมิได้

วาทามีความหมายเป็นศิลป์ (Arts) การใช้วาทาเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่สร้างความประทับใจและความเชื่อถือให้เกิดขึ้นได้ คำพูดสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังไปสู่เนื้อหาสาระประโยชน์หรือเป้าหมายที่ต้องการนำเสนออย่างมีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางความคิดของผู้พูด ว่าการกล่าววาทานั้นได้นำเสนอสาระดีหรือแก่นสารอันเป็นเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่ วาทาแสดงให้เห็นถึงอารมณ์และอุปนิสัยของผู้พูดว่าหยาบละเอียดเช่นใด มีอารมณ์รักโลกโกรธหลงภายในใจอย่างไรก็แสดงออกมาทางวาทานั้น นอกจากนี้วาทายังแสดงให้เห็นถึงคุณธรรมในจิตใจของผู้พูดอีกด้วย ดังปรากฏในวิสาขสูตรว่า “ชนทั้งหลายย่อมไม่รู้จักคนที่ไม่พูด ว่าเจ็ดด้วยพาลหรือเป็นบัณฑิต แต่ย่อมรู้จักคนที่พูดบุคคลพึงกล่าวธรรม ธรรมนั่นเองเป็นธงชัยของพวกราชชาชี จากพระดำรัสนี้จะเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงสอนให้มีสติในการพูดทุกครั้ง ซึ่งจะทำให้คำพูดนั้นเป็นคำพูดที่ประกอบด้วยคุณธรรมนั่นเอง คำพูดที่กลั่นกรองมาดีแล้วก่อนที่จะพูดนั้นก็เกิดประโยชน์สุขและมีความหมายเป็นศิลปะชั้นเยี่ยมทีเดียว

พระพุทธองค์ทรงเป็นแบบอย่างของการใช้วาทาทั้งสองด้าน คือ ในความหมายอันเป็นศาสตร์ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจถึงแก่นแท้ในความจริงของชีวิต ทรงแนะนำสั่งสอนเผยแผ่ธรรมให้ผู้คนตั้งมั่นอยู่ในความดีและปฏิบัติตนให้ถูกต้องไปจนถึงได้บรรลุธรรมอันประเสริฐในขณะเดียวกัน ทรงมีศิลปะในการสอนอย่างยอดเยี่ยมดังเวรวิชัยพราหมณ์ได้กราบทูลยกย่องพระพุทธองค์ว่า ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ไพเราะนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหลายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักจุกเห็นรูปดั่งนี้ จากคำสรรเสริญยกย่องนี้ เป็นเครื่องยืนยันว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นแบบอย่างของการใช้วาทาทั้งสองด้านเป็นอย่างดี

ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ เป็นบุคคลที่มีความเข้าใจในการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการถ่ายทอดความรู้ รู้อะไรควรไม่ควรซึ่งเป็นขบวนการถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง โดยอาศัยถ้อยคำและน้ำเสียง และอากัปกิริยาในการสื่อถ่ายทอดความหมาย

หลักประสบผลสำเร็จ

การอบรมฝึกฝนของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานแล้ว มีความรู้ นำความรู้ไปเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพแล้วก็ถือว่าประสบผลสำเร็จของกระบวนการเรียนรู้การเทศน์ แต่หากจะดูว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็สามารถดูได้ในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. มีกลยุทธ์การถ่ายทอดพระผู้เผยแผ่หรือเทศน์ต้องยึดหลักของวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจหลักธรรมและยังใช้กลวิธีและอุปมาประกอบการสอนอีกมากมาย เพื่อให้ผู้ฟังนั้นอยากฟังธรรมของพระองค์ ในที่นี้พอสรุปได้ดังต่อไปนี้คือ

๑.๑ การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ วิธีการนี้เป็นการทำให้เข้าใจความหมายแห่งธรรมะได้โดยง่าย เช่น ลิงเผ่าสวน เรื่องมีอยู่ว่า พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตได้ตีเตียนฝูงลิงที่ช่วยกันรดน้ำต้นไม้ในพระราชอุทยาน โดยที่ลิงได้พากันถอนต้นไม้ดูรากก่อนจึงรดน้ำถ้าต้นไม้ที่มีรากยาวก็จะรดน้ำมากถ้าต้นไม้ที่มีรากสั้นก็จะรดน้ำน้อยทำอยู่อย่างนี้ตลอด ๗ วัน ต้นไม้จึงตายหมดท่านจึงกล่าวว่าผู้ไม่ฉลาดคิดจะทำประโยชน์แต่ก็ทำประโยชน์ให้เสียไปเหมือนลิงเผ่าสวนอีกตัวอย่างหนึ่ง คราวหนึ่ง ยังมีนายจับเอาสัตว์ ๖ ชนิด คือ งู จระเข้ นก สุนัขบ้านสุนัขจิ้งจอก และลิง มาผูกไว้ด้วยกันโดยเชือกที่เหนียวแน่นแล้วทิ้งไว้ คราวนั้น สัตว์ทั้ง ๖ ก็กระเสือกกระสนไปยังที่อยู่ของตน กล่าวคือ งูจะเลื้อยไปยังจอมหลวง จระเข้จะคลานไปลงน้ำนาคจะบินขึ้นอากาศ สุนัขบ้านจะเดินกลับบ้าน สุนัขจิ้งจอกจะวิ่งไปในป่าช้า และลิงก็จะกลับเข้าไปในป่า จึงเกิดการตึงตั่นกันขึ้น สัตว์ที่มีกำลังมากที่สุด ก็สามารถดึงสัตว์ตัวอื่นๆ ติดตามตนไปได้ในที่สุดแล้วพระองค์จึงตรัสสรุปว่า ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งไม่ได้อบรม ซึ่งกายคตาสติก็ฉนั้นนั้น จักขุยอมมฤตภิกษุไปในรูปอันน่าพอใจ รูปอันไม่น่าพอใจยอมเป็นของปฏิภูล อสังวรยอมเป็นเช่นนี้

๑.๒ การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา วิธีการนี้ช่วยให้เข้าใจเรื่องลึกซึ้งที่เข้าใจยากได้ง่ายขึ้น ทรงอธิบายเรื่องนามธรรมอันละเอียดอ่อนให้ชัดเจนโดยการอุปมา เช่น ภูเขาหินย่อมไม่หวั่นไหวเพราะแรงลมฉนใด บัณฑิตก็ไม่หวั่นไหวเพราะคำนิทาและสรรเสริญฉนั้นนั้น เป็นต้นคนเรียนรู้น้อยยอมแกล้ง ดูจโคถึก เนื้อของมันเจริญ และปัญหาหาเจริญไม่ เมื่อดวงอาทิตย์จะขึ้น ย่อมมีแสงเงินแสงทองปรากฏขึ้น เป็นนิมิตมาก่อนฉนใด ความมีมิตรดี ย่อมเป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของโพฆมค์ ๗ ฉนั้นนั้น อีกตัวอย่างหนึ่ง ทรงสั่งสอนภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับที่สุดของวัฏสงสาร โดยทรงยกอุปมาไว้ว่าสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า สงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชา กิดขวาง ถูกตณหาผูกไว้ วนเวียน ท่องเที่ยวไป เปรียบเหมือนบุรุษตัดหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้แล้วรวมเป็นกองเดียวกัน ครั้นรวมกันแล้วจึงมัด มัดละ ๔ นิ้ว วางไว้ สมมติว่านี้เป็นมารดาของเรานี้เป็นมารดาของมารดาของเรา มารดาของมารดาแห่งบุรุษนั้นไม่พึงสิ้นสุด ส่วนหญ้า ท่อนไม้ กิ่งไม้ใบไม้ ในชมพูทวีปนี้พึงหมดสิ้นไป ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสงสารนี้มีเบื้องต้นและเบื้องปลายรู้ไม่ได้ ที่สุดเบื้องต้น ที่สุดเบื้องปลาย ไม่ปรากฏแก่เหล่าสัตว์ผู้ถูกอวิชา กิดขวาง ถูกตณหาผูกไว้

วนเวียนท่องเที่ยวไป อุปมานี้ฉนใด อุปไมยก็ฉนั้นนั้น เธอทั้งหลายเสวยความทุกข์ ได้รับความลำบาก ได้รับความพินาศเต็มป่าช้าเป็นเวลายาวนาน ดั่งนั้น เธอทั้งหลายจึงควรเบื่อหน่าย ควรคลายกำหนด ควรเพื่อหลุดพ้นจากสังขารทั้งปวง

๑.๓ การใช้สื่อธรรมชาติใกล้ตัวเป็นอุปกรณ์ในการสอน วิธีการนี้พระพุทธองค์จะทรงใช้สื่อธรรมชาติเป็นอุปกรณ์ในการสอน ดังจะยกตัวอย่าง เช่น สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าเมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลาย ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบประดู่ลายเล็กน้อยใส่กำพระหัตถ์แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าใบประดู่ลายในพระหัตถ์กับใบป่า อย่างไหนจะมากกว่ากันภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบป่ามากกว่า พระพุทธองค์จึงตรัสว่า สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประดู่ลายในพระหัตถ์และตรัสแสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือนิพพานได้

๑.๔ การทำเป็นตัวอย่าง เป็นทำนองสาธิตให้ดู แบบไม่ต้องกล่าวสอน สำหรับวิธีการนี้ พระพุทธองค์จะทรงกระทำให้เป็นแบบอย่างในทำนองสาธิตให้สาวกดูแล้วให้สาวกทำตาม ดังตัวอย่างเช่น เรื่องทรงพยาบาลภิกษุไข้สมัยหนึ่ง พระองค์พร้อมด้วยพระอานนท์ตามเสด็จ ขณะเสด็จจาริกไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ ทรงเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้ เป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองคูและมูตรของตน ไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหา จัดการทำความสะอาด ให้นอนโดยเรียบร้อย เสรีจแล้วประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องราว แล้วตรัสกับภิกษุสงฆ์ตอนหนึ่งว่าภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุไข้เถิด

๑.๕ การใช้ภาษาในความหมายใหม่ วิธีการนี้เป็นการใช้ภาษาในความหมายใหม่ อันเป็นการเล่นภาษาเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ดังเช่น คำว่า “ยัญ” หมายถึงเครื่องไทยธรรมซึ่งพระองค์ทรงสรรเสริญ มิใช่หมายถึงมหายัญ ๕ ประการของพราหมณ์ ดังที่อุชชยพราหมณ์ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า แม้ท่านพระโคตมเองก็ทรงสรรเสริญยัญของพวกข้าพเจ้า หรือ เป็นต้นพระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราไม่ได้สรรเสริญยัญไปเสียทุกอย่าง และเราก็ไม่ได้ตีเตียนยัญไปเสียทั้งหมด เราไม่สรรเสริญยัญที่มีกิริยา ๑ คือ ยัญที่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ทำให้สัตว์ต่างๆ ได้รับความเดือดร้อน ๑ ข้อนี้ เพราะเหตุไรเพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคย่อมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีกิริยาอย่างนั้นแต่เราสรรเสริญยัญที่ไม่มีกิริยา คือ นิจทานและอนุกูลยัญ คือ ยัญที่ไม่มีการฆ่าโค ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าแพะ แกะ ๑ ยัญที่ไม่มีการฆ่าไก่ สุกร ๑ ยัญที่ไม่ทำให้สัตว์ต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อน๑ ข้อนี้เพราะเหตุไร เพราะพระอรหันต์หรือท่านผู้บรรลอรหัตตมรรคย่อมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยาอย่างนี้ แล้วตรัสอีกว่า มหายัญที่มีกิริยามากเหล่านั้น คือ อัสวเมธ บุรุษเมธ สัมมาปาสะวาชเปยยะ นิรัคคละ ไม่มีผลมาก พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบ แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ย่อมไม่เกี่ยวข้องกับยัญที่มีการฆ่าแพะ แกะ โค และสัตว์ต่าง ๆ แต่พระอริยะผู้ปฏิบัติชอบ แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ ย่อมเกี่ยวข้องกับยัญที่ไม่มีกิริยา เอื้ออำนวยประโยชน์ประชาชนบุขาทุกเมื่อ และไม่มีการฆ่าแพะ แกะโค และสัตว์ต่าง ๆ นักปราชญ์พึงบูชายัญนี้ที่มีผลมาก เพราะเมื่อบูชายัญอย่างนี้ ย่อมมีแต่ความดีไม่มีความชั่ว ยัญย่อมแพร่หลาย และเทวดาก็เลื่อมใส

๑.๖ การเลือกบุคคลที่จะทรงเผยแผ่ ในการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธองค์ จักทรงเลือกบุคคลที่เป็นหัวหน้าก่อน แม้ในการแสดงธรรมในท่ามกลางพุทธบริษัท เมื่อมีเป้าหมายจะโปรดบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นพิเศษแต่ก็ไม่ทรงทิ้งบุคคลส่วนมาก ทำให้ทุกคนได้รับประโยชน์ในการฟังธรรมตามกำลังของตน เช่นเมื่อครั้งตรัสรู้ใหม่ๆ ได้เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดพระองค์เมื่อครั้งออกแสวงหาธรรมก่อน ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ที่ปัญจวัคคีย์เป็นผู้ไฝ่ธรรมหรือในแง่ที่เป็นผู้ที่เคยมีอุปการะกันมาหรือในแง่ที่ว่าเป็นการสร้าง ความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความสงสัยในพระองค์ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านั้นอาจไปสร้างความสงสัยขึ้นแก่ผู้อื่นต่อไปด้วยจากนั้น ก็ได้โปรดสกุลบุตร พร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดาและญาติมิตรจากนั้น เมื่อจะเสด็จแคว้นมคธ พระองค์ก็เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พร้อมทั้งบริวารหนึ่งพัน แล้วนำชฎิลเหล่านั้นผู้เป็นสาวกแล้ว เข้าสู่กรุงราชคฤห์ ประกาศหลักธรรม ได้พระราชทานเป็นสาวกทำให้การประกาศพระศาสนาเป็นไปอย่างกว้างขวางได้โดยง่ายในระยะเวลาอันรวดเร็ว

การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้จากสร้างและพัฒนาที่กำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ โดยต้องพิจารณาถึงวิธีการในการเก็บรักษาและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการขององค์กร โดยต้องเก็บรักษาสิ่งท้องค์การเรียกว่าเป็นความรู้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศ ตลอดจนผลสะท้อนกลับ การวิจัยและการทดลอง การจัดเก็บเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Database) หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน รวมทั้งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางมนุษย์ด้วย เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น ทั้ง นี้การเก็บสะสมความรู้ขององค์กรควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ เหล่านี้ คือ ด้านโครงสร้างและการจัดเก็บความรู้ ควรเป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว มีการจัดจำแนกรายการต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน

ดังนั้น การจัดเก็บความรู้หรือคู่มือการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ที่จัดทำเป็นหนังสือเพื่อเป็นอนุรักษ์ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถใช้คู่มืออบรมความรู้ เพื่อเป็นต้นแบบหรือต้นฉบับของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน เป็นของเฉพาะถิ่นเอาไว้ เพื่อในการศึกษาเล่าเรียนของพระผู้ที่จะศึกษา และให้เป็นรูปแบบเดียวกัน การจัดทำหนังสือคู่มือจะเป็นประโยชน์ต่อข้อมูลที่ได้บันทึกเอาไว้ เพื่อเป็นการจะพัฒนาแก้ไข เมื่อมีการปรับปรุงเพิ่มเติมขึ้น

ภาษาถิ่นอำเภอลำปลายมาศเป็นการอนุรักษ์และรักษารูปแบบภาษาเอาไว้ โดยเฉพาะภาษาถิ่นเป็นเอกลักษณ์ของชาวลำปลายมาศ และมีความสำคัญในการสื่อสารเพื่อให้เข้าใจเฉพาะท้องถิ่น วรรณกรรมภาษาถิ่นจะทำให้สื่อความหมายของภาษาอีสาน เพราะประโยชน์ต่อการนำไปศึกษาดังต่อไปนี้

๑. ใช้ค้นหาความหมายของคำ
๒. ช่วยให้อ่านคำได้ถูกต้อง คำไทยบางคำจะอ่านออกเสียงตามกฎเกณฑ์ บางคำก็ไม่อ่านตามกฎเกณฑ์ พจนานุกรมจะบอกเสียงอ่าน
๓. ช่วยให้เขียนคำได้ถูกต้อง พจนานุกรมจะรวบรวมคำที่เขียนในรูปแบบต่างๆ ไว้ ซึ่งถือเป็นแบบฉบับในการเขียนภาษาให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ทางภาษา
๔. ใช้ค้นหาประวัติของคำว่าเป็นคำมาจากภาษาใด หรือเป็นคำโบราณซึ่งปัจจุบันไม่มีใช้ แต่เป็นภาษาที่ใช้ในวรรณคดี
๕. เป็นประโยชน์ในการศึกษาหลักภาษา พจนานุกรมจะบอกชนิดของคำ เช่น คำนามสรรพนาม เพื่อให้รู้หน้าที่ของคำ

ดังนั้น ประเพณีวรรณกรรมภาษาถิ่นชาวลำปลายมาศ ก็เป็นการรักษาภาษาถิ่นของชาวลำปลายมาศ ใช้ค้นหาความหมายของคำ วรรณกรรมจะรวบรวมคำที่เขียนในรูปแบบต่างๆ ไว้ ใช้ค้นหาประวัติของคำว่าเป็นคำมาจากภาษาใด หรือเป็นคำโบราณซึ่งปัจจุบันไม่มีใช้แต่เป็นภาษาที่ใช้ในวรรณคดี เป็นประโยชน์ในการศึกษาหลักภาษา พจนานุกรมจะบอกชนิดของคำ

ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ปัจจุบันเทคโนโลยีและการสื่อสารได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์อุปกรณ์สื่อสารและคอมพิวเตอร์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาค้นคว้าและการทำธุรกิจ ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทำให้องค์กรต่างๆ นำเทคโนโลยีเหล่านี้เข้ามาช่วยในการดำเนินงานของ

องค์กรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการรับ-ส่งข้อมูลข่าวสารอิเล็กทรอนิกส์ การทำธุรกิจ และให้บริการบนอินเทอร์เน็ต ตลอดจนการใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการทำงาน

๔.๔ สรุป

อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์แหล่มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ สามารถสรุปเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ก. อิทธิพล ๗ ด้านที่มีต่อพุทธศาสนิกชนต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

(๑) **ด้านความเลื่อมใสศรัทธา** การทำบุญและฟังเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น เคยยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ถ้าทำถูกหลักการ วิธีการ กระบวนการถูกต้องแล้ว จะเกิดความเลื่อมใสศรัทธา เพราะสามารถแสดงออกได้ดี ความเลื่อมใสศรัทธาเป็นความเชื่อที่มีความเคารพและนับถือด้วยความจริงใจ การเทศน์แหล่มหาชาตินี้ต้องสร้างความศรัทธาให้กับญาติโยม เพราะจะได้มีงานเข้ามา ถ้าติดตลาดก็มีงานเยอะ เพราะเทศน์อยู่ในหลักของความถูกต้อง

ศรัทธาที่เป็นหลักสำคัญหลักหนึ่ง ในคำสอนของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนไว้นั้นได้แก่ศรัทธาที่กำกับโดยปัญญา นั่นคือศรัทธาที่ถูกต้อง จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของหลักสัมมาทิฐิ วิชา ญาณและโพธิ เป็นต้น เพราะมีฉะนั้นแล้ว ศรัทธาคือความเชื่อนี้อาจเป็นความเชื่อที่ผิด ซึ่งอาจนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ผิด อันไม่พึงประสงค์ได้

(๒) **ด้านคำภษาสรรเสริญ** การเทศน์แหล่ดีหรือเทศน์เสียงดี จะทำให้ผู้ฟังตั้งใจและกล่าวถึงบ่อย ๆ โดยในชุมชนท้องถิ่นของชาวอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์จะชอบพระแหล่เสียงดี เพราะมาเทศน์แล้วทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลิน สนุกสนาน กล่าวคำสรรเสริญ ยกย่องว่าเป็นพระที่มีความรู้ความสามารถ แต่การสรรเสริญนั้น ผู้ที่ถูกสรรเสริญก็อย่าหวั่นไหว เพียงแต่ให้ตั้งอยู่ในความดีต่อไป การสรรเสริญบัณฑิตบอกว่า ไม่ควรหวั่นไหวในเรื่องสรรเสริญหรือนินทา ควรควบคุมจิตของตนให้มั่นคง สำรองความประพฤติและการกระทำของตนหากเห็นได้ด้วยปัญญาแล้วว่าดำเนินไปในการทำงานคลองธรรมอันควรแล้ว ก็ขอให้ทำความดีต่อไปเถิด เพิกเฉยต่อเสียงสรรเสริญและนินทานั้น เพื่อมิให้กังวลเกินไป จะได้ตั้งใจทำความดีเพื่อความดี เพื่อความถูกต้อง

(๓) **ด้านความเจริญของชุมชน** ความเจริญของชุมชนดูได้จากความสมัครสมานสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจ ทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายพระผู้เทศน์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะการจัดงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองโคราชนี้ เป็นงานที่จัดแบบยิ่งใหญ่บางวัดจัดแบบอลังการ มีการประชาสัมพันธ์ การเตรียมงาน การเตรียมสถานที่ การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือชุมชน หรือองค์กรประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นและชนบทในขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในรูปแบบของการตัดสินใจ การกำหนดชีวิตของตนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาหรือยกระดับขีดความสามารถของคนในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านจากที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการสร้างความเจริญในชุมชน

(๔) **ด้านรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น** การอนุรักษ์รูปแบบของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ เพราะเป็นเอกลักษณ์ของการเทศน์ที่เป็นรูปแบบความรู้ที่ถูกต้อง อาทิเช่น การเทศน์ การถ่ายทอด การจัดงานเทศน์มหาชาติ พิธีกรรม วัฒนธรรม และประเพณี เป็นต้น จะต้องเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะการ

รักษาเอกลักษณ์นั้นมีความสำคัญที่จะสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาท้องถิ่นของชาวลำปลายมาศ ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ เพราะภาษาที่มีความสัมพันธ์ของพระสงฆ์และชุมชน ดังนั้นเอกลักษณ์ถิ่นบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องเห็นคุณค่าและเป็นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

(๕) **ด้านการเสียสละตามโอกาส** การจัดบุญประเพณีเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ในเขตอำเภอลำปลายมาศ นั้นจะต้องมีความเมตตา สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ในโอกาสต่าง ๆ เมื่อถึงเวลา กาล เมื่อถึงกาลเวลาตามโอกาสที่บางวัดที่อยู่ในเขตอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นักเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน จะต้องเสียสละในด้านการเทศน์ เพราะบางวัดในแต่ละปีก็อยู่ห่างไกลความเจริญ บางวัดก็หาพระเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานยาก เพราะขาดความรู้ หรือขาดปัจจัยในส่วนต่าง ๆ ดังนั้นพระนักเทศน์จะต้องเสียสละไปช่วยเทศน์ที่วัดดังกล่าวนั้น ๆ ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือและยังเป็นนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนอบรมมาแล้วไปถ่ายทอดให้ชุมชนนั้น ๆ ได้ฟัง ได้เห็น เพื่อเป็นการฝึกหัดไปด้วย แต่สิ่งสำคัญนั้น เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(๖) **ด้านความสามัคคี** ความสามัคคีมีความสำคัญ ก็เพื่อต้องการให้บุคคล ประพฤติดี ประพฤติมีขอบ ซึ่งมีอำนาจอย่างหนึ่ง มีความดีงามเป็นกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิต และความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่งวิถีชีวิตของชุมชน ความสามัคคีนี้จะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคม ในชั้นอุดมการณ์ที่จะสะท้อนให้เห็นในทุกลักษณะของสังคม ศาสนาจะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคม เช่นเดียวกับสถาบันอื่นๆ และเป็นปัจจัยที่ให้ความสนับสนุนแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เช่นสนับสนุนของศาสนาในข้อห้ามต่างๆ หรือข้อที่พึงปฏิบัติ ซึ่งถ้าผู้ใดยึดมั่นในการกระทำที่ดีโดยเคร่งครัดแล้ว จะทำให้ผู้นั้นเข้ากับสังคมและดำรงตนอยู่อย่างสงบเรียบร้อย

(๗) **ด้านการสืบสานประเพณี** ขนบธรรมเนียม แบบแผนต่างๆ ที่ประชาชนได้ประกอบกันขึ้นมา นั้น ได้จำแนกลักษณะของประเพณีเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. จารีตประเพณี (Mores) เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม และมีความสำคัญบังคับให้สมาชิกของสังคมต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติ หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีผลตามที่ดี จารีตประเพณีได้กำหนดโทษเอาไว้ เช่น สังคมไทยมีจารีตประเพณีกำหนดให้พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูลูกของตน หากพ่อแม่คนใดละเลยไม่ปฏิบัติก็จะมีผลตาม

๒. ขนบประเพณี (Institution) เป็นประเพณีที่สังคมได้วางไว้เป็นระเบียบแบบแผนทั้งโดยตรง คือ ระเบียบวางไว้อย่างชัดเจน เช่น ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ

๓. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาทั่วไปไม่ค่อยมีความสำคัญเท่าใดนัก จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ หากใครไม่ปฏิบัติก็จะถูกดูหมิ่น ดูแคลนว่าไม่มีมารยาท เช่น การแต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ “การสืบสานงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ถือเป็น การปฏิบัติตามแบบอย่าง แบบแผนรุ่นปู่ย่าตายายของชาวลำปลายมาศ ร่วมกับพระสงฆ์ประจำวัด จึงถือว่าเป็นการรวมกลุ่มทางประเพณีของเราชาวพุทธลำปลายมาศเรา

ข. คุณค่า และประโยชน์ของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

นำข้อมูลเกี่ยวกับการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ที่พระสงฆ์นักเทศน์แหล่ได้ทำการเทศน์และได้บันทึกไว้แล้ว สามารถนำมาออกอากาศทางสถานีวิทยุ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีเวลามา

ฟังเทศน์ ได้ฟังจากวิทยุที่อยู่ใกล้ชุมชน เป็นการฟังได้รวดเร็ว สามารถสร้างความบันเทิง เพลินเพลิน พร้อมทั้งเป็นที่ชอบใจของกลุ่มเป้าหมายได้เปรียบเสมือนได้มาฟังในสถานที่จริง

สรุปความได้ว่า รูปแบบการอนุรักษ์ด้านความรู้การเทศน์แหล่ทำนองอีสาน มี ๓ ประเด็นดังต่อไปนี้ (๑) ด้านพระนักเทศน์ ยึดหลักดังต่อไปนี้ รวบรวมพระนักเทศน์ต้นแบบ มีกลยุทธ์การถ่ายทอด รักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และสร้างจิตสำนึกในการเผยแผ่ (๒) ด้านคู่มือเทศน์แหล่ทำนองอีสาน ยึดหลักดังต่อไปนี้ หนังสือคู่มือเทศน์แหล่มหาชาติ หนังสือพจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน จัดเก็บคู่มือด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการทำหนังสือคู่มือถือเป็นวรรณกรรมภาษาถิ่น (๓) ด้านการจัดตั้งชมรมยึดหลักดังต่อไปนี้ การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลเทศน์แหล่อีสาน การเรียนรู้และฝึกหัดปฏิบัติจริงการประสานงานเครือข่าย และการเสียสละตามโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นด้านประเพณีบุญเทศน์มหาชาตินี้เป็นการเพิ่มความรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบมาพูดคุย เสวนา หรือสนทนากันด้านความรู้ต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านการเทศน์แหล่ทำนองอีสาน สำเนียง สำนวน หลักการ วิธีการ ที่ถูกต้อง เป็นต้น เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เพิ่มเติมที่ยังไม่รู้หรือยังไม่ทราบ ลักษณะการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีนั้นต้องมีความสำคัญในด้านการพัฒนางาน การพัฒนาคน การสร้างองค์ความรู้ และการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ดังนั้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถเป็นการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นการพัฒนาคนคือพระผู้เทศน์ โดยการสร้างเครือข่ายด้านความสัมพันธ์ของกลุ่มพระสงฆ์ และเครือข่ายด้านด้านผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้การสร้างเครือข่าย เป็นการทำให้มีการติดต่อ และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ พร้อมทั้งมีการสร้างวัฒนธรรมด้านการมีส่วนร่วม เพื่อร่วมคิดร่วมทำนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

ค. ค่านิยมของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

สร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง การประชาสัมพันธ์เป็นการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือมีความคิดเห็นไปแนวเดียวกัน เพราะการประชาสัมพันธ์หรือบอกกล่าวเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการขององค์กร การประชาสัมพันธ์ในปัจจุบันมีหลักสำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การบอกกล่าวชี้แจงเผยแผ่ให้ทราบ คือ การบอกกล่าวชี้แจงให้ประชาชนทราบถึงนโยบาย วัตถุประสงค์ การดำเนินงานและผลงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเคลื่อนไหวขององค์กรให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องได้ทราบและรู้เห็นถึงสิ่งดังกล่าว ซึ่งการบอกกล่าวชี้แจงให้ประชาชนทราบและเข้าใจองค์กรนี้ ย่อมเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อองค์กร ในด้านการได้รับความสนับสนุนร่วมมือจากประชาชน เพราะเมื่อเข้าใจโดยถ่องแท้แล้ว ประชาชนย่อมเลื่อมใส ศรัทธาและให้ความร่วมมือด้วย

๒. การป้องกันและการแก้ไขความผิด ถือเป็น การประชาสัมพันธ์ เพื่อป้องกันซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะการป้องกันไว้ก่อนย่อมมีผลดีกว่าจะต้องมาทำการแก้ไขในภายหลัง ถึงแม้ว่าจะพยายามระมัดระวังป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจผิดขึ้น แต่ความเข้าใจผิดก็เกิดขึ้นได้ ฉะนั้นเมื่อมีความเข้าใจผิดเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องรีบดำเนินการแก้ไขโดยด่วนอย่างเหมาะสมและทันต่อเหตุการณ์ ดังนี้

๒.๑ การแก้ไขความเข้าใจผิดทางตรง คือ การออกคำแถลงหรือประกาศ ชี้แจงแก้ความเข้าใจผิดนั้นไปยังกลุ่มประชาชน เพื่อให้ประชาชนทราบและเข้าใจอย่างถูกต้องตรงความเป็นจริง

๒.๒ การแก้ไขความเข้าใจผิดทางอ้อม คือ การกระทำให้ประชาชนได้เห็นประจักษ์แก่ตนเอง เพื่อลบล้างความเข้าใจผิด

๓. การสำรวจประชามติ จะต้องมีการสำรวจวิจัยประชามติ เพราะองค์กรจะดำเนินการประชาสัมพันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดของประชาชนหรือเรียกว่าประชามติ เพื่อองค์กรจะสามารถตอบสนองสิ่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของประชาชน

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในสังคมไทย เพื่อศึกษารูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพและสอบถามภาคสนามซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณี บุญเทศน์ มหาชาติในสังคมไทย

ประวัติของการเทศน์มหาชาตินั้น ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องด้วยทางพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่ เพราะชุมชนคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหรือชาติพันธุ์ท้องถิ่นได้สืบทอดตั้งแต่สมัยบุคคลรุ่นเก่าก่อน ถือเป็น การรักษาประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรม โดยอิงอาศัยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ใช้ความรู้ความสามารถแสดงออกมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวพุทธ มีวัฒนธรรมทางภาษาท้องถิ่นในแต่ละภาคเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของแต่ละพื้นที่ ทั้งหมดล้วน คือ วิถีชีวิตของชาวพุทธ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ จะเกี่ยวกับระบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มีแบบแผนทางประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของชาติพันธุ์กลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนชาวพุทธมาช้านาน จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานหรือแหล่งทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของสังคมไทย ซึ่งบทบาทของพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจ และการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นั่นคือมีส่วนสนองความต้องการทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ซึ่งพระสงฆ์ทุกๆไปจะเป็นผู้แนะนำเป็นพระธรรมกถึกได้ถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น ชุมชน จนก่อให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาในรูปแบบประเพณีเทศน์มหาชาติ

ประเพณีท้องถิ่นชาวอีสานได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นรูปแบบการถือคือว่าประวัติความเป็นมาของเวสสันดรชาดก พระโศภิต์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระองค์ทรงประสูติในวันที่พระราชบิดาทรงทำประทักษิณพระนคร และพระราชมารดา กำลังเสด็จชมร้านตลาด จึงทรงได้พระนามว่า เวสสันดร พระองค์ทรงพอพระทัยในการบริจาคตานโดยที่เสด็จแม้ร่างกายและชีวิตก็ทรงพอพระทัยที่จะบริจาคให้เป็นทานได้ เมื่อพระเวสสันดรขึ้นครองราชย์สมบัติแล้วได้บริจาคพญาช้างปัจจัยนาครีให้แก่พราหมณ์ ๘ คนที่มาทูลขอ ทำให้ชาวบ้านโกรธแค้นจึงรวมตัวกันขับ

ไล่ให้ไปอยู่ที่เขาวงกต แต่ก่อนที่จะเสด็จออกจากพระนครก็ทรงบริจาคสัตตศกมหาทาน แม้ในขณะที่กำลังเสด็จออกจากพระนคร ประวัติของการเทศน์มหาชาตินั้น ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องด้วยทางพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่ เพราะชุมชนคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหรือชาติพันธุ์ท้องถิ่นได้สืบทอดตั้งแต่สมัยบุคลลรุ่นเก่าก่อน ถือเป็นการรักษาประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมโดยอิงอาศัยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ใช้ความรู้ความสามารถแสดงออกมาเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวพุทธ มีวัฒนธรรมทางภาษาท้องถิ่นในแต่ละภาคเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของแต่ละพื้นที่ ทั้งหมดล้วน คือ วิถีชีวิตของชาวพุทธ

ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ จะเกี่ยวกับระบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มีแบบแผนทางประเพณี พิธีกรรมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของชาติพันธุ์กลุ่มคนที่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนชาวพุทธมาช้านาน จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานหรือแหล่งทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคมของสังคมไทย ซึ่งบทบาทของพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในด้านการพัฒนาจิตใจ และการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นั่นคือมีส่วนสนองความต้องการทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ซึ่งพระสงฆ์ทุกๆ ไปจะเป็นผู้แนะนำ

เป็นพระธรรมกถึกได้ถ่ายทอดออกมาเป็นกิจกรรมเฉพาะท้องถิ่น ชุมชน จนก่อให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาในรูปแบบประเพณีเทศน์มหาชาติ ความเชื่อของการเทศน์แห่ลมมหาชาติ ทำนองอีสานนั้น พระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องจะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะเฉพาะถิ่น โดยเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม คือการใช้ภาษาถิ่นของตนเองถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญา ดังนั้นภูมิปัญญาจึงมีความสำคัญกับท้องถิ่นใน ๓ ประการดังนี้

ประการที่ ๑ มีความจำเพาะกับท้องถิ่นเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนในชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องในท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก

ประการที่ ๒ มีความเชื่อมโยงและบูรณาการสูงเนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริงจึงมีความเป็นบูรณาการสูงในเรื่องของกายใจสังคมและสิ่งแวดล้อมเช่นความเชื่อเรื่องแม่ธรณีแม่คงคาแม่โพสพ เป็นต้นทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ได้แก่ พิธีลอยกระทง พิธีแรกนาขวัญ ฯลฯ พิธีดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำเอาธรรมชาติมาสร้างให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้คนเคารพธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ

ประการที่ ๓ มีความเคารพผู้อาวุโสเนื่องจากภูมิปัญญาชาวบ้านให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีประสบการณ์มีความเคารพผู้อาวุโสโดยยึดถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าผู้เยาว์

ความเชื่อเกี่ยวกับมหาชาติเวสสันดรชาดก จะก่อให้เกิดการใช้ภูมิปัญญาด้านภาษาลำนำมาผสมผสาน จนเกิดประเพณีที่สำคัญของชาวพุทธ ประเพณีเทศน์มหาชาติอำเภอลำปลายมาศหรืองานเทศน์มหาชาติเวสสันดรในความหมายของประเพณี คือ การจัดงานประเพณีของชาวพุทธหรือชาวอำเภอลำปลายมาศเป็นการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีรายละเอียดของพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่ทำมากมายและแทบทุกกิจกรรมที่ทำนั้นมักจะแฝงไปด้วยความเชื่อในทุกพิธีกรรมมีความเชื่อเป็นตัวสนับสนุนหรือเป็นสิ่งที่คอยจัดกระบวนการคิดของผู้ทำให้มีความศรัทธาเลื่อมใสและมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ได้ทำนั้นคือความสุขที่จะเกิดขึ้นในตัวของผู้ทำเองประเพณีบุญเทศน์มหาชาตินั้นจัดในสองช่วงเวลา คือ ช่วงเดือน ๑๑ - ๑๒ และช่วงเดือน ๓ - ๔ ของทุกปี แต่โดยส่วนมากแล้วจะกำหนด

เอาวันที่สะดวก ความพร้อมต่าง ๆ ภายในชุมชน แต่ก็ยังอยู่ในช่วงเดือนทั้งสองนี้ การจัดประเพณีการเทศน์มหาชาติทำนองอีสานนั้นใช้เวลาในการจัด ๒ - ๓ วัน แต่ก่อนถึงวันงานก็มีการจัดเตรียมและหลังจากเสร็จงานแล้วยังมีกิจกรรมที่ชาวบ้านต้องช่วยกันทำ พระครูจินตารวณัน ได้กล่าวถึงความเป็นมาในอดีตของการเทศน์มหาชาติว่าการเทศน์มหาชาตินั้นมีมาตั้งแต่อดีตคงจะมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณกาลเท่าที่จำได้สำหรับสมัยก่อนจะมีการเชื่อมไม้ตรึงส่งกันทำให้แต่ละวัดที่อยู่ในเขตใกล้เคียงกันมาร่วมเทศน์ตามที่ได้รับนิมนต์ไว้

๑) กำเนิดความเป็นมาของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในประเทศไทย

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญ และมีความหมายมากที่สุด ในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย ที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณ จนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้ว จะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียว จะได้เกิดร่วมและพบพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงโปรดฯ ให้ประชุมสงฆ์ นักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕

เข้าพรรษาและสวดให้อุบาสกอุบาสิกาฟังระหว่างพรรษาเรื่องราวของมหาชาติชาดกมีปรากฏเป็นพระราชพิธีในวังหลวงมาแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ในสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ถึงกับทรงโปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งทรงธรรม ด้วยพระราชประสงค์ให้เป็นที่ทรงธรรมในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ พระราชพิธีนี้สืบเนื่องมา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ทำกระຈาดใหญ่บูชาภัณฑ์เทศนาคราวหนึ่ง แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้งที่ทรงดำรงอยู่ในสมณเพศก็ทรงหัดเทศน์ ภัณฑ์มีทรจกกลายเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชนเพราะถือว่า เป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร อันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ

๒) กำเนิดและความเป็นมาของประเพณีเทศน์มหาชาติในแต่ละภาค

จะเห็นได้ว่า คติธรรมต่อการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะคติของการทำบุญให้ทาน การกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์ คือ พระเวสสันดร ความเชื่อเรื่องบุญกรรมอยู่ในสำนึกของชาวไทยทั้งสังคม ด้วยอิทธิพลของมหาชาติชาดก ที่มีบทบาทอย่างสูงในการสร้างบูรณาการทางศาสนาให้เกิดขึ้นต่อชาวไทยทุกภูมิภาคมาเป็นเวลาช้านานแล้ว พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อกระบวนการเชื่อมต่อประเพณีหลวงสู่ประเพณีราษฎร์ ทำให้เกิดความกลมกลืนในทางวัฒนธรรมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นสัญลักษณ์แห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ท่ามกลางคติความเชื่อในท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ที่เห็นจากประเพณีการเทศน์มหาชาติ แสดงให้เห็นถึงเจตนาในการพยายามเผยแพร่ประเพณีหลวงสู่ท้องถิ่นโดยตรง อิทธิพลของประเพณีหลวง ที่ส่งต่อประเพณีราษฎร์ กระทำโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน สอดแทรกค่านิยมจากราชสำนักที่เน้นแบบแผนที่เป็นระเบียบให้คล้ายคลึงกัน แต่ความโน้มเอียงของประเพณีราษฎร์ที่จะเลียนแบบประเพณีหลวงตามธรรมชาติของการยกย่องแบบแผนจากราชสำนัก เป็นพื้นเดิมของสังคมชาวมาอยู่แล้ว ทำให้ประเพณีหลวงบางอย่างกลายเป็นสิ่งที่ประชาชนต้องการเอาอย่าง โดยที่ราชสำนักเองไม่ได้มีเจตนา

หรือต้องการจะมีอิทธิพลแต่ประการใด ดังจะยกประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของแต่ละภาคมาเป็นกรณีตัวอย่างให้เห็นพอสังเขปดังนี้

๒.๑ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในภาคกลาง

ในปัจจุบันพระแสดงธรรมหรือพระผู้เทศน์ นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจ โดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ การเทศน์มหาชาติคือ การชี้แจงหรือการเล่าเรื่องเวสสันดรชาดก ว่าด้วยพระบุพจริยาของพระพุทธองค์ในอดีตชาติเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญพระบารมีเป็นชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเทศน์มหาชาตินี้มีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัย เวสสันดรชาดกนั้นเป็นพุทธพจน์ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสแก่พระภิกษุสงฆ์และพระประยูรญาติ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ ในคราวที่พระพุทธองค์เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติมีพระเจ้าสุทโธทนะเป็นประธานเสด็จมาต้อนรับ ต่างก็ยังมีทิฏฐิมานะแรงกล้าไม่ยอมมอบน้อมนมัสการพระพุทธองค์ด้วยเห็นว่าพระพุทธองค์มีวัยอ่อนกว่าตน พระพุทธองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นเหตุดังนั้น จึงทรงแสดงปาฏิหาริย์เสด็จลอยขึ้นไป จงกรมอยู่บนอากาศ ให้ดูลีลาของพระบาทหล่นลงมาบนพระเศียรเหล่าพระประยูรญาติลำดับนั้น หมูพระประยูรญาติต่างพากันคลายทิฏฐิมานะ ประคองอัญชลินมัสการชื่นชมโสมนัสด้วยบุญญาภิหารของพระพุทธองค์ขณะนั้น

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ ในสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่ม ๑๘ ได้กล่าวไว้ว่า ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายมากที่สุดในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ทำสืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน เพราะความเชื่อว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียวจะได้เกิดรวมและพบพระศรีอริยเมตไตรยโพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมพระสงฆ์นักปราชญ์ราชบัณฑิตแปลและแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นเป็นภาษาไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๕ สำหรับสวดในพระราชพิธีเข้าพรรษาและสวดให้อุบาสกอุบาสิกา ฟังระหว่างพรรษาองค์ความรู้เรื่องการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก เรื่องราวของมหาชาติชาดกมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน เพราะถือว่าเป็นตอนที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนจะตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยทานบารมีขั้นสุดยอดที่ยากยิ่งจึงเรียกว่ามหาชาติ

๒.๒ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในภาคเหนือ

ภาคเหนือตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติประเพณี ตั้งธัมมหลวง หมายถึงการฟังพระธรรมเทศนาเรื่องใหญ่หรือเรื่องสำคัญ เพราะธรรมหลวงที่ใช้เทศน์มักจะเป็นเวสสันดรชาดก อันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระโพธิสัตว์ก่อนจะได้มาประสูติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ คำว่า “ตั้ง” แปลว่าเริ่มต้น การตั้งธรรมหลวง ก็อาจแปลว่าการสถาปนาพระธรรมเทศนาจากคัมภีร์ที่จารขึ้นใหม่เป็นครั้งแรกด้วย ประเพณีนี้ตรงกับงานประเพณีฟังเทศน์มหาชาติของภาคกลาง การตั้งธรรมหลวงนี้ จะจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนยี่ มีการเตรียมงานนับตั้งแต่การเตรียมสถานที่ในการเทศน์และการเตรียมตัวของผู้จะมาฟังเทศน์ ถือเป็นพิธีใหญ่คู่งานทานสลากภัตต์ ดังนั้น จึงมีคตินิยมว่า ในวัดหนึ่งนั้นปีใดที่จัดงานทานสลากภัตต์ก็จะไม่จัดงานตั้งธรรมหลวง และปีใดที่จัดงานตั้งธรรมหลวงก็จะไม่จัดงานทานสลากภัตต์ เพราะสองงานนี้ต้องใช้ความเสียสละความร่วมมือจากศรัทธา

ชาวบ้านอย่างมาก“ตั้งธรรมหลวง” นอกจากเทศน์มหาชาติหรือเวสสันดรชาดกแล้ว ธรรมหรือคัมภีร์ที่นำมาเทศน์ในงานตั้งธรรมหลวงนี้ อาจเป็นคัมภีร์ขนาดยาวเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้ ซึ่งทางวัดและคณะศรัทธาจะช่วยกันพิจารณา โดยอาจเป็นเรื่องในหมวด ทศชาติชาดกปัญญาสชาดก หรือชาดกนอกนิบาตเรื่องอื่น แต่ที่นิยมกันมากคือเรื่อง มหาชาติ หรือ เวสสันดรชาดก (เวสสันดร) ซึ่งมีความเชื่อกันว่า หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ ๑๓ กัณฑ์ จะไปเกิดในแผ่นดินยุคราชพระศรีอาริยะเมตไตรยในอนาคต และได้พลาตินสงส์ดังปรากฏในพระธรรมเทศนาอาณิสสงส์แห่งการสร้างหรือฟังมหาเวสสันดรชาดกไว้

๒.๓ ประเพณีบุญเทศมหาชาติในภาคใต้

การเทศน์มหาชาติ เทศน์มหาชาติ คือ เทศนาเวสสันดรชาดก เป็นบุญพิธีที่นิยมจัดให้มีกันมาแต่โบราณ ส่วนมากจัดให้มีในวัดเป็นหน้าที่ของชาวบ้านและวัดนั้น ๆ จะตกลงร่วมกันจัดปกตินิยมให้มีหลังฤดูทอดกฐิน ผ่านไปแล้วจนตลอดฤดูเหมันต์ นิยมจัดเป็นงานสองวัน คือ วันเทศน์เวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์วันหนึ่ง และวันเทศน์จตุราริยสังจกกา ท้ายเวสสันดรชาดกอีกวันหนึ่ง

ประเพณีงานเทศน์มหาชาติ

งานเทศน์มหาชาตินี้ นิยมทำกันหลังออกพรรษาพ้นหน้ากฐินไปแล้ว อาจทำในวันขึ้น ๘ ค่ำ กลางเดือน ๑๒ หรือในวันแรม ๘ ค่ำก็ได้ ซึ่งในช่วงนี้น้ำเริ่มลดและข้าวปลาอาหารกำลังอุดมสมบูรณ์ จึงพร้อมใจกันทำบุญทำทานและเล่นสนุกสนานรื่นเริง แต่ในภาคอีสานนั้นนิยมทำกันในเดือน ๔ เรียกว่า “งานบุญผะเหวด” ซึ่งเป็นช่วงที่เสร็จจากการทำบุญลานเอาข้าวเข้ายุ้ง ในภาคกลางบางท้องถิ่นทำกันในเดือน ๕ ต่อเดือน ๖ ก็มี งานเทศน์มหาชาตินั้นจะทำในกาลพิเศษจะทำในเดือนไหนก็ได้ไม่จำกัดฤดูกาล โดยมากเพื่อเป็นการหาเงินเข้าวัด บางแห่งนิยมทำในเดือน ๑๐การเทศน์มหาชาตินั้น มีอยู่ด้วยกันทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรอันเป็นพระชาติสุดท้ายของพระบรมโพธิสัตว์ ก่อนที่จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะและออกบวชจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วันแรกเริ่มงานด้วยพิธีทำบุญตักบาตรพระทั้งวัด หรือเลี้ยงพระตามจำนวนที่เห็นสมควร แล้วเริ่มเทศน์เวสสันดรชาดก ตามแบบเทศน์ต่อกันไปจนสุด ๑๓ กัณฑ์ ถึงเวลากลางคืนบางแห่งจัดปี่พาทย์ประโคมระหว่งกัณฑ์หนึ่ง ๆ ตลอดทั้ง ๑๓ กัณฑ์ด้วย วันรุ่งขึ้นทำบุญเลี้ยงพระอีกแล้วมีเทศน์ จตุราริยสังจกกาในระหว่างเพลจบแล้วเลี้ยงพระเพลเป็นอันเสร็จพิธี

๒.๔ ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติในภาคอีสาน

ความสำคัญบุญผะเหวด หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า บุญมหาชาติ เป็นประเพณีบุญตามฮีตสิบสอง ของชาวอีสาน แต่ถ้าถือเป็นเรื่องทาน ก็เป็นประเพณีการบริจาคทานครั้งยิ่งใหญ่ ก็พอจะอนุมานได้ถึงสภาพทั่วไป ของชาวอีสานว่า ดอกจิก ดอกจาน บานราวต้นเดือน ๓ พุทธศาสนิกชนจะเก็บดอกไม้เหล่านี้ มาร้อยเป็นมาลัยเพื่อตกแต่งศาลาการเปรียญสำหรับบุญมหาชาติ และในงานนี้ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นงานอันศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติจบภายในวันเดียว และบำเพ็ญคุณงามความดี จะได้อาณิสสงส์ไปเกิดในภพหน้า

พิธีกรรม ชาวอีสาน จะจัดทำบุญผะเหวด ปีละ ๑ ครั้ง ระหว่างเดือน ๓ เดือน ๔ ไปจนถึงกลางเดือน ๕ จังหวัดร้อยเอ็ด จะจัดประเพณีบุญผะเหวดในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนมีนาคมทุกปี โดยจะมีวันรวมตามภาษาอีสาน เรียกว่า วันโฮมบุญ พุทธศาสนิกชนมาช่วยกันจัดตกแต่งศาลาหรือสถานที่ที่จะทำบุญ จัดเตรียมเครื่องสักการะ ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวตอก อย่างละพั้นก่อน มีการตั้งธงใหญ่ ไว้แปดทิศ และมีศาลเล็กๆ เป็นที่เก็บข้าวพั้นก้อน และเครื่องคาวหวาน สำหรับ ผี เปรต และ

มารอบๆ ศาลาการเปรียญจะแขวนผ้าผะเหวด เป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร ตั้งแต่กัณฑ์ที่ ๑ ถึงกัณฑ์สุดท้าย การจัดงานบุญผะเหวด หรือ งานเทศน์มหาชาตินิยมที่อัญเชิญพระอุปัชฌ์

มาปกป้องคุ้มครองมิให้เกิดเหตุเภทภัยอันตรายทั้งปวง และให้โชค ลาภแก่พุทธศาสนิกชนในการทำบุญมหาชาติ จึงมีการแห่พระอุปัชฌ์ ซึ่งสมมุติว่า อัญเชิญมาจาก สะดือทะเล

สาระ บุญผะเหวด หรืองานบุญมหาชาติ คืองานมหากุศล ให้รำลึกถึงการบำเพ็ญบุญ คือ ความดีที่ยั่งยืน อันมีการสละความเห็นแก่ตัวเพื่อผลคือ ประโยชน์สุขอันไพศาลของมวลชนมนุษยชาติ เป็นสำคัญ ดังนั้น บรรพชนชาวไทยอีสานแต่โบราณ จึงถือเป็นเทศกาลที่ประชาชนทั้งหลายพึงสนใจร่วมกระทำบำเพ็ญ และได้อนุรักษสืบทอดเป็นวัฒนธรรมสืบมา จนถึงอนุชนรุ่นหลังที่ควรเห็นคุณค่าและอนุรักษเป็นวัฒนธรรมสืบไปนอกจากนี้ยังเป็นการสังสรรค์ ระหว่างญาติพี่น้องจากแดนไกล สมกับคำกล่าวที่ว่า "กินข้าวปุ้น เอาบุญผะเหวด ฟังเทศน์มหาชาติ"

๕.๑.๒ รูปแบบของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามีเกี่ยวข้องข้องกับความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรม วัดและพระสงฆ์ สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือมีความรู้สึกรู้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ เนื้อชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไป บุคคลจากภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้ผู้นำในด้านต่าง ๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

พระมหาศพร โสภคโค กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์นักเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ไว้ว่า “บทบาทของพระสงฆ์หรือพระเทศน์แหล่มหาชาติทำนองแหล่อีสานก็คือ การทำหน้าที่ของพระโดยตรง ซึ่งเป็นการนำความรู้เกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์มาถ่ายทอดพุทธธรรมของพระเวสสันดรชาดก เพื่อให้เห็นความสำคัญของพระเวสสันดรในการเสียสละบริจาคทานและให้ผู้ที่ฟังนั้นได้ปฏิบัติเอาแบบอย่าง และวิเคราะห์ว่าเนื้อหาเนื้อเรื่องนี่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน การเสียสละ การปฏิบัติต่อพ่อแม่ ลูกอย่างไร ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้ รูปแบบการเทศน์มหาชาติของ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นั้น ผู้วิจัยได้วางประเด็นเพื่อศึกษา ๓ ประเด็น (๑) รูปแบบด้านเนื้อหา (๒) รูปแบบด้านการเทศน์มหาชาติ และ(๓) รูปแบบสำเนียงเทศน์มหาชาติ โดยจะได้อธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

๑. รูปแบบด้านเนื้อหา

เนื้อหาของมหาชาติเวสสันดรชาดก พระสงฆ์ผู้เทศน์จะต้องใช้ความสามารถเฉพาะตนในการแหล่ออกมาเป็นเสียงสำเนียงทำนองอีสาน เพราะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยรวมแล้วเนื้อหาที่ใช้ก็นั้นก็จะเป็นรูปแบบที่เคยเทศน์ในสมัยก่อนบ้าง และปรับปรุงไปตามยุคสมัยใหม่บ้าง เพื่อให้เกิดอรรถรสในการฟัง และสนุกสนาน เพลิดเพลิน และยึดเนื้อหาภาคกลางบางส่วน เป็นต้น

๒. รูปแบบด้านการเทศน์มหาชาติ

ทำนองเป็นสิ่งสำคัญของการเทศน์แหล่มหาชาติทำนองแหล่อีสาน เพราะทำนองเป็นเสียงเฉพาะถิ่น และการถ่ายทอดออกมาที่รู้ได้เลยว่าเป็นทำนองอีสาน ซึ่งพระผู้เทศน์นี้ถ้าไม่ใช่คนที่เกิดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็จะได้ไม่ได้ ถึงว่าได้ก็ไม่ชัดเจน เพราะทำนองแต่ละกลอนก็จะแตกต่างกัน การใส่ทำนองของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ผู้ใส่ต้องมีความสามารถ เชี่ยวชาญ รู้หลักการสะกดคำ การใช้สระวรรณยุกต์ สัมผัสต่าง ๆ ให้ลงตัวได้อย่างสวยงาม

ทำนอง หมายถึง กลุ่มเสียงสูงต่ำที่จัดให้ดำเนินไปอย่างเป็นระเบียบ มีจังหวะสั้นยาว การเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานจะมีทำนองมี ๒ แบบ คือ

เทศน์ธรรมวัตร คือ เทศน์โดยใช้เสียงและทำนองเป็นปกติเหมือนอ่านหรือพูดธรรมดา ไม่ได้ออกเสียงและทำนองไพเราะด้วยการขับขาน มุ่งให้เข้าใจในเนื้อหาธรรมะเพื่อให้นำไปปฏิบัติได้

๓. รูปแบบด้านสำนวน

สำนวน ก็คือทำนองพูด ถ้อยคำที่เรียบเรียง ข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาซ้ำๆ มีความหมายไม่ตรงตามตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ ถ้อยคำที่แสดงออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ ถ้อยคำที่เรียบเรียง การเรียบเรียงเนื้อหาของมหาชาติเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์นั้น จะเรียบเรียงไปตามลำดับการเรียบเรียงนั้น แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) แบบร้อยแก้ว (๒) แบบร้อยกรอง ความหมายในคำพูดนั้น ๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันทีถ้าคำพูดนั้นใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลายคนฟังก็ไม่สามารถเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจ หรือบางทีคิดแล้วเข้าใจ เป็นอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงนี้เราเรียกกันว่า สำนวน

๔. แบบเทศน์เดี่ยว

รูปแบบลักษณะการเทศน์เดี่ยว เป็นลักษณะการเทศน์ตามกันมาในสมัยโบราณที่ประเพณีปฏิบัติกันมายาวนาน โดยลักษณะการเทศน์เดี่ยวนั้นเป็นการเทศน์ ๒ อย่าง คือ

๑. แสดงเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปตามลำดับ คือ เทศน์ทำนองธรรมวัตรและแหล่ไปครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เทศน์แบบเรียงกัณฑ์ และเล่าบางตอนยังคงอยู่โดยใส่ทำนองเพิ่มเติม ตั้งแต่กัณฑ์แรกถึง ๑๓ กัณฑ์เลย แต่บางองค์ถ้าแหล่ได้ก็จะเสริมกลอนลำก่อนที่จะจบเพื่อเกิดความเพลิดเพลิน

๒. การแสดงเทศน์แบบผสม การเทศน์แบบเรียงกัณฑ์ไปตามลำดับก่อนแต่จะมีเสริมแหล่บางตอน

การเทศน์เดี่ยว เป็นการเทศน์เรียงกัณฑ์ ภาษาอีสานเรียกว่าเทศน์เรียงกัณฑ์ คือ แต่ละรูปมักจะเทศน์ไปตามทำนองของแต่ละกัณฑ์ที่เรียกว่า ทำนองธรรมวัตร เป็นการอ่านทำนองธรรมวัตรหรือเมื่อถึงแต่ละกัณฑ์แล้ว มีการเทศน์แหล่เทียบเนื้อจะมีการแหล่เทียบเนื้อไป ให้ญาติโยมเกิดความเพลิดเพลิน

๕. แบบเทศน์ ๒ อัมมาสน์

รูปแบบลักษณะการเทศน์ ๒ อัมมาสน์ เป็นการเทศน์ที่พระผู้เทศน์แบ่งหน้าที่ไปตามบทตัวละคร หรือสมมติตนในการอารัมภบท ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างจากเทศน์องค์เดียว โดยพระผู้เทศน์นั้นจะต้องบอกกล่าวชื่อ ที่อยู่ วัด ตำบล อำเภอ ตลอดทั้งตำแหน่งหน้าที่ของพระผู้แสดงพร้อมทั้งต้องกล่าวอานิสงส์ก่อนแสดงเกี่ยวกับการฟังเทศน์มหาชาติ จากนั้นก็พระทั้ง ๒ รูปก็จะเทศน์แหล่

มหาชาติทำนองอีสานไปตามลำดับ ซึ่งลักษณะการเทศน์ ๒ นี้ จากการสังเกตในสถานที่จริงนั้น ผู้ที่ฟังเหล่านี้จะมีอารมณ์ร่วม เพราะพระผู้แสดงจะสามารถยกเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น เช่น ละคร ลิเก หมอลำกลอน หรือเหตุการณ์ข่าว เป็นต้น ทำให้ผู้ฟังนั้นมีอารมณ์ร่วม ขบขัน และเป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้ฟัง พระครูปิยะธรรมทัศน์ กล่าวว่า เทศน์ ๒ ธัมมาสน์นี้มีลักษณะเหมือนกันกับเทศน์เดี่ยว แต่เทศน์ ๒ ธัมมาสน์มีโอกาที่จะได้พัก ข้อดีของการเทศน์ ๒ ธัมมาสน์นี้ องค์หนึ่งกำลังบรรยาย

องค์หนึ่งก็ได้ ช่วยเสริมซึ่งกันและกัน หรือเป็นผู้สงสัยเป็นผู้แสดงละครแล้วไต่ถาม มีการสมมุติตนว่าใครเป็นมัทรีใครเป็นเวสสันดร ใครเป็นชูชก ซึ่งเป็นตัวละคร

๖. แบบเทศน์ ๓ ธัมมาสน์

ลักษณะเทศน์ ๓ ธัมมาสน์นี้ ก็มีลักษณะคล้าย ๒ ธัมมาสน์ แต่จะเพิ่มพระเทศน์อีกรูปหนึ่ง “จะมีการแบ่งย่อยออกไปอีกในลักษณะก็คือ รูปหนึ่งเป็นผู้เดินเนื้อเรื่องเล่าเรื่อง และอีก ๒ รูป

ก็รับบทบาทหน้าที่เป็นตัวละครในภณทัศน์ และบางส่วนที่เป็นการต่อเหล่าทั้ง ๓ รูปก็ “จะช่วยกัน” และก็มีกรรมติเป็นตัวแทนตัวละครเพิ่มขึ้นอีก ๑ รูป “ก็เป็นการเทศน์แบ่งหน้าที่ซึ่งกันและกัน แต่มีพระมาเพิ่มอีกองค์หนึ่ง ได้อรรถรส สับเปลี่ยนหมุนเวียนกัน

สรุปความได้ว่า ด้านเนื้อหาของเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานเป็นการแต่งขึ้นโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาของภาคกลาง และเป็นเนื้อหารูปแบบเอกลักษณ์ของคนอีสาน ซึ่งเนื้อหาจะมีสัมผัส เพราะว่าแหล่ของเนื้อหาของอีสานนั้นมีทั้งแหล่นอกและแหล่ใน แหล่นอก หมายถึง แหล่เทียบเนื้อเรื่อง ส่วนแหล่ในเป็นแหล่ตามเนื้อเรื่องของพระเวสสันดรชาดก การแต่งเนื้อหาของมหาชาติทำนองโคราชนั้น ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ความชำนาญ ประสบการณ์ของท่านผู้แต่งเอง

๕.๑.๓ อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

อิทธิพล ๗ ด้านที่มีต่อพุทธศาสนิกชนต่อประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

(๑) ด้านความเลื่อมใสศรัทธา การทำบุญและฟังเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสานนั้น เคยยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ถ้าทำถูกหลักการ วิธีการ กระบวนการถูกต้องแล้ว จะเกิดความเลื่อมใสศรัทธา เพราะสามารถแสดงออกได้ดี ความเลื่อมใสศรัทธาเป็นความเชื่อที่มีความเคารพและนับถือด้วยความจริงใจ การเทศน์แหล่มหาชาตินี้ต้องสร้างความศรัทธาให้กับญาติโยม เพราะจะได้มีงานเข้ามา ถ้าติดตลาดก็มีงานเยอะ เพราะเทศน์อยู่ในหลักของความถูกต้อง

ศรัทธาที่เป็นหลักสำคัญหลักหนึ่ง ในคำสอนของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนไว้นั้นได้แก่ศรัทธาที่กำกับโดยปัญญา นั่นคือศรัทธาที่ถูกต้อง จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของหลักสัมมาทิฐิ วิชชา ญาณและโพธิ เป็นต้น เพราะมีฉะนั้นแล้ว ศรัทธาคือความเชื่อที่อาจเป็นความเชื่อที่ผิด ซึ่งอาจนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ผิด อันไม่พึงประสงค์ได้

(๒) ด้านคำภษาสรรเสริญ การเทศน์แหล่หรือเทศน์เสียงดี จะทำให้ผู้ฟังตั้งใจและกล่าวถึงบ่อย ๆ โดยในชุมชนท้องถิ่นของชาวอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์จะชอบพระแหล่เสียงดี เพราะมาเทศน์แล้วทำให้ผู้ฟังเพลิดเพลิน สนุกสนาน กล่าวคำสรรเสริญ ยกย่องว่าเป็นพระที่มีความรู้ความสามารถ แต่การสรรเสริญนั้น ผู้ที่ถูกสรรเสริญก็อย่าหวั่นไหว เพียงแต่ให้ตั้งอยู่ในความดี

ต่อไป การสรรเสริญบัณฑิตบอกว่า ไม่ควรหวั่นไหวในเรื่องสรรเสริญหรือนินทา ควรควบคุมจิตของตนให้มั่นคง สำนวญความประพฤติและการกระทำของตนหากเห็นได้ด้วยปัญญา แล้วว่าดำเนินไปในทำนองคลองธรรมอันควรแล้ว ก็ขอให้ทำความดีต่อไปเถิด เพิกเฉยต่อเสียงสรรเสริญและนินทานั้น เพื่อมิให้กังวลเกินไป จะได้ตั้งใจทำความดีเพื่อความดี เพื่อความถูกต้อง

(๓) ด้านความเจริญของชุมชน ความเจริญของชุมชนดูได้จากความสมัครสมานสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจ ทั้ง ๒ ฝ่าย คือฝ่ายพระผู้เทศน์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะการจัดงานเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองโคราชนี้ เป็นงานที่จัดแบบยิ่งใหญ่บางวัดจัดแบบอลังการ มีการประชาสัมพันธ์ การเตรียมงาน การเตรียมสถานที่ การมีส่วนร่วมของประชาชน หรือชุมชน หรือองค์กรประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นและชนบทในขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในรูปแบบของการตัดสินใจ การกำหนดชีวิตของตนโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาหรือยกระดับขีดความสามารถของคนในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุก ๆ ด้านจากที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการสร้างความเจริญในชุมชน

(๔) ด้านรักษาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การอนุรักษ์รูปแบบของการเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองอีสาน ถือเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ เพราะเป็นเอกลักษณ์ของการเทศน์ที่เป็นรูปแบบความรู้ที่ถูกต้อง อาทิเช่น การเทศน์ การถ่ายทอด การจัดงานเทศน์มหาชาติ พิธีกรรม วัฒนธรรม และประเพณี เป็นต้น จะต้องเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้อง และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะการรักษาเอกลักษณ์นั้นมีความสำคัญที่จะสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองอีสาน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาท้องถิ่นของชาวลำปลายมาศ ภาษาเป็นวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ เพราะภาษามีความสัมพันธ์ของพระสงฆ์และชุมชน ดังนั้นเอกลักษณ์ถิ่นบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องเห็นคุณค่าและเป็นการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

(๕) ด้านการเสียสละตามโอกาส การจัดบุญประเพณีเทศน์มหาชาติของพระสงฆ์ในเขตอำเภอลำปลายมาศ นั้นจะต้องมีความเมตตา สงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ในโอกาสต่าง ๆ เมื่อถึงเวลา กาล เมื่อถึงกาลเวลาตามโอกาสที่บางวัดที่อยู่ในเขตอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นักเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองอีสาน จะต้องเสียสละในด้านการเทศน์ เพราะบางวัดในแต่ละปีก็อยู่ห่างไกลความเจริญ บางวัดก็หาพระเทศน์แหล่ มหาชาติทำนองอีสานยาก เพราะขาดความรู้ หรือขาดปัจจัยในส่วนต่าง ๆ ดังนั้นพระนักเทศน์จะต้องเสียสละไปช่วยเทศน์ที่วัดดังกล่าว นั้น ๆ ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือและยังเป็นนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนอบรมมาแล้วไปถ่ายทอดให้ชุมชนนั้น ๆ ได้ฟังได้เห็น เพื่อเป็นการฝึกหัดไปด้วย แต่สิ่งสำคัญนั้น เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

(๖) ด้านความสามัคคี ความสามัคคีมีความสำคัญ ก็เพื่อต้องการให้บุคคล ประพฤติดี ประพฤติมีชอบ ซึ่งมีอำนาจอย่างหนึ่ง มีความดีงามเป็นกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิต และความเป็นระเบียบเรียบร้อยแห่งวิถีชีวิตของชุมชน ความสามัคคีนี้จะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคมในชั้นอุดมการณ์ที่จะสะท้อนให้เห็นในทุกลักษณะของสังคม ศาสนาจะเป็นสิ่งสร้างสรรค์ของสังคม เช่นเดียวกับสถาบันอื่นๆ และเป็นปัจจัยที่ให้ความสนับสนุนแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เช่นสนับสนุนของศาสนาในข้อห้ามต่างๆ หรือข้อที่พึงปฏิบัติ ซึ่งถ้าผู้ใดยึดมั่นในการกระทำที่ดีโดยเคร่งครัดแล้ว จะทำให้ผู้นั้นเข้ากับสังคมและดำรงตนอยู่อย่างสงบเรียบร้อย

(๗) **ด้านการสืบสานประเพณี** ขนบธรรมเนียม แบบแผนต่างๆ ที่ประชาชนได้ประกอบกันขึ้นมานั้น ได้จำแนกลักษณะของประเพณีเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. จารีตประเพณี (Mores) เป็นประเพณีที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม และมีลักษณะบังคับให้สมาชิกของสังคมต้องปฏิบัติหรืองดเว้นปฏิบัติ หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีคามผิดตามที่จารีตประเพณีได้กำหนดโทษเอาไว้ เช่น สังคมไทยมีจารีตประเพณีกำหนดให้พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูลูกของตน หากพ่อแม่คนใดละเลยไม่ปฏิบัติก็จะมีคามผิด

๒. ขนบประเพณี (Institution) เป็นประเพณีที่สังคมได้วางไว้เป็นระเบียบแบบแผนทั้งโดยตรง คือ ระเบียบวางไว้อย่างชัดเจน เช่น ประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ

๓. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) เป็นประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาทั่วไปไม่ค่อยมีความสำคัญเท่าใดนัก จะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ หากใครไม่ปฏิบัติก็จะมีคามผิดน้อย ทุแคลนว่าไม่มีมารยาท เช่น การแต่งกายไม่ถูกกาลเทศะ “การสืบสานงานเทศน์แหล่มหาชาติทำนองอีสาน ถือเป็น

การปฏิบัติตามแบบอย่าง แบบแผนรุ่นปู่ย่าตายายของชาวลำปลายมาศ ร่วมกับพระสงฆ์ประจำวัด จึงถือว่าเป็นการรวมกลุ่มทางประเพณีของเราชาวพุทธลำปลายมาศเรา

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ค้นพบประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่

๑. ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญมหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน

ประวัติของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์ มีการเทศน์มีมาตั้งแต่สมัยก่อนโดยตกทอดมาถึงปัจจุบัน และก็ไม่มีการทราบแน่นอน เพราะการเทศน์มหาชาติเป็นการสืบทอดตามประเพณีทุกหมู่บ้านทุกวัดใน อำเภอลำปลายมาศ โดยอาศัยความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ ที่ทำสืบทอดกันมาผ่านพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และการถ่ายทอดของการเทศน์มหาชาติ พระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญ ได้สืบทอดและประยุกต์การเทศน์แหล่ต่อ ๆ กันมาอย่างไม่ขาดสาย โดยอาศัยพระสงฆ์ผู้สนใจสืบทอดมา สอดคล้องกับการแนวคิดเชิงถ่ายทอด : การถ่ายทอดเนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพ (Transmission : Effective Delivery of Content) เป็นแนวคิดการสอนดั้งเดิม (Traditional) และยืนยาวนานที่สุด ที่เชื่อว่าองค์ความรู้ที่คงที่และไม่เปลี่ยนแปลงจุดเน้นอยู่ที่การถ่ายทอดองค์ความรู้ อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพสู่ผู้เรียนทั้งยังต้องครอบคลุมเนื้อหาอย่างเพียงพอไม่ว่าเวลาจะจำกัดอย่างไร องค์ประกอบเด่นคือผู้สอน และเนื้อหา ความสัมพันธ์ที่สำคัญ คือระหว่างผู้สอน กับเนื้อหานั้นคือผู้สอน มีบทบาทเด่นในการถ่ายทอดความรู้ที่ผู้สอนเอง ต้อง “เชี่ยวชาญ” ในเนื้อหา สามารถอธิบายขยายความยกตัวอย่าง ตอบคำถามรอบรู้ในรายละเอียดของเนื้อหา เมื่อถ่ายทอดความรู้ก็ต้องมีการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ เกี่ยวกับธรรมชาติการเรียนรู้

คือการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร การเรียนรู้ย่อมมีการแก้ไขปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ๆ จะต้องเนื่องมาจากประสบการณ์ ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความพิการ ความเคยชิน

ซึ่งถึงแม้เป็นการเปลี่ยนอย่างถาวรก็ไม่นับเป็นการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วคราวไม่นับว่าเป็นพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ บุคคลเกิดการเรียนรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สามารถรู้ได้โดยการสังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้เป็นกระบวนการ ซึ่งไม่เฉพาะแต่ที่เห็นได้ชัด เช่น การอ่าน การนับเลข เท่านั้น แต่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างที่ซับซ้อน เช่น การรับรู้อารมณ์ การคิดหาเหตุผล กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นตลอดเวลาที่บุคคลมีชีวิตอยู่ โดยอาศัยประสบการณ์ในชีวิต การเรียนรู้จะบังเกิดผลดี เมื่อผู้เรียนมีความมุ่งหมาย มีความต้องการ สนใจ และได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่แท้จริงจะมีได้เมื่อผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์ ได้รับสิ่งที่ตนต้องการแล้ว การเรียนรู้เดิม ประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น เนื่องจากการรู้ใหม่สัมพันธ์กับประสบการณ์ก่อน ๆ การสอนเป็นการแนะแนวช่วยให้ผู้เรียนรู้จักช่วยตัวเองเพื่อการเรียนไปด้วยดี การเรียนรู้เป็นสิ่งที่ช่วยในการปรับตัว การเรียนรู้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพ และการเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นได้โดยเหตุบังเอิญหรือจงใจก็ได้

การเทศน์แหล่สืบทอดต่อกันมาเพราะมีอาจารย์ที่ทรงภูมิความรู้และประสบการณ์ ถือเป็นสื่อเชื่อมต่องานระหว่างหลักพุทธศาสนากับพุทธบริษัท ลูกศิษย์กับอาจารย์ พระนักเทศน์กับผู้ฟัง โดยเฉพาะ ผู้เทศน์แหล่ต้องมีศิลปะในการสื่อสารโน้มน้าวผู้ฟังให้คล้อยตามหรือเห็นชอบชื่นชมในธรรมที่แสดงออกไปให้ได้ เป็นการถ่ายทอดความรู้สู่สังคมทางด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย จิตใจ สุนทรียภาพ ตลอดถึงทำนอง ลีลา ภาษา และจังหวะ ช่วยให้เข้าใจแบบแผนประเพณีวัฒนธรรมที่ดั่งงาม ทั้งยังช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์จินตนาการอันมีเหตุผลสำหรับเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามีพ่อแม่ ครูอาจารย์ทั้งทางศาสนาและทางโลก เป็นผู้นำความสนใจในการฟัง การคิด การอบรมแล้ว เชื่อแน่ว่าเราจะได้ผู้มีความรู้ในเนื้อหาสาระที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นคติธรรมนำไปสู่การพัฒนา เข้าใจชีวิตอย่างมีคุณค่า เข้าใจความเสียสละ ความสามัคคี ความมีคุณธรรม ซึ่งการถ่ายทอดความรู้สู่สังคมดังกล่าว จะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพขององค์ประกอบ ๔ ประการ ตามทฤษฎี สื่อสารของเดวิด ไก่ผู้ส่งสาร (พระเทศน์แหล่) สาร (วรรณกรรมบทประพันธ์) สื่อ (เสียง ลีลา และสุนทรียภาพ) และผู้รับสาร (ผู้ฟังเทศน์) ทำนองเทศน์แหล่ของพระสงฆ์ภาคอีสานตอนกลางในปัจจุบันไม่ค่อยได้ยึดถืออย่างแน่นอน อนาคตไม่ว่าจะเป็นภาษา เนื้อหาและลีลา มักจะเปลี่ยนเป็นเทศน์แหล่แบบประยุกต์ ๒ ธรรมมาสันบ้าง ๓ ธรรมมาสันบ้างไม่ได้เคร่งครัดตามประเพณี ปัจจุบันนี้จะเทศน์แบบผสมผสาน และมีการบรรยายให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้ฟังด้วย ที่สำคัญภาษาเป็นสื่อที่จะทำให้เกิดการกระจายสิ่งที่ประสงค์ให้บรรลุเป้าหมายได้ สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าภาษาเป็นวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ซึ่งมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อประโยชน์ของการอยู่ร่วมกันในสังคมวัฒนธรรมนั้น ล้วนแล้วแต่เพื่อสนองความต้องการไม่ทางใดก็ทางหนึ่งของมนุษย์ ภาษานั้นเพื่อสื่อความหมาย ความหมายหรือสารที่มนุษย์ต้องการส่งให้ผู้อื่นรับรู้ และหรือต้องการรับรู้จากผู้อื่น

ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว มีลีลาการเทศน์แหล่ การสอดแทรกเนื้อหาหลักธรรมทางพุทธศาสนา สถานการณ์ปัจจุบัน และประเพณี ซึ่งจะนำไปปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ ในสมัยปัจจุบัน

การเทศน์แหล่จึงเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ชุมชนที่ได้รับการผลิตซ้ำตลอดเวลาเพื่อสืบทอดโดยมีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ มีพระสงฆ์เป็นตัวกลางในการนำเสนอและถ่ายทอดคุณธรรมในศาสนาเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น วัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนได้รับการผลิตซ้ำตลอดเวลาในทุกสถานที่ หากวัฒนธรรมนั้นไม่ได้รับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อไป วัฒนธรรมนั้นก็จะมีอายุสั้นแล้วสูญหายไป ดังนั้นการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมโดยมีอัตลักษณ์ชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอด จึงเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนของวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ และเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของวัฒนธรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือศักยภาพการพัฒนา มีองค์ประกอบ ๔ ตัว คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม และภาวะผู้นำ ๔ สิ่งนี้เป็นตัวเหตุให้เกิดการพัฒนาสังคม อีกส่วนคือทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม มีองค์ประกอบ คือการติดต่อกับโลกภายนอก นี่ก็เหมือนกัน โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนา จะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น ทฤษฎีศักยภาพและการแพร่กระจายมีตัวเชื่อม คือ การฝึกอบรม

การเทศน์มหาชาติ จัดในงานประเพณีของคนโดยส่วนรวมมีวัดเป็นแกนกลาง โดยมีชุมชนรอบวัด เป็นผู้มีส่วนร่วมทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับวัด คนในชุมชนมีความสามัคคีกัน คนในชุมชนมีจิตใจดี มีความเสียสละ เพื่อให้งานเกิดความเรียบร้อยและเกิดความประทับใจ ผู้จัดงานหรือเจ้าภาพควรมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบทางด้านพิธีกรรม พิธีสงฆ์ พระนักเทศน์ ผู้ฟังการจัดเตรียมสถานที่ ตลอดจนการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้คนเลื่อมใสและศรัทธาในงานเทศน์แหล่อันเป็นลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกประเภท สรุปได้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ จะมีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแฝงอยู่ ซึ่งจะเป็นตัวที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมาเฉพาะกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ สิ่งสำคัญขององค์ประกอบการเทศน์แหล่ คือ พระนักเทศน์แหล่ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า สิ่งที่ทำให้คนเลื่อมศรัทธาการเทศน์แหล่ในส่วนใหญ่มากมาจากพระนักเทศน์บางรูปที่ไม่มีความสามารถในเรื่องการเทศน์แหล่ ไม่มีความรู้เรื่องทำนองเทศน์แหล่ ไม่มีกาลเทศะในเรื่องการตรงต่อเวลา การสำรวม และการใช้ภาษา นอกจากนี้ ผู้บริหารจัดการเทศน์บางรูป/คนไม่ให้ความสำคัญทางด้านศาสนพิธี การตกแต่งสถานที่ การนิมนต์พระที่มีความสามารถ ทำให้งานขาดความเรียบร้อยและความประทับใจ และที่สำคัญปัจจุบันพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญในการเทศน์แหล่มีน้อยลง นั่นแสดงว่าพระสงฆ์ไม่ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองที่จะสืบสานการเทศน์แหล่ให้ดำรงอยู่คู่กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถือเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการอนุรักษ์และพัฒนาเทศน์แหล่มหาชาติทำ ปัญหาเกิดจากอุปสรรคการเรียนรู้ทำให้ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ สอดคล้องกับ Cross กล่าวว่า อุปสรรค

ขัดขวางการเข้าร่วมการเรียนรู้ แบ่งได้ ๓ ประเภท (๑) อุปสรรคเกี่ยวกับสถานการณ์ หมายถึง ผู้ใหญ่ต้องรับผิดชอบในงาน ครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาและเงินเพียงพอที่จะใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ (๒) อุปสรรคเกี่ยวกับสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ การออกแบบโครงการการศึกษาของ

สถานศึกษาเป็นอุปสรรค ไม่ว่าจะเป็นตารางเข้าร่วมกิจกรรม สถานที่โครงการ ช่วงระยะเวลาที่จัดโครงการหรือรายวิชาไม่สอดคล้องความต้องการของผู้เรียน

(๓) อุปสรรคเกี่ยวกับเจตคติของผู้เรียน หมายถึง เจตคติของตนเองในฐานะที่เป็นผู้เรียนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น เจตคติว่าแก่เกินที่จะเรียนแล้ว ไม่มีความสามารถพอที่จะเรียน เรียนผู้อื่นไม่ได้ เรียนไปแล้วก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร รู้สึกอายนหรือขี้เกียจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียน

๒. รูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

ประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในปัจจุบันมีหลายรูปแบบด้วยกัน ขึ้นอยู่กับผู้ที่เกี่ยวข้องในการที่จะเสนอในส่วนของลักษณะอย่างไรในการจัดงาน ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องก็สามารถมีส่วนร่วมภายในงานนั้น ๆ ให้ความสำคัญแก่พระสงฆ์ที่เป็นนักเทศน์หลักโดยการสนับสนุน เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือมีความรู้สึกว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา มีการปรึกษาหารือในเรื่องที่จะประพฤติปฏิบัติเพื่อที่จะสืบทอดประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกมาเป็นรูปแบบที่มีความศรัทธา และความเชื่อดั้งเดิมและปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยใหม่ในปัจจุบัน แต่ก็ไม่ละทิ้งของเดิม ในการที่จะผสมผสาน หรือประยุกต์เพื่อให้เท่าทันเหตุการณ์ โดยอาศัยความรู้ประสบการณ์ทั้งพระสงฆ์ผู้เทศน์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งเรื่องของการถ่ายทอดศิลปะภาษาท้องถิ่นของคนอำเภอลำปลายมาศ ลักษณะการถ่ายทอดจึงออกมาเป็นแบบประยุกต์ ในส่วนของลักษณะการเทศน์ มีการนำศิลปะดนตรีปี่พาทย์มาประกอบทำนอง สำนวนให้เกิดความไพเราะ การจัดงานก็ปรับเปลี่ยนประยุกต์ ให้มีการตื่นตัว ตื่นตา สามารถที่จะใช้วิทยาการสมัยใหม่เข้ามาใช้ให้เกิดความลงตัว ความพร้อมและความสำเร็จของการจัดงานเทศน์แห่มหาชาติทำนองโคราช ให้มีประสิทธิภาพ โดยมีการปรับเปลี่ยนลักษณะการเทศน์ มีการแสดงเป็นตัวละครผสมผสานกับนักร้องลูกทุ่ง หรือแม้แต่ผสมผสานกับพระนักเทศน์แห่ภาคกลาง แต่เนื้อเรื่องนั้นมิได้ขาดหายไป ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนานเป็นที่พอใจของผู้ที่ร่วมรับฟัง

ในปัจจุบันพระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ของการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา โดยอาศัยความรู้เดิมและความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ในการเรียนรู้ แล้วนำมากล่าวประกาศเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ปัจจุบันประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชนนั้น ก็เกิดขึ้นจากพระผู้เทศน์เอง เพราะพระสงฆ์ผู้เทศน์นี้ ขาดประสบการณ์ ไม่มีความชำนาญพอ แสดงไม่สามารถถ่ายทอดของมาให้เกิดความชัดเจนเป็นเพียงถ่ายทอดตามแบบอย่างที่ไม่มีการเรียนรู้เรื่องของการเทศน์มหาชาติ จะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด ถ้าวาพระนักเทศน์แห่เป็นผู้นำในทางด้านการพัฒนาความคิดและศีลธรรมในสังคมเพื่อจูงใจให้บุคคลในสังคมหันมาปฏิบัติตามกฎหมาย กฎศีลธรรม สัจธรรม และจริยธรรมด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมหรือความคิดได้ สอดคล้องกับแบบสัสส์ กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับสมาชิกหรือสมาชิกกับกลุ่ม มักเกี่ยวกับการ

จัดโครงสร้างหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถานการณ์ การรับรู้และความคาดหวังของสมาชิก ผู้นำเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ซึ่งการกระทำของเขามีผลกระทบต่อคนอื่น ๆ มากกว่าการกระทำของคนอื่นที่จะมามีผลกระทบต่อเขา ภาวะผู้นำเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกกลุ่มคน

หนึ่งสามารถปรับเปลี่ยนแรงจูงใจหรือสมรรถวิสัยของคนอื่นในกลุ่มได้ ความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้เป็นมาจากการร่ำรวย

การเป็นผู้นำของพระนักเทศน์แท้ไม่มีอำนาจจะให้ผู้อื่นให้โทษใด ๆ ทั้งสิ้น แต่จะมีผลต่อแนวคิดหรือการรับรู้ของผู้ฟังเทศน์แท้ ซึ่งการเทศน์แท้จะมีผลมากขึ้นอยู่กับตัวพระนักเทศน์มีคุณลักษณะพิเศษด้านความรู้ ด้านสังคม ด้านจิตวิญญาณ และมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมนั้น ๆ จึงต้องพัฒนาบุคคลให้นำศักยภาพออกมาใช้ให้เต็มที่และถูกวิธี ซึ่งต้องทำเป็นกระบวนการมีระบบ และทำทุกอย่างต่อเนื่องติดต่อกันทุกระดับ เพราะคนที่มีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่แตกต่างกันจะไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ ไม่ต่างคนต่างทำในสายงานเดียวกัน การประสานงานให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่องกัน สอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ๑) การเคารพในสิทธิของบุคคล การฝึกอบรมเป็นความจำเป็นของบุคคลที่เข้ารับการอบรม ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการ ๒) การมุ่งแก้ปัญหาให้แก่องค์การ เป็นตัวกำหนดบทบาทงานด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มุ่งส่งเสริมการแก้ปัญหาในฐานะที่การศึกษา การฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบของงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ๓) มุ่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เข้ารับการอบรมพัฒนา ทั้งในด้านการเตรียมตัว การจัด เนื้อหา รูปแบบ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมพัฒนาต้องมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมที่จะพัฒนา ๔) เป็นกระบวนการที่มีระบบ บุคคลที่มีทัศนคติที่เหมือนกัน การสอดประสานที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดผลสำเร็จแก่องค์การได้ พระนักเทศน์แท้ถือว่าเป็นทุนสังคมที่สำคัญ ดังนั้น การศึกษาและการฝึกอบรมตนเอง หรืออาศัยสถาบันการศึกษา เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความสามารถในการทำหน้าที่เป็นพระนักเผยแผ่ การที่จะสร้างให้เป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ โดยอาศัยกระบวนการศึกษา และการฝึกอบรม ซึ่งมีใช้เรื่องใหม่แต่อย่างไร ทุกคนเชื่ออย่างสนิทใจว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คงไม่มีวิธีการใดดีไปกว่าการให้การศึกษาและฝึกอบรม ซึ่งเป็นเรื่องของกระบวนการในการพัฒนากำลังคน แต่ความแตกต่างที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นทุนได้ อยู่ที่เนื้อหาของการศึกษาและการฝึกอบรมที่ใช้กระบวนการ

๓. อิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นั้นเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการวิจัยที่สามารถนำไปพัฒนาการประเพณีบุญเทศน์มหาชาติได้ จะขอนำอภิปรายอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในรูปแบบการพัฒนาการส่งเสริมด้านผู้เกี่ยวข้อง ในภาพรวมทั้ง ๔ ประเด็น ดังนี้

๑) ความศรัทธา การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในประเพณีบุญเทศน์มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ มีประโยชน์ต่อความเชื่อทางพิธีกรรมในชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพึ่งตนเองได้ มีความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นเจ้าของผลงาน การมีความเชื่อทางประเพณีของผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น สามารถสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและชุมชนนั้นได้ เพราะประเพณีบุญเทศน์มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นั้น เป็นงานที่

ยิ่งใหญ่สามารถร่วมผู้ชมและชุมชนของหน่วยงานผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมงานในแต่ละครั้งได้มาก และความเชื่อทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับงานเทศน์แท้มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นั้น สามารถสร้างความรักความเอื้อเฟื้อ และยังเป็นเรื่องที่พลเมืองในสังคม

ต้องช่วยกันรักษา และปฏิบัติให้ถูกต้องเพื่อให้เกิดความสามัคคี เกิดความปรองดองของคนในชาติ และเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่ต้องกระทำให้เกิดขึ้นในสังคม

๒) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีความรู้ทางความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามารถให้แก่คนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการที่นำไปสู่การเผชิญปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการพัฒนา มิติอื่นๆ ของชุมชนอย่างรู้เท่าทัน มีอำนาจต่อรอง มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้และการจัดการตัวเองได้ในทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาทางจิตใจให้สามารถยกระดับคุณธรรมและจริยธรรมที่ทำให้

ชุมชนสงบร่มเย็นร่วมกันได้เป็นปกติอย่างยาวนาน การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ ประเพณีบุญเทศน์แหล่มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถถ่ายทอดออกมาเกี่ยวกับช่วยกันจัดงาน หรือทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และก็อธิบายทุก ขั้นตอนต่าง ๆ เกี่ยวกับลำดับขั้นตอน พิธีกรรม พร้อมทั้งใช้สื่ออุปกรณ์ วัสดุ เพื่อสร้างออกมาเป็นภูมิปัญญาทั้งศิลปะ เพื่อให้บุคคลที่เข้าร่วมงานนั้นรับรู้ได้ โดยอาศัยการมีประสบการณ์เป็นความรู้ที่ได้ เคยทำมาของการจัดประเพณีบุญเทศน์มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๓) การประกอบพิธีกรรม การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นั้น สามารถช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นแสดงความคิดเห็น การแสดงออกทางใจ เพื่อเป็นการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ผู้เกี่ยวข้องได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการแสดงความคิดเห็น หรือการรักษาสิทธิต่างๆ ของตน เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถเชื่อมบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เข้าร่วมประเพณีบุญเทศน์มหาชาติต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ นั้น เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ สร้างความเข้าใจ ความปรองดอง ความเอื้อเฟื้อในชุมชน

๔) การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์เป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นในชุมชนได้มีจิตใจที่บริสุทธิ์ ซึ่งเกิดจากการให้ทาน หรือการเสียสละที่ชาวพุทธเคยปฏิบัติกันมา โดยปราศจากความตระหนี่ มีความศรัทธา มีความเคารพ ให้ตามกาลเวลา โอบอ้อมอารีและเมื่อให้ไปแล้วก็ไม่กระทบตนหรือกระทบคนอื่น เป็นการกระทำให้องค์การได้รับความสนับสนุนและทำให้อยู่รอด เป็นแนวทางในการควบคุมการทำงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเตรียมวิธีการเผชิญปัญหาอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนประชาสัมพันธ์ที่ดีนั้น จะต้องเป็นวัตถุประสงค์ที่สามารถทำให้เป็นจริงได้ เพื่อสร้างความเข้าใจให้ถูกต้อง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งมีข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๕.๓.๑.๑ มหาชาติ มีเนื้อหากว้างขวางครอบคลุมหลักพุทธธรรมทั้งหมด ผู้ศึกษาและปฏิบัติควรมีหลักในการนำหลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสามารถปฏิบัติตามหน้าที่ คือ การให้ การเสียสละ การอยู่ร่วมกัน ความสามัคคี การให้อภัย เมื่อนำมาปฏิบัติดีแล้วความสมบูรณ์ความดีงาม และความสำเร็จก็จะส่งผลขึ้นในชีวิตประจำวัน

๕.๓.๑.๒ ผู้ฟังเทศน์มหาชาติ เมื่อมีความตั้งใจ เพื่อจะทำให้เกิดผลสำเร็จจากการฟัง เพราะผู้ที่ฟังอย่างวิเคราะห้จับประเด็นสำคัญสามารถรู้ได้เฉพาะตนเอง และเมื่อรู้ผลแล้วย่อมส่งผลเป็นอานิสงส์ และจะได้นำผลนั้นมาปรับประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น ตามโอกาสตามเวลา และสถานะ เป็นต้น

๕.๓.๑.๓ ผู้ศึกษาสืบทอดและปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีบุญเทศน์มหาชาติ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ควรนำผลหรือแนวทางการมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิต เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิต เพราะทุกชีวิตต้องมีการดำรงชีวิตหรือความเป็นอยู่ในแต่ละวัน ในส่วน ความดีจะเกิดสมบูรณ์ขึ้น และเป็นไปเพื่อความ สุขสมบูรณ์ในชีวิต

๕.๓.๑.๔ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะต้องเป็นผู้สนับสนุนของการช่วยเหลือในเรื่องของกิจกรรมประเพณีบุญเทศน์มหาชาติของพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงทั้งชุมชน หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เป็นต้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง และสามารถช่วยเผยแผ่ด้านการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๕.๓.๑.๕ การจัดตั้งชมรม จะต้องมีส่วนนำทางคณะสงฆ์ของพระสงฆ์อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และมีฝ่ายสนับสนุนทางคณะสงฆ์ วัดที่อยู่ภายในการปกครองของ อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อสืบสานบุคลากรทางด้านพระสงฆ์ที่จะฝึกหัด เลาเรียนของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีบุญเทศน์มหาชาติใน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พร้อมทั้งกำหนดสถานที่เพื่อให้เป็นศูนย์ประสานงาน ประชาสัมพันธ์ และมีการจัดเก็บข้อมูลทางด้านคู่มือเนื้อหาสาระให้เป็นสารสนเทศทางด้านวิทยาการสมัยใหม่

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นอิทธิพลของประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ตลอดจนทั้งรูปแบบการพัฒนาและการอนุรักษ์พัฒนาการเทศน์และประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ แต่ถ้าจะมีการศึกษาในครั้งต่อไปเพื่อให้เห็นความชัดเจนหรือรายละเอียดข้อปลีกย่อยเกี่ยวกับรูปแบบประเพณีบุญเทศน์มหาชาติที่มีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ก็สามารถศึกษาได้ในส่วนรูปแบบในการพัฒนาต่าง ๆ คือ พัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม เพื่อปรับใช้และพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามลำดับเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาโดยศึกษาในประเด็นที่ว่า

๕.๓.๒.๑ บุญเทศน์มหาชาติมีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ กับการพัฒนาชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์

๕.๓.๒.๒ บุญเทศน์มหาชาติมีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ กับการสร้างศาสนทายาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๕.๓.๒.๓ บุญเทศน์มหาชาติมีต่อพุทธศาสนิกชน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นของประเภทคุณค่า วรรณกรรม วัฒนธรรม ประเพณี หรือพิธีกรรมแต่ละด้าน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา. กรุงเทพฯ : การศาสนา, ๒๕๓๓.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ:

กฤษศญพงษ์ ศิริ. องค์ความรู้เรื่องการเทศมหาชาติเวสสันดรชาดก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๓๑.

กীরติ บุญเจือ, สารานุกรมปรัชญา, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๒

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : เพชรเกษมการพิมพ์,
๒๕๔๐.

โกวิท ตั้งตรงจิตร. พุทธศาสนสุภาษิต นำชีวิตให้รุ่งเรือง. กรุงเทพมหานคร : บริษัท รวมสาส์นจำกัด,
๒๕๔๕.

ขุนวิจิตรมาตรา สง่า กาญจนาคพันธุ์. สำนวนไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท ส. เอเชียเพรส
๑๙๘๙ จำกัด, ๒๕๓๙.

ฉลอง พันธุ์จันทร์. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กทม. : ประสานการพิมพ์,
๒๕๕๑.

ชัยนันท์ นันทพันธ์. ประชาสัมพันธ์อย่างไรจึงได้ผล. กรุงเทพมหานคร : บางกะปิกราฟฟิค, ๒๕๓๒.

ชลธิชา สัตยาวัฒนา พลวัตสิทธิชุมชน : กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา กรุงเทพมหานคร : เคล็ด
ไทย, ๒๕๔๖.

ชัยนันท์ นันทพันธ์. ประชาสัมพันธ์อย่างไรจึงได้ผล. กรุงเทพมหานคร : บางกะปิกราฟฟิค, ๒๕๓๒.

ธีระพงษ์ มีไธสง. มิติทางศาสนาและปรัชญาของโลก. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑.

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. การเขียนสารคดี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๒๕.

บรรจบ บรรณรุจิ. อีสิตมหาสาวก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : กองทุนศึกษาพุทธสถาน, ๒๕๓๗.

บุญมี แทนแก้ว. พระธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๖.

ปรมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วน จำกัด ภาพพิมพ์,
๒๕๒๘.

ประเวศ วสี. ธรรมชาติของสรรพสิ่ง : การเข้าถึงความจริงทั้งหมด. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสด
ศรีสฤษดิ์วงศ์ ๒๕๔๗.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมณีพร ขนดีสาโร (ซึ่งรัมย์)
- เกิด : ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๑
- ภูมิลำเนาเดิม : ๕๙ หมู่ ๑๐ ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๔๔ สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านหนองม่วง ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- : พ.ศ. ๒๕๔๗ สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ ๓ โรงเรียนบ้านหนองม่วง ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- : พ.ศ. ๒๕๕๐ สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ ๖ โรงเรียนทะเลเมนชัยพิทยาคม ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- : พ.ศ. ๒๕๕๖ สำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก
- : พ.ศ. ๒๕๕๘ สำเร็จปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) จากวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดอัมพวันหนองม่วง ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
- อุปสมบท : พ.ศ. ๒๕๕๓
- ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๔๗ หมู่ ๔ วัดอัมพวันหนองม่วง ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์